

ANALELE ȘTIINȚIFICE

ALE

UNIVERSITĂȚII „AL. I. CUZA”
DIN IAȘI

(SERIE NOUĂ)

SECȚIUNEA III

(Științe sociale)

b. Științe filozofice, economice și juridice

TOMUL X, ANUL 1964

COMITEUL DE REDACȚIE

Prof. V. ABABI, Conf. D. BERLESCU, Prof. I. CREANGĂ,
Prof. I. DAVIDSOHN, Prof. G. ISTRATE, Conf. E. JEANRENAUD,
Conf. P. JEANRENAUD, Prof. P. JITARIU, Acad. O. MAYER,
Prof. C. MIHUI, Prof. N. I. POPA, Prof. I. SANDRU, Prof. N. TĂTOMIR

Prof. N. TĂTOMIR }
Prof. I. DAVIDSOHN } *Redactori responsabili*

T. GALAN *Secretar de redacție*

V. DUMISTRĂCEL *Tehnoredactor*

ANALELE ȘTIINȚIFICE ALE UNIVERSITĂȚII

„AL. I. CUZA“ — IAȘI

TOMUL X, s. III b

1964

S U M A R

	Pag.
Două decenii de activitate în științele filozofice, economice și juridice la Universitatea din Iași	I—IX
M. SĂRMĂȘANU — Problema dezvoltării dialectice în presa progresistă din țara noastră (1930—1936)	1—13
M. TODOSIA — Caracterul reacționar al teoriilor burgheze dintre cele două războaie mondiale cu privire la industrializarea României	15—30
A. COSMOVICI — Asupra deosebirilor individuale observate în interpretarea unei imagini complexe	31—39
ȘT. BÎRSĂNESCU, N. C. ENESCU și EUGENIA BANCEA-RAICU — Educația fizică și dezvoltarea intelectuală a elevilor	41—34
S. GĂINA — Titu Maiorescu — profesor de pedagogie și psihologie la Universitatea din Iași	55—68
L. COPTIL — Date cu privire la situația țăranimii din regiunea Iași în primii ani de după cel de-al doilea război mondial	69—81
N. ȚĂTOMIR — Problema extinderii activității Organizației Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură (U. N. E. S. C. O.)	83—94
S. CIUREA și GH. FILIP — Sarcinile comitetelor executive ale Sfatului popular în legătură cu noua organizare a conducerii agriculturii	95—105
I. IAVORSCHI — Reintegrarea angajaților în funcție	107—122
PAUL I. DEMETRESCU — Dreptul de dispoziție al cooperativelor agricole de producție	123—130
M. JACOTĂ — Observații asupra tratatelor de drept internațional privat încheiate de R. P. R. cu unele țări socialiste	131—142
JULIETA MANOLIU și V. NICOLCIOIU — Dreptul de administrare operativă directă; natura juridică și apărarea lui prin mijloace de drept civil	143—152
B. BRAUNSTEIN — Despre partinitatea științei dreptului penal	153—162
GR. GR. THEODORU — Cu privire la rolul activ al instanței de recurs în procesul penal al R. P. R.	163—172
O. LOGHIN — Unele probleme ale recidivei postcondamnatorii	173—180

NOTE

ȘT. BIRSĂNESCU — Pedagogia învățămîntului superior în R.P.R. în perioada construcției socialiste (1944-1964) . . .	181-18
G. VĂIDEANU — Studierea și analiza lecțiilor — o activitate știin- țifică	189-197
V. COSMA — „Alianța pentru progres” — varietate a neocolonialis- mului nord-american	199-210
P. OLCESCU — Unele probleme ale neutralității permanente . . .	211-216
RECENZII	217-224

УЧЕННЫЕ ЗАПИСКИ ЯССКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ АЛ. И. КУЗЫ

Том X, отд. III в

1964

СО Д Е Р Ж А Н И Е

	Стр.
Двадцать лет философско-экономико-юридической деятельности в Ясском Университете	I—IX
М. САРМЭШАНУ — К вопросу развития диалектического мышления в румынской прогрессивной прессе между 1930—1936	I—13
М. ТОДОСИЯ — Реакционный характер буржуазных теорий между двумя всемирными войнами относительно индустриализации Румынии	15—30
А. КОСМОВИЧ — К индивидуальным различиям, наблюдаемые в истолковании сложного образа	31—39
ШТ. БЫРСЭНЕСКУ, Н. К. ЕНЕСКУ и ЕУЖЕНИЯ БАНЧА-РАЙКУ — Физическое воспитание и умственное развитие учащихся	41—54
С. ГЭИНА — Т. Майореску, профессор педагогики и психологии в Ясской Университете	55—68
Л. КОПТИЛ — Общественно-экономическое и культурное положение сел Ясской области в период до и после второй мировой войны.	69—81
Н. ЦАКОМИР — Проблема расширения деятельности Организации Объединенных Наций по вопросам просвещения науки и культуры (ЮНЕСКО)	82—94
С. ЧУРЯ и Г. ФИЛИП — Задачи исполнительных комитетов народных советов, в связи с новым устройством руководства сельского хозяйства в Румынской Народной Республике	95—105
И. ЯВОРСКИЙ — Восстановление в должности незаконно уволенного работника	107—122
П. ДЕМЕТРЕСКУ — Право распоряжения колхоза	123—130
М. ЖАКОТЭ — Замечания в связи с договорами о правовом сотрудничестве, заключенными Румынской Народной Республикой с рядом социалистических стран	131—142
ДЖУЛИЕТА МАНОЛИУ и В. НИКОЛЧОЮ — Право оперативного управления, его юридическая природа и его защита способами гражданского права	143—152
Б. БРАУНШТАЙН — Партийность науки уголовного права	153—162
ГР. ГР. ТЕОДОРУ — К вопросу об активной роли кассационной инстанции в уголовном процессе РНР	163—172
О. ЛОГИН — Некоторые вопросы формальной рецидивы	173—180

ЗАМЕТКИ

ШТ. БЫРСЭНЕСКУ — Педагогика в высших учебных заведениях в РНР в период построения социализма (1944—1964 гг.)	181—187
Г. ВЭЙДЯНУ — Изучение и анализ уроков — научная деятельность	189—197
В. КОСМА — „Объединение за прогресс“ — разновидность неоколониализма северной Америки	199—210
П. ОЛЧЕСКУ — Некоторые вопросы в связи с постоянным нейтралитетом.	211—216
РЕЦЕНЗИИ	217—224

ANNALES SCIENTIFIQUES DE L'UNIVERSITÉ „AL. I. CUZA“ — JASSY

TOME X, s. III b

1964

S O M M A I R E

	<u>Pages</u>
Vingt ans d'activité dans les sciences philosophiques, économiques et juridiques	I— IX
M. SĂRMĂȘANU — Le problème du développement dialectique dans la presse progressiste de notre pays (1930—1936)	1— 13
M. TODOSIA — Le caractère réactionnaire des théories bourgeoises pendant l'intervalle entre les deux guerres mondiales concernant l'industrialisation de la Roumanie	15— 30
A. COSMOVICI — Sur les différences individuelles remarquées dans l'interprétation d'une image complexe	31— 39
ȘT. BÎRSĂNESCU, N. C. ENESCU et EUGENIA BANCEA-RAICU — L'éducation physique et le développement des élèves.	41— 54
S. GĂINA — T. Maiorescu, professeur de pédagogie et de psychologie à l'Université de Jassy	55— 68
L. COPTIL — La situation sociale-économique et culturelle du village de la région de Jassy avant et après la deuxième guerre mondiale	69— 81
N. ȚĂȚOMIR — Le problème de l'expansion de l'activité de l'Organisation des Nations Unies pour l'éducation, la science et la culture (U. N. E. S. C. O.)	82— 94
S. CIUREA et GH. FILIP — Les tâches des Comités Exécutifs des Conseils Populaires en rapport avec la nouvelle organisation de la direction de l'agriculture dans la République Populaire Roumaine	95—105
I. IAVORSCHI — La réintégration des salariés révoqués	107—122
P. DEMETRESCU — Le droit de disposition d'une exploitation agricole collective	123—130
M. JACOTĂ — Considérations sur les traités d'assistance judiciaire conclus par la République Populaire Roumaine avec les pays socialistes	131—142
JULIETA MANOLIU et V. NICOLCIOIU — Le droit d'administration opérative directe, la nature juridique et sa défense par les moyens du droit civil	143—152
B. BRAUNSTEIN — De l'esprit de parti dans la science du droit pénal	153—162
GR. GR. THEODORU — Sur le rôle actif du tribunal de cassation dans la procédure pénale de la R. P. Roumaine	163—172
O. LOGHIN — Problèmes de la récidive formelle	173—180

NOTES

ȘT. BÎRSĂNESCU — La pédagogie de l'enseignement supérieur dans la R. P. R. pendant la période de la construction socialiste (1944—1964)	181—187
G. VĂIDEANU — L'étude et l'analyse des leçons — une activité scien- tifique	189—197
V. COSMA — „L'Alliance pour le progrès” — variété du néo-colonia- lisme nord-américain	199—210
P. OLCESCU — Quelques problèmes concernant la neutralité perma- nente	211—216
COMPTES-RENDUS	217—224

DOUĂ DECENII DE ACTIVITATE ÎN ȘTIINȚELE FILOZOFICE, ECONOMICE ȘI JURIDICE, LA UNIVERSITATEA DIN IASI

Cea de-a XX-a aniversare a Eliberării Patriei noastre de sub jugul iascist găsește țara și poporul român pe o treaptă de dezvoltare multi-laterală, unică în istoria lor, în plină ascensiune economică și culturală desfășurată într-un ritm încă necunoscut.

România burghezo-moșierească era o țară a contrastelor. De o parte bogății naturale, popor vrednic, oameni harnici și talentați; de altă parte sărăcia, analfabetismul și viața inumană în care aceștia se zbăteau.

Statul democrat-popular, formă a dictaturii proletariatului în care Partidul Muncitoresc Român este forța conducătoare, reprezintă cucerirea cea mai de preț a revoluției, expresia instaurării suveranității reale, a transformării maselor populare în stăpînii propriei lor vieți.

Sub regimul burghezo-moșieresc, România a fost menținută într-o stare voită de înapoiere industrială în baza teoriei reacționare după care România ar fi o țară eminentemente agricolă.

Această teorie tindea să mențină țara în stare de înapoiere economică, anexă agrară a marilor puteri capitaliste industriale, teorie care nega forțele creatoare ale poporului nostru în domeniul producției industriale.

Falsă și prejudiciabilă intereselor poporului, teoria a fost adaptată treptat de apologetii ei în diferite împrejurări istorice, îmbrăcînd în decursul timpului diferite forme potrivit intereselor momentane ale capitaliștilor autohtoni și de peste hotare; dar toate formele exprimau aceeași esență profund antiștiințifică și antipatriotică.

La Conferința națională a P.C.R. din 1945 tov. Gh. Gheorghiu-Dej, a definit în mod concret caracterul antiștiințific și reacționar al teoriei „România, țară eminentemente agricolă”, spunînd:

„Industrializarea țării noastre se desfășoară în condițiile revoluției tehnico-științifice contemporane, care deschide imense posibilități pentru dezvoltarea forțelor de producție și creșterea eficienței activității economice. Folosirea celor mai noi cuceriri ale științei și teh-

nicii, favorizată de avantajele proprii orînduirii socialiste și de realizările obținute în dezvoltarea industriei grele, a stat permanent în centrul atenției partidului și statului nostru. Desfășurînd o activitate amplă și coordonată pentru asimilarea în producție a noilor cuceriri tehnico-științifice, statul nostru a putut asigura creșterea rapidă a producției și productivității muncii sociale, creînd astfel condițiile recuperării rămînerii în urmă și ajungerii într-un termen scurt la nivelul țărilor avansate din punct de vedere tehnico-industrial”¹.

Un pas important în perfecționarea producției în întreaga economie îl reprezintă dezvoltarea tehnică industrială în țara noastră în cadrul planului de 6 ani. Hotărîrea Comitetului Central al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri al R.P.R. cu privire la ridicarea nivelului tehnic al producției din anul 1960 — elaborată pe baza documentelor Congresului al III-lea al P.M.R. — a indicat principalele direcții de orientare și sarcini în domeniul ridicării nivelului tehnic al producției, subliniind imensa însemnătate a progresului tehnic pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului.

În cadrul revoluției populare, partidul nostru a acordat o importanță crescîndă activității de valorificare critică a moștenirii culturale progresiste din trecut, și demascării concepțiilor reacționare ale apologetilor burghezo-moșierimii. Așa cum subliniază tov. Gh. Gheorghiu-Dej în Raportul de activitate al C.C. al P.M.R. prezentat la Congresul al II-lea al partidului: „Partidul nostru a întreprins, îndeosebi după 23 August 1944, o vastă activitate de valorificare critică, de pe pozițiile marxism-leninismului, a moștenirii noastre culturale. Dînd o înaltă prețuire bogatei moșteniri culturale progresiste, democratice a poporului nostru, partidul combate tot ce a fost reacționar, retrograd, antipopular în operele științifice și literare ale trecutului”.

Răspunzînd sarcinilor trasate de către partidul nostru lucrătorilor de pe frontul ideologic pe linia valorificării critice a gîndirii economice progresiste din trecutul țării noastre, lucrările publicate în «Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași» au pus în lumină vederile progresiste cu privire la dezvoltarea economiei Moldovei, cu privire la necesitatea dezvoltării industriei în Moldova. În acest sens, este prezentată poziția înaintată a lui G. Apostoleanu — profesor de economie politică la Academia Mihăileană, care era un adept al liber-schimbismului, poziție care corespundea realizării unității naționale a poporului român.

Totodată sînt prezentate condițiile social-economice care au generat începuturile ivămîntului economic în Iași, analizîndu-se ideile progresiste cuprinse în cursurile publice de economie politică ținute de I. Ionescu de la Brad la Iași în 1852.

Pentru reliefaarea luptei consecutive duse de către P.C.R., pentru demascarea esenței exploatare a orînduirii burghezo-moșierești, și pentru mobilizarea maselor de oameni ai muncii la acțiuni energice

¹) Dezvoltarea economică a Romîniei 1944—1964, Ed. Acad., R.P.R., Buc., 1964, p. 455—456.

împotriva exploatării capitaliste, au fost prezentate aspecte ale mișcării muncitorești din Moldova în anii avântului revoluționar (1917—1921), precum și unele aspecte ale situației economice a muncitorimii ieșene în timpul crizei economice din 1929—1933.

S-au analizat indicatorii mai semnificativi din care rezultă adîncirea pauperizării relative și absolute a clasei muncitoare din România burghezo-moșierească, fenomen explicat prin natura relațiilor de producție capitaliste existente în economia Romîniei. S-au reliefat, pe baza unui bogat material faptic, principalele acțiuni organizate de P.C.R. pentru mobilizarea maselor muncitoare la luptele greviste din ianuarie-februarie 1933 desfășurate în Iași, evidențiindu-se astfel tradițiile de luptă — plină de abnegație — ale clasei muncitoare din țara noastră, subliniindu-se nivelul maturității ei ideologice și organizatorice.

S-au prezentat principalele aspecte din care rezultă starea de înapoiere a agriculturii Romîniei burghezo-moșierești și lupta dusă de P.C.R. pentru încheierea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. S-au analizat principiile planului cooperatist leninist și modul concret, creator, în care ele sînt aplicate de către P.M.R. la condițiile țării noastre. Ca o expresie a caracterului profund realist și științific al politicii P.M.R., de transformare socialistă a agriculturii, au fost prezentate succesele obținute de poporul nostru muncitor, în construirea socialismului la sate.

Cu privire la realizările și perspectivele în dezvoltarea economică și culturală a regiunii Iași, s-a prezentat în mod sintetic situația social-economică a regiunii Iași, înainte de eliberarea patriei de sub jugul fascist și apoi s-au analizat măsurile luate de către P.M.R. pentru dezvoltarea social-economică a regiunii Iași în scopul înlăturării înapoierii moștenite de la regimul burghezo-moșieresc și al ridicării potențialului economic al regiunii Iași. Au fost subliniate sarcinile ce revin lucrătorilor din învățămîntul superior în lumina îndrumărilor date de tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, cu prilejul vizitării Universității „Al. I. Cuza” din Iași.

Avînd în vedere faptul că în cadrul profilului economic al regiunii Iași, agricultura ocupă o pondere importantă, plecînd de la constatarea că în cadrul sectorului cooperatist al agriculturii, C.A.P.-urilor le revine un rol de seamă în creșterea continuă a producției agricole vegetale și animale, în stimularea schimbului de mărfuri, dintre sat și oraș, au fost analizate, la nivelul regiunii și la nivelul unor C.A.P.-uri, principalele căi privind consolidarea economico-organizatorică a cooperativelor agricole de producție. S-au făcut propuneri judicioase cu privire la folosirea indicatorilor la 100 ha teren pentru aprecierea gradului de consolidare a C.A.P.-urilor.

Totodată au fost prezentate și unele concluzii semnificative din care rezultă necesitatea și posibilitatea dezvoltării fondului de bază, posibilitatea folosirii raționale a forței de muncă, a tuturor mijloacelor de producție, prin dezvoltarea intensivă și multilaterală a producției din cooperativele agricole de producție.

Din prezentarea principalelor lucrări în care V. I. Lenin dezvoltă teoria economică marxistă, făcând o profundă și multilaterală analiză a capitalismului contemporan, a crizei sale generale, s-au desprins legile pieirii inevitabile a capitalismului. Totodată, au fost reliefate lucrările în care Lenin fundamentează programul construirii socialismului. S-a subliniat faptul că Lenin a creat o operă nemuritoare, care constituie un tezaur cu adevărat inepuizabil de cunoștințe despre legile de dezvoltare a societății, care luminează calea tuturor popoarelor în lupta pentru construirea viitorului luminos al omenirii — comunismul.

Apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești în România burghezo-moșierească a determinat răspîndirea învățaturii marxiste în rîndurile proletariatului român, începînd cu ultimele decenii ale veacului al XIX-lea. Crearea partidului revoluționar al clasei muncitoare la începutul celui de al treilea deceniu al veacului nostru a deschis calea pătrunderii adînci a filozofiei marxist-leniniste care, în urma revoluției socialiste, cuprinzînd masele, a devenit filozofia dominantă a societății noastre. În perioada dintre cele două războaie mondiale, Partidul Comunist din România a desfășurat o puternică activitate de demascare și combatere a concepțiilor filozofice idealiste și reacționare, răspîndite de ideologia burghezo-moșierimii, promovînd cu fermitate și consecvență, în ciuda condițiilor aspre ale ilegalității, adevărul filozofiei științifice, marxist-leniniste.

După 23 August, s-a produs în țara noastră victoria definitivă a materialismului dialectic asupra idealismului. În anii puterii populare, filozofia marxist-leninistă a fost larg difuzată prin vasta activitate de propagandă a partidului, devenind bunul prețios al maselor de oameni ai muncii, arma lor puternică și farul lor călăuzitor în munca eroică de construire a vieții noi. Operele filozofice ale lui Marx, Engels și Lenin au fost tipărite în tiraje de masă și au fost puse la dispoziția muncitorilor, țăranilor și intelectualilor. Puterea populară a creat cele mai bune condiții de afirmare a cercetării filozofice, de studiere, la cel mai înalt nivel teoretic, a problemelor materialismului dialectic, materialismului istoric și tuturor disciplinelor filozofice. Documentele Partidului Muncitoresc Român subliniază necesitatea generalizării teoretice a activității practice de construcție socialistă, a elaborării largi și multilaterale a problematicii filozofice. Ele insistă de asemenea asupra necesității de a supune unei critici ascutite construcțiile idealiste ale apologeților capitalismului și concepțiile antimarxiste ale revizionismului contemporan. Sub îndrumarea partidului, militanții frontului filozofic au desfășurat o activitate fecundă și au înregistrat succese importante. În revista „Lupta de clasă”, organul teoretic și politic al C.C. al P.M.R., s-au publicat studii filozofice de mare însemnătate, care reprezintă adevărate modele de aprofundare a problemelor filozofiei marxiste. În cadrul Institutului de filozofie al Academiei Republicii Populare Romîne, s-au făcut cercetări de amploare, care s-au concretizat în lucrări valoroase, tratînd probleme esențiale din do-

meniul materialismului dialectic, materialismului istoric, istoriei filozofiei, logicii, eticii și esteticii marxist-leniniste. A fost valorificat însemnatul tezaur al gândirii filozofice, sociale și științifice progresiste din trecutul țării noastre. Au fost traduse și tipărite în ediții critice lucrările cele mai însemnate ale celor mai reprezentativi filozofi materialisti din perioada premarxistă. Pe linia activității filozofice, o contribuție de frunte au adus cadrele didactice din învățământul filozofic și colectivele catedrelor de materialism dialectic ale Universităților și altor institute de învățământ superior, prin lucrările înscrise în planurile tematice de cercetare științifică și prin numeroase studii filozofice prezentate, sub formă de comunicări, în sesiunile științifice sau tipărite în reviste de specialitate.

Catedra de filozofie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași cuprinde în sfera ei de activitate didactică și științifică un număr însemnat de discipline filozofice. Tematica de cercetare a cadrelor didactice din acest colectiv a fost totdeauna orientată spre studierea unor probleme teoretice de semnificație deosebită pentru opera de construcție socialistă. O astfel de problemă este aceea privitoare la dezvoltarea conștiinței socialiste în procesul revoluției culturale din țara noastră. Introdusă în planul de perspectivă, ea a format și formează obiectul de studiu al cadrelor care predau materialismul dialectic și materialismul istoric. Au fost cercetate aspecte importante ale problemei: însemnătatea propagandei de partid pentru formarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii; opera de culturalizare a maselor și importanța ei pentru dezvoltarea conștiinței omului societății noi, socialiste; valorificarea tradiției științifice în procesul revoluției culturale din țara noastră; locul și rolul științei ca armă de luptă împotriva religiei și misticismului. În «Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași» au fost publicate studii în care se tratează probleme esențiale din domeniul materialismului istoric și se combat teoriile idealiste și revizioniste.

În domeniul logicii, cercetarea s-a îndreptat mai ales spre studierea problemei raționamentului: teoria și practica raționamentelor nemijlocite, teoria și practica raționamentelor tranzitive.

În ceea ce privește istoria filozofiei, în centrul atenției au fost probleme din domeniul istoriei gândirii sociale din țara noastră: activitatea revistei „Contemporanul”; semnificația curentului poporanist și influența lui negativă asupra mișcării muncitorești. Critica unor curente ale filozofiei idealiste contemporane a constituit de asemenea obiectul unor cercetări.

Munca științifică în domeniul psihologiei s-a orientat spre interpretarea materialist-dialectică a fenomenelor psihice, bazată în special pe învățătura lui I. P. Pavlov. În același timp s-a urmărit stabilirea mai strânsă a legăturilor cu diferite domenii practice, mai ales cu activitatea instructiv-educativă.

O dată cu stabilirea noilor poziții ideologico-politice, s-au precizat și atitudinile critice față de curentele idealiste ale psihologiei idealiste contemporane: psihanaliza, hormismul, behaviorismul, pragmatismul, existențialismul și altele.

Noua orientare a făcut posibilă abordarea în mod științific a unei problematici menite să corespundă exigențelor impuse de construirea societății socialiste.

Astfel în preocupările științifice a fost inclusă problema învățării. În perspectiva învățării lui I. P. Pavlov, în tratarea acestei probleme s-au putut elucida mecanismele neuro-psihiice ale diverselor aspecte privind însușirea cunoștințelor.

Orientarea spre latura practică a psihologiei s-a concretizat și în studiile privind regimul de muncă al elevului și studentului precum și în studiul atitudinii elevului față de muncă și față de sine.

Cercetările s-au îndreptat și spre studiul condițiilor psihologice ale muncii industriale.

Un alt grup de probleme a cuprins determinarea structurii personalității și anume: deosebirea tipologice în domeniul operațiilor de cunoaștere, al temperamentelor precum și analiza funcției afectivității. De asemenea s-au elaborat manuale și tratate de specialitate pentru studenți.

În domeniul pedagogiei, s-a procedat la restructurarea întregii activități didactice și științifice, pe linia revoluției culturale, ce se desfășoară cu avînt în țara noastră. S-a trecut la cercetarea problemelor de pedagogie, în spirit nou, științific, elaborîndu-se tematica activității științifice în acord cu trebuințele economiei și culturii noastre, angajate în lupta pentru construirea socialismului. În această perspectivă, preocupările științifice s-au îndreptat în mai multe direcții. Un interes principal a îmbrățișat probleme ale școlii de cultură generală prin examinarea unor teme ca metodică alfabetizării pentru combaterea analfabetismului în cadrul acțiunii prevăzute de reforma învățămîntului, probleme ale școlii de 8 ani, practica în producție, educația estetică, educația fizică și formarea personalității, aspecte ale didacticii învățămîntului seral.

Cercetările au fost concentrate cu deosebire asupra problemelor pedagogice ale învățămîntului superior, contribuind cu o însemnată serie de lucrări la constituirea unei pedagogii a învățămîntului superior, ca ramură nouă a științei pedagogice. Astfel, s-a elaborat o lucrare de sinteză de pedagogie a învățămîntului superior. De asemenea, a fost întocmită o didactică a învățămîntului superior fără frecvență.

Pe linia preocupărilor de valorificare critică a moștenirii pedagogice a trecutului s-au întreprins cercetări asidue de istoria pedagogiei, studiîndu-se pe bază de izvoare, instituții și personalități de seamă ale învățămîntului românesc cu deosebire din Moldova.

Prin lupta poporului muncitor, în frunte cu clasa muncitoare și sub conducerea Partidului Muncitoresc Român, au fost desființate statul și dreptul burghezo-mosieresc, fiind create statul și dreptul de tip socialist care, în locul exploatarea și asupririi, au înfăptuit o reală democrație pentru oamenii muncii.

În cursul procesului de făurire a statului și dreptului de tip nou, superior — și ca unul dintre rezultatele dezvoltării conștiinței juridice

socialiste, — a început și în țara noastră elaborarea unor lucrări juridice fundamentate pe învățătura marxist-leninistă. Noua teorie juridică, ca și celelalte elemente componente ale suprastructurii juridice, a sprijinit în mod activ formarea, dezvoltarea și apărarea relațiilor socialiste.

În primii ani ai transformărilor revoluționare din România s-a afirmat preocuparea continuă a juriștilor de a-și însuși ideologia marxist-leninistă și principiile dreptului socialist, fără de care nu puteau păși la aplicarea și dezvoltarea noii teorii juridice. Pe plan universitar, această preocupare s-a manifestat îndeosebi prin activitatea de restructurare a cursurilor pentru toate disciplinele juridice.

În această perioadă, juriștii români au sprijinit prin activitatea lor teoretică și practică lupta clasei muncitoare pentru desăvârșirea sarcinilor revoluției burghezo-democratice și pentru pregătirea trecerii la cea de a doua etapă a revoluției democrat-populare.

Știința juridică română a cunoscut o dezvoltare tot mai amplă în cursul înlăptuirii sarcinilor revoluției socialiste. Documentele Partidului Muncitoresc Român, prin analiza multilaterală și aprofundată a dezvoltării societății noastre în diferitele etape, a elaborat teze și în problemele esențiale ale statului și dreptului nostru, dând totodată prețioase indicații privind tematica și metodologia activității de cercetare științifică în acest domeniu.

Tematica cercetărilor juridice a fost orientată spre rezolvarea problemelor pe care le ridică înlăptuirea principalelor obiective stabilite de partid pentru o anumită etapă a dezvoltării societății noastre. În modul acesta cercetarea teoretică în domeniul dreptului a fost strâns legată de practica construcției socialiste.

Activitatea de cercetare științifică în domeniul juridic a fost fundamentată pe ideologia marxist-leninistă, fiind pătrunsă de spirit partinic. Această poziție a cercetărilor s-a manifestat prin sublinierea caracterului științific al teoriei marxist-leniniste despre stat și drept și prin critica combativă a teoriilor retrograde ale apologeților imperialismului.

Cercetările științifice privind statul și dreptul nostru s-au concretizat în numeroase articole de revistă, studii, monografii, cursuri și manuale universitare, care au cuprins aproape totalitatea aspectelor pe care le înfățișează suprastructura juridică socialistă. Au apărut patru publicații periodice cu conținut exclusiv juridic, problemele statului și dreptului ocupînd un loc important și în cadrul Analelor științifice ale Universității noastre. În anul 1954 a fost întîiîntat Institutul de cercetări juridice al Academiei R.P.R., iar în anul 1963 a fost constituită Comisia de științe juridice de pe lângă Filiala Iași a Academiei R.P.R.

În afară de lucrările cu caracter didactic și științific elaborate pentru studenți și juriști practicieni, au fost publicate și lucrări monografice adresate unui public mai larg, precum și lucrări de popularizare, care au contribuit la răspîndirea cunoștințelor juridice și po-

litice în rândul maselor, ajutând la formarea și dezvoltarea conștiinței juridice socialiste.

Reforma generală a învățămîntului din 1948 a dat învățămîntului superior juridic o bază științifică, legîndu-l strîns de problemele construirii socialismului în țara noastră. Restructurarea radicală a programului de învățămînt a însemnat dispariția unor discipline juridice care reflectau sistemul de drept burghez, precum și introducerea unor noi discipline, corespunzătoare ramurilor sistemului de drept socialist. Totodată, formele activității didactice au fost perfecționate, iar activitatea de cercetare științifică a fost îndrumată și planificată, punîndu-se la dispoziția cadrelor didactice mijloacele materiale necesare pentru desfășurarea acestei activități în condiții optime.

Ținînd seama că statul nostru îndeplinește cu succes rolul de instrument principal al clasei muncitoare în construirea socialismului, tematica de cercetare științifică a cadrelor didactice de la Facultatea de Științe Juridice a Universității noastre s-a orientat, în primul rînd, spre studiul unor probleme de teoria statului și dreptului, cum sînt esența statului și dreptului nostru, etapele dezvoltării lor, funcțiile și forma statului, formarea și dezvoltarea conștiinței juridice socialiste în R.P.R.

Alte studii privind statul examinează construcția de stat, sistemul organelor statului, drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor, sistemul electoral, dezvoltarea democrației socialiste în perioada desăvîrșirii construcției socialismului, organizarea și perfecționarea aparatului administrativ, rolul organelor administrative în întărirea legalității socialiste etc.

Aspectele de drept internațional public ale relațiilor statului nostru cu alte state au constituit obiectul mai multor studii care au subliniat politica de pace a R.P.R., caracterul nou al relațiilor cu țările socialiste și politica de coexistență pașnică cu țările capitaliste. Organele O.N.U., și instituțiile sale specializate constituie o preocupare permanentă în cadrul planului de perspectivă.

Cercetările în domeniul dreptului civil privesc îndeosebi raporturile juridice de proprietate socialistă, cu preocupări speciale privind forma proprietății de stat; contractele economice și alte contracte speciale; răspunderea civilă contractuală și dreptul de autor. Problemele dreptului agricol cooperatist au fost examinate în ansamblu în cadrul unui manual, precum și în unele studii privind îndeosebi gospodăria personală a țăranilor cooperatori și răspunderea materială a membrilor cooperativelor agricole de producție. Tematica în domeniul dreptului muncii a fost orientată spre studiul contractului de muncă și al răspunderii angajaților. Studiile de drept internațional privat au tratat unele probleme teoretice ale acestei discipline, cum sînt de exemplu obiectul și sistemul ramurii de drept respective, precum și unele aspecte juridice ale relațiilor economice de tip nou stabilite între statele socialiste.

Mărețele victorii ale socialismului în patria noastră au determinat restrîngerea treptată a funcției represive a statului și creșterea rolului măsurilor de influențare socială. Dar desfășurarea acestui pro-

ces nu înseamnă micșorarea vigilenței față de elementele dușmănoase și nici slăbirea luptei împotriva activității infracționale. De aceea, tematica cercetării științifice în domeniul dreptului penal a fost orientată spre studiul unor probleme privind partea generală a disciplinei, de exemplu infracțiunea și conținutul ei, precum și spre examinarea aprofundată a unor manifestări infracționale mai importante, cum sînt infracțiunile împotriva avutului obștesc.

Cercetările în domeniul dreptului procesual au cuprins cele mai importante aspecte ale procesului civil și penal ca de exemplu mijloacele de probă și căile de atac.

În sfîrșit, prin studiul unor instituții ale sistemelor de drept bazate pe exploatare, cum sînt sclavia în dreptul roman, contractele în dreptul feudal român etc., s-a realizat o interpretare științifică a materialului istoric respectiv.

Concretizată în numeroase studii, cursuri și manuale, activitatea de cercetare științifică în domeniul juridic a cadrelor universitare din Iași este strîns legată de problemele actuale ale societății noastre, iar prin conținutul și rezultatele ei militează pentru îndeplinirea importantelor sarcini pe care le ridică desăvîrșirea construirii socialismului în patria noastră.

PROBLEMA DEZVOLTĂRII DIALECTICE ÎN PRESA PROGRESISTĂ DIN ȚARA NOASTRĂ (1930—1936)

DE

M. SĂRMĂȘANU

Ideea dezvoltării ascendente revine ca un leit-motiv în cele mai multe articole din presa progresistă. Acest lucru nu este de loc intimplător. P.C.R. încă de la înființarea sa și-a propus ca sarcină principală mobilizarea și organizarea maselor populare în vederea lichidării regimului burghezo-moșieresc și a construirii noii orînduirii socialiste. Congresul al V-lea al P.C.R. pe baza analizei contradicțiilor antagoniste, a raportului forțelor de clasă și a particularităților acestora a trasat linia strategică și tactică în vederea desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și trecerii rapide la revoluția socialistă. Tezele principale formulate în documentele Congresului privitoare la transformările sociale de perspectivă, în măsura în care scăpau ochiului vigilent al cenzurii, au pătruns în presa legală, fiind folosite uneori drept concluzii la analiza crizei economice din anii 1929—1933, la demascarea politicii de fascizare și de pregătire a războiului anti-sovietic.

Interesul crescînd pentru ideea progresului, a dezvoltării a fost stimulat și de exemplul viu al constructorilor socialismului din U.R.S.S. Succesele înregistrate de poporul sovietic în domeniul industriei, agriculturii și culturii, al creării unor raporturi noi, socialiste au atras privirile a numeroși intelectuali progresiști care vedeau în „experiența primă” o confirmare deplină a materialismului dialectic. Pătrunși de adevărul tezei marxiste privitoare la necesitatea transformării „din adîncuri și sub toate aspectele a lumii”, ei au îndemnat pe oamenii de știință, litere și artă să participe alături de proletariat la marea operă de răsturnare a vechiului și de construirea noului.

¹ „Cuvîntul liber” din 10 august 1935.

Promovarea principiului dezvoltării dialectice în presa progresistă a fost determinată de necesitatea organică a transformării radicale a rânduieilor sociale, a apărării culturii rominești înaintate împotriva infiltrațiilor idealiste și ultrareacționare. În condițiile unor profunde frământări politice, dar mai cu seamă a mișcărilor revoluționare de masă, filozofii burghezi au răspândit cele mai diferite teorii. Unele recunoșteau ideea evoluției, a dezvoltării în natură, ignorând ideea progresului social, altele însă respingeau orice idee de dezvoltare făcând totodată apologia declinului culturii și civilizației umane. Oricît de diferite erau prin forma lor, în fond, toate aceste teorii, ocoleau sau negau fățiș problema lichidării relațiilor de producție capitaliste.

Economia politică și sociologia burgheză au încercat să apere ideea menținerii neschimbate a capitalismului. În numele „științei pure” și cu ajutorul ei, cum just menționa V. Malinschi, minciunile cele mai sfruntate sînt înfățișate drept adevăruri autentice „ce nu comportă nici obiecțiuni și nici rezerve” fără a atrage „consecințele unui act de sacrilegiu”². Dezvăluirea tendințelor obiective ale progresului social nu poate deschide claselor exploatatoare decît perspectiva sumbră a dispariției lor inevitabile. Tocmai din această cauză ideologiile acestor clase se cramponază de formulele metafizice. Referindu-se la lucrările Academiei Romîne unde nu se „cultivă adevărurile ce ar putea periclita ordinea” A. Joja observa că „Legile dialectice sînt totdeauna neplăcute regimurilor sociale stabilite (bazate pe proprietatea privată — M. S.) ca un fatal memento mori”³. Însuflețiți de ideea de a ajuta pe oamenii de cultură să se elibereze de balastul teoriilor idealiste publiciștii marxști, îndrumați de P.C.R., au arătat că restabilirea adevărului despre caracterul fenomenelor naturale și sociale, înțelegerea lor adincă nu pot fi realizate decît prin renunțarea la tratarea metafizică și însușirea metodei dialectice de cercetare.

Punctul de plecare în abordarea științifică a fenomenelor obiective trebuie să fie înlănțuirea și interconționarea lor firească. Orice lucru poate fi înțeles pe deplin numai atunci cînd este analizat în ansamblul laturilor sale componente și a relațiilor între ele.

În presa progresistă se întîlnesc interesante caracterizări privitoare la mișcarea materiei, precum și explicații întemeiate pe dialectica materialistă date esenței mișcării. Subliniind că obiectele materiale sînt supuse transformării permanente, Ilie Cristea scria că singura realitate universală pe care știința a recunoscut-o încă din vremea lui Heraclit este mișcarea. Toate fenomenele sînt forme de mișcare a materiei și „toate legile sînt în ultimă analiză legile mișcării”. Mișcarea este privită ca o curgere generală în cadrul căreia, de cele mai multe ori, „prefacerile sînt așa de repezi, mișcarea așa de vie, in-

² „Cuvîntul liber” din 5 septembrie 1936.

³ „Cuvîntul liber” din 29 iunie 1935.

cît putem spune, cu Heraclit și Hegel, că nimic nu-i stabil ci totul în devenire, că nici nu există prezent, ci totul curge"⁴. Aici nu poate fi vorba de vreo influență a filozofiei bergsoniene. Ilie Cristea printr-o formulare intenționat forțată urmărea să sublinieze, în opoziție cu politicienii conservatori și reacționari, caracterul trecător al rînduieilor existente în România. Succesiunea rapidă a evenimentelor nu poate fi luată drept temei pentru a afirma imposibilitatea descifrării sensului istoriei cum susținea Bergson. „Evoluția vieții sociale este irațională și deci imprevizibilă numai pentru spiritele optuze care privesc această realitate socială prin prisma unui spiritualism anacronic"⁵. Publicistul Bucur Șchiopu, intuind stabilitatea relativă în curgerea universală, sublinia că legile dezvoltării societății pot fi cunoscute pornind de la cercetarea raporturilor de producție istoricește determinate. .

Principiul dezvoltării apărat de Ilie Cristea, St. Voicu, At. Joja, Bucur Șchiopu ș.a. a constituit premisa explicațiilor date de ei, în spiritul învățaturii marxist-leniniste, evoluției naturii vii, legităților succesiunii formațiunilor social-economice și procesului de cunoaștere. Abordarea concret-istorică a unor fenomene din cele mai diferite ca apariția și dezvoltarea conștiinței, a societății, a statului etc. a înlesnit înțelegerea faptului că întreaga realitate înconjurătoare este supusă legilor mișcării. Dezvoltarea este determinată nu de forțe supranaturale. În *Note asupra teoriei cunoașterii*, expunind învățătura marxistă despre rolul muncii în procesul apariției conștiinței, At. Joja făcea precizarea că nu putem vorbi pur și simplu «de dinamică, ci de o „autodinamică” existențială»⁶, despre automișcare. Forțele care pun în mișcare obiectele rezidă în contradicțiile interne care le sînt inerente. „Contradicția este rădăcina oricărei vieți și mișcări; ceva numai întrucît ascunde în sine o contradicție, se mișcă, are impuls și activitate”. Ilie Cristea observa că potrivit dialecticii hegeliene mișcarea gîndirii este determinată de contradicții. Contrariile sînt inseparabile; se presupun și se exclud reciproc. „Durerea cheamă și condiționează bucuria... după cum bogăția unora presupune și condiționează sărăcia altora”⁷. Oricărui fapt pozitiv îi corespunde unul negativ. În mod real între laturile contrarii există nu numai unitate, ci și luptă în cursul căreia mai devreme sau mai tîrziu noul învinge rezistența vechiului. Se poate întîmpla ca vechiul să triumfe asupra noului, dar numai temporar și parțial; niciodată în mod permanent și integral. Dacă lupta contrariilor s-ar încheia cu lichidarea noului, mișcarea ar înceta, ceea ce este absurd. Burghezia, chiar în statele fasciste, nu poate nimici proletariatul deoarece aceasta ar însemna să se priveze de posibilitatea stoarcerii de plusvaloare.

⁴ „Societatea de miine” din noiembrie-decembrie 1932, p. 198.

⁵ „Țara de miine” din februarie-martie 1936, p. 27.

⁶ „Cuvîntul liber” din 24 august 1935.

⁷ „Societatea de miine” din martie-aprilie 1933, p. 67.

Contradicțiile obiective reprezintă forța motrice a dezvoltării. În absența lor „istoria n-ar avea o desfășurare dramatică. Și viața răsare tocmai din conflicte, iar armonia naște din contraste”⁸. Publiciștii marxisti, opunind dialectica materialistă ca „cea mai cuprinzătoare, cea mai profundă, cea mai amplă teorie a evoluției (dezvoltării — M.S.) naturii, societății și gândirii”⁹ dialecticii hegeliene pentru care „lumea și toate manifestările vieții materiale nu erau decît reflexul” desfășurării spiritului universal, au subliniat că baza dezvoltării nu este ideea absolută, ci „materia cu energiile-i inerente. În sinul ei se găsesc contradicțiile care dezlănțuie mișcarea. Ideile noastre nu sînt decît un reflex, o proiecțiune a mișcării acesteia”¹⁰. Laturile contradicției înseși se supun dezvoltării. „Raportul dintre forțe înăuntrul sistemului, se modifică insensibil, dar neîncetat ceea ce determină schimbarea obiectelor și fenomenelor.

Teoria marxistă a contradicției a servit drept bază în presă progresistă pentru explicarea legității transformării societății. Cele mai multe articole pornesc de la teza a XI-a din lucrarea lui Marx *Teze asupra lui Feuerbach* și de la ideea interacțiunii dintre bază și suprastructură formulată în prefață la *Contribuțiuni la critica economiei politice*. În lumina ideilor marxist-leniniste raporturile reciproce dintre forțele de producție și relațiile de producție, dintre infrastructură (bază) și suprastructură. Forțele de producție fiind elementul cel mai mobil al modului de producție determină modificarea relațiilor de producție. În limitele formațiunii social-economice „mișcarea pleacă de la temelie, din infrastructura economică și se repercutează în suprastructură”.

Laturile modului de producție se dezvoltă inegal, ceea ce face să apară o „discrepanță” între ele. Pe plan social, în condițiile capitalismului, această situație își găsește expresia în adîncirea contradicției între clasele antagoniste. Forțele sociale înaintate, conduse de proletariat luptînd pentru lichidarea exploatarei omului de către om promovează linia progresului social. Clasele reacționare se opun cu înverșunare dezvoltării societății „și atunci se produc crize cu ieșiri revoluționare, cînd forțele productive (masele populare — M.S.) distrug vechea formă socială și instaurează o alta mai corespunzătoare. Corpul social își caută o haină mai potrivită”¹¹. Conținutul determină, prin urmare, modificarea formei, înlocuirea formei vechi cu alta nouă în stare să-i asigure dezvoltarea nestîngherită.

Publiciștii marxisti, sprijinindu-se pe cunoașterea dialecticii modului de producție, au respins teoria prăbușirii automate a orîndui-

⁸ „Societatea de mîine” din noiembrie-decembrie 1932, p. 198.

⁹ „Era nouă” nr. 1 din 1936, p. 121.

¹⁰ „Societatea de mîine” din martie-aprilie 1933, p. 68.

¹¹ „Societatea de mîine” din 1-15 decembrie 1930, p. 427.

¹² „Societatea de mîine” din noiembrie-decembrie 1932, p. 198.

rii capitaliste. „Un sistem economic, chiar în stare falimentară, continuă să-și tirească zilele, recurgînd la tot felul de expediente, dacă cetățenii nu se decid să-l răstoarne. De la sine nu cade”¹³. Asemenea considerații făcute în presa legală aveau valoarea unor chemări directe a maselor la lupta revoluționară pentru înlăturarea revendicărilor lor fundamentale. Subliniind rolul maselor populare în făurirea istoriei, Ilie Cristea arată că „Marile transformări sociale nu sînt opera cîtorva inși, ci reprezintă voința maselor. Fără adeziunea acestora toată agitația conducătorilor rămîne stearpă”¹⁴. Transformarea revoluționară a societății presupune participarea conștientă a maselor la rezolvarea contradicțiilor sociale. Recunoscînd caracterul obiectiv al legilor dezvoltării societății, comuniștii, n-au adoptat o atitudine pasivă. Pe baza cunoașterii legității obiective ei au acționat în sensul tendinței dominante a dezvoltării societății spre a „ajuta operația de moșire a unei lumi noi”. În articolul *Funcția delicvenților politici*, referindu-se la conducătorii de partid și luptătorii antifasciști aruncați în închisori și categorisiți de justiția burgheză drept infractori politici, At. Joja scria că aceștia „devenind conștienți de lupta și tendințele mersului istoriei” îndeplinesc o importantă funcție socială: „ajută consumarea unui proces istoric, sînt colaboratori activi ai transformării societății”. Autorul face apel la toți intelectualii cinstiți, la toți cetățenii „excluși de drept și de fapt, din coaliția stăpînitoare, să lupte pentru cei care formează avangarda lor”¹⁵.

Publiciștii marxști au respins „teoria exportului de revoluție” ca fiind o plămuire calomnioasă a politicienilor burghezi. Ei și-au exprimat deschis convingerea că sistemul capitalist nu este etern. Capitalismul se va prăbuși nu datorită presiunii unei forțe externe, ci ca urmare a ascuțirii contradicțiilor interne care-i macină temelile. Nici o mișcare revoluționară nu se poate provoca pe cale artificială oricît de abilă și de tenace ar fi propaganda”¹⁶. Antagonismul dintre burghezie și proletariat prin însăși evoluția sa împinge lupta de clasă pînă la insurecția armată. În mod necesar „revoluția trebuie să răsără pe solul unei țări”. Dovada elocventă a faptului că orînduirea socială nu poate fi impusă din afară o constituie eșuarea încercărilor imperialiștilor, după revoluția din Octombrie, de a restabili puterea moșierilor și burgheziei.

Învățătura marxistă despre contradicții a călăuzit pe publiciștii progresiști și în demascarea teoriilor mic-burgheze potrivit cărora crizele de supraproducție cu întregul lor cortegiu de consecințe nefaste pentru oamenii muncii s-ar datora progresului tehnic, tendinței de perfecționare a mașinilor și folosirii rezultatelor cercetărilor

¹³ „Cuvîntul liber” din 11 ianuarie 1936.

¹⁴ „Cuvîntul liber” din 28 martie 1936.

¹⁵ „Cuvîntul liber” din 29 iunie 1935.

¹⁶ „Socetatea de mîine” din 1-15 decembrie 1930, p. 428.

științifice în producție. Mai mult sau mai puțin deschis, ideologii burghezi sugerau o „întoarcere la trecut, un salt înapoi, la **manu-factura artizanală**, la micul atelier” ca mijloc de evitare a crizelor. Această soluție utopică și profund reacționară, expresie a aspirațiilor micii burghezii amenințate de proletarizare spre o revenire la „zilele liniștite și prospere ale corporației medievale” corespundea și intereselor monopolurilor care, acaparînd brevetele de invențiuni, căutau să stăvilească progresul tehnic și să mențină producția la un nivel scăzut. Dar „O întoarcere la formele istorice depășite ale trecutului, sublinia C. Micu în articolul *Progresul tehnic și contradicțiile lui*, nu poate fi decît absurdă”.

Teoriile mic-burgheze se întemeiau pe o abordare metafizică a rolului mijloacelor tehnice moderne în producție. Critica mașinismului, făcută în general, trecea sub tăcere forma istorică a raporturilor de producție, întrebuintarea socială a mașinilor „bazată pe profitul individual, pe anarhia producției și a schimbului”¹⁷. Mașina este privită ca o entitate independentă care ar produce efecte identice în condiții diferite ceea ce nu poate să nu conducă la concluzii false.

Dezvoltînd teza formulată de Marx potrivit căreia contradicțiile inerente progresului tehnic nu decurg din caracterul mașinilor înseși, ci din utilizarea lor capitalistă, publiciștii progresiști au demascat esența teoriei după care civilizația europeană ar fi condamnată la prăbușire de dezvoltarea tehnicii, ca fiind o nouă diversivune mentită să întunece conștiința maselor. Subliniind importanța tehnicii pentru eliberarea omului de sub tirania forțelor naturii, ei au demonstrat totodată că întrebuintarea uneltelor și a mașinilor moderne este departe de a fi atins limita maximă. „De altfel aceasta este o imposibilitate. Mișcarea nu cunoaște limite. Mașina este o expresie a mișcării, un element dinamic, are o sferă de acțiune și de progres infinită”. Faptul că tehnica modernă era departe de-a fi folosită în așa măsură încît să dea întreaga masă de bunuri de care avea nevoie societatea o dovedea existența uneltelor primitive în agricultură și în alte sectoare ale economiei. Burghezia devenită clasă reacționară, ducînd o existență parazitară, de mult a încetat să mai stimuleze progresul tehnic; ea tinde să obțină profitul pe calea intensificării exploatării oamenilor muncii. Singura clasă interesată în dezvoltarea forțelor de producție este proletariatul. Conștient că nu mașina este dușmanul său absolut, ci orînduirea întemeiată pe proprietatea privată, el știe că numai o dată cu victoria socialismului, cînd mijloacele de producție vor deveni proprietate socialistă, știința și tehnica se vor transforma din instrumente de asuprire a celor ce muncesc în mijloace de dominare a forțelor naturii de ridicare continuă a nivelului lor de trai. De aceea „Revendicările proletariatului au devenit paralele cu acelea ale științei. Aspirațiile sale tind către

¹⁷ „Cuvîntul liber” din 11 mai 1935.

utilizarea rațională și planificată a tuturor realizărilor pe care știința le-a obținut până în prezent”¹⁸. Principala concluzie care se desprinde din critica tentativei de a arunca răspunderea pentru mizeria socială asupra tehnicii este că sursa contradicțiilor antagoniste trebuie căutată în întrebuintărea socială ce se dă uneltelor și mașinilor, în modul de producție, în opoziția de interese ireconciliabile generate de proprietatea privată.

Dezbătută destul de frecvent în presa progresistă a fost problema căii de rezolvare a contradicțiilor capitalismului în general și a regimului burghezo-moșieresc în special. Publiciștii marxisti au respins concepția reformistă social-democrată potrivit căreia socialismul avea să ia locul capitalismului în urma unei dezvoltări „organice”, spontane. Liderii social-democrați de dreapta, subapreciind forțele proletariatului și aliaților săi firești, susțineau că în epoca armamentului perfecționat, lupta pentru cucerirea puterii trebuie să fie în mod necesar o luptă de idei, pașnică, pe baze legale, în forme democratice. Prin atitudinea lor negativă față de insurecția armată, metodă tactică impusă de condițiile obiective ale luptei de clasă ei și-au dat pe față lipsa de dorință de a participa la organizarea maselor în vederea dobândirii „cu forța a puterii de stat burghezo-moșierești și a monarhiei semifeudale” și instaurării „dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și țăranimii”¹⁹. Teoria „ineficacității revoluției violente”, apologia „luptei legale”, sugera ideea că exploatarea ar putea fi conșinșă de necesitatea părăsirii pozițiilor economice și politice. „Dar, a cere unei clase sociale să renunțe de bunăvoie la privilegiile sale este cel puțin naiv. Cine construiește atari ipoteze nu-și dă seama de mersul dialectic al istoriei”²⁰. Istoria a demonstrat cu prisosință că clasele exploatare se opun transformărilor sociale radicale, ceea ce face inevitabil conflictul dintre forțele reacțiunii și forțele progresului. În condițiile capitalismului, revoluția proletară, rezultat al ascuțirii extreme a contradicțiilor antagoniste, a unor acumulări cantitative „a suferințelor de veacuri” reprezintă singura cale de răsturnare a dominației burgheze și de instaurare a dictaturii proletariatului. Dacă în cursul revoluției clasa muncitoare va recurge la violență, aceasta o va face silită de împrejurări, deoarece „Metodele de luptă îi le impune adesea adversarul”²¹. În felul acesta, calomniatorilor marxism-leninismului li s-a dat riposta cuvenită. Violenta nu reprezintă o caracteristică a politicii partidului comunist; proletariatul se vede nevoit să recurgă la violență atunci când împotriva luptei sale de eliberare, burghezia face uz de metode teroriste.

¹⁸ „Cuvîntul liber” din 11 mai 1935.

¹⁹ *Documente din istoria P.C.R. (1917—1944)*, p. 123.

²⁰ „Manifest” din 10 iulie 1935.

²¹ „Cuvîntul liber” din 28 martie 1936.

Sociologii burghezi și reformiști încercând să slăbească încrederea maselor muncitoare în posibilitatea lichidării exploatarei omului de către om pe calea revoluției proletare au făcut multă zarvă în jurul teoriei „organiciste” potrivit căreia capitalismul ar reprezenta treapta cea mai înaltă în dezvoltarea societății. Totodată, ei au susținut că socialismul nu poate fi instaurat în țările înapoiate, chipurile, pentru că „în natură nu există salturi”. Respingând această teorie și pseudoargumentele ei, publiciștii marxști au invocat în sprijinul ideii posibilității instaurării socialismului realizările din U.R.S.S. Pentru prima dată în lume, unei serii de popoare din Asia menționate secole de-a rindul într-o stare de înapoiere culturală, după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, i s-a dat puțința ridicării pe o treaptă superioară a civilizației. Socialismul a durat în stepele Kirkiziei fabrici din cele mai moderne, iar în Republica Populară Mongolă a unit în gospodării colective mase largi de păstori nomazi. „Insistăm asupra faptului, scria Ilie Cristea, în articolul *Erorile social-democrației*, fiindcă el ne interesează și pe noi românii”²². Rămânerea în urmă din punct de vedere economic și cultural față de țările înaintate din Europa și înainte de toate față de U.R.S.S. putea fi lichidată numai printr-un salt calitativ, prin triumful socialismului asupra capitalismului. Vorbind despre perspectivele evoluției evenimentelor istorice, același publicist menționa că „abia prin socialism omenirea va intra în istorie, că tot ce am trăit până acum a fost numai preistorie”²³.

În opoziție cu filozofii burghezi care se cramponau de scheme metafizice, reprezentanții presei progresiste s-au situat de partea adevărului științific: nimic nu e stabil în mod absolut, totul se află în devenire. Dezvoltarea implică o succesiune nesfârșită de momente: teza este negată de antiteză, iar aceasta din urmă, la rindul ei, este negată de sinteză. Obiectele și fenomenele reale se află într-o permanentă „autodistrucție (automișcare — M.S.), care înseamnă sinteză și punct de plecare al unor noi forme de viață, al unor noi triade dialectice. Gândirea constată pretutindeni triada dialectică: în desfășurarea fenomenalității naturale și istorice ca și în legile cugetării”. At. Joja observa că ideea devenirii, a trecerii printr-un șir de negații, de trepte cu reveniri aparente la punctul de plecare, a avut o soartă stranie la Hegel care, „a relevat contemporanilor arcanele gândirii, dar a tras „cele mai reacționare concluzii”²⁴. Eliberată de suprapuneri idealiste, de către Marx și Engels, ea a devenit principiul călăuzitor în cercetarea fenomenelor lumii materiale.

Învățătura marxist-leninistă despre dezvoltarea dialectică a societății a oferit publiciștilor progresiști posibilitatea înțelegerii progresului social ca un proces complex de trecere de la o orînduire

²² „Bluze albastre” din 10 iulie 1932.

²³ „Societatea de mine” din noiembrie-decembrie 1932, p. 201

²⁴ „Cuvîntul liber” din 29 iunie 1935.

inferioară la alta superioară, precum și a necesității istorice a unei anumite orînduirii. „Orice sistem economic-social își poate justifica existența în fața istoriei numai atîta timp cît servește progresul”²⁵. Judecătă din acest punct de vedere orînduirea capitalistă este socotită ca fiind incompatibilă cu progresul. Dacă în perioada ascensiunii sale, burghezia s-a sprijinit pe știință în lupta împotriva feudalismului, în epoca imperialismului apără ceea ce a combătut: religia împotriva științei, despotismul împotriva egalității oamenilor. Burghezia imperialistă urmează o linie de evoluție regresivă, de descompunere accentuată. Viitorul nu-i oferă nimic. De aceea, privirile ei se îndreaptă spre trecutul medieval de unde-și împrumută ideile și metodele de menținere a dominației de clasă. Ajunsă în ultimul stadiu de dezvoltare, burghezia își caută un punct de sprijin în „diferitele sisteme dictatoriale de conducere cu violență și teroare, dar care nu reușește decît să-i grăbească prăbușirea”²⁶. Societatea capitalistă, în limitele sale, nu mai este în stare să asigure forțelor de producție o normală dezvoltare. „Forțele productive sînt prea dezvoltate ca să se poată mișca nestîngherite în cadrele strîmte ale proprietății private”²⁷. Aceste forțe tind să spargă tiparele orînduirii burgheze. Epoca actuală este o epocă de tranziție, o epocă revoluționară cînd capitalismul „este profund agitat de spasmul nașterii unei lumi noi ce trebuie să ia locul vechii lumi ce se află pe cale de lichidare”²⁸. Sistemul capitalist intrat în ultima sa fază este condamnat de istorie la pieire. „Datorită înseși legilor sale de evoluție, capitalismul și-a atins ultimul stadiu de dezvoltare. Datorită concentrării, capitalismul a ajuns la propria negație, eliminînd libertatea (de concurență — M.S.), principiul său fundamental, prin formarea trusturilor și cartelurilor”²⁹. Lichidarea capitalismului și construirea socialismului pe calea revoluționară reprezintă expresia unei legități universale. „Nici un popor nu va putea evita revoluția sau dictatura proletară. Societatea capitalistă își găsește sfîrșitul în revoluție nu datorită unor greșeli, ci urmîndu-și legile de dezvoltare”. Avîntul mișcării greviste, adîncirea contradicțiilor dintre marile puteri capitaliste constituie simptomele unei prăbușiri iminente. Criza economică (din 1929—1933), reprezintă doar „începutul sfîrșitului”.

Transformarea societății în concepția publiciștilor marxști avea un sens precis: „distrugere în prima fază, creație în a doua”. În urma revoluției „tot ce-i sănătos, scrie Ilie Cristea va rămîne, vor pieri numai instituțiile care de multă vreme sînt incompatibile cu progresul.” Din lupta pe viață și pe moarte între burghezie (teza) și proletariat (antiteza) „va rezulta ceva nou (sinteza) și anume socie-

²⁵ „Societatea de mîine” din decembrie 1933.

²⁶ „Cuvîntul liber” din 27 aprilie 1935.

²⁷ „Societatea de mîine” din noiembrie-decembrie 1932, p. 200.

²⁸ „Manifest” din 5 octombrie 1934.

²⁹ „Țara de mîine” din februarie-martie 1936, p. 29.

tatea fără clase" ai cărei membri vor ocupa poziții egale față de mijloacele de producție: nu vor mai fi nici burghezi și nici proletari, ci oameni ai muncii.

Pentru publiciștii marxști era clar adevărul științific că socialismul, noua orînduire, nu poate fi urmarea colaborării dintre clasele antagoniste. „Societatea nouă nu va ieși, deci dintr-un compromis, ci va fi rezultatul unei lupte”. Dialectica marxștă demonstrează că trecerea de la capitalism la socialism „implică revoluția sau mutația (saltul — M.S.)”. Cotitura revoluționară nu constituie o „creștere lentă”, o adaptare treptată, ci „o schimbare bruscă. Nu dezvoltarea organică, ci răsturnarea de echilibru”³⁰, produs al unei evoluții și care deschide drum unei alte evoluții, mai impetuoase.

Cercetarea legilor tranziției de la capitalism la socialism, preocupare de seamă a reprezentanților presei progresiste, izvora dintr-o necesitate obiectivă. Liderii social-democrați de dreapta refuzînd propunerea P.C.R. privitoare la crearea frontului unic muncitoresc, în străduința lor de a abate proletariatul de la lupta de clasă și a apăra astfel regimul burghezo-moșieresc, au făcut multă zarvă în jurul planului „anti-criză” elaborat de Henri de Man. Potrivit acestui plan reformist se preconiza pentru perioada de tranziție o economie mixtă întemeiată pe coexistența întreprinderilor private și a întreprinderilor naționalizate puse sub „controlul” producătorilor și consumatorilor în care să fie garantată proprietatea privată. Așa-numitul plan anti-criză a fost pe bună dreptate denumit „o nouă mistică”. Principiul scop urmărit prin el era de a întreține iluzia posibilității realizării „armoniei sociale” în capitalism.

Publiciștii marxști au demonstrat că instaurarea socialismului trebuie să fie opera proletariatului însuși. Economia mixtă, trecerea la socialism „nu poate fi efectuată de burghezie, sau în companie cu ea”, ci „fără dînsa și în contra tendințelor ei”. Dacă socialismul nu poate fi construit dintr-o dată și necesită o perioadă de tranziție „cu un regim economic intermediar”, atunci cheazăia îndeplinirii sarcinilor revoluționare o constituie hegemonia proletariatului. Totodată se atrăgea atenția că rămînerea burgheziei la putere sau împărțirea conducerii cu clasele exploatatoare pune în primejdie însăși existența dictaturii proletariatului. „Burghezia trebuie înlăturată complet și cu desăvîrșire de la cirna noii așezări”. „Regimul de tranziție care să ne ducă spre socialism nu poate fi dar așezat decît prin triumful clasei muncitoare, sub conducerea proletariatului conștient în contra voinței de dominare a burgheziei”. Construirea socialismului este de neconceput fără „stăpinirea proletară a aparatului de stat”. Altit aparatul de stat, cit și cel economic nu poate fi preluat de proletariat în forma existentă, ci trebuie „transformat în întregime, cu desăvîrșire, pus de alți oameni, devotați proletariatului și

³⁰ „Societatea de mîine” din martie-aprilie 1933, p. 68

cauzei sale"³¹ în slujba poporului. Menirea puterii proletare este să zdrobească împotrivirea reacțiunii, să organizeze forțele de producție pe baza relațiilor de producție socialiste, să le creeze un cadru social de dezvoltare nestingherită.

Opera de zidire treptată a socialismului presupune transformarea relațiilor de producție, trecerea mijloacelor de producție în proprietatea statului ca bunuri ale întregului popor, căci „Formula viitorului este proprietatea colectivă”³².

Publiciștii marxști au demască și sensul reacționar al apologiei „tradiționalismului”, al stimulării industriei casnice ca fiind expresia unei politici de menținere a țării la un stadiu înapoiat de dezvoltare. Reîntoarcerea la viața patriarhală „o pot dori citiva întârziți, dar forțe covârșitoare se opun. Soluția este numai în sensul progresului”³³. Sarcina lichidării înapoierii economice a țării nu poate fi îndeplinită „pînă la revoluția socialistă cînd va fi o industrializare cu proletariat, dar fără burghezie”³⁴. Ilie Cristea își exprima convingerea că o dată cu industrializarea, socialismul va înlocui democrația burgheză cu o democrație de tip superior, democrația proletară, care garantează materialicește drepturile înscrise în constituție.

Liderii social-democrați de dreapta, sprijinind regimul burghezo-moșieresc, au depus eforturi serioase spre a imprima mișcării revoluționare un curs contrar năzuințelor maselor spre socialism. Tărănimii muncitoare i se recomandă stăruitor să se unească în cooperative organizate pe principii capitaliste. Această propagandă avea menirea de a întreține iluzia că oamenii muncii asemenea pionierilor de la Rochdalle pot stăvili concurența marelui capital și chiar să-i aplice sancțiuni, boicotindu-l. Apologia „cooperării” reprezenta o expresie rafinată a demagogiei social-democrate, o diversiune politică. Nicăieri și niciodată cooperația în măsura în care a rezistat concurenței marelui capital, fiind așezată pe temelia proprietății private, n-a putut aduce muncitorilor decît cel mult satisfacerea unor interese economice de minimă importanță. Cooperația de-a lungul existenței sale n-a făcut decît să tocească antagonismele de clasă. Funcția ei de apărare a intereselor economice ale muncitorilor nu s-a putut realiza în condițiile orînduirii capitaliste.

Publiciștii progresiști au atras atenția asupra faptului că soluția problemelor mișcării muncitorești și țărănești nu trebuie căutată în modul de repartitie a bunurilor, ci în modul de producție; „privirile trebuie îndreptate asupra cauzei nu asupra efectului”. Ca să-și poată îndeplini funcția sa, cooperația trebuie să fie întemeiată pe proprietatea socialistă. „Principiul socializării mijloacelor de producție are excep-

³¹ „Cuvîntul liber” din 8 iulie 1935.

³² „Societatea de mine” din noiembrie 1932, p. 201.

³³ „Spre stînga” din 15 oct. 1931.

³⁴ „Societatea de mine” din noiembrie 1932, p. 200.

țională sa importanță în aceea că el permite *tranzitia cea mai simplă, cea mai ușoară și cea mai accesibilă* (sublinierea noastră — M.S.) la o nouă ordine socială. Numai după trecerea mijloacelor de producție în mâinile clasei muncitoare se poate vorbi de cooperatie" ³⁵. Țărăimea muncitoare poate lupta cu succes numai „în unire cu muncitorimea de la orașe, singura interesată în a conduce sincer și devotat țărăimea pe adevăratele căi de eliberare de sub jugul burghez, spre o societate în care industria, băncile, căile de transport și puterea politică aparținând statului proletar, cooperatia descătușată bazată pe principiul de clasă, al interesului colectiv muncitoresc-țărănesc, unind agricultura de industrie, va naște o nouă formă de producție cu adevărat planificată pentru belșugul întregii colectivități" ³⁶.

Ideile marxist-leniniste cu privire la transformarea profundă a societății sub toate aspectele ei au constituit, pentru mișcarea muncitorească precum și pentru intelectualii alăturați ei, un puternic factor mobilizator la lupta pentru lichidarea regimului burghezo-moșieresc și instaurarea regimului democrat-popular.

Incontestabil este un merit al publiciștilor comuniști și necomuniști cu largi vederi democratice, educați de partid de a fi explicat sensul principiului dezvoltării și de a fi indicat în spiritul dialecticii marxiste soluțiile problemelor legate de transformările sociale radicale. Principiul dezvoltării a servit drept armă de luptă ideologică împotriva tuturor încercărilor de a folosi terminologia hegeliană și uneori chiar marxistă spre a substitui dialecticii sofistica și a crea iluzia că echilibrarea contrariilor, armonia claselor antagoniste, stabilitatea și neschimbarea sînt stări normale sau legi universale. Cu toate limitele lor, ca: insuficienta distincție între noțiunile de contradicție și negație, forma simplistă de tratare a temelor, totuși articolele publicate de presa progresistă au jucat un rol însemnat în explicarea necesității lichidării capitalismului și construirii socialismului în țara noastră.

К ВОПРОСУ РАЗВИТИЯ ДИАЛЕКТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В РУМЫНСКОЙ ПРОГРЕССИВНОЙ ПРЕССЕ МЕЖДУ 1930—1936 гг.

Краткое содержание

В данной работе автор освещает вопрос развития диалектического мышления на страницах румынских прогрессивных журналов в период между 1930—1936 гг.

Коммунисты и публицисты с демократическими взглядами, отвергая метафизические теории, отражавшие тенденцию румынской буржуазии увековечить существовавший социальный строй, доказывали, что капиталистический строй, снедаемый антагонистическими противоречиями, неизбежно, быстрыми шагами идёт к гибели.

³⁵ „Cuvintul liber“ din 20 iunie. 1935.

³⁶ „Cuvintul liber“ din 31 august 1935.

Основываясь на изучении развития общественной жизни, они твердо отстаивали своё убеждение, что будущее нашей страны—это социализм.

LE PROBLÈME DU DEVELOPPEMENT DIALECTIQUE DANS
LA PRESSE PROGRESSISTE DE NOTRE PAYS (1930 — 1936)

Résumé

Dans cette communication, l'auteur présente la manière dont a été abordé le problème du développement dialectique dans les revues progressistes des années 1930—1936.

Les communistes et les publicistes aux principes démocratiques, en repoussant les théories métaphysiques qui reflétaient la tendance de la bourgeoisie roumaine à éterniser l'ordre social existant, ont prouvé que la société capitaliste, travaillée par des contradictions antagonistes, se dirigeait à pas rapides vers l'effondrement.

En s'appuyant sur l'étude approfondie des lois du développement de la vie sociale, ils ont exprimé fermement leur conviction que l'avenir de notre pays serait le socialisme.

CARACTERUL REACȚIONAR AL TEORIILOR BURGHEZE
DINTRE CELE DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE CU PRIVIRE
LA INDUSTRIALIZAREA ROMÂNIEI

DE

M. TODOSIA

Partidul nostru a desfășurat după 23 August 1944 indeosebi, o vastă activitate de valorificare critică, de pe pozițiile marxism-leninismului, a moștenirii noastre culturale.

În Raportul de activitate al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român la Congresul al II-lea al partidului, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej spune: „Dînd o înaltă prețuire bogatei moșteniri culturale progresiste, democratice, a poporului nostru, partidul combate tot ce a fost reacționar, retrograd, antipopular în operele științifice sau literare ale trecutului”.

Iar mai departe se arată: „Sarcina activiștilor noștri de pe tărîmul muncii ideologice este să combată toate formele de influență a ideologiei burgheze reacționare, și indeosebi strecurarea în ideologie a concepțiilor naționaliste, șovine, să demaște pe apologeții contemporani ai capitalismului; să dezvăluie caracterul antiștiințific, retrograd al teoriilor elaborate în trecut de ideologii claselor exploatare, în domeniul sociologiei, economiei politice, istoriei, teoriei literaturii și artei”.

Astfel de teorii retrograde, antiștiințifice, care au jucat un rol nefast în istoria patriei noastre și care trebuie demascate cu toată vigoarea, sînt cele elaborate de ideologii burgheziei și moșierimii dintre cele două războaie mondiale cu privire la industrializarea Romîniei.

Problema căilor și perspectivelor industrializării Romîniei a preocupat pe economiștii, politicienii și sociologii din Romînia cu mulți ani înaintea primului război mondial.

După primul război mondial, datorită înlăturării unității naționale, a crescut simțitor potențialul industrial al României. Aceasta nu a schimbat însă caracterul înapoiat al economiei românești.

Revoluția industrială care a început în țara noastră în a doua jumătate a secolului trecut a continuat să se desfășoare între cele două războaie mondiale, într-un ritm lent și inegal în diferite ramuri, fără a reuși să înlăture formele inferioare de industrie.

În România revoluția industrială a fost frinată de înapoierea economică a țării, de rămășițele feudale din viața economică și politică, precum și de dominația capitalului străin. Existența unei numeroase suprapopulații relative a făcut ca prețul forței de muncă să fie atât de scăzut încât capitaliștii preferau să folosească munca manuală în locul mașinilor.

Primul război mondial a avut drept rezultat creșterea dependenței economice și financiare a țării față de puterile Antantei și intensificarea pătrunderii capitalului străin în economia românească.

Așa cum arăta V. I. Lenin, România ajunsese după primul război mondial să fie înglodată în datorii și să fie vindută cu amănuntul și cu ridicata capitaliștilor străini.

Monopolurile străine au dus o politică de frinare a dezvoltării industriei grele, reușind să impună României rolul de anexă agrară, de sursă de materii prime și piață de desfacere a produselor industriale.

Dezvoltarea industriei în țara noastră între cele două războaie mondiale a cunoscut un ritm lent, caracteristic crizei generale a capitalismului. Numărul întreprinderilor din industria prelucrătoare a crescut de la 2.747 în anul 1919 la 3.767 în 1938, forța motrice de la 343.820 C. P. la 746.789 C. P., numărul muncitorilor de la 140.135 la 255.336, iar producția industrială de la 11.712.000.000 lei la 69.207.000.000 lei¹.

Analiza dezvoltării industriei în România infirmă aprecierea făcută de unii economiști, potrivit căreia ar fi fals să se vorbească de o revoluție industrială în țara noastră. În realitate, revoluția industrială a început în țara noastră încă în a doua jumătate a secolului trecut, fără a avea amploarea și profunzimea celei din occident, se continuă între cele două războaie mondiale și se desăvârșește în condițiile regimului democrat popular. Așa se explică creșterea numerică a clasei muncitoare, a capacității ei de organizare și nașterea în 1921 a Partidului Comunist din România.

Pentru a justifica starea de înapoiere economică a României și subjugarea ei de către puterile imperialiste, ideologii burghezo-moșierimii din țara noastră, au elaborat teoria potrivit căreia țara noastră este și trebuie să rămână încă multă vreme „eminamente agricolă”. Precursorii acestei teorii sînt: N. Suțu, I. Ghica, I. Strat și alții.

¹ N. N. Constantinescu și V. Axenciuc, *Capitalismul monopolist din România*, Editura politică, Buc. 1962, p. 7.

„Nu sintem și nu trebuie să fim multă vreme încă, — pretindea Ion Ghica — cîteva veacuri poate, decît o nație numai agricolă”. Iar mai departe el spunea că „greutatea noastră în cumpăna Europei se va mări cu numărul kilelor de griu ce vom putea scoate peste hotare”.

În cadrul ideologiei burgheze din această perioadă a existat însă un curent progresist care susținea necesitatea industrializării Romîniei, singura în stare să asigure independența economică și politică a țării. Reprezentanții cei mai de seamă ai acestui curent au fost Dionisie Pop Marțian, P. S. Aurelian, Al. D. Xenopol și alții, care exprimau interesele burgheziei industriale în formare.

După primul război mondial ideologii burghezo-moșierimii în totalitatea lor au îmbrățișat teoria „Romînia țară eminentamente agricolă”, ne mai pulind fi vorba de o tendință progresistă în cadrul gândirii economice burgheze din țara noastră, care să susțină necesitatea industrializării țării, a dezvoltării industriei grele. Aceasta își are explicația în descompunerea continuă a gândirii economice burgheze din țara noastră, ca rezultat al intrării capitalismului în epoca crizei sale generale.

Continuatorul tendințelor progresiste din gândirea economică romînească este P.C.R. El va face un salt calitativ în acest domeniu susținînd necesitatea dezvoltării industriei grele în patria noastră, cu pivotul ei industria constructoare de mașini. Totodată, P.C.R. a arătat că pentru țara noastră nu există altă cale de industrializare decît cea socialistă.

Teoria „Romînia țară eminentamente agricolă”, născocită de ideologii burghezo-moșierimii din țara noastră, ocupă un loc special în cadrul ideologiei burgheziei imperialiste și îndeplinește o funcție socială bine determinată. Ideologii burgheziei imperialiste susțineau că toate regiunile slab dezvoltate din punct de vedere industrial ale Europei, care cuprind mai multe țări (printre care și țara noastră), trebuie să rămînă agricole, furnizoare de produse agroalimentare și materii prime pentru industria țărilor dezvoltate din punct de vedere industrial.

Astfel, Francisc Delaisi a publicat în 1929 cartea *Les deux Europes*, în care spune că există două Europe, A și B. Linia de demarcație a celor două Europe „trece aproximativ prin Stockholm, Danzing, Cracovia, Budapesta, Florența, Barcelona, Bilbao, apoi înconjoară Franța, trecînd între Anglia și Irlanda, merge prin Glaskow, atinge Bergen și Stockholm”². Țara noastră face parte după cum se vede din Europa B. „...Europa A este industrializată pînă și în agricultura sa, Europa B, este agricolă pînă și în civilizația sa urbană. A doua a rămas ceea ce a fost prima în urmă cu o sută de ani”³.

Autorul acestei cărți consideră că industria este un monopol al Europei A, adică al occidentului. Monopolul industrial atrage după sine și monopolul dezvoltării științei, tehnicii și pregătirii cadrelor.

² Francisc Delaisi, *Les deux Europes*, Paris, Ed. Payot, 1929, p. 21.

³ *Ibidem*, p. 28.

„Pentru a forma elita inginerilor săi, a savanților săi, întreaga Europă B trimite tinerii săi în universitățile sau școlile speciale ale Europei A”⁴.

Trebuie să subliniem că această teorie, a celor două Europe, a fost îmbrățișată cu căldură de ideologii burghezo-moșierinii din țara noastră. Unii dintre ei, ca Mihail Manoilescu a încercat să adapteze această teorie intereselor fascismului german. Astfel, el scrie următoarele în lucrarea *Solidaritatea economică a estului european*, publicată în 1939:

„Acum vreo zece ani un economist diletant, dar plin de talent, Francisc Delaisi...., a lansat o formulă fericită și norocoasă... Formula lui este aceasta: Există două Europe: una răsăriteană agricolă și alta centrală și apuseană industrială. Această sinteză a lui Delaisi este puțin cam superficială; este Europa văzută din avion, cum și autorul o mărturisește în prefața cărții lui. Căci dacă facem o analiză ceva mai adâncă decît Delaisi, ajungem la o altă concluzie: există trei Europe:

Întîi este Europa de vest, care cuprinde Franța și Anglia, două țări industriale care au un caracter static în ceea ce privește populația și care se bucură de un spațiu nedeterminat în ceea ce privește imperiile lor.

Există apoi o Europă centrală care cuprinde Germania și Italia. Această Europă centrală, tot industrială, este caracterizată printr-un mare dinamism demografic și printr-un spațiu limitat.

În sfîrșit, există a treia Europă, Europa agricolă, compusă din... Polonia, România, Ungaria, Jugoslavia și Bulgaria, caracterizată printr-o mare presiune demografică și un spațiu destul de restrîns”⁵.

Pentru a justifica cîmpirea și înrobirea economică și politică a țărilor din răsăritul Europei de către Germania hitleristă, Mihail Manoilescu susține că sînt mult mai puternice contradicțiile dintre Europa apuseană și cea centrală decît dintre cea centrală și cea de est: „între Europa de est și cea centrală, există un șanț, iar între cea centrală și cea de vest o prăpastie”⁶.

Unii ideologi burghezi dintre cele două războaie mondiale susțineau că nu-i posibilă industrializarea Romîniei; întrucît românul nu are înclinație spre munca industrială.

Astfel, C. Rădulescu-Motru, în articolul *Însușirile sufletești ale populației în viața economică a Romîniei* publicat în *Enciclopedia Romîniei*, volumul III, scrie următoarele:

„Care sînt cauzele care au împiedicat sufletul populației romînești de la munca industrială?

Multe desigur; între toate însă una mai principală: puternica subiectivitate a acestui suflet.

⁴ *Ibidem*, p. 46.

⁵ Mihail Manoilescu, *Solidaritatea economică a estului european*, Buc., 1939, p. 5.

⁶ *Ibidem*, p. 8.

Munca industrială cere minții și brațelor o disciplină pe care sufletul românesc, bogat în expansiuni subiective, nu au putut-o realiza⁷.

C. Rădulescu-Motru își exprimă îndoiala asupra puterii de influență a educației asupra sufletului românesc, lipsit de înclinații spre munca industrială, și îi hărăzește poporului român soarta de a rămâne în stare de înapoiere economică și să privească de la distanță țările dezvoltate industrial.

Falsitatea acestei afirmații a fost infirmată de realitate. Atît în timpul regimului burghezo-moșieresc și îndeosebi în timpul regimului democrat popular, cînd au fost descătuse talentele poporului nostru, s-a putut constata că poporul român este plin de talente, că el este capabil să-și însușească tehnica cea mai complicată și să o dezvolte mai departe.

Alți ideologi burghezi susțin că România nu poate să-și dezvolte o puternică industrie în general și o industrie grea în special, întrucît nu are resurse naturale. Îi lipsesc cărbunii, fierul etc. Așa de exemplu, moșierul C. Garoflid în lucrarea *Părerî economice și financiare*, publicată în 1926, după ce arată că și după primul război mondial România a rămas o țară „eminamente agricolă”, se întrebă: „... se poate spera că în viitor puterea industriei să crească într-atît încît producția ei să înlocuiască la export deficitul produselor agricole? Această speranță este deșartă. Industrie de export, singura care ar schimba caracterul agricol al țării, nu vom putea avea; ne lipsește pentru aceasta baza: fierul și cărbunii. S-a calculat că zăcămintele noastre de fier abia ar ajunge pentru satisfacerea consumației țării pe 30 de ani; iar în ceea ce privește combustibilul, căile ferate sînt nevoite la import.... nu trebuie să ne închipuim că vom putea sprijini vreodată prosperitatea economică a acestei țări pe altceva decît agricultura.

Agricultura rămîne îndeltnicirea de căpetenie a majorității locuitorilor și singura industrie naturală.... Preocuparea tuturor, și a partidelor politice în special, trebuie să fie: dezvoltarea acestei industrii naturale și cu adevărat naționale”⁸.

Același lucru îl susține Aurelian Z. Strat în lucrarea *Des possibilités de développement industriel de la Roumanie*, publicată la Paris în anul 1932, și de Alexandru Topliceanu în lucrarea *Locul ocupat de industrie în complexul economic al Romîniei*, publicată în 1923. Această afirmație este lipsită de temeinicie. În realitate România dispune de serioase resurse naturale pentru dezvoltarea unei puternice industrii. De altfel, pentru dezvoltarea unei industrii grele nu este neapărat necesar să existe în țara respectivă resurse proprii de cărbune și minereu de fier. Așa de exemplu Japonia care și-a dezvoltat

⁷ C. Rădulescu-Motru, *Însușirile sufletesti ale populației în viața economică a Romîniei*, în *Enciclopedia Romîniei*, vol. III, p. 67.

⁸ C. Garoflid, *Părerî economice și financiare*, Tipografia „Reforma socială”, Buc., 1926, p. 6—7.

o puternică industrie metalurgică își procură minereul de fier în proporție de 70% din import, cocsul 50% și fierul vechi 20—30%. Industria engleză dispune în interiorul țării de numai 10% din materia primă și materialele necesare, restul le importă. Și unele țări mici ca Elveția și Cehoslovacia, iar după cel de al doilea război mondial R.D.G., și-au dezvoltat o puternică industrie siderurgică cu mult mai mare decît resursele proprii de minereu de fier și cărbuni.

În programele unor partide politice precum și în lucrările unor economiști burghezi dintre cele două războaie mondiale se vorbește despre necesitatea industrializării Romîniei. Ceea ce caracterizează însă aceste programe și pe acești economiști, este că ei au susținut necesitatea dezvoltării unei industrii de prelucrare a produselor agricole și au negat necesitatea creării unei industrii siderurgice, a construcției de mașini, a industriei chimice etc.

Astfel, în Programul Partidului național-tărănesc adoptat în 1936, se spune că prin politica sa industrială, acest partid urmărește: dezvoltarea micii industrii țărănești, meseriilor și industriei casnice, industrializarea produselor agricole, „unelte și mașinile agricole să fie fabricate în țară și să fie tot așa de bune ca și cele fabricate în străinătate”, și dezvoltarea fabricilor de armament, „care pot găsi în lăuntrul țării condiții economice prielnice dezvoltării lor”⁹. La aceeași se rezumă așa-zisa politică industrială a Partidului național-tărănesc. Și Virgil Madgearu, ideologul partidului național-tărănesc susținea că industrializarea Romîniei trebuie să se rezume la dezvoltarea industriei de prelucrare a produselor agricole.

Negînd posibilitatea dezvoltării industriei grele și reducînd industrializarea Romîniei la dezvoltarea unei industrii de prelucrare a produselor agricole, prin aceasta economiștii burghezi sărăceau conținutul noțiunii de industrializare.

Acești economiști justificau necesitatea creării unei industrii pentru prelucrarea produselor agricole prin faptul că în Romînia exista o numeroasă suprapopulație agricolă. Virgil Madgearu aprecia în *Evoluția economiei romînești* că în Romînia „excedentul rural anual ce trebuie plasat în fiecare an a fost evaluat la circa 200.000 suflete”¹⁰.

Florian Al. Rădulescu, în lucrarea *Problema agrară și nevoia industrializării Romîniei*, publicată la Cluj, scrie: „Constatările acestea justifică încă o dată nevoia de industrializare pentru rezolvarea problemelor agrare. Echilibrul nu poate fi obținut decît prin îndepărtarea de pe ogoare a sporului rezultat din înmulțirea populației și îndreptarea lui spre ocupațiile industriale”¹¹.

Slaba dezvoltare a industriei în Romînia, între cele două războaie mondiale, a făcut ca o parte foarte mică din suprapopulația rurală,

⁹ Programul Partidului național-tărănesc. Buc., 1936, p. 62—63.

¹⁰ Virgil Madgearu, *Evoluția economiei romînești*, p. 196.

¹¹ Florian Al. Rădulescu, *Problema agrară și nevoia industrializării Romîniei*, Cluj 1940, p. 101.

după calculele lui Virgil Madgearu, abia a douăzecea parte să fie atrasă în industrie. Experiența istorică a arătat că regimul burghezo-moșieresc din România nu a fost capabil să rezolve problema folosirii depline a brațelor de muncă disponibile în agricultură și că acest lucru a devenit posibil în condițiile regimului democrat-popular, ca rezultat al politicii consecvente de industrializare socialistă dusă de către P.M.R. și a încheierii cu succes a procesului de cooperativizare a agriculturii.

Economiștii burghezi din România dintre cele două războaie mondiale, vedeau în dezvoltarea industriei lor agricole nu numai un mijloc pentru rezolvarea suprapopulației agricole care era foarte numeroasă, dar încercau să prezinte chiar superioritatea acesteia față de celelalte ramuri industriale. Așa de exemplu, economistul fascist Mihail Manoilescu a ținut la cel de-al XVI-lea Congres Internațional de agricultură, care a avut loc la București în iunie 1929 un referat intitulat: *Note sur la supériorité des industries agricoles par rapport aux autres branches de l'industrie*, unde spune: „Productivitatea scăzută a agriculturii în raport cu productivitatea industriei găsește o compensație fericită în faptul că industriile alimentare esențial agricole reprezintă o productivitate foarte mare în raport cu toate celelalte industrii. Pe scara productivității, agricultura ține deci locurile extreme. Ea se plasează în josul scărilor prin producția sa brută și în susul scărilor, prin producția industrializată.

Urmează că pentru țările agricole industrializarea, pe solul național al produselor agricole, constituie mijlocul cel mai natural de compensare pentru slaba productivitate a muncii omenești în agricultura lor și reprezintă deci tendința cea mai naturală a politicii naționale”.

Un astfel de punct de vedere convenea de minune intereselor monopolurilor internaționale, deoarece numai în felul acesta puteau să mențină țara noastră în situația de anexă agrară și sursă de materii prime pentru acestea.

Teza despre superioritatea productivității muncii din industria de prelucrare a produselor agricole nu are nimic comun cu știința. Această este o născocire a lui M. Manoilescu, în scopuri apologetice, de a justifica din punct de vedere teoretic transformarea României într-un hinterland al puterilor imperialiste.

Și Virgil Madgearu caută să arate superioritatea unor ramuri ale industriei ușoare comparativ cu ramurile industriei grele, pentru a demonstra că în România nu trebuie să se dezvolte decât aceste ramuri. În acest scop el folosește termenul de coeficient de industrializare, care nu are nici un fel de conținut științific și cu ajutorul căruia poți demonstra că negrul este alb și albul este negru. Prin coeficient de industrializare V. N. Madgearu înțelege raportul dintre valoarea producției nete și brute exprimat în procente. Analizând coeficientul de industrializare în diferitele ramuri ale industriei românești, V. Madgearu conchide: „Cel mai mare coeficient de industrializare îl prezintă în-

dustria ceramică și de sticlărie, cu o medie de 60% și 59%
coeficientul industriei metalurgice abia atinge în medie 42%”

Concluzia care se desprinde din cele arătate mai sus este că România trebuie să dezvolte industria sticlei, ceramicii, industria de prelucrare a produselor agricole, care au coeficientul cel mai ridicat de industrializare și să nu dezvolte industria metalurgică de pildă, care are un coeficient de industrializare mai mic.

Economiștii burghezi dintre cele două războaie mondiale, adepți ai teoriei „România țară eminentement agricolă”, sprijinindu-se pe teoria lui Ricardo cu privire la costurile comparative, susțineau că este mai rentabil să dezvoltăm agricultura și să importăm produsele industriale, decât să le fabricăm în țară, întrucât costul lor de fabricație ar fi mai mare în țară decât în străinătate. Teoria costurilor comparative urmărește să consfințească diviziunea capitalistă internațională a muncii ce duce la transformarea unui număr mare de țări care cuprind majoritatea populației globului pămîntesc în țări agrare. Atunci cînd se pune problema fabricării unor produse industriale în țara noastră, nu-i suficient să se raporteze productivitatea muncii în întreprinderile respective din țara noastră la productivitatea muncii unor întreprinderi similare din străinătate, așa cum făceau economiștii burghezi, pentru a dovedi că aceste întreprinderi sînt nerentabile, ci trebuie să avem în vedere în primul rînd ce produse va trebui să dăm în schimb produselor industriale importate și care este productivitatea muncii în aceste ramuri. Astfel, România burghezo-moșierească pentru a-și procura produsele industriale de care avea nevoie exporta produse agricole și diferite materii prime unde productivitatea muncii era cu mult mai mică decât în industria prelucrătoare. Aceasta făcea ca pentru o oră de muncă a unui muncitor din industria prelucrătoare din străinătate, noi să dăm în schimb 10 ore de muncă. Țara noastră trebuia să dea pentru o tonă de marfă importată 10 tone de marfă în schimb. În timp ce prețul produselor agro-alimentare și a materiilor prime exportate de țara noastră manifestau o tendință de scădere, prețul produselor industriale importate se ridica mereu. Așa de exemplu, indicele prețurilor de export a coborît la 60% în 1938, față de 1929, în timp ce indicele prețurilor de import a coborît la numai 92,2%.

Virgil Madgearu își însușește punctul de vedere al lui W. Hoffmann cu privire la stadiile industrializării și prezintă în mod denaturat stadiul industrializării României în deceniul al 4-lea.

„Pentru a determina stadiul actual al industrializării, vom stabili raportul dintre industria bunurilor de consum și industria bunurilor de capital...”

Raportul dintre industria bunurilor de consum și industria bunurilor de capital este prezentat astfel de V. Madgearu : (vezi tabelul 1).

V. Madgearu plasează România aproape de ultimul stadiu al procesului de industrializare, cînd se realizează un echilibru între industria bunurilor de consum și industria bunurilor de capital.

	1929	1932	1937
Industria bunurilor de consum	52	58,2	52,4
Industria bunurilor de capital	48	41,8	47,6
	100	100	100

„Factorul decisiv — spune V. Madgearu — care a determinat grăbirea procesului de industrializare a fost însemnătatea deosebită în exportul românesc, a două produse care fac obiectul industriei bunurilor de capital: produsele petrolifere și lemnoase”¹².

Netemeinicia acestei afirmații este cât se poate de evidentă. Creșterea însemnătății produselor petrolifere și lemnoase în exportul românesc nu ne arată nicidecum o intensificare a procesului de industrializare. Este cunoscut că țara noastră exporta în străinătate țițeiul și lemnul în stare brută, neprelucrată. Pentru a putea prezenta în mod științific stadiul industrializării unei țări trebuie pornit de la teza marxist-leninistă a împărțirii producției sociale în sectorul producției mijloacelor de producție și sectorul obiectelor de consum și a primului sector în subdiviziunea producției mijloacelor de producție în vederea producției mijloacelor de producție și subdiviziunea producției mijloacelor de producție în vederea producerii obiectelor de consum. Gradul de industrializare a unei țări depinde de dezvoltarea producției mijloacelor de producție în vederea producției mijloacelor de producție, subdiviziune a producției sociale care este caracteristică producției mașiniste.

Economiștii burghezi din România, dintre cele două războaie mondiale, nu numai că negau posibilitatea industrializării României, dar unii dintre ei s-au ridicat și împotriva industriei care exista, născocind teoria potrivit căreia cele mai multe ramuri industriale din țara noastră sînt parazitare.

Această teorie a susținut-o Virgil Madgearu și alți ideologi ai partidului național țărănesc.

Iată ce spunea Madgearu în această privință: „Industria metalurgică pentru fabricarea locomotivelor și vagoanelor și pentru reparații a fost parazitară...”.

Burghezia a căutat să folosească statul burghez pentru a obține comenzi avantajoase, scutiri de impozite, subvenții etc., în vederea obținerii unor profituri ridicate. Aceasta nu înseamnă nicidecum că anumite ramuri industriale ar fi fost în sine parazitare.

Dezvoltarea industriei în România între cele două războaie mondiale a fost frînată de slaba dezvoltare a pieței interne datorită pauperizării și ruînării maselor muncitoare de la orașe și sate, care făcea

¹² V. Madgearu, *Evoluția economiei românești*, p. 166.

ca puterea lor de cumpărare să fie foarte scăzută. Cît de slabă era puterea de cumpărare a populației din țara noastră ne-o arată următoarele cifre care indică consumul pe locuitor al principalelor articole¹³.

	1927	1931
Ciment	18 kg	11 kg
Zahăr	6 kg	5 kg
Conserve	0,33 kg	0,24 kg
Bere	0,45 l	0,28 l
Bumbac (țesături)	0,56 kg	0,62 kg
Țesături lînă	0,30 kg	0,27 kg
Încălțăminte	0,30 buc.	0,27 buc.
Produse laminate din fier	14,50 kg	9,8 kg
Hirtie	2,7 kg	2,3 kg

Plecînd de la constatarea că piața internă era foarte limitată, economiștii burghezi au ajuns la concluzia imposibilității dezvoltării industriale a Romîniei. În realitate, piața internă a obiectelor de consum ar fi putut spori prin înfăptuirea reformei agrare și ridicarea nivelului de trai al maselor, iar piața mijloacelor de producție prin folosirea unui număr tot mai mare de mașini în procesul de producție. Acest lucru nu se putea realiza însă în timpul regimului burghezo-moșieresc datorită goanei capitaliștilor și moșierilor după cît mai mult cîștig, iar pe de altă parte existența unei numeroase suprapopulații relative a frînat introducerea mașinilor în procesul de producție deoarece era mai avantajos pentru capitaliști să folosească muncă manuală în locul mașinilor mai costisitoare.

Ideologii și politicienii burghezi dintre cele două războaie mondiale nu puteau concepe dezvoltarea industrială a Romîniei fără participarea capitalului străin. Imediat după război, partidul național liberal a început opera de „refacere” a țării sub lozinca „prin noi înșine”. Această lozincă nu însemna nicidecum că liberalii erau împotriva pătrunderii capitalului străin, ci dimpotrivă erau pentru import de capital „bani gheață”, cu condiția ca acesta să fie fructificat „prin forțe proprii”, adică prin băncile care aparțineau burgheziei liberale. „Lozinca «prin noi înșine» nu era, în fond, decît o formulă demagogică cu ajutorul căreia național-liberalii căutau să-și acopere trădarea națională și colaborearea cu capitalul străin în condițiuni cît mai avantajoase pentru ei”.¹⁴

Partidul național-țărănesc care urmărea să-și asigure conducerea în stat, a căutat să-și asigure sprijinul cercurilor imperialiste din apus și în acest scop a lansat lozinca „porților deschise” în fața capitalului

¹³ C. Ianculescu, *Probleme agrare și dezvoltarea industrială a Romîniei*, Buc., 1934, p. 22.

¹⁴ *Lecții în ajutorul celor care studiază Istoria P.M.R.*, Edit. politică, Buc., 1960, p. 209.

străin. Prin aceasta se urmărea asigurarea unor condiții mai avantajoase pentru capitalul străin în acapararea și jefuirea bogățiilor țării decît acele oferite de liberali.

Prin legea antinațională a minelor, adoptată în 1929 în timpul guvernării țărăniște care punea pe picior de egalitate capitalul străin cu cel românesc, s-a mers de fapt pe linia vînzării bogățiilor țării trusturilor imperialiste. Prevederea din lege că „Concesiunile se pot acorda societăților de orice fel, romîne sau străine”, iar „darea în exploatare a perimetrelor din rezerva statului se va face pe bază de licitație publică între societățile care au capacitate tehnică și financiară”, favoriza de fapt trusturile străine.

Egalitatea dintre societățile romîne și străine, însemna cea mai izbitoare inegalitate deoarece capitalul românesc slab a ieșit sistematic înfrînt de către capitalul străin. Imediat după adoptarea acestei legi, s-au constituit noi societăți petrolifere cu capital străin, iar cele existente și-au mărit capitalul.

Partidul Comunist din România a condamnat această politică, arătînd că „politica portilor deschise pentru capitalul străin, prin care național-țărăniștii pretindeau că vor putea înviora industria, nu poate da rezultate pozitive, fiindcă capitalul financiar anglo-francez și din toată lumea nu e interesat în dezvoltarea industriei în România, în afara aceleia de război”.

Ca urmare a așapărării celor mai importante sectoare economice și a transformării statului într-un debitor al trusturilor străine prin intermediul împrumuturilor acordate, însăși suveranitatea națională a fost știrbită. O serie de consilieri și experți străini au fost instalați în țara noastră pentru a supraveghea achitarea la vreme a datoriilor către străinătate. Ei înaintau dări de seamă, stăpinilor de peste hotare, asupra situației economiei și cereau guvernului român aplicarea diverselor măsuri antinaționale.

Cei mai înverșunați dușmani ai industrializării Romîniei au fost ideologii și politicienii fasciști. Aceștia s-au ridicat nu numai împotriva dezvoltării industriei, ci urmăreau și lichidarea industriei existente.

Astfel, fascistul A.C. Cuza a lansat lozincă „înapoi la agricultură”.

Ideologii fasciști din țara noastră și-au însușit și susținut teoria fasciștilor germani a „marelui spațiu economic”. Iată ce spune Mihai Manoilescu în lucrarea sa *Solidaritatea economică a estului european*: „Eu mărturisesc că admit teza germană și socotesc că este posibil să se realizeze un spațiu economic izolat de economia mondială în care prețurile s-ar fixa între cei dinăuntru cu foarte bună tocmeală ca un troc în care s-a realizat principiul echivalenței muncii. În felul acesta s-ar porni pe o cale nespuse de fecundă”.¹⁵

¹⁵ Mihail Manoilescu, *Solidaritatea economică a estului european*, Buc., 1939, p. 9 — 10.

Cît de bună a fost tocmeala și cît de fecundă a fost această cale ne-o arată proporțiile jafului practicat de hitleriști în timpul celui de al doilea război mondial.

În cadrul „marelui spațiu european” Romîniei îi revenea rolul de hinterland agrar și sursă de materie primă, ieftină pentru Germania fascistă.

Ideologii fasciști vedeau în suveranitatea națională un obstacol în calea creării „marelui spațiu economic german” și din această cauză s-au ridicat împotriva ei. Astfel, în lucrarea fascistului Gh. N. Lupu, *Organizarea economică a Europei de după război și bazele colaborării internaționale* se spune: „Evident o astfel de organizare ridică o serie întreagă de probleme cu caracter economic și mai ales politic. Aș putea afirma că dacă problemele politice se soluționează, cele economice vor veni de la sine. Greutățile politice se nasc din ideea de suveranitate a statelor naționale. Suveranitatea are un înțeles de putere absolută care nu îngăduie nici o limitare nici o imixtiune dinăuntru sau din afară De aceea dacă solidaritatea europeană va intra în conștiința fiecărei națiuni, ideea de suveranitate națională se poate transforma într-o idee de suveranitate europeană . . .”. Iar mai departe se spune că „este greu de crezut că într-un timp scurt s-ar putea crea conștiința solidarității europene, pentru ca o uniune a statelor europene să poată lua ființă prin buna înțelegere a tuturor. O a doua formulă ar fi aceea de a o impune rămînînd ca la adăpostul colaborării forțate, statele naționale să-și creeze conștiința solidarității europene, născute deci din efectele fericite ale uniunii”.¹⁶

Ideologii fasciști nu se mulțumeau să pună bogățiile țării la dispoziția imperialiștilor germani, ci au căutat să trimită și sclavi romîni care să lucreze în întreprinderile din Germania, care duceau lipsă de brațe de muncă.

Ei vedeau în aceasta un mijloc de reducere a suprapopulației relative. deplasarea populației — scrie fascistul Gh. N. Leon — apare ca o necesitate pentru folosirea rațională a muncii, cît și pentru rezolvarea problemei șomajului”. Ce ar fi însemnat pentru țara noastră dacă s-ar fi pus în aplicare aceste planuri monstruoase ne-o arată situația acelor muncitori străini care, părăsind familia și patria s-au dus să lucreze în R.F.G. și care au o situație de adevărați sclavi.

Imperialismul german, renăscut după înfringerea suferită în timpul primului război mondial a rezervat un loc deosebit Romîniei în planurile sale agresive. Treptat, treptat monopolurile germane pătrund în economia romînească. Împrumuturile din 1929 de 10 milioane de dolari au dus la creșterea dependenței țării de bancherii germani.

„Germania pangermană de mîine — scrie J.R. Reiner, părintele spiritual al lui Hitler, în anul 1927 — trebuie să cuprindă, în afară

¹⁶ Gh. N. Lupu, *Economia politică și politica economică*, Buc. 1943, p. 420—422.

de Franța orientală, Belgia, Luxemburgul, Elveția, Ungaria, Polonia, Ucraina, România și Serbia", iar în anul 1934 după venirea lui Hitler la putere, oficiosul hitlerist „Völkischer Beobachter” scria: „Petro-lul românesc și grinele românești nu ne pot aparține decît nouă. Boga-tul bazin dunărean trebuie să fie adjudecat o dată pentru totdeauna ca zonă de influență germană”.

La 23 martie 1939 se încheie „Tratatul asupra promovării rapor-turilor economice dintre Regatul României și Reichul german” ale că-rui principii au fost dictate de Wohltat. Acest plan tipic colonialist obliga România să întocmească un plan economic eșalonat pe mai mulți ani care să țină seama de „cerințele importului german”.

Prin acest tratat se urmărea desființarea radicală a industriei ro-mânești. Acest scop a fost expus într-o formă brutală de către repre-zentantul hitlerist la București. „România este o țară agrară. Numai Germania trebuie să furnizeze României mașini. Întreprinderile indus-triale românești trebuie transformate în simple ateliere de montare și reparații”.

Planurile hitleriste de desființare radicală a industriei românești, găseau aprobarea totală a căpeteniilor fasciste din România. Iată ce a scris Mihai Antonescu lui Neubacher în martie 1941, cu numai trei luni înainte de începerea războiului antisovietic: „Statul nostru tre-buie să se îndrepte spre un regim de economie agrară, să-și trans-forme structura industrială către o industrie națională, organică”. „Național” și „organic” nu erau aici decît cuvinte pompoase pentru a masca înapoierea și înrobirea economică.

Dacă Germania fascistă n-a făcut să se închidă porțile uzinelor românești, aceasta s-a întîmplat numai pentru că Hitler avea nevoie de ele pentru a le folosi în războiul antisovietic.

Partidul Comunist din România a demascat teoriile ideologilor burghezi și politica claselor dominante care urmăreau menținerea Ro-mâniei în stare de înapoiere economică și de dependentă economică și politică față de puterile imperialiste, arătînd că singura cale pen-tru propășirea țării noastre este răsturnarea dominației claselor ex-ploatatoare și înfăptuirea industrializării socialiste.

În Raportul prezentat de tov. Gh. Gheorghiu-Dej la Confe-rința Națională a partidului, din 1945, care a trasat linia industriali-zării României, se spune:

„O industrie grea puternică, bazată pe folosirea rațională a bogă-țiilor naturale ale țării și dezvoltată pe linia nevoilor interne și a posibilităților izvorite din legături comerciale trainice cu vecinii, con-stituie pivotul în jurul căruia întreaga economie a țării se va dez-volta în condiții noi”.¹⁷

Ca rezultat al înfăptuirii neabătute a politicii leniniste de indus-trializare, țara noastră s-a transformat dintr-o țară agrară înapoiată, într-o țară industrială cu o agricultură în plină dezvoltare. Acești

¹⁷ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, Editia IV, Buc. 1955, p. 63.

lucru sint nevoiți să-l recunoască ideologiile și publicațiile burgheze. Astfel, ziarul american „New York Herald Tribune” din mai 1961 scria: „Comunismul, acest medicament greu de înghițit, provoacă în România schimbări care, după toate probabilitățile, vor determina Occidentul să-și revizuiască aprecierea asupra acestei țări. Concepția tradițională despre România că ar fi mai curînd un stat balcanic neeficient, va trebui revizuită ca urmare a progresului vertiginos pe care comuniștii l-au imprimat aici... Comuniștii romîni au împins țara dintr-un punct mort într-o epocă de industrializare”.

Partidul Muncitoresc Român continuă mai departe în mod ferm linia industrializării socialiste în vederea dezvoltării bazei materiale a socialismului, singura cale pentru realizarea egalizării nivelului de dezvoltare economică a țării noastre cu celelalte țări socialiste dezvoltate.

În politica de industrializare P.M.R. s-a călăuzit neabătut după învățătura leninistă despre industrializare și a ținut cont de acțiunea creșterii cu precădere a producției mijloacelor de producție față de producția obiectelor de consum în condițiile țării noastre.

Analizînd teoriile burgheze din România dintre cele două războaie mondiale, se desprinde cu claritate caracterul antipatriotic al acestor teorii, trădarea de către burghezo-moșierime și ideologiile ei a intereselor poporului nostru condamnîndu-l la înapoiere economică și subjugare de către monopolurile imperialiste.

Experiența istorică a confirmat pe deplin falsitatea afirmațiilor unor oportuniști care încercau „de a îndreptăți teoreticește stăpînirea clicii financiaro-liberale prin așa-zisa misiune istorică a acestei clici de a industrializa țara”.¹⁸

Această misiune istorică nu putea fi îndeplinită de burghezie, ci numai de proletariat în alianță cu țărănimea muncitoare, sub conducerea partidului marxist-leninist.

Partidul Muncitoresc Român, care a zdrobit aceste teorii, a organizat și condus masele, după cucerirea puterii politice, la lupta pentru înfăptuirea industrializării socialiste, care constituie o măreață operă patriotică, o contribuție însemnată la întărirea lagărului socialist.

РЕАКЦИОННЫЙ ХАРАКТЕР БУРЖУАЗНЫХ ТЕОРИЙ МЕЖДУ ДВУМЯ ВСЕМИРНЫМИ ВОЙНАМИ ОТНОСИТЕЛЬНО ИНДУСТРИАЛИЗАЦИИ РУМЫНИИ

Краткое содержание

Буржуазные теории между двумя всемирными войнами относительно индустриализации Румынии играли роковую роль в истории нашей Родины.

Отрицая необходимость индустриализации Румынии, буржуазные экономисты между двумя войнами утверждали, что наша страна явля-

¹⁸ Documente din Istoria P.C.R., 1923—1928. E.P.L.P., 1953, p. 441.

ется и должна оставаться „в высшей степени земледельческой“ стране.

Теория о Румынии „в высшей степени земледельческой“ стране выдуманной буржуазно-помещическими идеологами нашей страны, занимает особенное место в рамках буржуазно-империалистической идеологии и осуществляет хорошо определенную социальную функцию.

Идеологи империалистической буржуазии утверждали, что все слабо развитые, с индустриальной точки зрения, области Европы, которые охватывают несколько стран среди которых и наша страна, должны оставаться сельскохозяйственными, поставщиками земельно-пищевых продуктов и сырья для промышленности стран развитых с индустриальной точки зрения.

Такой цели служила теория Ф. Делэзи о „двух Европах“, Европа А — индустриальная и Европа Б — земельная, и теория трёх Европ фашиста М. Манойлеску.

Ту-же реакционную цель преследовала теория К. Гарофлида о невозможности развития индустрии и особенно тяжелой индустрии в нашей стране, ввиду отсутствия материальных запасов.

Раскрывается неосновательность и апологетический характер теории В. Маджеару и М. Манойлеску о преимуществе перерабатывающей промышленности сельскохозяйственных продуктов, единственная которая должна развиваться в нашей стране наряду с добывающей промышленностью.

Самый крупный враг индустриализации Румынии был немецкий фашизм. Гитлеровцы преследовали не только торможение индустриализации Румынии, но и уничтожение существующей промышленности.

Р. К. П. разоблачила и разгромила теории буржуазных идеологов и политику буржуазно-помещичества поддерживать Румынию в экономическом отставании и экономической и политической зависимости перед империалистическими державами показывая, что страны является низвержение господства эксплуатирующих классов и осуществление социалистической индустриализации.

LE CARACTÈRE REACTIONNAIRE DES THÉORIES BOURGEOISES PENDANT L'INTERVALLE ENTRE LES DEUX GUERRES MONDIALES CONCERNANT L'INDUSTRIALISATION DE LA ROUMANIE

Résumé

Les théories bourgeoises concernant l'industrialisation de la Roumanie, émises pendant l'intervalle entre les deux guerres mondiales, ont joué un rôle nefaste dans l'histoire de notre patrie.

En niant la nécessité de l'industrialisation du pays, les économistes bourgeois de ce temps ont soutenu que le pays est et doit rester un pays „éminemment agricole“. Cette théorie inventée par les idéologues des bourgeois et latifundiaires occupe un lieu spécial dans le cadre de l'idéologie de la bourgeoisie impérialiste et accomplit une

fonction sociale bien déterminée. Ils avaient soutenu que toutes les régions de l'Europe faiblement développées au point de vue industriel — parmi lesquelles se trouvait aussi notre pays — devaient rester agricoles, fournisseurs de produits agro-alimentaires et de matières premières pour l'industrie des pays industriellement développés.

La théorie des „deux Europes“ de I. Delaisi (l'Europe A — industrielle et l'Europe B — agraire) de même que celle des trois Europes du fasciste M. Manoilescu poursuivaient le même but, de même que celle de C. Garoflid sur l'impossibilité du développement d'une industrie et spécialement de l'industrie lourde dans notre pays, faute de ressources matérielles.

On démasque l'inconsistance et le caractère apologétique de la théorie de V. Madgearu et M. Manoilescu sur la supériorité de l'industrie des produits agricoles, la seule qui doit être développée chez nous à côté de l'industrie extractive.

Le plus acharné ennemi de l'industrialisation de la Roumanie a été le fascisme allemand. Les hitleristes poursuivaient non seulement le ralentissement de l'industrialisation de la Roumanie mais aussi la liquidation de l'industrie existente.

Le Parti Communiste Roumain a démasqué et écrasé les théories des idéologues bourgeois et la politique de la bourgeoisie et des latifundiaires qui cherchaient de maintenir la Roumanie en état économique arriéré et en dépendance économique et politique envers les états impérialistes, en démontrant que le seul moyen de prospérité est le renversement de la domination des classes exploitantes et la réalisation de l'industrialisation socialiste.

ASUPRA DEOSEBIRILOR INDIVIDUALE OBSERVATE ÎN INTERPRETAREA UNEI IMAGINI COMPLEXE

DE

A. COSMOVICI

*Comunicare prezentată în sesiunea științifică a Universității „Al. I. Cuza”
din 26--27 octombrie 1962*

Orientarea profesională pe baze științifice are o importanță mereu crescândă atât în societatea socialistă, cât mai cu seamă în comunism¹: se merge spre o continuă ridicare a calificării în toate profesiunile, iar o pregătire superioară se realizează foarte greu când nu se sprijină pe aptitudinile persoanei.

Orientarea și selecționarea științifică presupune soluții în legătură cu trei grupe de probleme: a) ce deosebiri individuale sînt constante, caracteristice; b) prin ce metode e posibilă determinarea lor — într-un timp relativ scurt; c) ce însușiri, ce aptitudini sînt indispensabile pentru a învăța și a exercita o anumită profesiune în optime condiții.

Începînd o serie de cercetări legate de rezolvarea unor chestiuni subordonate primelor două categorii de teme, am efectuat 9 experimente colective și individuale cu 70—80 de subiecți, elevi și studenți. În cele ce urmează expunem constatările prilejuite de studiul a trei probe și îndeosebi de proba „interpretarea unei imagini complexe”.

Încă din anul 1897 Alf. Binet a observat că dacă dăm unor persoane să descrie un tablou (în scris), constatăm diferențe destul de mari în modul de tratare². El a consemnat următoarele „tipuri”: a) descriptiv; b) observator; c) erudit și d) emoțional (sau imaginativ poetic).

¹ Novicov M., *Dezvoltarea personalității umane în societatea comunistă*, «Cercetări filozofice», 1/1962, p. 19—21.

² Alf. Binet, *Psychologie individuelle — la description d'un objet*, «L'année psychologique», V, 3/1897.

Dar Alf. Binet nu a adâncit criteriul pe care se bazează și nici semnificația acestei clasificări. Mai târziu a introdus însă proba „descrierea unei gravuri” în scara metrică de măsurare a inteligenței, considerînd, deci, că în această activitate putem găsi date privitoare la dezvoltarea mintală a copilului.

O serie de cercetători au reluat experiențele psihologului francez, dar, în general, au complicat și mai mult chestiunea, și așa neclară, a naturii acestor deosebiri, amestecînd criterii distincte³. De pildă, J. Piaget și P. Rossello, vorbesc de patru tipuri: obiectiv, subiectiv, inteligent și superficial. Or, aici sînt două criterii: cel al obiectivității (prezența sau absența influențelor personale), și cel al nivelului de prelucrare. O examinare, chiar numai fugitivă, a unor probe de acest gen, arată clar că există interpretări „obiective”, dar superficiale, după cum găsim și lucrări serioase, „inteligente”, unele „obiective”, altele „subiective”.

Cu toate acestea, studiul amintit are un merit: acela de a fi pus în lumină că diferitele moduri de abordare a imaginii sînt relativ constante, la majoritatea persoanelor. În adevăr, J. Piaget a verificat prin convorbiri cu elevii dacă după 1, 2 și 4 săptămîni fiecare păstrează aceeași atitudine. Mai mult, el a intervenit și prin indicații contrare tendinței observate inițial. Faptele arată că, în majoritatea cazurilor, se păstrează aceeași orientare, același tip de răspuns (în 73,17% din cazuri).

Semnificația acestor tipuri nu e însă de loc clară. Ed. Claparède vorbește de „orientarea spiritului”⁴ — o indicație foarte vagă.

Sensul și mai ales însemnătatea lor practică ni se poate dezvălui numai dacă vom compara modul de „descriere” a tabloului cu activitatea mintală a subiecților în alte situații. Numai atunci ne vom da seama în ce măsură sînt în adevăr caracteristice și dacă pot prezenta un interes pentru orientarea profesională.

Tocmai acest lucru ne-am propus să-l constatăm în cercetările noastre, folosind trei probe scrise.

În primul experiment, cel fundamental, am prezentat o planșă subiecților (61 elevi din clasele IX—X și 8 studenți în anul V), împărțiti în grupe mici (de la 5 la 14 subiecți). Ea înfățișa o plantă extrem de rară și bizară, complet necunoscută celor examinați (*Welvitschia mirabilis*) și care are asemănări cu unele animale inferioare acvatice; fără să li se dea vreo indicație li s-a cerut: să o descrie, să arate dacă este plantă sau animal și cum își imaginează modul ei de trai. În acest fel, experimentul diferă destul de mult de probele lui A. Binet: el prezenta tablouri înfățișînd anumite scene (sau obiecte simple, cunoscute) și le cerea numai „descrierea”.

³ De ex. Hélène Lescsz, *L'orientation d'esprit dans le témoignage*, «Archives de Psychologie», t. XIV, 1914, sau J. Piaget et P. Rossello, *Les types de description d'images chez l'enfant*, «Archives de Psychologie», t. XVIII, 1925.

⁴ Ed. Claparède, *Comment diagnostiquer les aptitudes chez les écoliers*, E. Flammarion, Paris, 1927, p. 230—238.

Proba are caracterul unei probleme din domeniul științelor naturii și a trezit în mod vizibil interesul, curiozitatea elevilor (lucru foarte important), deși li s-a părut foarte grea. În adevăr, era destul de dificil de stabilit dacă e vorba de o plantă sau nu, cât și modul ei de viață. S-au acordat 45 de minute; la nevoie li se mai prelungea timpul cu încă 5—10 minute. Elevii au fost supravegheați îndeaproape pentru a nu vorbi între ei. (În plus, am consemnat exact poziția lor în bănci, spre a surprinde o eventuală influențare reciprocă.)

În mod firesc, ar fi trebuit ca ei să răspundă mai mult sau mai puțin clar la toate cele 3 chestiuni. Analiza rezultatelor arată că numai 8 subiecți (11,59%) au procedat astfel. Pe aceștia i-am grupat într-un tip⁵ denumit *multilateral*.

Restul, deci marea majoritate, au neglijat, mai mult sau mai puțin, una sau două chestiuni, textul redactat de ei prezentînd caracteristici ce se încadrează destul de bine în tipurile descrise de Alf. Binet.

Astfel, grupul cel mai numeros este cel al tipului *descriptiv* (39,13%) care se mulțumește să descrie planșa nefăcînd aproape nici o interpretare sau presupunere. Se observă însă două subgrupe: unii fac o descriere precisă, minuțioasă și destul de sistematică, utilizînd termeni științifici (17,39% din totalul subiecților), alții o descriere mai puțin completă, deseori dezordonată și utilizînd termeni din viața obișnuită (în contrast cu caracterul științific al problemei). Ei reprezintă 21,74% din total. Prima categorie am denumit-o: tipul *descriptiv-științific*.

Tipul imaginativ (23,20%) se caracterizează printr-o descriere destul de fragmentară, dar efectuează comparații, emit ipoteze mai mult sau mai puțin fanteziste. Și la ei, ca și la „descriptiv”, lipsește aproape complet argumentarea, se remarcă afirmațiile dogmatice.

Cit privește caracterul emoțional, pe care psihologii francezi îl considerau specific acestui tip, el lipsește cu desăvîrșire la majoritatea din ei. Numai 2 (2,90%) au impregnat presupunerile lor cu o notă afectivă, etalîndu-și impresiile personale. În schimb, în câteva cazuri, s-a putut observa caracterul subiectiv al unor texte descriptive. Deci, evident, subiectivitatea constituie un alt criteriu diferit de cel care ne preocupă⁶.

Tipul explicativ (care ar corespunde la A. Binet celui „observator”) — cuprînzînd 14,49% din subiecți — se distinge prin preocuparea de problema: este vietatea animal sau plantă? El discută diferite ipoteze, aduce argumente, neglijînd descrierea amănunțită, mentio-

⁵ Termenul de tip îl folosim într-un sens foarte larg: categorie de persoane ce reacționează foarte asemănător într-o anumită situație.

⁶ Psihologii burghezi fac mult caz de „subiectivitate” pe care o asimilează „introspectivului” pentru a sprijini concepții individualiste de nuanță idealistă și reacționară. De fapt știm că trebuie să disociem „afectivul” — tip relativ răspîndit, — de „introspectiv” (mult mai rar — cel puțin în societatea socialistă). De exemplu G. Căsbuc, ca poet, a fost „afectiv”, dar opera sa ne dovedește că el n-a fost și un „introspectiv”.

nînd aproape numai ceea ce îi servește în deliberare. Spre deosebire de imaginativ, folosește mereu termenii „deoarece”, „fiindcă”, părăsind tonul dogmatic.

Tipul reproductiv (sau *erudit*), caracterizînd 11,59% din texte, se distinge prin tendința de a relata mai mult ceea ce știe decît ce se vede în față. Expunerile lor sînt pline de cunoștințe dogmatice, descrierea propriu-zisă fiind săracăcioasă, incompletă.

Aceste tipuri nu constituie reacții fără semnificație, legate numai de o situație determinată. Ele au legătură cu viața, cu practica. Oricine e familiarizat cu publicațiile științifice, cine a observat modul de a lucra și a expune al oamenilor de știință știe că există persoane care excelează prin erudiție, dar care în afara sistematizării nu aduc lucruri noi și nici nu fac o analiză critică aprofundată a ipotezelor existente. Ei ne amintesc tipul reproductiv. Alții dau o deosebită atenție observației, experimentelor, fără însă a reuși să surprindă sensul lor, raportul dintre rezultate și problemele de bază ale științei; aceștia ar corespunde tipului descriptiv ș.a.m.d. Desigur, operele capitale îmbină toate aspectele, deși, totuși, unele excelează prin noutatea ipotezelor, altele prin forța argumentării etc.

Asemănările semnalate sînt firești, întrucît și observația mărunță și creația capitală antrenează gîndirea care, indiferent de nivelul ei, are o anume structură, implică anume procese generale.

Rezolvarea unei probleme presupune totdeauna: observarea în amănunt a situației (sau analiza datelor), stabilirea de legături cu cunoștințele noastre anterioare, formularea unor ipoteze și, pe baza unei discuții critice, stabilirea concluziei. Desigur, aici e vorba de memorie și de imaginație, dar ele sînt integrate în actul de gîndire: asocierea se bazează pe procedee raționale, plecînd de la o prelucrare a datelor; ipotezele noi se fac pornind de la anumite generalizări etc. Procesele indicate se realizează în timpul activității conștiente îndreptate spre rezolvarea unei probleme, sînt momente, faze în actul unitar al gîndirii (care numai pe planul teoriei psihologice poate fi descompus). Proporția în care reflexiunea se concentrează mai mult asupra reamintirii sau analizei critice depinde desigur de natura problemei; experiențele amintite par a arăta că ele depind și de un anumit specific al persoanei respective. Cît de mare este greutatea acestui specific? Lucrul acesta nu ni-l poate indica decît comparația rezultatelor obținute la diferite probe.

Pentru a verifica în ce măsură sînt constante tipurile enumerate am folosit încă două probe. Una constă într-o variantă a probei Dieter-Masselon: în aceleași condiții cu proba 1, s-au dictat subiecților 4 cuvinte (de exemplu: „avion, tulburător, pasăre, viteză”)⁷, indicîndu-li-se să facă o expunere în care să figureze toate patru (cel puțin o dată fiecare) și acordîndu-li-se libertatea de a imagina orice fel de text.

⁷ S-au folosit alternativ 3 serii deosebite de cuvinte.

Se observă că două din cuvinte se pot asocia ușor într-o expunere cu caracter tehnico-științific, iar celelalte într-una literară. Dificultatea constă în a le grupa într-un context unitar. Proba nu cere un mare efort de gândire, ci, mai degrabă, unul de imaginație.

În schimb, cel de-al treilea experiment implică numai gândire și anume se cere rezumarea unui text de 3 pagini. Materialul intitulat „Domnia lui Petru Rareș” conținea unele fapte pe care elevii nu le studiaseră la istorie și a fost anume întocmit în așa fel, încât jumătate din conținut era constituit din caracterizări și relații abstracte, iar restul cuprindea narațiune concretă. Se indica subiecților ca rezumatul să nu depășească jumătate de pagină (coală mare). Nu se limita timpul. De rindul acesta, proba a avut un caracter strict individual — subiectul lucra singur, prezent fiind numai experimentatorul.

Aceste două probe nu permit același număr de variante, tipuri ca experimentul principal. Cele 4 cuvinte se pot îmbina ori în narațiuni, ori într-o reproducere de cunoștințe. Dar narațiunea poate fi imaginativă sau simplă amintire, poate fi firească sau stingăce... Oricum nu putem găsi un tip „explicativ” sau unul „multilateral”, iar în loc de descriere vom întâlni, mai adesea narațiune (care e, în fond, descrierea unor evenimente).

Textul de istorie nu permite decit sau narațiune, sau caracterizare; imaginația, ca și tendințele reproductive nu se pot face simțite decit foarte greu. În schimb, există alte caracteristici ca: reliefaarea esențialului, conciziunea, coerența, originalitatea care pot fi luate în considerație. Dar rezultă că stabilirea echivalențelor între probe nu e un lucru facil. După o analiză minuțioasă am ajuns la concluzia că există concordanță între cele trei rezultate la 19 subiecți, adică într-un procent de 27.53% din cazuri.

Iată diferitele tipuri concordante:

I. *Descriptiv științific* (4 cazuri) care face o descriere exactă cu tendință de sistematizare: la proba a doua el redactează fie un text reproductiv cu caracter tehnic științific, fie o narațiune (de obicei amintire) sărăcăcioasă, greoaie, artificială, cu precizări inutile, deplasate. În rezumatul de istorie predomină caracterizarea, se manifestă tendința de a reliefa esențialul.

II. *Explicativ* (4 subiecți). Are tendința spre argumentare, raționament. Și el înclină către un text reproductiv tehnic sau manifestă dificultăți vizibile în narare (în proba cu 4 cuvinte); tinde spre caracterizare în ultima probă.

Între aceste două tipuri există importante asemănări — ele diferă mai mult doar în primul experiment. Probabil că deosebirea e mai mult de ordin moral decit intelectual: tipul descriptiv științific refuză să efectueze raționamente discutabile și preferă să se oprească la ceea ce e clar și sigur. Această presupunere se află susținută și de faptul că primii au dat rezultate mai bune din punct de vedere al nivelului decit cei din urmă.

Ambele tipuri corespund tipului „formalist” descris de G. Dieter³. Această denumire este desigur arbitrară și necaracteristică, căci el nu este numai un adept al raționamentului, ci, îndeosebi, al faptelor exacte; aspectul său evocă modul de gândire al omului de știință.

III. *Tipul descriptiv-narativ* (5 subiecți) efectuează o descriere nu suficient de precisă, deseori superficială, dogmatică; narează cu mai multă ușurință, dar povestirile sînt banale, lipsite de viață. În rezumatul de istorie predomină povestirea, destul de amplă; esențialul este puțin reliefat, acoperit de amănunte nesemnificative.

IV. *Tipul imaginativ* (3 cazuri) care se lansează în ipoteze fără a discuta temeiul lor, redactează compuneri ample, pline de fantezie, bogate în evenimente și detalii. La proba a III-a predomină narațiunea care fie conține greșeli (și adaosuri personale, nesigure), fie se limitează la fapte, lipsind o tendință clară de generalizare.

V. *Tipul reproductiv* (3 subiecți) e constituit din persoane care realizează observații sărăcăcioase, amestecînd în mod inadecvat ceea ce știu cu ceea ce se vede; preferă texte de natură reproductivă; cînd e vorba de vreo amintire personală, compoziția e foarte palidă, stingace, plină de expresii șablon; rezumatul se ține foarte strîns de text și de aceea caracterizarea se amestecă cu narațiunea, lipsind, în fond, reliefarea esențialului și aportul personal.

Acestea sînt deci cazurile în care persoanele reacționează mai mult în funcție de anumite preferințe, aptitudini specifice, fără a ține seama de consemn care cerea de fapt o tratare mai variată și anume: o expunere multilaterală în legătură cu planșa; una imaginativă referitoare la cele 4 cuvinte și o caracterizare succintă a domniei lui Petru Rareș.

În deplină conformitate cu consemnul au reacționat numai doi elevi. Mai numeroși (13.04%) sînt aceia care au elaborat texte în funcție de obișnuințele contractate în timpul școlii: *descriere* în fața planșei, *narațiune* la „compunere” și tot *narațiune* la „istorie”.

În rezumat, găsim o tendință clară în răspunsuri la 43.47% din subiecți; ceilalți, adică majoritatea, reacționează la o probă conform aptitudinilor și înclinațiilor personale, la alta în funcție de consemn sau de deprinderile dobîndite în domeniul respectiv. Un oarecare rol îl pot avea și cunoștințele ce le posedă. Rezultă diferite moduri de abordare a temelor propuse.

Desigur că numărul reacțiilor tipice, conforme cu tendința inițială (descriptivă, reproductivă etc.) este redus. Acest lucru nu are nimic surprinzător. În psihologia diferențială se știe de mult că tipurile pure, care să se comporte consecvent în majoritatea situațiilor, cuprind puține persoane, cele mai multe reacționînd variabil. (De exemplu tipurile extreme de temperament sînt sensibil mai rare decît celelalte.)

³ Dieter G., *Typische Denkformen in ihrer Beziehung zur Grundstruktur der Persönlichkeit*, J. A. Barth, Leipzig, 1934.

Mai importantă este determinarea semnificației acestor reacții. Ce sens și valoare poate avea un răspuns reproductiv în comparație cu unul explicativ?

Pentru aceasta se impune stabilirea unei legături între natura răspunsului și nivelul său. În această direcție n-am putut, deocamdată, efectua o cercetare completă și precisă: numai cu ajutorul a trei probe scrise nu se pot obține rezultate certe în ce privește nivelul de dezvoltare a gândirii. O a doua dificultate constă în faptul că nici în cadrul probelor analizate mai sus nu există totdeauna concordanță. De pildă subiectul 47⁹ face o descriere și o interpretare a planșei cît se poate de slabă, plină cu greșeli de logică, dar rezumatul este în mod evident bun. Un alt elev (s. 55) obține rezultate inverse: bune la prima și extrem de slabe la cea de-a treia! Care e nivelul real al dezvoltării gândirii? Trebuie mai întîi de lămurit: putem vorbi de un nivel de gândire general, sau gândirea depinde în mare măsură de natura problemelor? O chestiune fundamentală, dar nerezolvată. Totuși, se pot face unele constatări cu privire la raportul dintre nivelul rezolvării și natura răspunsului, bazîndu-ne nu numai pe cazurile concordante, ci pe analiza tuturor problemelor.

Împărțind fiecare categorie de probe (textul de istorie, compoziția etc.) în trei grupuri: nivel superior, mijlociu și nesatisfăcător, se observă clar că, în principiu, putem găsi *la fiecare tip toate cele 3 niveluri de rezolvare*. Totuși se constată că în cadrul răspunsurilor reproductive predomină nivelul nesatisfăcător și sînt rare cele de tip superior. Tipul descriptiv-narativ caracterizează mai adesea un nivel mijlociu, iar cel descriptiv-științific unul superior. Foarte curioasă este situația în cadrul tipului explicativ, unde, alături de rezultatele foarte bune, se observă relativ multe cazuri în care nivelul e evident nesatisfăcător. Observațiile făcute într-o serie de experimente ne arată că, adeseori, elevii care, dintr-un motiv sau altul, întîmpină dificultăți în gândire, conștiinți de insuccesele lor, fac eforturi mult mai mari de argumentare decît ceilalți — și în acest fel intră în categoria textelor explicative, dar, evident, din alte cauze decît cei cu o gândire bine educată.

În consecință se poate afirma existența unei legături între tipurile descrise și nivelul procesului de gândire; însă nu e vorba de o corelație simplă, ci, dimpotrivă, de una foarte complexă.

Analiza diferitelor tipuri concordante ne arată că clasificarea lor nu se referă numai la procesul de gândire. Este evident că e vorba și de bogăția de asociații, de nivelul dezvoltării imaginației, de posibilitățile de exprimare și poate de o anumită claritate, vigoare a percepției. Toate sînt folosite în timpul gândirii într-un mod specific pentru a se face față situației. Răspunsul: reproductiv sau explicativ, descriptiv sau imaginativ, rezultă dintr-o interacțiune complexă între cerința pe de o parte și posibilitățile, inclusiv deprinderile subiectului, pe de alta.

⁹ Subiecții au fost desemnați prin numere.

Am căutat la început să subliniem că aceste tipuri de răspuns sînt legate de structura actului de gîndire, ceea ce este neîndoielnic, dar succesul este în funcție de măsura în care această structură se poate sau nu adapta potrivit cu specificul situației.

Această adaptabilitate e mai importantă decît tendința menținerii unui tip de răspuns care, dacă e inadecvat, poate duce la eșec.

Cea mai bună caracterizare a criteriului ce stă la baza diferențierilor făcute ni se pare aceea de „stil al gîndirii”. Prin aceasta se subliniază că tipurile discutate au legătură cu procesul de gîndire, fără a constitui un aspect esențial: același stil permite rezultate deosebite și invers; totuși el poate influența reușita. Apoi, mai ales, observarea lui ne dă indicații preliminară cu privire la nivelul capacității de raționament. Stilul de gîndire este unul din simptomele nivelului de gîndire într-un anumit domeniu, însă interpretarea semnificației lui nu se poate face decît în raport cu alte simptome și pe baza mai multor probe. El ne dă indicații prețioase și cu privire la o serie de aptitudini în situații concrete: observare, exprimare, imaginație. Valoarea acestui criteriu stă tocmai în complexitatea realității pe care o desemnează. De multă vreme s-a stabilit că determinarea unei însușiri (izolată artificial de celelalte) nu e semnificativă, căci în funcție de context ea are valori foarte deosebite. În schimb un simptom complex, de exemplu reacția pur reproductivă, într-o situație în care se cere un răspuns imediat la o problemă, este dovadă clară de dezadaptare și de deficiențe ale gîndirii în domeniul respectiv.

De aceea considerăm că stilul de gîndire trebuie observat totdeauna în examenul aptitudinilor. Precizarea corelației sale cu nivelul de gîndire ar putea să-l transforme într-un indice de mare însemnătate. Cîi privește proba „descrierea unei imagini complexe” de genul celei folosite de noi, ea se arată a fi foarte utilă întrucît permite indicații precise cu privire la stilul de gîndire (care în peste 25% din cazuri se arată a fi o particularitate constantă); în plus ea prilejuiește observații foarte prețioase în legătură cu gradul de dezvoltare a gîndirii elevilor și a aptitudinilor legate de studiul științelor naturii.

К ИНДИВИДУАЛЬНЫМ РАЗЛИЧИЯМ, НАБЛЮДАЕМЫЕ В ИСТОЛКОВАНИИ СЛОЖНОГО ОБРАЗА

Краткое содержание

Исследуется значение различий в истолковании образа, различия отмеченные ещё французскими психологами.

Сопоставляются результаты, полученные в анализе образа с теми, которые обнаруживаются в свободных сочинениях, исходя из четырёх слов и в кратком изложении текста.

Стремление к описанию или воспроизведению и др. выступает последовательно в 27,53% из случаев.

Надо обратить внимание на связь, существующую между уровнем испытания и обнаруженными тенденциями.

Но соотношение это — сложны, так как во всех типах истолкования замечаем, хотя не в одинаковой степени, разные уровни решения.

SUR LES DIFFÉRENCES INDIVIDUELLES REMARQUÉES DANS L'INTERPRÉTATION D'UNE IMAGE COMPLEXE

Résumé

On y examine la valeur des différences dans l'interprétation d'une image, différences qui ont été déjà remarquées par les psychologues français. On compare les résultats obtenus dans l'analyse d'une image à ceux auxquels on peut aboutir dans les compositions libres (à partir de quatre mots), de même que dans les résumés d'un texte historique. Nos résultats montrent que la tendance à la description ou à la reproduction etc. se sont maintenues de suite dans 27,53% des cas étudiés.

Il faut retenir aussi qu'il y a un certain rapport entre le niveau d'une épreuve et les tendances dont nous nous sommes occupés. Mais cette relation est complexe parce qu'on rencontre dans tous les types d'interprétation des niveaux différents de solution — bien que dans des proportions variées.

EDUCAȚIA FIZICĂ ȘI DEZVOLTAREA INTELECTUALĂ A ELEVILOR ¹

DE

ȘT. BÎRSĂNESCU, N. C. ENESCU, EUGENIA BANȚEA-RAICU

Cu aceasta se pune o problemă de actualitate în jurul căreia se desfășoară o vie controversă, care în fond este problema relației dintre gimnastică și sport pe de o parte și învățămînt pe de altă parte.

Termenii problemei sînt următorii: Ce relație există între educația fizică de o parte și educația intelectuală de altă parte? Educația fizică nu este oare un factor care împiedică tineretul studios de la munca școlară, angajîndu-l la activități lăturalnice sau consumîndu-i energia care ar fi putut fi întrebuințată cu folos pentru studiu? Nu cumva și invers, tocmai educația fizică — constituind un factor de întărire a corpului, de asigurarea sănătății — creează condițiile prielnice pentru activitatea intelectuală?

E adevărat că, încă din epoca sclavagistă, la popoarele grec și roman, s-a admis că există o strînsă legătură între exercițiile fizice și activitatea intelectuală — „*minte sănătoasă în corp sănătos*” — iar în cursul timpului mulți pedagogi au invocat această teză ca soluție a problemei. Însă, nici atunci și nici pînă în vremea noastră, problema nu a fost studiată științific. De altminteralea, nici maxima lui Juvenal n-a fost interpretată în sensul exprimat de autor. Scriitorul roman exprima numai un deziderat — e de dorit ca o minte sănătoasă să fie într-un corp sănătos — iar nicidecum un raport de fapt.

În pedagogia școlară burgheză a dominat o bucată de vreme teza că educația fizică este și trebuie să rămînă un mijloc de recreare, folosit între două activități intelectuale ori după o muncă intelectuală mai intensă.

¹ Prezentul studiu e un capitol din lucrarea: *Educația fizică și dezvoltarea multilaterală a personalității elevilor*.

În cadrul acestei teze, precum se vede, educația fizică e concepută ca un moment de destindere și astfel ea apare ca o anexă a celorlalte activități educative. Aceasta înseamnă că raportul educației fizice cu educația intelectuală e conceput cu totul mărginit, restrîns. O variantă a pedagogiei burgheze susține că educația fizică — deși face parte dintr-un sistem complet de educație — ea satisface numai scopurile ei proprii și nu contribuie cu nimic la realizarea altor scopuri urmărite în sistemul unei educații așa-zise integrale sau complete. Deci, în pedagogia burgheză, întîlnim o concepție care admite o educație pe părți, fără legătură între ele.

Unele cadre didactice și astăzi au opinia greșită că educația fizică și, îndeosebi activitățile sportive, cu efort intens, împiedică munca intelectuală — explicînd în acest fel situația slabă la învățatură a unor elevi sportivi.

În contrast cu aceste concepții burgheze — care privesc superficial problema și în cadrul intereselor de clasă — orientîndu-ne după învățatura marxist-leninistă, care cere, ca cercetarea oricărei probleme să pornească de la fapte concrete, am căutat să cunoaștem, în primul rînd, realitatea concretă pe teren, spre a ne da seama dacă aceste fapte concordă cu ideile pedagogice semnalate mai sus și spre a scoate din ele concluziile logice.

Cercetarea a fost făcută la 2 (două) școli elementare și la 5 (cinci) școli medii inclusiv ciclul elementar — la 24 clase cu 790 elevi, din orașul Iași — urmărind în mod paralel, pe baza documentelor școlare (situația școlară la educația fizică și la învățatură): Relația între educația fizică și cea intelectuală considerată pe vîrste și cicluri de învățămînt.

— Rezultatele cercetării cu privire la relația dintre situația la învățatură și la educația fizică sînt consemnate în tabloul I. Lămurim că:

În acest tablou, elevii sînt grupați pe cicluri de învățămînt și fiecare ciclu e împărțit în cinci categorii: a) Buni la învățatură și la educația fizică; b) Slabi la învățatură și la educația fizică; c) Buni la învățatură și slabi la educația fizică; d) Slabi la învățatură și buni la educația fizică; e) Scutiți medical, în două categorii: buni la învățatură și slabi la învățatură.

La stabilirea rubricilor din acest tablou, am folosit calificativul „buni” la învățatură și educație fizică luînd în considerare media trimestrială de la 7 în sus, la toate obiectele de învățămînt; la fel și pentru educația fizică. Am folosit calificativul „slabi” la învățatură și educație fizică pentru elevii cu medii de la 6 în jos la fiecare din cele două grupe: a) învățatură și b) educație fizică².

² N-am stabilit și categoria elevilor mijlocii, spre a fi mai transanți și a nu complica cercetarea.

TABLOUL I
Cu situația la învățatură și educație fizică la 790 elevi din 24 clase și 5 școli

Nr. crt.	Școala	Elevii		Buni la în- vățatură și la ed. fizică		Slabi la în- văt. și la ed. fizică		Buni la în- vățatură, slabi la ed. fizică		Slabi la în- vățatură, buni la ed. fizică		Scutiri medical			
		Clasă	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	Nr.	%	buni la invățatură	slabi la invățatură	
															Nr.
1	Șc. el. nr. 22	IV	36	58,45	5	13,52	—	—	9	28,03	—	—	—	—	
2	Șc. el. nr. 3	IV	37	86,58	1	2,49	—	—	4	10,93	—	—	—	—	
	Total șc. elem. cicl. I	2	73	72,96	6	8,52	—	—	13	18,52	—	—	—	—	
3	Șc. med. nr. 2	VII.A	24	87,50	—	—	—	1	4,20	1	4,20	—	—	—	
4	" " " 3	VII.B	30	56,66	2	6,66	—	—	10	33	1	3,68	—	—	
5	Șc. med. nr. 3	VII.A	36	30,60	—	—	—	—	24	66,60	1	2,80	—	—	
6	" " " "	VII.B	35	26,71	11	32,42	—	2	5,71	10	28,57	—	—	6,59	
7	" " " "	VII.C	32	9	28,12	12	37,50	—	—	9	28,12	2	6,25	—	
8	Șc. med. nr. 4	VII.A	42	61,91	2	4,76	—	—	12	28,57	—	—	2	4,76	
9	" " " "	VII.B	41	53,65	22	53,65	—	—	16	39,04	—	—	3	7,31	
10	" " " "	VII.C	40	27,50	5	12,50	—	—	22	55	2	5	—	—	
11	Șc. med. nr. 6	VII	39	33,33	9	23,67	—	—	15	38,48	1	2,56	1	2,56	
	Total șc. elem. cicl. II	9	319	43,33	41	12,53	3	0,94	119	37,45	8	2,53	9	2,82	
12	Șc. med. nr. 2	XI. A	26	46,15	—	—	—	3	12,53	9	33,61	—	—	2	7,71
13	" " " "	XI. B	25	60	1	4	—	—	4	16	5	20	—	—	
14	" " " "	XI. C	26	84,61	—	—	—	—	3	11,53	—	—	1	3,85	
15	" " " "	XI. D	34	70,58	—	—	—	—	7	20,60	1	2,94	2	5,88	
16	Șc. med. nr. 3	XI. A	36	30,55	6	16,66	—	—	16	44,44	2	5,56	1	2,75	
17	" " " "	XI. B	33	42,10	2	6,32	—	—	14	42,10	1	3,33	1	3,33	
18	" " " "	XI. C	34	67,64	1	2,94	—	3,16	7	20,58	—	—	3	8,84	
19	Șc. med. nr. 4	XI. A	36	33,33	6	16,66	—	2,77	10	27,77	3	8,36	4	11,11	
20	" " " "	XI. B	27	70,37	—	—	—	—	5	18,51	3	11,12	—	—	
21	" " " "	XI. C	30	70	—	—	—	3,33	6	20	1	3,33	1	3,33	
22	Șc. med. nr. 6	XI. A	27	70,37	2	6,66	—	—	8	29,63	—	—	—	—	
23	" " " "	XI. B	33	24,74	8	24,74	—	—	14	42,42	4	12,12	5	15,15	
24	" " " "	XI. C	31	29,03	2	6,45	—	—	18	58,06	2	6,46	—	—	
	Total șc. medii	13	398	52,51	20	5	6	1,59	121	30,15	22	5,50	20	5	
	Total general	24	790	50,95	67	7,90	9	1,33	253	32,31	30	3,80	29	3,66	

Din privirea analitică a acestui tablou s-au constatat următoarele :

Din 790 elevi de la cele cinci școli cu 24 clase cercetate : a) 50,95% elevi sînt buni la învățătură și la educație fizică ; b) 7,90% elevi sînt slabi la învățătură și la educație fizică ; c) 1,33% elevi sînt buni la învățătură și slabi la educație fizică ; d) 32,31% elevi sînt slabi la învățătură și buni la educație fizică ; e) 7,50% elevi sînt scutiți de educație fizică.

La o considerare mai atentă a acestor fapte se desprinde un șir de observații foarte interesante.

Mai mult de jumătate din numărul elevilor cercetați sînt buni și la învățătură și la educație fizică. Aceasta ne dovedește că educația fizică sau activitățile sportive nu pot fi considerate o piedică în munca intelectuală.

Dar acest tablou ne pune în fața unor probleme. De unde vine sau cum se explică un procent important de 32,31% slabi la învățătură și buni la sport ? Nu cumva acest procentaj ridicat e o dovadă că sportivii buni sînt slabi la învățătură ?

O dată puși în fața acestei situații nu am rămas la suprafața lucrului, ci am urmărit problema la două categorii de școli : a) cu elevi externi ; b) cu elevi interni. Cercetarea situației școlare a elevilor de la cele două categorii de școli — din punctul de vedere al relației dintre situația la educație fizică și la învățătură în trimestrul I/1962—1963 — ne-a pus în fața unor noi fapte interesante. La patru școli medii cu elevi externi un număr important de elevi din cl. a VII-a (T.V.), din cl. a VII-a (F. E.), din cl. a XII-a (C.H.), din cl. a XI-a (B.B.), din cl. a VII-a (L. I.), din cl. a VII-a (B. I.), din cl. a XI-a (C. R.), din cl. a XI-a (S. M.), din cl. a XI-a (T. N.), din cl. a VII-a (C. E.), din cl. a VII-a (C. Gh. și J. D.), din cl. a VII-a (I. M.), din cl. a VIII-a (V. I.) și mulți alții — sînt buni la învățătură și totodată și la sport, avînd în trimestrul I/1962—1963 medii între 9—10 la educație fizică și peste 9 la învățătură.

Cercetînd mai de aproape situația acestor elevi, am aflat că ei au în familie condiții bune de lucru : părinții supraveghează pe copii, asigură în familie un bun regim de muncă școlară, exercită continuu o stimulare la învățătură.

Paralel cu aceasta am făcut o nouă constatare în ce privește copiii din internatele școlare.

La școala cu internat X, elevii G. T. din cl. a XI-a, M. D. din cl. a XI-a, T. A. din cl. a XI-a etc. sportivi buni s-au dovedit totodată și foarte buni la învățătură — obținînd medii de 9 și 10 la educația fizică și 9 la învățătură. Faptul se explică și aici prin condițiile speciale de viață. În acest internat există organizat un colectiv de pedagogi, studenți bine selecționați, care organizează, supraveghează și îndrumăază meditațiile elevilor precum și întreaga lor activitate din timpul liber, asigurînd totodată executarea unui program ordonat de muncă zilnică.

În schimb la școlile cu internat I. Z., cîteva eleve din clasa a VII-a au media 9 și 10 la educație fizică — și 6,13—6,53 la învăță-

tură; alte cîteva eleve și cîteva elevi din clasa a XI-a au medii de 9 și 10 la educația fizică și între 5,63—6,41 la învățătură. Faptul își are explicația lui. În aceste internate nu există un grup de pedagogi care să organizeze în mod sistematic meditațiile elevilor și întrebuințarea justă a timpului lor liber, nici supravegherea acestor activități nu e satisfăcătoare.

Din toate acestea, se desprinde clar concluzia: a) Sportul, exercitiile de educație fizică nu pot fi socotite ca factori determinanți ai unei situații slabe la învățătură, b) Cînd familiile sau internatele școlare asigură condiții juste de organizarea vieții și muncii elevilor atunci educația fizică nu constituie o piedică pentru învățămînt și invers. În aceste condiții, educației fizice — fie sub formă de exerciții gimnastice, fie sub formă de sport — îi rămîne un cîmp deschis pentru a-și dovedi influența binefăcătoare asupra organismului și sprijinul său pentru îmbunătățirea muncii intelectuale.

Să ne oprim privirea la o a doua grupă din același tablou citat mai sus. Aici am constatat un procent de 7,90% de elevi slabi la educația fizică și la învățătură. Deși procentul acestei categorii de elevi e relativ mic față de masa de 790 elevi cercetați, totuși concordanța dintre aceste două situații — slabi la educație fizică și la învățătură — poate sugera ideea că una dintre aceste condiții ar fi cauza celeilalte. Aceasta ne-a obligat să ne oprim asupra elevilor care se află în aceste condiții:

A. D., R. O., U. R., I. E., I. P., G. P., M. V., din clasa a VII-a etc. de la Școala medie nr. 2; Gh. I., C. A., D. A., A. M., din clasa a XI-a etc. de la școlile medii nr. 3, 4, 6. Elevii din acest grup sînt slabi la educația fizică și la învățătură, avînd medii, pe trimestrul I al anului școlar 1962 — 1963, 3—5 la educația fizică și 4—6 la învățătură. Dar, în același timp, s-a mai constatat că unii dintre acești elevi lipsesc de la toate cursurile inclusiv educație fizică — din motive de boală.

Astfel elevii: R. O., U. R., A. D., N. R., din clasa a VII-a, Gh. I., C. A., N. E. din clasa a XI-a au absentat la un număr important de lecții în cursul trimestrului I, variînd între 3 — 7 absențe la lecțiile de educație fizică. Absențele s-au resimțit și în mediile mici obținute la educația fizică și la învățătură. Între aceștia numai unul, care are cea mai mică notă la educația fizică, are și cele mai puține absențe. Totul se explică prin faptul că acest elev se găsește în dezechilibru glandular. Cercetările făcute asupra situației personale a acestor elevi ne-au dus la concluzia că nici una din cele două activități nu poate fi socotită cauza celeilalte. Faptul că acești elevi absentează de la cursuri și au note slabe și la învățătură și la educația fizică se explică astfel: În general, la toți acești elevi, se constată o stare de apatie din toate punctele de vedere.

Interesîndu-ne de unde provine această apatie și dacă elevii respectivi au fost tratați, am constatat că ei au unele particularități organice și că, în dese cazuri, lipsurile nu sînt luate în seamă

nici de către familie, nici de către cadrele didactice, iar elevii respectivi nu sint tratați pe linie medicală și didactică.

Venim acum la o altă grupă interesantă de elevi: scutiți medical.

Procentul de 7,50% elevi scutiți de educație fizică pe considerații de sănătate — scutiți medical — a oprit atenția noastră și asupra elevilor din această categorie. Cercetările făcute asupra situației elevilor în discuție ne conduc la următoarele constatări: situația de „scutiți medical” a acestei categorii de elevi nu s-a stabilit cu prea multă rigurozitate medico-pedagogică în cadrul școlilor respective, spre a recomanda și obliga pe unii dintre acești elevi la exerciții fizice cu caracter terapeutic. Din această pricină, nu s-a putut stabili dacă lipsa exercițiilor fizice sau dacă exercițiile fizice speciale ce li s-ar fi recomandat și pe care le-ar fi făcut n-ar fi influențat în vreun fel oarecare și munca la învățătură. Exprimăm, însă, părerea că grupei de elevi scutiți de educație fizică să i se dea toată atenția cuvenită în cadrul actualelor dispoziții oficiale.

Concluzia care se desprinde din analiza și explicarea tuturor situațiilor importante precizate în tabloul I este că educația fizică nu constituie o piedică în desfășurarea activității intelectuale în școală de către elevi; iar unele coincidențe — buni la sport, slabi la învățătură, slabi la educație fizică și la învățătură — sint explicabile prin cauze subiective, prin lipsa de preocupare mai stăruitoare din partea familiei, a cadrelor didactice, a sistemului de organizare a întrebuințării timpului liber de către elevi etc.

A doua problemă pe care ne-am pus-o în legătură cu materialul documentar adunat este aceea care privește *relația dintre educația fizică și cea intelectuală pe vârste sau pe cicluri de învățământ*.

Cercetarea s-a făcut avînd în vedere numai calitatea de „buni” la educație fizică și la învățătură, după criteriul stabilit mai sus. Rezultatele acestei cercetări sint consemnate în tablourile II, III, IV, V.

Tabloul II prezintă rezultatele constatate la elevii din clasa a IV-a cu vîrsta de 10—12 ani (vezi p. 47).

Din acest tablou se desprinde constatarea că la clasa a IV-a de la Școala medie nr. 3, 100% din elevi au note bune la educație fizică și 86,48% note bune la învățătură. Numărul mare de elevi buni la educație fizică e o dovadă că educația fizică nu e o piedică pentru educația intelectuală.

La clasa a IV-a de la Școala elementară nr. 22 — unde toate obiectele sint predate de specialiști (fiind școală experimentală) — 85,71% din elevi au note bune la educație fizică și 61,11% din elevi au note bune la învățătură.

Rezultă de aici că, în general, la acest ciclu de învățământ, la vîrsta 10—12 ani, exercițiile fizice nu pot fi socotite ca o piedică

TABLOUL II
privind situația la învățătură și educație fizică a elevilor
din clasa a IV-a - vîrsta de 10—12 ani

Nr. crt.	Școala	Elevii		Media generală a elevilor buni			
		Clasa	Nr. total elevi pe cl.	la învățătură		la ed. fizică	
				Nr.	%	Nr.	%
1	Șc. medie nr. 3	IV	37	32	86,48	37	100
2	Șc. elemen. nr. 22	IV exp.	36	22	61,11	30	85,71
	Total	2	73	54	74	67	91,78

pentru educația sau activitatea intelectuală: diferența de aproximativ 16% de elevi care deși au medii bune la educație fizică au medii slabe la învățătură se explică prin situațiile speciale ale familiilor acestor elevi — care nu exercită un control mai serios asupra activității propriilor lor copii și nu le asigură condiții corespunzătoare pentru activitatea intelectuală.

Diferența care se constată între situația școlară a elevilor de la cele două școli, s-a observat că provine din faptul că la școala experimentală predau profesori specialiști și aceștia sînt mai pretențioși în aprecierea muncii elevilor.

Tabloul III prezintă rezultatele constatate la elevii școlilor medii, din cl. a VII-a, avînd vîrsta între 13—15 ani.

TABLOUL III
privind situația la învățătură și educație fizică a elevilor
din clasa a VII-a - vîrsta de 13—15 ani

Nr. crt.	Școala	Elevi		Media generală a elevilor buni			
		Clasa	Nr. total elevi pe clase	la învățătură		la ed. fizică	
				Nr.	%	Nr.	%
1	Șc. medie nr. 2	V.I A	24	18	75	22	91
2		VII B	30	17	53,3	28	93,3
3		VII A	36	11	29,72	36	97,29
4	Șc. medie nr. 3	VII B	35	14	40	19	59,37
5		VII C	32	9	28,12	18	60
6		VII A	42	28	66,6	38	95
7	Șc. medie nr. 4	VII B	41	25	69,7	38	100
8		VII C	40	11	27,5	34	75
9		VII A	39	14	46,6	30	76,8
	Total =	9 clase	319	147	46%	263	82,45

Din acest tablou se desprinde constatarea că din cei 319 elevi de la cele patru școli, 82,45% elevi sînt buni la educație fizică, dar numai 46% elevi sînt buni la învățătură. Această scădere de 28% a elevilor buni la învățătură de la ciclul II față de elevii de la ciclul I, cercetînd-o mai de aproape, s-a constatat că la mijloc sînt cauze sociale. Familiile, ținînd seama de faptul că elevii au o vîrstă mai înaintată, slăbesc controlul asupra muncii școlare a copiilor respectivi, dau mai puțină importanță organizării în mod just a întrebuințării, timpului lor liber și aceasta se răsfrînge în slăbirea preocupărilor de învățătură, mai ales că în această etapă a vieții începe să se afirme un spirit de independență.

Tabloul IV cuprinde rezultatele constatate la patru școli medii, cu elevi din clasa a XI-a, avînd vîrsta de 18—19 ani.

TABLEUL IV
privind situația la învățătură și educație fizică a elevilor
din clasa a XI-a - vîrsta de 18—19 ani

Nr. crt.	Școala	Elevi		Media generală a elevilor buni			
		Clasa	Nr. total elevi pe clase	la învățătură		la ed. fizică	
				Nr.	%	Nr.	%
1	Șc. medie nr. 2	XI A	26	17	65,39	21	80,76
2		XI B	25	20	80	19	95
3		XI C	26	23	88,46	25	100
4		XI D	34	25	73,47	31	100
5	Șc. medie nr. 3	XI A	36	11	30,55	27	90
6		XI B	33	15	45,45	28	93,3
7		XI C	34	26	76,4	30	96,7
8	Șc. medie nr. 4	XI A	36	17	47,2	23	79,3
9		XI B	27	19	70,3	24	100
10		XI C	30	23	76,6	28	100
11	Șc. medie nr. 6	XI A	27	19	70,3	27	100
12		XI B	33	13	39,3	22	91,6
13		XI C	31	9	29,02	26	89,10
Total =		13 clase	398	237	63,81	331	83,10

Din analiza situației consemnate în acest tablou se constată următoarele:

83,10% din elevi sînt buni la educație fizică și 63,81% sînt buni la învățătură. Precum se vede și la acești elevi se constată un procentaj mai mare de elevi buni la educație fizică față de învățătură. Dar explicația constă în faptul că și la această vîrstă există un număr important de elevi care nu-și pot organiza judicios întrebuințarea timpului liber, mai ales că supravegherea activității lor din partea familiei devine și mai slabă; iar spiritul de independență se dez-

voltă și mai mult în această etapă a vieții. Totuși, se constată un procent de buni la învățătură mai ridicat decît la ciclul II — clasa a VII-a cu 20%. Aceasta înseamnă că la vîrsta de 18—19 ani există un număr mai mare de elevi la care simțul de răspundere e mai dezvoltat și ei își pot organiza just întrebuințarea timpului liber în perioada școlarității.

Concluzia. Din cercetarea ce am făcut-o asupra relației ce există între procesul de educație fizică și cel de învățătură pe de o parte și etapele de vîrstă sau ciclurile de învățămînt pe de altă parte, se desprind concluziile: a) activitatea de educație fizică nu constituie o piedică obiectivă pentru a avea o situație bună la învățătură în toate cele trei etape de vîrstă sau cicluri de învățămînt; b) dar există o variație în relația dintre educația fizică și cea intelectuală — după aceste etape de vîrstă sau cicluri de învățămînt. Explicația acestei variații, după informațiile adunate, e următoarea:

La ciclul I — elevii, avînd nevoie de o supraveghere mai strictă pentru a-și organiza pregătirea lecțiilor și întrebuințarea timpului liber, părinții dau importanță acestui fapt și astfel copiii lor realizează situații mai bune la toate materiile, deci se obține o concordanță mai mare între notele bune la educația fizică (100% sau 85,71%) și cele de la învățătură (86,48 sau 61,11%).

La ciclul II — elevii fiind mai înaintați în vîrstă și fiind în perioadă cînd începe să se dezvolte și spiritul de independență — familia renunță la o supraveghere mai strictă a lor sau nu izbuteste să le stăpînească spiritul de independență și, în acest caz, situația la învățătură e mai slabă față de situația la educația fizică și față de etapa precedentă de vîrstă.

Totuși, se constată că paralelismul între „buni” la învățătură și educație fizică la copiii mici și la cei mari provine din cauze diferite. La cei mici intervine supravegherea, la cei mari intervine simțul răspunderii.

În ceea ce privește pe elevii mari, s-a constatat că între ei există diferențe însemnate în sensul că unii sînt „buni” la învățătură sau la sport, potrivit cu diferențierile intervenite în orientarea lor școlară.

Toate aceste concluzii se pot urmări comparativ în tabloul V, care urmează:

Educația fizică și intelectuală privity în succesiunea lor în orarul zilei e un nou aspect al relațiilor dintre educația fizică și munca intelectuală. Cercetarea aceasta ne ajută să urmărim problema relațiilor ce rezultă din succesiunea și alternarea lecțiilor de educație fizică cu lecțiile teoretice. Adică ne ajută să constatăm ce efect au lecțiile de educație fizică asupra disponibilităților de muncă intelectuală ale elevilor. Această problemă constituie, în fond, tema, care și astăzi e în discuție, dacă lecțiile de educație fizică ajută sau tulbură munca intelectuală ulterioară din cursul zilei.

TABLOUL V

privind situația la învățatură și educație fizică - comparativ pe cele trei cicluri

Nr. crt.	Școala	Elevii		învățătura						educație fizică			
		Clasa	Nr. total al elev.	F. buni		buni		slabi		F. buni și buni		slabi	
				nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
1	Șc. med. nr. 3	IV	37	10	28,10	22	58,45	5	13,50	37	100	—	—
2	Șc. elem. nr. 22	IV	36	9	25,00	13	36,01	14	39,00	30	85,71	5	13,90
A	Total	2	73	19	26,00	35	48,00	19	26,00	67	91,78	5	6,85
3	Șc. medie nr. 2	VII AB	54	5	9,25	30	55,55	19	35,20	50	92,60	2	3,70
4	Șc. medie nr. 3	VII ABC	103	5	4,80	29	27,90	69	67,00	73	66	30	34
5	Șc. medie nr. 4	VII ABC	123	9	7,33	55	44,71	59	47,96	110	92,99	13	7,01
6	Șc. medie nr. 6	VII	39	1	2,56	13	33,33	25	64,10	30	98,11	9	1,89
B	Total	9	319	20	6,25	127	39,86	172	53,89	263	82,45	54	17
7	Șc. medie nr. 2	XI ABCD	111	12	10,72	73	65,18	26	24,10	96	80,97	15	13,51
8	Șc. medie nr. 3	XI ABC	103	3	2,92	49	47,57	51	49,51	85	82,52	18	17,50
9	Șc. medie nr. 4	XI ABC	93	10	10,75	49	51,68	34	36,57	75	85,19	18	14,81
10	Șc. medie nr. 6	XI	91	4	4,39	37	40,67	50	54,94	75	82,42	16	17,58
C	Total	13	398	29	7,26	208	52,14	161	40,60	331	88,91	136	10,98
D	Total general	24	790	68	8,87	370	46,59	352	44,54	651	83,80	136	16

Observațiuni — 3 elevi scutiți medical de educație fizică :

1 elev de la Școala elem. nr. 22 - cl. IV și 2 elevi de la Școala medie nr. 2 - cl. VII.

Pentru a constata dacă exercițiile de educație fizică contribuie în vreun fel oarecare la înlesnirea sau dezvoltarea activității intelectuale, am folosit ca metodă de cercetare ancheta făcută la patru școli, 25 clase cu 639 elevi.

Ancheta s-a desfășurat cu privire la următoarele chestiuni : „Cum vă simțiți din punct de vedere a) fizic, dar b) psihic după orele de educație fizică”? Li s-a indicat ca răspunsul să consemneze dacă elevul se simte înviorat sau obosit, dispus spre activitatea intelectuală sau indiferent. Am luat în considerație trei situații : a) lecțiile de educație fizică la începutul orelor de curs, la patru clase a VII-a ; b) la mijlocul orelor de curs, la două clase — a VIII-a și a X-a ; c) la sfârșitul orelor de curs la patru clase a XI-a.

TABLOUL

privind răspunsurile la întrebarea: „Cum vă simțiți după orele

Nr. crt.	Școala	clasa	Elevii		Răspuns									
			nr. elevi pe sexe		Înviorat				Dispus					
			B.	F.	băieți		fete		băieți		fete		nr.	
					nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%		
1.	Șc. med. nr. 2	VII	22	87	15	68,18	32	36,70	3	13,64	27	31,43	—	
2.	Șc. med. nr. 3	VII	84	22	44	54,77	8	36,35	28	33,33	4	18,18	—	
3.	Șc. med. nr. 4	VII	8	41	4	50,00	10	24,39	3	37,50	19	46,35	—	
4.	Șc. med. nr. 6	VII	15	18	10	66,67	13	70,96	4	26,67	3	16,86	—	
A.	Total	10	129	168	75	58,14	63	37,52	38	29,45	53	31,54	—	
5.	Șc. med. nr. 2	X.C.	—	35	—	—	13	37,14	—	—	3	8,56	—	
6.	Șc. med. nr. 5	VIII	18	14	8	45,00	4	22,64	10	55,55	10	41,43	—	
B.	Total	2	18	49	8	45,00	17	34,75	10	55,55	13	26,53	—	
7.	Șc. med. nr. 2	XI	20	63	11	55,00	26	38,19	9	45,00	13	16,12	—	
8.	Șc. med. nr. 3	XI	63	—	25	39,68	—	—	22	34,80	—	—	6	
9.	Șc. med. nr. 4	XI	—	69	—	—	—	—	—	—	12	17,37	—	
10.	Șc. med. nr. 6	XI	12	43	6	50,00	19	44,17	5	41,66	20	46,51	—	
C.	Total	13	95	180	42	44,22	45	25,00	36	37,89	45	25,00	6	
D.	Total gen.	25	242	397	125	31,36	125	31,46	84	34,71	111	22,20	6	

de educație fizică din punct de vedere fizic și psihic ?"

ur ile e l e v i l o r

Confuz			Obosit				Fără răspuns scutit medical				Observațiuni
băieți			fete		băieți		fete		băieți		
%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	
—	13	14,84	2	9,00	6	6,79	2	9,00	9	10,24	Au avut ore de ed. fizică la înce- putul zilei de curs 7,30—9
—	2	9,09	9	10,71	3	13,63	1	1,199	5	22,72	
—	3	7,32	1	12,50	4	9,75	—	—	4	12,19	
—	—	—	1	6,56	2	11,28	—	—	—	—	
—	18	10,71	13	10,07	15	8,92	3	2,22	19	11,32	Au avut ore la mijlocul zilei de curs 11—12
—	2	5,72	—	—	14	40,00	—	—	3	8,57	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	2	4,90	—	—	14	28,55	—	—	3	6,12	
—	4	6,60	—	—	14	22,11	—	—	11	17,11	Au avut ore la sfârșitul zilei de curs 12—14
9,55	—	—	2	3,19	—	—	8	16,69	—	—	
—	2	2,85	—	—	55	79,77	—	—	—	—	
—	1	5,58	1	8,34	1	2,58	—	—	2	5,16	
6,34	7	3,89	3	3,15	70	38,89	8	8,49	13	7,22	
2,48	27	6,80	16	6,62	99	24,93	11	5,54	35	8,83	

Lămurim că, din pricina felului cum sînt întocmite orarele la școlile din Iași, nu am putut să aplicăm ancheta la aceleași clase în toate cele trei situații, fiindcă unele clase au orele de educație fizică numai la începutul orelor de curs, altele numai la sfîrșitul orelor de curs etc. Pentru o cercetare minuțioasă s-ar fi impus să folosim, pe lângă ancheta și metode obișnuite pentru constatarea gradului de oboseală, la diferiți indici, după fiecare din cele trei situații citate mai sus; condițiile practice de funcționare a școlilor, cu un orar strict executat, nu ne-au îngăduit acest lucru. Săcoteam, totuși, că ancheta fiind aplicată la un număr foarte mare de elevi — 639 — ne poate înlesni constatări și concluzii juste.

Rezultatele acestei anchete sînt consemnate în tabloul VI de mai jos.

Din tabloul VI se constată cinci feluri de răspunsuri: înviorat, dispus, obosit, exprimare confuză, fără răspunsuri (scuțiți medical).

La clasele a VII-a, la începutul orelor de clasă, din cei 297 elevi (129 B + 168 F) au dat răspunsul înviorat, 75 băieți, adică 58,14% și 63 fete, adică 37,52%.

Au dat răspunsul că sînt dispuși 38 băieți, adică 29,45% și 53 fete, adică 31,54%.

Au dat răspunsul că sînt obosiți 13 băieți, adică 10,07% și 15 fete, adică 8,92%.

Au dat răspunsuri confuze 18 fete, adică 10,71% ; iar băieții n-au dat răspunsuri confuze.

N-au dat răspunsuri (fiind scuțiți medical) 3 băieți, adică 2,22% și 19 fete, adică 11,32%.

Din aceste date statistice se constată că lecțiile de educație fizică la clasa a VII-a, așezate în primele ore ale zilei, contribuie la înviorea organismului și la buna dispoziție psihică a elevilor — ceea ce constituie o condiție importantă și folositoare pentru desfășurarea muncii intelectuale în orele următoare.

Procentul de 9,43% de elevi, în medie, care se simt obosiți de la primele ore de clasă este relativ mic și se explică prin lipsuri biologice, prin condiții de odihnă necorespunzătoare în familie sau în școala cu internat.

La clasa a VIII-a și a X-a — care au avut exerciții de educație fizică la mijlocul orelor de clasă — între orele 10—12 — la un număr de 67 elevi — 18 băieți și 49 fete — răspunsurile s-au repartizat astfel: 8 băieți, adică 45,00% și 17 fete, adică 34,75% au dat răspunsul „înviorat”.

10 băieți, adică 55,55% și 13 fete, adică 26,53% au dat răspunsul „dispus”.

14 fete, adică 28,55% au dat răspunsul „obosit”. Dintre băieți n-a dat nici unul răspunsul „obosit”.

2 fete, adică 4,90% au dat răspuns confuz. Nici un băiat n-a dat răspuns confuz.

3 fete, adică 6,12% n-au dat răspuns (sînt scuțiți medical). Dintre băieți nu este nici unul „scuțit” medical.

Deci, din aceste date statistice privind activitatea de educație fizică în mijlocul orelor de studii, se desprinde constatarea: că băieții se simt mai puțin înviorați, dar mai dispuși decît în cazul cînd educația fizică este programată la începutul orelor de curs: iar numărul fetelor care s-au simțit înviorate este ceva mai mic. Fetele s-au simțit ceva mai oboseite. Aceasta dovedește că educația fizică — exceptînd fetele — ajută la dezvoltarea activității intelectuale.

Numărul mare de fete oboseite — 28,55% probează că fetele au o mai slabă rezistență la oboseală. Fapte de observație confirmă această constatare. Profesorii respectivi au mărturisit că, în cursul lecțiilor de educație fizică, același exercițiu numai dacă e repetat de mai multe ori de băieți provoacă oboseala acestora; iar la fete se observă oboseală după un număr mai redus de exerciții de același fel. Acest fapt s-ar explica prin aceea că exercițiile fizice n-au fost dozate la nivelul capacității elevilor. De aceea, metodică lecțiilor de educație fizică recomandă în mod just condiții speciale de exerciții fizice pentru băieți și altele pentru fete. În cazul anchetei făcute, la lecțiile de educație fizică, în mod vădit nu s-a ținut seama de recomandările metodicii.

La 4 clase a XI-a de la patru școli, cu un număr de 95 băieți și 180 fete — în total 275, care au dat răspunsuri — găsindu-se în situația cînd lecțiile de educație fizică se țin la sfîrșitul orelor de clasă, după ora 13 — situația se prezintă astfel:

42 băieți, adică 44,22% și 45 fete, adică 25%, au dat răspunsul „înviorat”.

36 băieți, adică 37,89% și 45 fete, adică 25% au dat răspunsul „dispus”.

3 băieți, adică 3,15% și 70 fete, adică 38,89% au dat răspunsul „obosit”.

6 băieți, adică 6,34% și 7 fete, adică 3,89% au dat răspunsuri confuze.

8 băieți, adică 8,49% și 13 fete, adică 7,22% n-au dat răspunsuri (sînt scutiți medical).

Din aceste date care privesc folosirea lecțiilor de educație fizică la sfîrșitul orelor de studii — după ora 12—13 sau la sfîrșitul zilei de lucru, se constată că băieții sînt înviorați și dispuși în proporție de 82%, iar fetele în proporție de 50%; pe cînd oșosiți sînt numai 3,15% băieți, iar fetele 38,89%. În cazul acesta pentru fete nu se poate executa programa respectivă dată de Minister care prevede însușirea unor elemente tehnice de educație fizică mai avansate ca pentru clasa respectivă; iar ora de educație fizică trebuie să se reducă la o oră de relaxare și nu de dezvoltare fizică și de lînmnarea unor anumite deprinderi de mișcare.

Dacă comparăm situațiile statistice de la ciclul VIII—X cu exercițiile fizice în mijlocul orelor de studii și de la clasa a XI-a de la sfîrșitul orelor de curs sau al zilei de lucru — se mai constată că fetele prezintă un procent de oboseală crescut în mod considerabil la această din urmă clasă. Adică în perioada preadolescență procentul de oboseală

este de 28,55%; iar în perioada adolescență este de 38,89%. De aici, necesitatea de a aplica fetelor un program de educație fizică deosebit de al băieților în perioada adolescenței pentru orele de educație fizică stabilite la sfârșitul orelor de clasă.

Concluzia. Luînd în considerare toate aceste răspunsuri s-a ajuns la următoarele concluzii:

1) Atunci cînd orele de educație fizică sînt puse la începutul programului zilnic se constată un dublu efect: a) în cadrul orelor se pot îndeplini sarcinile lecției; b) iar elevii rămîn înviorați și dispuși pentru munca de învățatură.

2) În ceea ce privește efectele orelor de educație fizică încadrate în mijlocul programului zilnic, se confirmă concluzia de mai sus: elevii se simt înviorați, iar elevele dau semne de oboseală. Faptul ține de rezistența mai mică a fetelor la eforturi fizice sau de negradarea acestora după capacitatea lor.

3) Cît privește orele de educație fizică de la sfârșitul zilei de lucru se constată că toți elevii care fac exercițiile fizice respective dau vii semne de oboseală; iar orele respective de educație fizică nu pot fi folosite eficient pentru îndeplinirea sarcinilor prevăzute în programa analitică. Totul ne conduce, în cazul acesta, la întrebarea: se poate accepta ideea ca orele de educație fizică să fie trecute în orarul zilei tocmai la sfârșitul zilei — spre a fi folosite ca ore de relaxare fără îndeplinirea programei analitice?

Concluzia — cu privire la relația dintre educația fizică și cea intelectuală — pe baza cercetărilor și constatărilor făcute asupra situațiilor concrete dintr-un grup de școli de cultură generală din Iași — este următoarea:

a) Există o strînsă legătură între exercițiile de educație fizică și munca de învățare a elevilor; iar această legătură nu constă numai într-o simplă recreare sau destindere ori înviorare a elevilor care desfășoară o muncă intelectuală, ci într-o dezvoltare a naturii fizice și, o dată cu ea, a capacității de efort intelectual, a bunei dispoziții pentru o muncă intelectuală intensă și de durată. E semnificativ faptul consemnat mai sus că unii elevi cu multe absente la lecțiile de educație fizică — care i-ar fi reconfortat — au avut și o situație slabă la învățatură³. Totodată și munca de învățatură contribuie la formarea priceperilor și deprinderilor de mișcare în mod just și repede prin orizontul teoretic mai larg, care-l asigură și răpește exercițiilor fizice caracterul lor mecanic, automat, fără conștiința valorii și executării lor în raport cu scopurile mai înalte pe care le urmărim în formarea omului de tip nou, socialist.

b) Educația fizică nu este prin ea însăși un factor care împiedică munca intelectuală a elevilor. Ea devine un astfel de factor numai în cazul unei greșite întrebuintări a timpului liber al elevilor, a abuzului

³ Nagornii V. E., *Cultura fizică, mijloc de educație prin muncă*, în «Revista de referate», Pedagogie, Psihologie, nr. 5, București, 1962, p. 32—35.

de exerciții gimnastice sau jocuri sportive, care-i duc pe elevi pînă la istovire și îi fac incapabili de orice efort intelectual.

De aceea, spre a se realiza o relație justă între exercițiile de educație fizică și munca de învățură, spre a realiza o corelație și interacțiune cu caracter de sprijinire reciprocă e nevoie de organizare pedagogică judicioasă a întregului proces instructiv-educativ, pentru ca aceste două componente ale educației comuniste să se ajute, iar nu să se împiedice una pe alta.

c) În legătură cu relația dintre educația fizică și munca de învățămînt considerate în succesiunea lor, concluzia generală este că aranjarea lecțiilor de educație fizică în orarul zilei de clasă să nu fie act întîmplător și arbitrar, ci ca un fapt ce trebuie îndeplinit în lumina datelor de mai sus — pentru ca exercițiile fizice să nu împiedice, ci dimpotrivă, să ajute munca intelectuală.

ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ И УМСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ УЧАЩИХСЯ

Краткое содержание

Работа „Физическое воспитание и умственное развитие учащихся“ ставит проблему связи между физическим и умственным развитием учащихся.

Исследование и опыты проведенные авторами в нескольких средних школах города Яссы, комбинированные с анализом школьных успехов учащихся, установили, что: а) существует тесная связь между положением физкультуры в школе и учебной работой учащихся; б) сама по себе физкультура в школе не смещает умственной работе учащихся, а, наоборот, в случае правильного чередования физкультурных упражнений с теоретическими уроками, способствует более успешному овладению знаниями и, вообще, оказывает существенную поддержку умственному развитию учащихся.

L'ÉDUCATION PHYSIQUE ET LE DÉVELOPPEMENT INTELLECTUEL DES ÉLÈVES

Résumé

On présente le problème des rapports entre l'éducation physique et le développement intellectuel des élèves.

Fondée sur des recherches effectuées dans un nombre important d'écoles moyennes et élémentaires de Jassy sur la situation scolaire et après une enquête sur un nombre de 790 élèves, les auteurs sont arrivés aux conclusions suivantes :

1. Il existe une étroite liaison entre les exercices d'éducation physique et le travail des élèves consacré à leur instruction.

2. L'éducation physique par elle-même n'empêche pas le travail intellectuel; au contraire elle y contribue — à condition que l'on alterne les exercices physiques et les leçons théoriques — et que l'on réalise un juste équilibre entre ces deux aspects de l'éducation.

T. MAIORESCU — PROFESOR DE PEDAGOGIE ȘI PSIHOLOGIE
LA UNIVERSITATEA DIN IAȘI

DE

SILVESTRU GĂINA

În toamna anului 1862, venerabilul Simeon Bărnuțiu, cel dintîi profesor de filozofie al Universității ieșene, simțind, împovărat mai mult de boală decît de ani, că-l părăsesc puterile și-l depășesc sarcinile didactico-științifice pe care le avea la două facultăți, se retrage obosit de la Facultatea de filozofie, unde ținuse cursuri numeroase din materia tuturor disciplinelor filozofice, mulțumindu-se să predce mai departe la Facultatea juridică cursurile de drept natural, de dreptul gîinților și de dreptul public al rominilor. Iar în curînd, în ianuarie 1863 — după ce mai întîi fusese numit, în noiembrie 1862, profesor de istorie universală și intrase de mai bine de o lună în expunerea unui curs de istorie antică în spiritul nou indicat de Mommsen — în locul rămas liber este însărcinat cu îndeplinirea funcțiunii de profesor de filozofie la Universitatea din Iași un proaspăt doctor în filozofie, tinărul Titu Maiorescu, care încă nu împlinise 23 ani, plin de putere de muncă și de planuri ce se conturau, încă din anii adolescenței, în perspective largi, cuprinzînd totalitatea vieții și culturii noastre, și s-au realizat apoi într-o activitate multilaterală și complexă, învăluită în umbre și lumini, caracterizată prin aspecte și rosturi contradictorii, pozitive și negative, care se limpezesc tot mai mult în cursul discuțiilor ce se poartă actualmente în publicistica noastră pe tema reconsiderării lui Titu Maiorescu.

În calitate de profesor unic de filozofie îi revenea sarcina să predea, ca și predecesorul său, S. Bărnuțiu, ca și alții după el, toate disciplinele filozofice prevăzute în planul de învățămînt — situație care, indiferent de dispozițiile legii și de prevederile bugetare, s-a prelungit pentru învățămîntul filozofic pînă la 1878, cînd a început, în sfîrșit,

procesul firesc și necesar de diferențiere și specializare. În cadrul obiectului acestei cercetări, ne interesează aici două dintre acele discipline: *pedagogia* și *psihologia*.

În ce privește *pedagogia*, aceasta întâlnește suficiente condiții obiective și subiective în ființa și activitatea lui T. Maiorescu, pentru ca să fie bogat reprezentată în cursurile sale universitare. Într-adevăr, numeroase date și elemente, anterioare și contemporane profesoratului său la universitatea ieșeană (1863 — 1871) — precum: străduința de educare și autoeducare încă din perioada adolescenței, prelegeri în instituții publice și cercuri particulare pe vremea studenției la Berlin, directoratul la Colegiul național din Iași (1862 — 1863), activitatea de director și profesor de pedagogie la școala preparandală de la Trei-Erarhi (școala normală „Vasile Lupu”) în anii 1863 — 1868, manifestări publicistice, „prelecțiunile populare” — indicau la T. Maiorescu prezența activă a unui puternic interes pedagogic, a unei vii preocupări pentru probleme de educație și învățămînt, a unei esențiale laturi sau chiar structuri pedagogice a personalității sale. Dar, contrar așteptărilor ce ni le prilejuiesc aceste elemente, pedagogia, ca disciplină științifică, apare extrem de redusă, ca și disparentă, în activitatea lui Maiorescu la catedra de filozofie, și sîntem ispitiți să punem sub semnul întrebării însăși existența unui curs universitar de pedagogie.

Ca date incontestabile, certe, mai presus de orice discuție, avem la îndemînă în direcția aceasta numai indicațiile din programa cursurilor pe anul de studii 1863 — 1864, după care Maiorescu a ținut în acest an un curs de „*Psihologie cu aplicări la Pedagogie* (sublinierea noastră) și cu privire perpetuă la *Logică, Metafizică și Estetică*”¹. E adevărat că P. Răscanu spune — în cuvîntarea adresată sărbătoritului T. Maiorescu, în cadrul festivității de la Iași cu prilejul retragerii acestuia din învățămînt — că „ați început cursuri asupra tuturor disciplinelor filozofice: logică și psihologie, morală și pedagogie, istoria filozofiei vechi și moderne”², și, mai ales, avem istoricul succint al Facultății de filozofie și litere, întocmit cu ocazia jubileului de cînzeci de ani al Universității din Iași (1860 — 1910) de către decanul facultății, care ne relatează în privința aceasta următoarele:

„În tot acest timp, la catedra unică de filozofie, dl. T. Maiorescu predă succesiv diversele materii filozofice: etica, psihologia (1865 — 1866), antropologia, estetica (1866 — 1867), filozofia istoriei, logica (1867 — 1868), introducere la metafizică (1868 — 1869), pedagogia, filozofia limbii (1869 — 1870), din care, cele care revin și se repetă

¹ Arhiva Univ. Iași, dosar nr. 16, fila 3.

² V. „Convorbiri literare”, XLIV/1, 1910, p. 241.

mai regulat, din an în an, sînt: antropologia, psihologia, logica, estetica și metafizica”³.

Ar fi greu, firește, să punem la îndoială exactitatea acestor informații oficiale, care au, probabil, o anumită bază documentară. Trebuie să mărturisim, totuși, că încercările noastre de-a dobîndi o certitudine și precizare deplină pe temeiul documentelor, prin cercetarea arhivelor universitare (destul de lacunare, e drept), nu au fost răsplătite cu aflarea rezultatelor căutate. Așa-numitele „programe de cursuri” se arată a fi simple orarii, în care, din păcate, aflăm de obicei, ca obiect al predării, numai denumirea generală de „filozofie”, iar atunci cînd, mai rar, apare și specificarea disciplinelor filozofice, nu întîlnim niciodată pedagogia. Și mai regretabil este că programele analitice pentru cursul fiecărui profesor — care trebuiau discutate în consiliul facultății și aprobate de minister (prin consiliul permanent), cum prevede art. 28 din legea instrucțiunii din 1864 — nu au lăsat în dosarele arhivelor universității alte urme decît indicații referitoare la convocări de consiliu în scopul dezbaterii lor și la faptul că au fost înaintate ministerului. În Buletinul Instrucțiunii Publice — care publica în mod sporadic programa analitică a cursului unuia sau altuia dintre profesorii celor două universități din țară — aflăm cu privire la Maiorescu una singură din asemenea piese demonstrative, ș.a. un „Program detaliat al cursului de filozofie din Universitatea din Iași” pentru anul de studii 1865 — 1866, semnat de T. Maiorescu: e vorba de cursul „Psihologia și relațiunile ei cu logica” (pentru studenții din anul I) — în finalul căruia apar unele reflectări pedagogice: „aplicări pedagogice, teoria psihologică a educațiunei” — și cursul „Etica ca fundament al filozofiei practice” (pentru anul II)⁴.

Dacă arhivele universității nu ne dau răspunsuri pozitive, ele conțin, în schimb, unele contraindicații. Anume, printre numeroasele procese verbale ale examenelor date de studenți cu Maiorescu, nu se găsește nici unul pentru pedagogie. Mai mult, în arhiva Facultății de filozofie⁵ se află o schiță conținînd tabloul statistic al examenelor date în perioada 1860 — 1870, interval în care s-au dat patru examene la pedagogie. Or, toate aceste patru examene au fost date încă la S. Bărnăuțiu⁶. Pe de altă parte, după cum se vede din menționatul dosar 865 de la Arhivele Statului, la începutul anului de studiu 1870 — 1871 — deci imediat după închiderea anului universitar în care Maiorescu ar fi ținut un curs de pedagogie, potrivit istoricului din Anuarul jubiliar din 1911 — consiliul facultății constată, cu regret, că la facultate nu se propune cursul de pedagogie, prevăzută de lege, ceea ce nu este o observație de circumstanță, ci dezvăluie o lipsă de durată, cum se poate deduce cu claritate din adresa nr. 11 (ibid.).

³ v. Anuarul general al Universității din Iași, 1911, p. XCVIII. Erau cite două cursuri într-un an de studiu (pentru anul I și pentru anul II).

⁴ v. Buletinul Instrucțiunii Publice, numărul pe noiembrie 1865, p. 205—206.

⁵ Dosarul nr. 865 (1870 — 1871) de la Arhivele Statului, Filiala Iași.

⁶ v. Arhiva Universității, Dosarul prescriptelor verbale pentru examene (nr. 20), filele 39 și 41.

după care *catedra de pedagogie și didactică*, prevăzută de lege, nu este nici ocupată, nici scoasă la concurs.

Există o astfel de catedră? Cînd a apărut o catedră specială pentru pedagogie? Iată întrebări ce răsar dintr-o legitimă nedumerire, știind cu toții de existența unei catedre unice pentru toate disciplinele filozofice, printre care se număra în trecut și pedagogia.

Există informația că în anii de început facultatea de filozofie ar fi avut *trei* catedre bugetare de filozofie: 1. metafizica, estetica și etica, 2. istoria filozofiei și pedagogia, 3. logica, psihologia și antropologia⁷. T. Maiorescu, ca și mai înainte S. Bănuțiu, a fost numit „profesor de filozofie”, nelegat în mod special de vreuna din aceste catedre. Legea din 1864⁸ prevede materiile de predat, printre care și *Pedagogia și didactica* (art. 259), urmînd ca prin regulamente speciale pentru fiecare facultate să se înființeze treptat catedrele necesare pentru cursurile prevăzute în lege (art. 260). Un astfel de regulament, pentru facultatea de filozofie din Iași, s-a lăsat așteptat pînă în 1878, fără să aducă însă vreo precizare în privința catedrelor și oferind chiar mai puțin decît legea din 1864, întrucît prevede global, pentru întregul învățămînt filozofic, cursuri de „filozofie și istoria filozofiei”, fără nici o specificare a diferitelor discipline filozofice⁹. La fel de sumar se prezintă și regulamentul Facultății de litere din București, din 1866¹⁰, pe care, în lipsa unui regulament propriu, l-a adoptat în mod provizoriu facultatea din Iași în anul de studii 1870 — 1871¹¹. Adăugăm observația că n-a apărut nici vreun regulament pentru aplicarea legii instrucțiunii din 1864. Se pare că problema catedrelor universitare multă vreme nu și-a aflat rezolvarea cuvenită pe planul legislației școlare, ci a rămas o chestiune de buget, existența lor urmînd întrucîtva fluctuațiile acestuia de-a lungul exercițiilor financiare.

Ea se afla însă în sfera preocupărilor organelor respective din minister, cum se vede din Buletinul Instrucțiunii Publice, în care sînt publicate procesele verbale ale ședințelor ținute de Consiliul (Comitetul) Permanent. Astfel, într-un „Proces-verbal al Comitetului permanent, pentru facerea programelor universitare”¹², aflăm cele ce urmează. Pornind de la necesitatea de-a pregăti profesori pentru școlile secundare (medii) prevăzute de legea din 1864, Consiliul permanent

⁷ v. Istoricul Facultății de litere și filozofie din Iași, în Anuarul jubiliar din 1911, p. XCIV, precum și M. Popescu-Spineni, *Instituții de înaltă cultură*, 1932, p. 115—116, unde apare adăosul că e vorba de anii 1860—1861 și 1861—62, cu referire la „Arhiva Facultății de filozofie, Univ. din Iași, 1863”, fără nici o precizare.

⁸ v. Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor — Colecțiunea legilor regulamentelor, programelor și diferitelor decizii și dispozițiuni generale ale acestui departament de la 1864—1901, publicată de C. Lazăr și I. Bibiri, 1901, p. 9—31.

⁹ Ibid. p. 337—338.

¹⁰ Ibid. p. 229—230.

¹¹ Dosarul nr. 865 (1870—1871) de la Arhivele Statului, Filiala Iași.

¹² Fără dată, care poate fi presupusă prin iunie—iulie 1865 (caci procesul-verbal următor este din 17 iulie), publicat în numărul pe 1—15 septembrie 1865, p. 34—37.

opinează că e nevoie ca începînd cu anul școlar 1865—1866, cînd intră în vigoare și legea, facultățile „să se completeze cu catedrele necesare”, în care scop „se aștern mai întîi programele complete”, adică, de fapt, se fixează tabloul materiilor de studiu. Printre acestea se găsește, la Facultatea de filozofie și litere, pentru anul III, *pedagogia și didactica* (și pentru studenții Facultății de științe). Pînă se va realiza pe deplin posibilitatea unei aplicări integrale a acestei programe, „starea facultăților pe 1865—1866” e stabilită într-un tablou — cu două rubrici: „studie” și „profesori” — în care „Filozofia” (anul I) și „Filozofia practică și istoria filozofiei” (anul II) sînt reprezentate prin T. Maiorescu, pe cînd în dreptul studiului „pedagogia și didactica” se află mențiunea „vacantă”, studiul pîrînd astfel a fi transformat în catedră, ceea ce ne-ar duce la încheierea firească cum că și celelalte două „studie” sînt catedre, dar și la concluzia inevitabilă, nerealistă însă, că Maiorescu era titular a două catedre, și poate, dacă ar fi ținut și cursuri de pedagogie, a trei catedre universitare! Totodată, în acest plan de tranziție, pedagogia și didactica sînt trecute de la anul III la anul II, cu motivarea că studenții Facultății de științe din anul III (1865—1866) să nu termine facultatea fără „a fi urmat un curs de pedagogie și didactică”, ceea ce denotă caracterul de urgență al acestui curs în anul de studii 1865—1866, deci al completării catedrei „vacante” prin ocuparea locului liber.

Și într-adevăr, în luna următoare, prin decizia nr. 27148 din 16 august 1865¹³, ministerul, „avînd în vedere catedrele rămase vacante”, publică „Concursuri de catedre” pentru învățămîntul mediu și superior, iar printre cele nouă catedre vacante la facultăți și scoase la concurs, care urmează să se țină la 15 octombrie, se află și „Catedrele de pedagogie și didactică la București și Iași”.

Datele acestea, certe și atît de precise, nu ne par, totuși, suficiente pentru a lămuri existența oarecum fantomatică a catedrei de pedagogie și didactică, căci, după ce în august 1865 această catedră fusese recunoscută existentă, declarată vacantă și scoasă la concurs pentru ocupare, iată că peste cîteva săptămîni, în ședința din 30 septembrie 1865 a Consiliului General de instrucțiune, comisiunea învățămîntului superior propune „înființarea unei catedre de pedagogie și didactică, la care să se țină cursuri comune pentru Facultatea de litere și cea de științe!”¹⁴.

Oricum s-ar depăna povestea, rămîne faptul sigur că nici catedra publicată vacantă n-a fost ocupată, acum sau în anii următori — abia în 1878 a fost ocupată, de către C. Dimitrescu-Iași, o catedră realmente existentă pentru disciplinele pedagogice, ș.a., catedra de psihologie, pedagogie și estetică — și nici Maiorescu n-a ținut în anul 1865—1866 necesarul curs de pedagogie și didactică (pentru acest an de studii, Buletinul Instrucțiunii îi publică programa analitică pentru alte cursuri (vezi mai sus, p. 3)). Și credem că nu greșim dacă susținem

¹³ v. Buletinul Instrucțiunii Publice, numărul pe august 1865, p. 14—16

¹⁴ v. Buletinul Instrucțiunii Publice, numărul pe aprilie 1866, p. 425

că Maiorescu n-a ținut nicicând un curs universitar de pedagogie, de vreme ce, chiar dacă, împotriva îndoielilor schițate mai înainte, am recunoaște perfectă exactitate a informației care siluează un astfel de curs în anul de studii 1869—1870, nu trebuie să uităm că tocmai în acest an universitar, în urma unei îndelungate absențe, considerată nemotivată, de la catedră, Maiorescu a fost suspendat din funcție și n-a desfășurat nici o activitate didactică începînd din noiembrie și pînă la sfîrșitul lui mai (cînd a fost reintegrat), adică aproape întregul an de studii, încît, în cazul cel mai bun, o fi rămas timp doar pentru cîteva ore de curs la început.

Indiferent cum am soluționa alternativa: s-a ivit necesitatea unei catedre de pedagogie, fiindcă Maiorescu nu ținea la catedra sa de filozofie și cursuri de pedagogie (precum făcuse Bănuțiu), sau invers, Maiorescu nu ținea cursuri de pedagogie, fiindcă pentru aceasta ar fi existat o catedră specială, diferită de a sa — absența pedagogiei din activitatea didactică universitară a lui Maiorescu nu poate să nu producă o firească nedumerire și o adîncă mirare. Nu ne gîndim numai la interesele și structura sa spirituală neîndoielnic pedagogică, ci și la spiritul său practic, care îl îndemna să-și potrivească acțiunile la ceea ce socotea că este cerut de trebuințele realităților noastre. Or, o astfel de nevoie reală exista în domeniul pregătirii cadrelor didactice pentru învățămîntul mediu și e cu neputință ca Maiorescu să n-o fi cunoscut sau recunoscut.

E adevărat că viitorii profesori nu par a fi fost obligați să urmeze cursuri universitare, de vreme ce art. 367 din legea instrucțiunii din 1864 nu cerea pentru funcțiunea de profesor în mod expres terminarea unei facultăți, ci doar „absolvirea unor studii identice sau analoage cu cele ce sînt a se propune în clasa vacantă” (deci, în genere, absolvirea unei școli medii) — și aici rezidă încă mult timp una din cauzele numărului redus și ale frecvenței slabe a studenților Facultății de filozofie și litere din Iași¹⁵. Abia legea pentru numirea profesorilor la gimnazii, licee și școli profesionale, din 1879, impune în mod explicit, drept condiție, titlul de licențiat al facultății (art. 1)¹⁶. Pînă la această lege, însă, efectiv, tot facultăților de filozofie și litere și de științe le revenea rolul esențial de-a forma cadre didactice bine pregătite pentru învățămîntul secundar (mediu), așa cum am văzut, mai sus, că era și concepția forurilor conducătoare ale învățămîntului nostru — iar îndeplinirea acestei sarcini era cu atît mai necesară, cu cît acele „școli normale pentru formarea de profesori de licee și de facultăți”, prevăzute de art. 211 din legea din 1864 a se înființa la București și Iași și-au așteptat încă foarte mulți ani ceasul înfăptuirii.

În perspectiva aceasta e greu de înțeles lipsa unui curs de pedagogie și didactică în activitatea de catedră a lui Maiorescu. S-ar putea eventual crede că predominarea interesului său pentru școala elemen-

¹⁵ Cum se plinge decanul facultății într-un interesant raport. Vezi dosarul nr. 371 (pe 1876—1877) din Arhivele Statului. Filiala Iași.

¹⁶ v. Colecția Lascăr-Bibiri, p. 34.

tară ar fi un motiv suficient de explicație. Este știut că în perioada sa ieșeană T. Maiorescu a militat pe variate căi pentru promovarea școlii elementare — ca director și profesor de pedagogie la Școala normală de la Trei Erarhi, unde se dovedea plin de rivă pentru buna pregătire a viitorilor învățători¹⁷; în cadrul „Prelecțiunilor populare”, din care nu putea să lipsească această temă predilectă a sa; în publicistică, unde, între altele, a combătut vehement și documentat încercarea unor cercuri influente de-a încredința preoților funcțiunea de învățători la școlile satești¹⁸; la tribuna parlamentară, de la care a intervenit în mai multe rânduri împotriva reducerii fondurilor bugetare acordate învățămîntului elementar și pentru lărgirea lui ca și pentru școlile normale¹⁹. Această concentrare a străduințelor sale în jurul școlii elementare se întemeia pe ideea că pentru asigurarea și promovarea unei dezvoltări social-culturale sănătoase a societății noastre, trebuie pornit „de jos”, de la învățămîntul elementar. La rîndul ei, această idee, recunoscută încă de autori burghezi (d.p.E. Lovinescu) ca specific conservatoare, își are izvorul în concepția dezvoltării organice și lente, ferită de zguduiri și salturi revoluționare — poziție ideologică al cărei sens se dezvoltă ca profund reacționar în fața avîntului de înnoire radicală, cu aspecte revoluționare, ce caracterizează dezvoltarea economico-socială și culturală a societății noastre în veacul trecut. Această concepție — care, împreună cu întreg eșafodajul teoretic respectiv al lui Maiorescu, este o expresie a intereselor de clasă pe care s-a situat acesta — a generat în mod consecvent faimoasa teorie despre „fond și formă”, în baza căreia atîtea și atîtea dintre instituțiile noastre politice, școlare, științifice, culturale, dobîndite în secolul al XIX-lea în avînt progresist pe toate tărîmurile vieții sociale, erau considerate de către Maiorescu drept anticipări premature și importuri alogene, neizvorîte din trebuințele dezvoltării „organice” — deci „forme fără fond”.

Dar, nu se poate ca Maiorescu să nu-și fi dat seama și să nu li recunoscut, cît de cît, rolul „forme” în geneza „fondului” și în crearea unității „fond-formă”²⁰. De altfel, tocmai în cadrul unor „forme fără fond” (revistă cultural-științifică, universitate, parlament) și-a desfășurat Maiorescu întreaga activitate publică, pe care, desigur, n-o socotea fără rost. Persistă prin urmare nedumerirea, cum de nu a simțit Maiorescu îndatorirea profesională și indemnul interior de-a dezvolta o activitate pedagogică la fel de vie și de aceeași natură ca

¹⁷ vezi, printre altele, I. Creangă ș.a., *Răspuns la criticile nedrepte și calomniile înverșunate îndreptate contra cărților noastre de școală de către Domnul Ioan Pop-Florantin, profesor de filozofie la Liceul național din Iași*, 1888, p. 4.

¹⁸ *Învățămîntul primar amenințat*, în „Convorbiri literare”, IV, nr. 3, 1870.

¹⁹ v. T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, I, p. 81, 92, 126, 139, ș.a.

²⁰ Cum o aflăm atestat în mod explicit, într-un caz dat, în jurnalul său din 1870, unde constituția de-atunci, una din „formele” fără „fond”, e declarată „nepotrivită și rea pentru noi”, dar, în același timp, e socotită și bună, întrucît ea trebuie concepută „ca o școală de exercițiu pentru popor”, „silește, cu timpul, poporul să reflecteze asupra sa însuși” și îngăduie apoi „poporului devenit mai matur să se înalțe prin propriile sale puteri” (*Însemnări zilnice*, I, p. 132).

cea de la Trei Erarhi, dar la un nivel mai înalt, la catedra sa de la Universitate, ca profesor unic de filozofie, deci și de pedagogie, și anume în sensul pregătirii *pedagogice* a studenților pentru viitoarea lor misiune de dascăli, prin predarea unui curs sistematic de pedagogie și didactică, îmbogățit și concretizat prin numeroase îndemnuri practice, pentru care dovedea la Trei Erarhi predilecție și pricepere. Și nu ne-ar fi surprins, cunoscându-i energia și spiritul de inițiativă, inovația unui început de practică pedagogică a studenților, cel puțin în forma asistenței la lecții în școlile medii din oraș — așa cum făcea cu „preparanții” la școlile elementare ieșene — poate chiar la Institutul academic (liceu) pe care, în asociație cu un mănunchi din cei mai buni profesori ieșeni, în majoritate universitari — printre care N. Culiianu, P. Poni, la care s-au adăugat apoi Gr. Cobilcescu, A. D. Xenopol ș. a. — T. Maiorescu îl înființează în 1866, cu realizarea unor condiții superioare de ordin pedagogic-didactic.

În felul acesta, prin includerea pedagogiei în activitatea sa didactică universitară, T. Maiorescu ar fi putut încerca să contribuie, în acele vremuri de insuficientă pregătire științifică și îndeosebi pedagogică a cadrelor didactice, la ridicarea calitativă a învățămîntului nostru mediu sub raportul tehnologiei didactice, ajutînd ca această „formă”, pe care n-o socotea de loc prematură și inutilă, să-și capete cît mai curînd „fondul” corespunzător.

Spre deosebire de tărîmul pedagogic — unde structura fonciar pedagogică a personalității lui T. Maiorescu, orientată sub acest aspect mai mult înspre cîmpul acțiunii practice de influențare educativă, nu s-a manifestat în mod corespunzător pe planul *teoriei pedagogice*, rămasă în marginea, ca să nu spunem chiar în afara preocupărilor sale, și nici nu s-a reflectat în acest sens în cursurile sale universitare — domeniul *psihologiei*, ca știință despre fenomenele și legile vieții psihice, s-a bucurat din partea sa de-o atenție mai stăruitoare, care, fără îndoială, își avea izvorul și motorul în împlinirea, reciproc acordată, între interesul practic, al cunoașterii concrete a oamenilor, și cel teoretic, al analizei proceselor psihice. În legătură strînsă cu năzuința pedagogică, și dincolo de sfera acesteia, interesul psihologic era la Maiorescu, în perioada ieșeană, foarte viu și puternic, poate dominant ca preocupare de obiect — precum cel pedagogic era dominant ca funcțiune — infiltrîndu-se în oricare din domeniile gîndirii sale și concentrîndu-se cu predilecție în domeniul specific al psihologiei.

Îl vedem, încă din primul an de studenție, ținînd în mod spontan, fără vreo îndatorire, din interes nemijlocit pentru obiect, prelegeri de psihologie, în diferite instituții și cercuri²¹. Peste cîțiva ani, catedra universitară de la Iași i-a deschis posibilitatea să facă expuneri mai ample și sistematice din domeniul psihologiei, iar Maiorescu n-a lăsat să treacă acest prilej, fără să-l fi folosit din plin. Deși întîmpinăm

²¹ v. *Însemnări zilnice*, I, p. 108.

oarecare dificultăți să stabilem cu certitudine și precizie ce cursuri universitare a ținut Maiorescu în fiecare din cei nouă ani ai profesoratului său ieșean (1863 — 1871) — căci nu există o concordanță deplină între actele respective (rapoarte, orarii, certificate) — aceleași date documentare ne arată, totuși, mai presus de orice îndoială, că psihologia a constituit în mai multe rânduri conținutul cursurilor sale. De altfel, și istoricul facultății, întocmit în 1910 de decanul ei, menționează că unele dintre materiile predate de Maiorescu, printre care și psihologia (conjugată de obicei cu antropologia, adăugăm noi) revin mai regulat în cursul anilor. E semnificativ, apoi, faptul că la psihologie au dat examene cei mai mulți studenți, cum se vede din următorul tabel statistic, indicind numărul studenților care au dat examene în perioada 1860/61 — 1870/71²²:

Logica	21
Psihologia	29
Istoria universală	19
Estetica	10
Etica	6
Metafizica	3
Filozofia istoriei	12
Pedagogia	4

Mai greu, aproape cu neputință — căci baza documentară nu ne prilejuiește decît citeva ochiri sporadice și limitate, ca și întîmplătoare — este să ne lămurim îndeaproape cu privire la *conținutul* acestor cursuri de psihologie. Nu avem la îndemînă, cum există pentru cursul său de logică, un tratat sau un manual de psihologie, care, totuși, intrase în preocupările lui Maiorescu²³. Din păcate, dintre mijloacele auxiliare, dar prețioase, nu mai poate fi găsită condica de prezență, din care, împreună cu determinarea exactă și cronologică a cursurilor predate, pe ani de studii, am fi putut afla, eventual, indicații referitoare la tema fiecărei prelegeri — și n-am putut descoperi, printre materialele documentare cercetate, nici programele analitice ale cursurilor de psihologie, cu o singură excepție, pentru cursul ținut în 1865 — 1866 pentru studenții din anul I: „Psihologia și relațiunile cu Logica”²⁴.

Pentru partea I a acestui curs, oferind o orientare generală, programa analitică, destul de sumar redactată, prevede, printre temele de bază, „Teoria opozițiunii și a concordanței reprezentărilor”, procese ce constituie „o singură lege fundamentală a fenomenelor psihologice”. Ne aflăm deci în *cadrul concepției* herbartiene, reprezentată încă într-o lucrare din tinerețe a lui Maiorescu, care, în perfect stil herbartian, definește acolo psihologia drept „știința despre raporturile

²² v. Arhiva Universității, Dosarul 102, p. 5.

²³ La data de 25 octombrie 1870 aflăm următoarele în jurnalul său: „Să scriu o Logică e datorită mea ca profesor; să fi scris o Psihologie aș fi voit mereu...”. *Însemnări zilnice*, I, p. 165.

²⁴ Publicată în Buletinul Instr. Pub., numărul pe noiembrie, 1865, p. 205-206.

dintre reprezentări”²⁵. Pentru partea a II-a („Aplicări”) Maiorescu prevede teme din psihologia cunoașterii: memoria, legile reproducției, legile asociației, formarea conceptelor și tranziția spre logică, formarea judecăților în relațiune cu logica — implicind, probabil (ca și în Logica sa), deosebirea specific herbartiană dintre psihologie, care se ocupă cu fenomenele gândirii ca proces natural, și logică, știința legilor normative ale gândirii juste. Se adaugă teme de psihologia afectivității și a voinței, fără să se indice raportul cu logica și fără să se întrevadă concepția de bază — programa încheindu-se cu „aplicări pedagogice, teoria psihologică a educațiunei”.

Menționăm că în *Introducere* se tratează „separarea între fiziologie și psihologie și punctul de tranziție între amândouă”. Acest domeniu de trecere constituie obiectul antropologiei, cum rezultă din citeva lucrări scrise de examen, răzlețe, păstrate, ca să nu zicem rătăcite, prin dosarele din arhivele universitare. Astfel, lucrarea studentului A. Dimitriu²⁶, dată în octombrie 1867 la examenul de psihologie și antropologie și notată de Maiorescu cu „emin[ență]”, la chestiunea „Despre diferența între psihologie și antropologie”, aflăm răspunsul: „Psihologia este știința ce se ocupă cu cercetarea legilor după care lucrează reprezentațiunile unele asupra altora, pe cind antropologia ne arată marea influență ce are corpul asupra sufletului nostru” — în care peste cuvântul „marea” profesorul a tras cu roșu niște semne care exprimă fără îndoială rezerve asupra adjectivului, considerat desigur excesiv. Mai explicit tratată este chestiunea în lucrarea (notată cu „secunda”) a studentului Baican²⁷, care, pe baza unei determinări similare a diferenței dintre psihologie și antropologie, dezvoltă problema antropologiei — e drept, destul de confuz și fără a ne permite să apreciem corespondența exactă cu cursul audiat, dar utilizând indubitabil materialul cursului — cu ajutorul unor date craniologice, antropometrice și istorice. Mai interesantă, pentru ceea ce urmărim noi — stabilirea conținutului și concepției generale a cursului de psihologie — este concluzia din care putem descifra sensul următor: ambele, psihologia și antropologia, sint indispensabile și corelate, iar deosebirea între ele, de natură epistemologic-metodologică, derivă din faptul că ele tratează sub aspecte diferite ființa umană, în unitatea căreia fenomenele anatomo-fiziologice se dovedesc influente asupra fenomenelor psihice. Prin urmare, deși considera drept obiect de cercetare al psihologiei fenomenele de conștiință, studiate sub aspectul lor psihic, din datele menționate rezultă că Maiorescu n-a omis în cursurile sale universitare fenomenele anatomo-fiziologice. Se pare chiar că le-a acordat, împreună cu importanța, o extensiune destul de largă în expunerile sale, dacă se poate interpreta

²⁵ *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form* (Ceva filozofie în formă populară), Berlin, 1861, p. 28.

²⁶ Arhiva Univ. Iași. Dosarul Prescriptelor verbale pentru examene pe anii 1861—1867 (nr. 20), p. 81 și urm.

²⁷ *Ibid.*, p. 76 și urm.

în sensul acesta faptul că la examenul de psihologie dădea subiecte cu conținut naturalist-științific, cum se vede, d. p., din lucrarea unui student, consistind în întregime în descrierea analitică a numeroase procese și fenomene de fiziologie și anatomie umană²⁸.

În sfârșit, mai menționăm, în completarea acestor extrem de puține informații universitare directe, că în amintita teză de examen, notată ca eminentă, subiectul al doilea, „Explicarea legii asociațiunii numite *lex consequentiae*” (pentru care, evident, lucrarea a primit calificativul maxim, căci celălalt subiect e tratat într-o singură frază), este dezvoltat într-o expunere presărată cu determinări matematice ale variațiilor de intensitate în seriile de reprezentări, în tensiune reciprocă (de ex., seria $a^{10} b^{10} c^{10} \dots$ devine $a^2 b^4 c^6 \dots$)²⁹ — ceea ce ne apare ca un ecou extrem de redus și de palid, al matematizării pe care Herbert a operat-o masiv în psihologia sa, plină de ecuații și formule algebrice din cele mai complexe, cu folosirea logaritmilor și a calculului diferential și integral³⁰.

Având ca bază de orientare *Einiges Philosophische*³¹, saturată de psihologie și structural herbartiană, și interpretind în perspectivă integratoare aspectele fragmentare, culese din acele mărturii universitare nemijlocite, precum și pe unele căi ocolite — cum sint, d. p., ecourile publicistice ale „Prelecțiilor populare” cu conținut psihologic, ținute pe acea vreme de Maiorescu — avem suficient temei pentru a situa cu certitudine psihologia lui Maiorescu: ne aflăm fără îndoială în cadrul general al herbartianismului, care, fonciar intelectualist, deduce toate fenomenele și procesele vieții psihice din dinamica reprezentărilor, concepute ca acte fundamentale ale sufletului³². Siguranța se atenuează însă, când se pune problema unei determinări cit de cit mai precise a conținutului și caracterului herbartian al psihologiei lui Maiorescu, ceea ce ne-ar angaja în mod inevitabil în dimensiunea ipotezelor, impunându-ne rezervă în afirmații.

Se știe că T. Maiorescu n-a fost un adept de observanță strictă al doctrinei lui Herbert, ci din capul locului, din prima tinerețe, cum ne-o arată *Einiges Philosophische*, s-a orientat cu destulă libertate de mișcare, fără dogmatism, în formulare oarecum personală, pe tărîmul herbartianismului, ceea ce i-a îngăduit apoi să asimileze cu

²⁸ Arhivele Statului, Filiala Iași, Dosarul studenților, seria 1868—1869, nr. 13.

²⁹ Exemplul acesta din teza de examen se află și în *Einiges Philosophische*.

³⁰ v. capitolele de Statică și Mecanică mintală din *Psychologie als Wissenschaft, neugegründet auf Erfahrung, Metaphysik und Mathematik* (2 vol.), precum și, în măsură mai redusă, în *Lehrbuch zur Psychologie*, pe care, pe vremea studiilor universitare, Maiorescu l-a studiat temeinic și nu numai o singură dată (vezi, d. p., *Insemnări zilnice*, I, p. 116).

³¹ Deși autorul a caracterizat-o mai târziu ca „o prea juvenilă încercare filozofică” (v. „Convorbiri literare”, XV, 1881, p. 243).

³² Mult mai târziu, încadrarea sa în „școala herbartiană” o aflăm atestată în mod expres de însuși Maiorescu, într-un articol despre *Psychologie empirică* a lui I. Popescu, în „Convorbiri literare”, XV, 1881, p. 247.

timpul și alte elemente în concepția sa filozofică³³. E firesc deci ca Maiorescu să-și fi rezervat față de doctrina psihologică a lui Herbart o oarecare libertate de interpretare, prelucrare și prezentare, care mergea pînă la atitudine critică și obiecțiuni serioase, d. p. cu privire la importantul domeniu al afectivității, unde întâlnea dificultăți în explicarea pasiunilor, recunoscînd, apoi, că teoria lui Herbart este „cu totul neîndestulătoare... în derivarea sentimentelor și năzuințelor numai din relațiunile ideilor”³⁴.

Pentru Herbart, psihologia ca știință rezultă din aplicarea metafizicei în domeniul vieții sufletești, caracterizîndu-se de-a dreptul ca „metafizică aplicată”, chiar și psihologia empirică, nu numai cea rațională. Deși admite, în principiu, corelații între „trup” și „suflet”, ș. a. între fenomenele fiziologice și cele psihice — în elaborarea desfășurată și concretă a psihologiei sale, Herbart, punînd la bază separarea netă între fiziologie și psihologie, operează de fapt cu explicarea fenomenelor psihice în mod independent de substratul lor fiziologic.

E mai mult decît probabil că Maiorescu a conceput psihologia în spirit mai pozitiv, de vreme ce i-o întrezărim corelată cu cercetările anatomo-fiziologice, de la care aștepta progrese în cunoașterea psihologică. E drept că ne considerăm îndreptățiți să avem legitime rezerve în ceea ce privește fidelitatea unor relatări publicistice contemporane referitoare la vederile psihologice ale lui Maiorescu, chiar dacă e vorba de „Convorbiri literare”, în care aflăm, într-un „Rezumat de prelecțiunile populare ținute de D. Maiorescu”, o formulare materialistă ca aceasta, de-a dreptul uluitoare și neverosimilă, a concepției atribuite lui Maiorescu cu privire la „existența raportului general între ceea ce se numește trup și ce se numește suflet”: „Sufletul trebuie considerat ca o funcțiune fiziologică a trupului, anume a sistemului nervos”, încît psihologia va „înainta în proporțiune dreaptă cu progresul fiziologiei nervilor”³⁵.

Rămîne însă, în orice caz, indubitabilă recunoașterea și prețuirea relației psiho-fizice și avem în privința aceasta — totodată în aceea a interpretării mai libere a herbartianismului — mărturie directă și elocventă în afirmația lui Maiorescu că tocmai aptitudinea de-a promova studii psiholizologice constituie meritul de căpetenie al psihologiei herbartiene, mai mare chiar decît acela de-a fi asigurat o înțelegere clară și pe deplin mulțumitoare a vieții intelectuale³⁶.

Apoi, cum menționam mai înainte, Herbart își fundamentase psihologia, printre altele, și pe matematică. În năzuința sa de-a descoperi legitățile vieții psihice, Herbart a urmărit principiul cvantificării, dar

³³ v. M. Florian, *Începuturile filozofice ale lui T. Maiorescu*, în „Convorbiri literare”, LXX, nr. 1 — 5, 1937.

³⁴ T. Maiorescu, *O psihologie empirică în limba română*, „Convorbiri literare”, XV, 1891, n. 251, V, și *Discursuri zilnice*, I, p. 165.

³⁵ Vezi „Convorbiri literare”, III, 1869, p. 170.

³⁶ v. „Convorbiri literare”, XV, 1891, p. 242.

n-a recurs la metoda experimentală, ci a folosit metoda matematică — pe care o considera tipul metodei științifice — căutând să capteze fenomenele psihice în rețeaua complexă a relațiilor matematice. Or, cu greu ar putea să existe vreo îndoială asupra probabilității că, până la urme infime, Maiorescu a dematematizat psihologia lui Herbart, căci, pe lângă alte motive posibile, nu ni-l putem închipui — nici măcar pentru sine și cu atât mai puțin pentru studenți — menținând „statica” și „mecanica” (= dinamica) mintală în acea extrem de complicată și greu accesibilă structură matematică pe care le-o împreg-nase, aproape am spune, matematicianul Herbart.

Aceasta este reprezentarea sau ideea pe care datele documentare îngăduie să ne-o formăm despre psihologia expusă de T. Maiorescu în cursurile sale universitare de la Iași — prea puțin, desigur, pentru a ne oferi cunoașterea ei amplă și amănunțită, îndeajuns, totuși, pentru a ne da seama de concepția sa de bază, în cuprinsul căreia caracterul ei structural idealist se dovedea receptiv față de tendințele de orientare pozitivă în perspectiva deschisă de puternicul avânt al științelor naturii în secolul al XIX-lea.

Т. МАЙОРЕСКУ, ПРОФЕССОР ПЕДАГОГИКИ И ПСИХОЛОГИИ
В ЯССКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

Краткое содержание

В этой работе автор привлекает новые документальные данные, позволяющие нам лучше познакомиться с университетской деятельностью Т. Майореску в области педагогики и психологии, изучавшихся на кафедре философии, которую он занимал в Ясском университете с 1863 по 1871 г.

Выше указанные документальные источники не содержат никаких точных сведений относительно курса Т. Майореску по педагогике и даже ставят под сомнение само существование такого курса. Зато они дают нам ясное представление о характере курса психологии, читавшегося несколько лет подряд румынским ученым. В этом курсе разделяется основная гербартовская точка зрения на психологию причем интерпретируется она довольно свободно с некоторым материалистическим уклоном под влиянием быстрого развития естественных наук в XIX веке.

T. MAIORESCU, PROFESSEUR DE PEDAGOGIE ET DE PSYCHOLOGIE
À L'UNIVERSITÉ DE JASSY

Résumé

Dans cette étude l'auteur met à contribution des dates documentaires inédites en vue d'une connaissance plus exacte de l'activité universitaire de T. Maiorescu dans le domaine de la pédagogie et de

la psychologie, objets d'étude de la chaire de philosophie qu'il a occupée à l'Université de Jassy de 1863 à 1871.

Tandis que les sources documentaires ne nous fournissent aucun renseignement certain sur le cours de pédagogie de T. Maiorescu et, de plus, mettent en doute l'existence même d'un tel cours — elles nous permettent, en échange, de nous rendre clairement compte du caractère essentiel du cours de psychologie que T. Maiorescu a tenu à maintes reprises : la conception générale de la psychologie herbartienne, traitée avec assez de liberté d'interprétation, qu'il a marquée parfois d'une certaine tendance d'orientation matérialiste, déterminée par le puissant essor des sciences de la nature au XIX-e siècle.

DATE CU PRIVIRE LA SITUAȚIA ȚĂRĂNIMII DIN REGIUNEA IAȘI ÎN PRIMII ANI DUPĂ CEL DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

DE

L. COPTIL

În anii regimului burghezo-moșieresc situația țărănimii era deosebit de grea ca urmare a faptului că pământul era în cea mai mare parte în mâinile moșierilor și chiaburilor, că agricultura era slab înzestrată cu unelte și mașini, că, analfabetismul cuprindea mai mult de jumătate din totalul populației rurale. Așa de exemplu, într-o singură comună, Popești, Olga M. Sturza poseda 257 ha teren arabil, iar Gh. M. Sturza în comuna Dumești avea 377 ha¹. Este demn de menționat că în 1938, an de vîrf al economiei burghezo-moșierești, existau în regiunea Iași doar 28 de tractoare, 167 batoze și nici o combină². Analfabetismul era, de asemenea, destul de accentuat. Din totalul populației de la 7 ani în sus — 43 la sută era neștiutoare de carte. Cel mai mare număr de neștiutori de carte era în fostul județ Vaslui — 49,7 la sută³. Asistența sanitară nu era cu nimic deosebită de situația economică și culturală. În întreaga regiune erau doar 329 medici și cei mai mulți în mediul urban⁴.

Ca urmare a intensificării exploatării oamenilor muncii, a scăderii nivelului lor de trai material și cultural numărul bolnavilor creștea din an în an. Dacă în 1936 în județele: Fălciu, Iași, Tutova și Vaslui erau 28.825 bolnavi de tuberculoză, sifilis și pelagră⁵, în 1938 numărul lor ajunge la 43.912. În județul Iași era cel mai mare număr de bolnavi, și anume 22.255⁶. Procentul de mortalitate generală era în 1930 de 20,4, iar al mortalității infantile de 28,5⁷.

¹ Arhivele statului — Iași fond 208, dosar 109/1943, filele 1 și 3.

² „Flacăra Iașului” din 22 august 1959.

³ *Enciclopedia României*, vol. II, p. 205; 243; 503.

⁴ „Flacăra Iașului” din 22 august 1959.

⁵ Anuarul statistic al României din 1937—1938, p. 136; 138; 142; 506.

⁶ Anuarul statistic al României din 1938 — 1940, p. 204.

⁷ „Flacăra Iașului” din 22 august 1959.

Plaga analfabetismului, slaba asistență sanitară, mortalitatea generală și infantilă ridicată — sînt aspecte ale vieții oamenilor muncii de pe meleagurile regiunii Iași înainte de cel de-al doilea război mondial.

Caracterizînd degradarea agriculturii romînești în perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta că burghezii și moșierii au ținut gospodăriile mici și mijlocii într-o stare de înapoiere tehnică ce prezenta cele mai diverse și tipice forme de degradare ca: reducerea și degradarea uneltelor agricole, lipsa unui utilaj modern, scăderea consumului de îngrășăminte chimice, reducerea numărului de animale de muncă și scăderea calității lor, scăderea producției la hectar și scăderea calității produselor agricole⁸. Degradarea agriculturii romînești era însoțită de scăderea consumului maselor largi ale țărănimii.

Anii dictaturii militare fasciste antonesciene și ai războiului au înrăutățit la maximum situația țărănimii. Starea economică a țăranilor era din ce în ce mai grea, o dată cu creșterea rechizițiilor, cu plecarea bărbaților în concentrări nesfîrșite, cu scumpetea excesivă. Suprafețe apreciabile rămîn neînsămîntate. La cooperativele sătești, în aprilie 1941, kilogramul de făină de grîu, populară, ajunsese să se vîndă cu 24 de lei (cazul de la Voinești-Iași)⁹.

Potrivit decretului-lege privitor la blocarea în patrimoniul statului a grîului, porumbului, orzului, ovăzului și secarei, producătorilor li se lăsau din aceste cereale cîte 20 kg de persoană¹⁰.

În conducerea comunelor intrau îndeosebi elemente chiaburești, care foloseau orice prilej în scopul îmbogățirii personale. Cooperativele sătești erau instrumente folosite de speculanți. Astfel, la Ceplenița în 1942, din cantitatea de 4.838 kg zahăr destinate comunei, numai 754 au fost distribuite populației. Restul a luat calea pieței la „negru”¹¹.

Prefecturile de județ, la conferințele lor administrative, aveau la ordinea de zi probleme ca: executarea prestației și a muncii de război în vederea colectării cerealelor. Rareori autoritățile înregistrează aspecte ale vieții satelor, fără a dovedi că înțeleg cauzele. Așa, de exemplu, prefectul județului Tutova, în noiembrie 1942, se arăta alarmat cu privire la mizeria constatată în unele sate. Într-o circulară trimisă pretorilor și primarilor, scria „...copiii sînt dezbrăcați și desculți ...și cad pradă frigului și bolilor”¹².

Chiaburii și comercianții satelor cîștigau pe seama țăranilor muncitori, siliiți mai mult ca oricînd la o viață de mizerie. Comandantul legiunii de jandarmi Iași, în vara anului 1942, raportînd situația de

⁸ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, E.S.P.L.P., 1956, ediția a IV-a, p. 185.

⁹ Arhivele Statului din Iași, fond Prefectura, dosar 3/1941, p. 208.

¹⁰ Arhivele Statului din Iași, fond Prefectura, dosar 3/1941, p. 263.

¹¹ Arhivele Statului din Iași, fond Prefectura, dosar 3/1942, p. 237.

¹² Arhivele Statului Galați, fond Insp. gl. ad-tiv, dosar 3.

pe moșia Hodora din comuna Belcești, spunea despre lucrători că de 15 zile mănincă mămăligă de orz, terminind-o și pe aceea¹³.

O notă informativă din septembrie 1942 menționa că „rechizițiile au produs mari nemulțumiri. Au fost luate vitele celor lipsiți de mijloace și au rămas cele ale unora care au destule mijloace”¹⁴ încit, așa cum semnalează în martie 1943 biroul Siguranței Iași, pe țărani „sosirea primăverii îi îngrijorează foarte mult cu privire la efectuarea muncilor de primăvară, fiindcă nu vor avea vitele necesare în acest scop”¹⁵.

„România liberă” (ziar ilegal), în articolul: „Cum se apără aliații lui Antonescu”, relatea jaful săvârșit de hoardele hitleriste în retragere de pe teritoriul Moldovei. Ei smulgeau de la gura copiilor, bătrînilor, femeilor ultimele cereale pentru hrană, luau vitele de muncă și de lapte, carele, făcînd ca ura țărănimii împotriva cotropitorilor să crească la maximum¹⁶. Așa se explică de ce țărani au participat, după răsturnarea dictaturii antonesciene, cu toate puterile lor, la lupta hotărîtă pentru nimicirea totală a hitlerismului. În anii războiului criminal antisovietic, inventarul agricol și șeptelul de animale au scăzut numeric și s-au degradat din punct de vedere calitativ și mai mult. Numai în județul Iași numărul de pluguri de 20.179 în 1941 a scăzut la 12.065 în 1945¹⁷. Numărul de animale a scăzut și mai simțitor. Conform statisticilor oficiale, scăderea este caracterizată de următorul tabel:

Anii	Animale domestice mari și mici				
	Cai	Boi	Oi	Porci	18
1941	22 610	84 549	223 528	37 165	
1943	15 191	81 672	152 210	8 262	
1945	8 561	49 586	55 797	13 180	

Unele comune „au rămas complet lipsite de animale de muncă”¹⁸.

Șeptelul a suferit pierderi grele datorită rechizițiilor de animale de tracțiune pentru nevoile frontului și a tăierilor masive și nesăbuite pentru aprovizionarea cu carne și produse animale a mașinii de război fasciste. Prin urmare, în anii războiului s-a agravat situația existentă în agricultura regiunii Iași în perioada antebelică. Decăderea

¹³ Arhivele Statului din Iași, dosar 3, vol. II/1942, p. 152.

¹⁴ Loc. cit., p. 312.

¹⁵ Arhivele Statului Iași, fond 1678, dosar 72/1942, p. 1162.

¹⁶ „România liberă” din 26 mai 1944.

¹⁷ Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.G. al P.M.R., *Din lupta P.C.R. pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945*, vol. II, p. 335.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Arhivele Statului Iași, fond Prefectura jud. Iași, dosar nr. 2 din 1944, vol. 2.

agriculturii era caracterizată nu numai de insuficiența inventarului agricol, de înapoierea tehnică a agriculturii și de scăderea șeptelului, ci și de scăderea fertilității solului. Secătuirea solului era un rezultat direct al nivelului scăzut al tehnicii agricole, al neperfecționării utilajului agricol, al nefolosirii îngrășămintelor, al răspindirii pe care o avea munca în dijmă etc. De asemenea, la pauperizarea țăranimii muncitoare, a contribuit în mare măsură jaful bestial al trupelor hitleriste, care prădau și distrugeau totul, în special în perioada ruperii frontului și a înaintării victorioase a armatelor sovietice pe teritoriul Moldovei. Numai în fostul județ Iași în lunile iulie-august 1944 se arată, într-un borderou statistic de cereale, că au fost rechiziționate de armata germană peste 900.000 kg de cereale și plante legumicole, dintre care: 330.000 kg de grâu, 340.000 kg de porumb, 62.000 kg de orz, 37.000 kg de ovăz, 104.000 kg de floarea soarelui, 20.000 kg de linte, 30.000 kg de mazăre²⁰.

În comuna Baltăți, în ultimele săptămâni ale războiului au fost ridicate de la țărani peste 300.000 kg de cereale și alimente, precum și numeroase vite de muncă²¹. Din Baltăți și Scobinți au fost ridicate de către armata germană aproape 1000 de vite mari, 5.416 oi și porci, peste 3 400 păsări de curte, precum și toate căruțele de la țărani²². Din vina soldaților tanchiști germani a ars locuința unui țăran din comuna Tomești, satul Chicera. Pagubele au fost evaluate la 2.056.800 lei²³. Mai mulți locuitori din satul Scoporeni, comuna Cucuteni au reclamat că ostașii germani le-au cosit și păscut iarba cu caii pe o suprafață de 64 hectare (în ziua de 16 iunie 1944)²⁴. În județul Iași, totalul pagubelor suferite de către țărani din cauza hitleriștilor în lunile iunie-iulie se ridică la suma de 59.709.950 lei²⁵. Pe lângă distrugerile provocate de război, de jaful hitlerist, o mare parte din suprafața agricolă a regiunii Iași a fost minată. Astfel, în județul Iași în august 1944 circa 40.000 de hectare au fost minate²⁶. Această împrejurare a provocat numeroase accidente printre sătenii care au încercat să curețe și să lucreze pământul respectiv. Războiul criminal antisovietic a lăsat urme adânci în viața economică, culturală și socială a satului. Boala, foametea secerau în fiecare zi sute de oameni.

În raportul prezentat la conferința organizației regionale Moldova a P.C.R. din august 1945 se sublinia faptul că dictatura militaro-fascistă antonesciană a luat din Moldova tot ce s-a putut căra. Industriile

²⁰ Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., *Din lupta P.C.R. pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945*, vol. II, p. 336.

²¹ Arhivele Statului din Iași, fond plasa Cîrligătura, dosar nr. 11 din 1944, fila 2.

²² Loc. cit., fond plasa Cîrligătura, dosar nr. 79 și dosar nr. 11 din 1944.

²³ Loc. cit., fond XXXII, Prefectura, dosar nr. 94/1944, filele 1, 2, 3 și 4.

²⁴ Arhivele Statului din Iași, fond XXXII, Prefectura, dosar nr. 94/1944, fila 45.

²⁵ Loc. cit., dosar 118/1944, fila 18.

²⁶ Conferința organizației regionale Moldova a P.C.R. din 19—21 august 1945 (Raportul), p. 11.

erau demontate în grabă și transportate în restul țării unde erau lăsate pradă distrugerii. Instituțiile de utilitate publică, spitalele, dispensarele, așezămintele de cultură și artă, muzeele, operele istorice ce formau de secole mândria poporului nostru, administrațiile cu toate arhivele statului, rezervele de alimente și articole de primă necesitate, avutul cetățenilor — toate erau smulse fără milă și evacuate în grabă. Podurile erau aruncate în aer, căile de comunicație și tunelurile dinamitate și distruse, iar pentru ca această operă diabolică să fie completă a fost organizată în grabă o linie de rezistență ce trebuia să se sprijine pe orașul Iași.

„În felul acesta frontul s-a stabilizat un timp de 5 luni pe teritoriul Moldovei. Aceasta a adus noi distrugeri. Sate și orașe întregi au fost sfirtecate de bombe și obuze în timp ce nemții coseau de verde sau incendiau ceea ce a mai rămas din recolta țăranilor”²⁷.

În urma acestui val de pîrjol și de crime, Moldova, după victoria insurecției armate de la 23 August 1944, a prezentat un tablou de distrugeri și de ruine.

Iașul distrus pe jumătate, Pașcani, Podul Iloaiei, Băcești, Tg. Frumos și alte orașe rase de pe suprafața pămîntului, peste 300 de sate și 17.000 case distruse, zeci de mii de oameni rămași fără adăpost, orașe rămase fără apă și lumină (nemții în retragere au aruncat în aer conducta de apă de la Timișești). De asemenea, căile ferate au fost întrerupte, rezervele de alimente epuizate, iar străzile pline de cadavre și moluz. Moldova a plătit în urma acestei situații, un tribut greu de vieți omenești. Numai în cursul iernii 1944—1945 în Moldova au fost cca. 200.000 cazuri de tifos exantematic, iar 80.000 oameni au murit din cauza foamei, a frigului și a epidemiilor.

Acest tablou ne dă doar o palidă imagine despre ceea ce a făcut din Moldova regimul fascist al lui Antonescu și aliații săi, nemții hitleriști.²⁸

În comuna Hodora, din 315 case cîte existau înainte de război, numai 5 mai erau bune de locuit după război²⁹.

În satul Koșlăniceanu, comuna Țigănași de pildă, nu mai exista nici o casă, oamenii locuiau în 3 — 4 bordeie, familii întregi într-un bordei. În toată comuna nu exista un singur medic, un singur sanitar. Hrana lipsea aproape complet, tifosul exantematic secera zeci și zeci de oameni fără să se fi luat vreo măsură din partea serviciului sanitar. În Popricani era aceeași situație — 3 case și 5—6 bordeie³⁰.

Situația sanitară e dezastroasă, mai ales în comunele Scobinți și Ceplenita mor cîte 10 locuitori pe zi (se arată la ședința Frontului

²⁷ Conferința organizației regionale Moldova a P. C. R. din 19-21 august 1945, p. 10.

²⁸ Idem, p. 11.

²⁹ Arhivele Statului din Iași, fond Primăria Tg. Frumos, dosar nr. 1, din 1945, diverse.

³⁰ „Moldova liberă” din 2 decembrie 1944.

Plugarilor din 4 decembrie 1944)³¹. Într-un manifest al comitetului județean „Ajutorul Moldovei” se sublinia că urgia războiului hitlerist a pustiit cea mai mare parte a Moldovei. În orașul Iași și în 32 de comune din județ bîntuie foametea și tifosul exantematic. Moartea pîndește mii și zeci de mii de cetățeni ai orașului și județului (Iași)³². Satul Romînești a fost ras de pe suprafața pămîntului. La întoarcerea sătenilor spre satul lor, de pe culmea dealului, ei n-au putut să vadă decît tabloul trist al distrugerii. În locul caselor, numai moluz, în locul grădinilor, tranșee, în care zăceau încă o mulțime de cadavre neîngropate³³.

Ogoarele pustiite, terenurile minate, țăranii înspăimîntați rîspîdiți prin diferite locuri mai ferite, gospodăriile distruse și prădate, vitele furate sau ucise în nebunia retragerii — acesta era tabloul impresionant oferit de pămîntul Moldovei imediat după război.

La conferința regională a „Apărării patriotice”-Moldova este completat bilanțul sumar al războiului hitlerist în Moldova, și anume: 100.000 de flămînzii (de înfometați); 200.000 de sinistrați din care la iarna viitoare cel puțin jumătate sînt amenințați să rămîiă mai departe în bordeie; 150.000 de bolnavi de exantematic, 30.000 de orfani, 70.000 hectare ruinate — reprezentînd aproape suprafața arabilă a unui județ, mii de vite și unelte evacuate, sute de fabrici, spitale și dispensare evacuate³⁴.

Înviorarea vieții economice, după 23 August 1944, a constituit o problemă deosebit de grea, dar, totodată și foarte importantă. În fața unei agriculturi aproape paralizată, trebuia să se asigure populației un minimum de produse agricole. De asemenea, a trebuit să fie rezolvată problema terenurilor părăsite de moșieri. Din Moldova au fugit circa 1200 de moșieri, părăsînd 250.000 ha pămînt arabil³⁵. În realitate, părăsirea moșiilor de către marii proprietari și împiedicarea muncilor agricole reprezenta o importantă latură a sabotajului permanent prin care reacțiunea a încercat imediat după război să adîncească haosul, anarhia și dezorganizarea provocată în economie de războiul fascist, să împiedice lupta împotriva guvernelor cu majoritate reacționară, și pentru un guvern democratic, să împiedice înfăptuirea reformei agrare.

Referindu-se la situația agriculturii, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta: „Sabotajul moșierilor a început prin împiedicarea strîngerii recoltei din toamna anului 1944, țăranii nefiind lăsați să culeagă roadele pămînturilor boierești muncite de ei și părăsite de marii proprietari. Acest sabotaj, la care a contribuit atitudinea conducerii reacționare a Ministerului Agriculturii, s-a întetit și mai mult cu prilejul campaniei de însămîntări de toamnă, care au fost astfel

³¹ Idem, din 6 decembrie 1944.

³² Idem, din 27 ianuarie 1945.

³³ Idem, din 9 august 1945.

³⁴ „Lupta Moldovei” din 20 iulie 1945.

³⁵ Conferința organizației regionale Moldova a P.C.R. 19—21 august 1945 (Raportul), p. 15.

grav primejduite. Sabotajul a culminat cu prilejul însămînțărilor de primăvară, cînd toate mijloacele au fost puse în acțiune pentru a zădărnici marea operă de asigurare a recoltei, necesară nevoilor țării. Nu s-a întocmit un plan de însămînțări bazat pe realități: tractoarele și mașinile agricole zăceau ascunse sau deteriorate, sămînta nu era distribuită³⁶.

Procedînd în modul acesta, clasele exploatatoare se autodemascău în fața poporului. Mai mult, aceste măsuri — luate de moșierime și burghezie — contribuiau la creșterea combativității revoluționare a maselor. La 15 februarie 1945 prefectii democrați din județele Suceava, Botoșani, Iași, Bacău, Cîmpulung, Roman, Fălciu, Rădăuți, Dorohoi și Vaslui se întîlnesc la Iași și adresează o telegramă comună regelui, arătînd că ei „consideră ca o datorie de conștiință a semnala starea de spîrit a țărănimii, necesitatea urgentă și imediată a reformei agrare”³⁷.

Partidul comunist a pus atunci sarcina de a se da în folosință pămînturile părăsite de moșieri, țărănilor fără pămînt sau cu pămînt puțin. Linia partidului a fost urmată de țărănimea muncitoare organizată în comitete satești. Ca urmare, a putut fi salvat în mare parte inventarul agricol rămas și mărîtă suprafața însămînțărilor³⁸.

În toamna anului 1944 și în primăvara anului 1945 țărănii muncitori au dat dovadă de un adevărat eroism. „Nici lipsa de unelte și vite, nici lipsa de sămînțe, nici terenurile minate n-au putut opri elanul de muncă al țărănilor ce se simțeau, în sfîrșit liberi. În toamna anului 1944 s-au însămînțat în Moldova 140.000 ha”³⁹.

La 11 februarie 1945, Partidul Comunist Român, demascînd politica guvernului Rădescu care se opunea din răsputeri reformei agrare, se adresează țărănimii muncitoare printr-un apel publicat la 11 februarie 1945 în „Scinteia” :

„Țărani și țărance !

De la guvernul care este acum la putere, voi nu aveți nimic bun de așteptat.... Stringeți-vă cu totii și dați însărcinare comitetelor voastre :

- a) să alcătuiască tabel de plugarii fără pămînt și cu pămînt puțin, pentru ca fiecăruia să i se dea în stăpînire lotul cuvenit ;
- b) să afle cît pămînt moșieresc se găsește în cuprinsul comunei ;
- c) să vegheze ca inventarul agricol al moșiilor să nu fie înstrăinat, stricat sau dosit, pentru ca de el va avea nevoie țărănimea proprietărită pentru muncile cîmpului”⁴⁰.

³⁶ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, Ed. a IV-a, ESPLP, 1956, p. 43—44.

³⁷ Textul telegramei în „Scinteia” din 18 februarie 1945.

³⁸ Conferința organizației regionale Moldova a P.C.R., 19—21 august 1945 [Raportul], p. 15.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ „Scinteia” din 11 februarie 1945.

Chemarea partidului găsește ecou în mijlocul țăranilor care sprijiniți puternic de muncitori, sub conducerea comuniștilor, trec la realizarea pe teren a năzuințelor lor istorice, a reformei agrare. De exemplu, în plasa Podul Iloaiei, peste 2000 de țărani au ținut o adunare în care s-a hotărât împărțirea moșiilor de 1.220 ha a lui Sturza și 600 a lui Rusovici etc. La această acțiune au participat numeroși muncitori veniți la sate, precum și o serie de activiști de frunte ai organizației regionale Moldova (V. Mirza), ai Frontului plugarilor și sindicatelor muncitorești din Iași (Ion Niculi)⁴¹. Ca urmare a faptului că această acțiune a luat caracter de masă, majoritatea improprietărilor în Moldova s-a făcut încă din februarie 1945⁴². Înfăptuirea deplină și legiferarea reformei agrare s-a făcut însă după instaurarea guvernului democratic.

În Moldova au fost expropriate 1.094 moșii cu o suprafață de 172.341 ha cu care au fost improprietăți 135.829 țărani, dintre care 60 la sută luptători de pe front, foști concentrați, invalizi, văduve și orfani de război. În cifre absolute, pământul confiscat a fost împărțit după cum urmează: 55.668 ha luptătorilor de pe front și concentraților, 24.140 ha văduvelor de război, orfanilor și invalizilor, 56.021 ha țăranilor fără pământ s-au cu pământ puțin⁴³. Numai în județul Iași au fost expropriate 155 de moșii cu o suprafață totală de 32.534 ha și improprietăți 20.898 de țărani (în ordinea enunțată mai sus)⁴⁴.

Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, referindu-se la modul de desfășurare a reformei agrare a subliniat că, spre deosebire de 1918—1919—1920, cînd legiferarea reformei agrare a durat timp de 2 ani, cînd aplicarea ei s-a trăgănat ani de zile, pînă la împotmolirea definitivă de către comisiile și paracomisiile numite de guvernele burghezo-moșierești, în 1945 Partidul Comunist Român, în fruntea clasei muncitoare, a format sute și mii de echipe de muncitori care au împinzit satele, chemînd țăranimea muncitoare la luptă pentru pământ. Muncitorii și țăranii sub conducerea P.C.R. împotriva voinței regelui și a partidelor „istorice”, în pofida gloantelor regelui și ale guvernului Rădescu, au intrat pe pămînturile moșierilor, confiscîndu-le și împărțindu-le pe calea luptei revoluționare, fără să se mai aștepte legea, pe care regele și guvernul Rădescu nici nu aveau de gînd s-o elaboreze.

„Țărănimea a primit pămînt la începutul anului 1945, prin lupta organizată și condusă de Partidul Comunist Român. În locul acestor lupte s-a realizat alianța dintre clasa muncitoare și țăărănimea muncitoare și s-a afirmat puternic rolul conducător al proletariatului”⁴⁵.

⁴¹ „Scinteia” din 24 februarie 1945.

⁴² Conferința organizației regionale Moldova a P.C.R. din 19—21 august 1945, p. 17.

⁴³ Conferința organizației regionale Moldova a P.C.R. din 19—21 august 1945, p. 18—19 și „Moldova liberă” din 19 august 1945.

⁴⁴ „Lupta Moldovei” din 19 noiembrie 1946.

⁴⁵ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, ESPLP, 1956, p. 186—187.

Reforma agrară a avut ca rezultat sfărîmarea puterii economice și politice a moșierimii, lichidarea ei ca clasă. Lichidarea moșierimii ca clasă și improprietărirea țăranilor au întărit încrederea țăranimii muncitoare în forța politică a clasei muncitoare și au contribuit la încheierea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare⁴⁶. Înainte încă și mai ales în momentul în care țăranii au început să-și lucreze propriul lor pămînt, dobîndit prin improprietărire, au fost ajutați de către muncitori. „Niciodată solidaritatea muncitorilor cu țăranii muncitori nu s-a manifestat mai puternic ca în iarna și primăvara anului 1945”⁴⁷.

În Moldova muncitorii au lucrat ore suplimentare pentru a putea cumpăra unelte pentru țărani, au reparat în orele lor libere toate tractoarele din regiune și mii de alte unelte și au organizat sute de echipe care au plecat la țară reparînd pe loc mii de unelte și ajutînd efectiv la muncă. Numai muncitorii Atelierele C.F.R. Nicolina-Iași, au colectat în ultima lună, pentru cumpărarea de unelte agricole, 2.031.000 lei⁴⁸. Astfel, muncitorii de la Atelierele C.F.R. Nicolina și-au luat sarcina de a repara în mare grabă cele 9 tractoare existente în județ⁴⁹. De asemenea, un număr de muncitori, membri ai sindicatului metalurgic din Iași, au alcătuit un atelier ambulant și s-au deplasat în satul Popricani, unde au reparat uneltele agricole ale țăranilor⁵⁰. Țăranii din Moldova au fost ajutați și de către muncitorii din capitală. Astfel, prin munca lucrătorilor de la Uzinele „23 August” (Malaxa) din București a fost înzestrată prima caravană agricolă care cuprîdea 160 de pluguri, 3 cisterne de benzină, 18.000 kg carburanți și lubrifianți, 1200 kg de semințe, 1.500 fiare de plug, 200 de sape etc.⁵¹. Muncitorii fabricii „Acosa” au trimis plugarilor din Moldova 45 de sape (cu cozi) prin organizația Frontului plugarilor⁵².

Drept răspuns la ajutorul primit din partea muncitorilor, țăranii din județele actualei regiuni Iași, au muncit cu avînt nemaiîntîlnit pentru refacerea agriculturii. Astfel, în plasa Bahlui, au însămînțat în patru zile o suprafață de 358 ha; în plasa Cîrligătura, într-o singură săptămînă au însămînțat 1.039 ha, cu toate că era cea mai năpăstuită plasă; în județul Tutova pînă la 25 mai 1945 erau însămînțate 147.923 ha din totalul de 158.348 ha⁵³.

În Moldova lupta pentru refacerea agriculturii a avut loc însă în condițiuni extrem de grele. Ororilor criminalului război li se adăuga seceta. Producția agricolă a suferit scăderi importante, atît în urma distrugerilor războiului cit și în urma secetei. Recolta de grîu a fost

⁴⁶ *Idem*, p. 183.

⁴⁷ *Idem*, p. 52.

⁴⁸ Conferința organizației regionale Moldova a P.C.R., 19—21 august, 1945, p. 18.

⁴⁹ „Scînteia” din 11 aprilie 1945.

⁵⁰ *Idem*, din 12 aprilie 1945.

⁵¹ *Idem*, din 7 aprilie 1945.

⁵² *Idem*, din 18 mai 1945.

⁵³ „Scînteia” din 11, 26 aprilie și 31 mai 1945.

în medie între 200 — 600 kg la ha, iar cea de porumb în unele regiuni a fost compromisă cu desăvîrșire⁵⁴.

Sarcina de bază, în aceste condiții grele, în agricultura Moldovei era mărirea productivității muncii și mobilizarea tuturor forțelor muncitorilor și țăranilor în vederea îndeplinirii acestei sarcini.

Reforma agrară a dus la importante schimbări în structura proprietății agricole și în relațiile de clasă la sate, în sensul creșterii numărului gospodăriilor agricole mici și mijlocii și a greutății lor specifice în agricultură; în sensul scăderii numărului de proletari agricoli și dispariției moșierilor.

Datele de mai jos vor confirma concluziile arătate mai sus (prin compararea datelor provizorii ale recensămîntului din 1948 cu cele din 1941 — pentru județul Iași).

În 1941 erau 42.816 exploatații agricole, din care de la 0,1 la 1 ha — 5.012, de la 1 la 3 ha — 13.730, de la 3 la 5 ha — 8.167, de la 5 la 10 ha — 5.133, de la 10 ha la 20 ha — 764, de la 20 la 50 ha — 184 și de la 50 de ha în sus — 295⁵⁵.

Numărul exploatațiilor agricole și distribuția lor după întinderea terenului exploatat în 1948 în jud. Iași

Nr. total de exploatații	Repartiția exploatațiilor după mărime, ha						
	Pînă la 5000 m ²	5001 m ² — 1 ha	1—3	3—5	5—10	10—20	20—50
46 640	1 422	2 838	15 060	12 723	11 438	2 618	398
							143

Numărul gospodăriilor a crescut de la 42.816 în 1941 la 46.640 în 1948, iar al celor sub 1 ha, peste 20 — 50 ha, și peste 50 ha a scăzut, în timp ce al celor cu peste 1 ha (1—3, 3—5, 5—10 și 10—20 ha) a crescut⁵⁶. Această situație este întîlnită și în celelalte județe ale actualei regiuni Iași (ca și în întreaga țară).

Existența relațiilor feudale împiedica introducerea mașinilor și uneltelor agricole, folosirea îngrășămintelor etc. menținea la un nivel extrem de scăzut cererea solvabilă a țăranimii pentru produsele industriale, frîna dezvoltarea forțelor de producție în agricultură, dezvoltarea economiei naționale.

Reforma agrară a descătușat forțele de producție în agricultură, a contribuit la creșterea producției agricole și ca urmare, la ridicarea nivelului material al țăranimii, la lărgirea considerabilă a pieții interne. Realizînd reforma agrară, statul nostru a pus pe primul plan în agricultură lupta pentru sporirea producției agricole.

⁵⁴ Conferința organizației regionale Moldova a P.C.R. din august 1945, p. 34.

⁵⁵ Institutul de istorie al partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R. — *Din lupta P.C.R. pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare în lupta pentru reforma agrară din 1944—1945*, vol. II, p. 332.

⁵⁶ Recensămîntul agricol din R.P.R., 25 ianuarie 1948, p. 46.

Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta la Conferința națională a partidului că, alături de desăvârșirea reformei agrare și de organizarea centrelor de închiriat mașini agricole, „a treia sarcină care se impune agriculturii noastre este mărirea producției prin îmbunătățirea mijloacelor de prelucrare a pământului și prin mărirea suprafețelor de însămânțare... Înmulțirea numărului de vite existente va contribui la îmbunătățirea condițiilor de muncă a pământului, va ameliora aprovizionarea populației cu produse animale — carne, lapte, unt, brinză etc. —, ridicind în același timp standardul de viață al țaranului”⁵⁷.

Împroprietărirea țăranilor, mărind necesitățile agriculturii în mașini și unelte, ale statului în produse industriale, necesități care nu pot fi rezolvate decît prin industrializarea socialistă a țării, a contribuit, în același timp, la făurirea acelor forțe care aveau să facă apoi necesară și posibilă construirea socialismului la sate.

„Lichidarea prin reforma agrară a rămășițelor feudale în agricultură și desființarea moșierimii ca clasă au însemnat rezolvarea sarcinii fundamentale a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, au creat premisele pentru trecerea la înlăptuirea revoluției socialiste”⁵⁸.

Partidul comunist și statul nostru democrat-popular — formă a dictaturii revoluționar-democratice, în anii de după reforma agrară din 1945 au dus o politică de întărire a alianței dintre muncitori și țărani. Consolidind alianța, clasa muncitoare sub conducerea partidului și-a intensificat lupta împotriva capitalismului obținind succese importante pe linia refacerii economice a țării, înviorării producției industriale și agricole, înlăturării haosului financiar și a inflației, iar pe plan politic au zdrobit partidele burgheze. Ca urmare, au fost înlăturați ultimii reprezentanți ai burgheziei, iar la 30 decembrie 1947 a fost înlăturată monarhia, ultimul stîlp al reacțiunii, a fost proclamată Republica Populară Romînă, instaurată dictatura proletariatului, trecindu-se la revoluția socialistă, la construirea socialismului. Prin urmare, încheierea și consolidarea alianței muncitorești-țăranesti și întărirea rolului de conducător al clasei muncitoare în cadrul alianței a făcut cu puțință trecerea rapidă la etapa revoluției socialiste, la construirea socialismului.

Înlăptuind împroprietărirea țăranilor și satisfăcînd prin aceasta una din cerințele cele mai acute ale aliatului său, proletariatul n-a idealizat însă nici un moment gospodăria țărănească individuală. Dimpotrivă, el a atras permanent atenția țăranimii muncitoare că împroprietărirea rezolvă numai parțial nevoile sale și duce la o îmbunătățire a condițiilor sale materiale față de trecut, dar gospodăria individuală nu o poate în nici un caz scăpa de lipsuri. Lenin arată cu privire la această chestiune: „De asuprairea capitalului țărănimea cu gospodărie mică poate scăpa numai aderînd la mișcarea muncitorească, ajutînd-o în lupta ei pentru orînduirea socialistă, pentru trecerea pământului, ca și

⁵⁷ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, ed. a IV-a, ESPLP, 1956, p. 76.

⁵⁸ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale* — 27 aprilie 1962, Ed. politică, 1962, p. 11.

a celorlalte mijloace de producție (fabrici, uzine, mașini etc.), în proprietate obștească. A încerca să salvezi țărănimea prin apărarea micii gospodării și a micii proprietăți împotriva asaltului capitalismului ar însemna să frizezi inutil dezvoltarea socială, să amăgești pe țaran cu iluzia unei bunăstări posibile și în condițiile capitalismului”⁵⁹.

Mica gospodărie țărănească nu poate întrebuința tehnica înaintată, cuceririle științei, nu poate folosi în mod rațional forțele de producție. De aceea, ea înseamnă înapoiere, producții scăzute, nivel scăzut de viață pentru majoritatea țăranimii. Singura cale de înlăturare a mizeriei și de îmbunătățire a situației ei materiale și culturale este trecerea la marea producție agricolă socialistă, este transformarea socialistă a agriculturii. Această sarcină grea și complexă s-a pus în fața clasei muncitoare, țăranimii muncitoare în frunte cu partidul marxist-leninist în anul 1949, după ce în prealabil, se crease sectorul socialist în economie prin naționalizarea principalelor mijloace de producție industriale, bancare, minere, de asigurări și de transport de la 11 iunie 1948 și ca urmare, după ce se trecuse la industrializarea socialistă a țării noastre.

În memorabila primăvară a anului 1962, oamenii muncii din țara noastră au sărbătorit un moment de importanță istorică în făurirea noii orinduirii sociale — încheierea colectivizării agriculturii. Terminarea colectivizării agriculturii a marcat victoria definitivă a socialismului în R.P.R.

„Această victorie ridică pe o treaptă mai înaltă alianța muncitoarească-țărănească și unitatea moral-politică a întregului popor”⁶⁰.

Încheierea colectivizării agriculturii într-un termen istoricește scurt, de numai 13 ani, confirmă în mod strălucit justetea liniei politice a P.M.R. de întărire continuă a alianței clasei muncitoare, caracterul științific al politicii partidului nostru. Ea exprimă, totodată, încrederea țăranimii în politica înțeleaptă a partidului și creșterea conștiinței socialiste a țăranimii muncitoare.

O dată cu terminarea acestui măreț eveniment, s-a deschis un capitol nou și luminos în viața satului, a țăranimii, care își amintește cu ură de anii de cruntă exploatare cînd muncea din zori și pînă în noaptea pe pămîntul moșierilor și chiaburilor, lipsită de cele mai elementare condiții de viață omenească.

⁵⁹ V. I. Lenin, *Despre alianța dintre clasa muncitoare și țărănime*, ESPLP 1955, p. 55.

⁶⁰ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport prezentat la Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale — 27 aprilie 1962*, Ed. politică, 1962, p. 5.

ОБЩЕСТВЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ И КУЛЬТУРНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ СЕЛ ЯССКОЙ ОБЛАСТИ В ПЕРИОД ДО И ПОСЛЕ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

Краткое содержание

В первой части работы описывается тяжелое положение сел Ясской области при буржуазно-помещичьем строе накануне Второй Мировой войны, когда господствующее положение в сельском хозяйстве занимали помещики и кулаки. Примитивное оборудование сельского хозяйства, неграмотность, далеко не соответствующее медико-санитарное обеспечение, повышенная общая и детская смертность — все это характеризовало жизнь сельского населения на территории Ясской области.

Годы военно-фашистской диктатуры Антонеску ухудшили до крайности положение крестьянства, оставляя глубокие следы в экономической, культурной и общественной жизни деревни. Опустошенные поля минированные участки земли, разрушенные и ограбленные единичные крестьянские хозяйства — составляют грустную картину сельской жизни в период войны.

В последней части работы рассматриваются осуществление аграрной реформы и перспективы созданные ею.

LA SITUATION SOCIALE-ÉCONOMIQUE ET CULTURELLE DU VILLAGE DE LA RÉGION DE JASSY AVANT ET APRÈS LA DEUXIÈME GUERRE MONDIALE

Dans cet ouvrage, on décrit en premier lieu la situation difficile des villages de la région de Jassy dans les conditions du régime bourgeois-agrarien, à la veille de la deuxième guerre mondiale. La superficie agricole appartenant en sa plus grande majorité aux riches propriétaires de terres, le manque d'outillage agricole, l'aggravation de l'analphabétisme, la faible assistance médicale, la mortalité générale et infantile élevées — tout cela caractérisait la vie des hommes du travail de la région de Jassy.

Les années de dictature militaire-fasciste d'Antonesco, les années de la guerre aussi ont rendu mauvaise à l'excès la situation de la paysannerie, en laissant de profondes traces dans la vie économique, culturelle et sociale du village. Les campagnes désertes, les terrains minés, les habitations détruites et pillées — voilà quel était le spectacle saisissant de la guerre.

Dans la dernière partie de l'ouvrage on présente l'accomplissement de la réforme agraire et les perspectives qu'elle a ouvertes.

PROBLEMA EXTINDERII ACTIVITĂȚII ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE PENTRU EDUCAȚIE, ȘTIINȚA ȘI CULTURA (U.N.E.S.C.O.)

DE

NICOLAE ȚĂTOMIR

I

Adoptată la Londra la 16 noiembrie 1945¹, la câteva luni după semnarea la San Francisco a Cartei O.N.U., convenția care a creat Organizația Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură reflectă hotărârea fermă a statelor semnatare de a dezvolta și lărgi relațiile dintre popoarele lor, în scopul unei mai bune înțelegeri mutuale și al unei cât mai precise și mai clare cunoașteri o obiceiurilor fiecăruia dintre ele².

Ca orice instituție specializată, U.N.E.S.C.O. reprezintă, așa cum subliniază Ch. Rousseau³, consacarea definitivă a evoluției care, începută în 1919, determinase redactarea art. 24 al pactului Societății Națiunilor prevăzând plasarea sub autoritatea acesteia a tuturor birourilor internaționale stabilite anterior prin tratate colective. Într-adevăr, art. 57 din Carta O.N.U. dispune că „diferitele instituții specializate, înființate prin acorduri inter-guvernamentale și având largi atribuții internaționale, determinate în actele lor de constituire, în domeniul economic, social, cultural, educativ, sanitar și alte domenii asemănătoare, sint legate de organizație (O.N.U., n.n) în conformitate cu dispozițiile art. 63”, prin intermediul Consiliului Economic și Social, care perfectează acorduri în acest scop.

¹ La 4 noiembrie 1946, cei 20 de semnatori au depus la Londra, pe lângă guvernul Regatului Unit, instrumentele de acceptare, conform art. 15 din Convenția U.N.E.S.C.O.

² Convenția U.N.E.S.C.O., preambul, paragraful 7.

³ Charles Rousseau, *Droit International Public*, Librairie du Recueil Sirey, Paris, 1953, p. 204—205.

Preambulul Convenţiei U.N.E.S.C.O. este redactat în lumina principiilor care se degajează mai ales din preambulul şi din capitolul I al Cartei O.N.U., accentul căzind pe necesitatea unui consens unanim al popoarelor Naţiunilor Unite de a „izbăvi generaţiile viitoare de flagelul războiului” şi de a reafirma „credinţa în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea şi valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbăţilor şi femeilor şi în egalitatea în drepturi a naţiunilor mari şi mici”⁴.

Tot în preambulul Cartei O.N.U. se menţionează hotărîrea popoarelor Naţiunilor Unite de a-şi uni forţele pentru menţinerea păcii şi securităţii mondiale şi de a folosi instituţiile internaţionale pentru favorizarea progresului economic şi social al tuturor popoarelor.⁵

Printre scopurile O.N.U., un loc important îl ocupă acela de a realiza colaborarea internaţională, rezolvînd problemele internaţionale cu caracter social, cultural şi umanitar.⁶

Enunţarea principiilor enumerate în preambulul Convenţiei U.N.E.S.C.O. demonstrează adeziunea totală a statelor semnatare la principiile fundamentale ale Cartei O.N.U. şi subliniază obligaţia guvernelor statelor părţi la convenţie de a traduce în viaţă aceste principii.

Următoarele enunţuri se desprind din contextul preambulului:

1) pentru evitarea războiului, trebuie înrădăcinată în minţile oamenilor ideea apărării păcii;

2) neînţelegerea reciprocă constituie o cauză de suspiciune şi neîncredere între popoare;

3) divergenţele se pot transforma în război;

4) negarea idealurilor democratice ale demnităţii, egalităţii în drepturi şi respectului reciproc al persoanei umane şi înlocuirea acestora, exploatîndu-se ignoranţa şi prejudecăţile, cu doctrina inegalităţii raselor şi oamenilor, a constituit una din cauzele celei de a doua conflagraţii mondiale;

5) Demnitatea omului cere răspîndirea culturii şi educaţiei pentru toţi în spiritul dreptăţii, al libertăţii şi al păcii;

6) pacea trebuie întemeiată nu numai pe baza acordurilor economice şi politice, ci mai ales pe baza solidarităţii intelectuale şi morale a omenirii.

Aceste enunţuri angajează o serie de principii fundamentale transpuse în contextul Cartei O.N.U.

Avînd în vedere că dreptul internaţional reprezintă una din formele juridice ale luptei pentru pace şi pentru colaborare internaţională constructivă în lumina principiului coexistenţei paşnice dintre cele două sisteme, O.N.U. nu ar fi putut să nu prevadă în Carta sa obligativitatea utilizării mijloacelor paşnice în rezolvarea diferendelor internaţionale.

⁴ Carta O.N.U., preambul, paragrafele 1 şi 2.

⁵ Ibidem, paragrafele 6 şi 8.

⁶ Ibidem, capitolul I, articolul 1, clauza 3.

Art. 2, clauza 3, din Cartă prevede obligativitatea tuturor membrilor săi de a rezolva orice problema litigioasă prin mijloace pașnice pentru salvagardarea păcii, securității internaționale și a justiției.

Una din căile prin care se poate ajunge la înrădăcinarea ideii apărării păcii este în primul rînd folosirea, pentru tranșarea oricărui diferend internațional, a tuturor mijloacelor pașnice, ca, de exemplu, tratativele, mediația, bunele oficii, concilierea, arbitrajul, reglementarea judiciară, recurgerea la organizațiile și acordurile regionale etc., și mai ales obținerea de rezultate pozitive, eficiente, convingătoare, care să determine un puternic curent în opinia publică mondială în sensul depunerii unor eforturi permanente ale tuturor factorilor de răspundere — pe plan național și internațional — de a exclude din viața societății războiul, care nu este nicidecum un fenomen inevitabil, permanent și universal.

În prima Declarație a Consfăturii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste⁷ a fost scos pregnant în evidență faptul că forțele păcii au crescut în asemenea măsură încît există posibilitatea reală de a preîntîmpina un nou război și că partidele comuniste și muncitorești declară că principiul leninist al coexistenței pașnice a celor două sisteme constituie temelia de neclintit a politicii externe a țărilor socialiste și baza de nădejde a păcii și prieteniei între popoare.

În a doua Declarație a Consfăturii din 1960 se subliniază că toți comuniștii consideră drept misiunea lor istorică nu numai înlăturarea exploatării mizeriei pe scară mondială și eliminarea pentru totdeauna din viața societății omenestii a posibilităților oricărui război, dar și izbăvirea omenirii încă în epoca actuală de coșmarul unui război mondial.

Jus ad bellum trebuie așadar transformat, pe scară mondială, în *jus ad pacem*, pacea fiind bunul suprem al omenirii și starea normală în relațiile dintre state.

Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej a arătat că „meritul istoric al partidelor comuniste și muncitorești, înarmate cu învățătura marxist-leninistă, constă în aceea că ele nu se resemnează în fața unei fatalități, ci pornind de la relațiile lumii contemporane, de la analiza factorilor obiectivi și subiectivi care fac posibilă preîntîmpinarea războiului, mobilizează popoarele în lupta pentru victoria cauzei păcii”.⁸

O activitate intensă, multiplă și variată, trebuie desfășurată de către toate statele în mod permanent pentru realizarea „scopurilor păcii internaționale și ale bunăstării întregii omeniri, în vederea atingerii cărora a fost înființată Organizația Națiunilor Unite și pe care le proclamă Carta ei”⁹.

⁷ Moscova, 14—16 noiembrie 1957.

⁸ Gh. Gheorghiu-Dej, *Expunere cu privire la lucrările sesiunii Adunării Generale a O.N.U. și la activitatea delegației R. P. Române*, Editura politică, București, 1960, p. 28.

⁹ Convenția U.N.E.S.C.O., preambul, paragraful 8.

Accesul tuturor, egal și deplin, la educație, schimbul de idei și cunoștințe pot fi asigurate prin lărgirea relațiilor dintre popoare, prin colaborarea creatoare a lor în domeniul educației, științei și culturii. O înțelegere mutuală presupune cunoașterea prealabilă, „mai precisă și mai clară”¹⁰ a obiceiurilor fiecărui popor, a tezaurului spiritual și cultural cristalizat de-a lungul veacurilor, a contribuției fiecărui popor la asigurarea „respectului universal pentru justiție, lege, drepturile și libertățile fundamentale ale omului”¹¹.

II

Statutul Organizației Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură, prevăzând abținerea acestei instituții specializate de la orice imixtiune în afacerile care țin în mod esențial de competența internă a statelor membre¹² reiterează principiul fundamental transpus în art.2 pct. 7 din Carta O.N.U., care precizează că nici o dispoziție statutară nu autoriză organizația mondială de a interveni în chestiuni care intră în mod esențial în competența internă a unui stat sau de a obliga pe membrii ei să supună asemenea chestiuni spre rezolvare, pe baza prevederilor Cartei.

Principiul neimixtiunii în afacerile unui stat reflectă — printre altele — necesitatea recunoașterii suveranității statelor mari și mici și a exercitării depline a drepturilor pentru o existență independentă în comunitatea internațională. Respectarea acestui principiu constituie o condiție sine qua non a garantării menținerii și consolidării păcii mondiale, a asigurării independenței, inviolabilității și diversității culturii și sistemelor de educație ale statelor membre.

Mijloacele inițiale prevăzute în clauzele convenției U.N.E.S.C.O. în scopul menținerii unei păci trainice în lume reflectă nu numai necesitățile de ordin social, umanitar, cultural și educativ din perioada respectivă, dar pun și jaloanele desfășurării unei activități de viitor din ce în ce mai intense și variate, pe diferite planuri, în scopul atingerii obiectivului propus.

Ajutorarea organelor de informare a maselor, cu corolarul ei — perfectarea unor acorduri internaționale utile spre a facilita circulația liberă a ideilor prin cuvinte și imagini; stimularea dezvoltării educației populare și răspândirea culturii prin dezvoltarea activității educative, prin deschiderea accesului la educație în mod egal și tuturor, fără deosebire de rasă, sex, sau fără orice alte distincții economice sau sociale, precum și prin indicarea celor mai adecvate metode de educație pentru pregătirea copiilor din întreaga lume în spiritul răspunderii omului liber; păstrarea științei, stimularea progresului și răspândirii ei, a) prin conservarea și protecția patrimoniului universal de cărți, opere

¹⁰ Convenția U.N.E.S.C.O., preambul, paragraful 7.

¹¹ Convenția U.N.E.S.C.O., art. 1, pct. 1.

¹² Convenția U.N.E.S.C.O., art. 1, pct. 3.

de artă și alte monumente de importanță istorică sau științifică, cu corolarul inerent unei asemenea importante activități, al recomandării făcute tuturor popoarelor interesate de a perfecta convenții internaționale în acest scop; b) prin stimularea colaborării între popoare, în toate domeniile activității intelectuale, inclusiv schimbul de experiență internațional de persoane care activează în domeniul educației, științei și culturii, precum și prin schimbul de publicații, obiecte de artă, materiale de laborator etc. și c) prin facilitarea accesului popoarelor la materialele publicate în fiecare țară¹³, toate acestea constituie tot atâtea obligații statutare ale instituției specializate, care trebuie să găsească metode corespunzătoare pentru traducerea în viață a năzuințelor popoarelor, ținându-se cont de specificul patrimoniului cultural al fiecăruia, de stadiul de evoluție a societății respective, de necesitatea ralierei la ideea transformării recomandărilor organizației în acte juridice internaționale, alias în instrumente ostensibile, care să angajeze respectarea principiului „pacta sunt servanda”, precum și a celorlalte principii fundamentale de drept internațional.

Problemele ridicate pe plan mondial de educație, știință și cultură în lumina scopurilor și funcțiilor U.N.E.S.C.O., impun acestei instituții specializate obligația de a stabili relații efective de colaborare¹⁴ cu alte organizații și instituții inter-guvernamentale specializate, ale căror sarcini și activitate sînt în concordanță cu ale ei. Pentru eficacitatea colaborării, textul prevede sarcina directorului general de a înființa, sub autoritatea Consiliului executiv, comisii mixte necesare efectuării, în condiții optime, a acestei colaborări.

Trebuie menționată ca foarte importantă clauza 2 din articolul 11, care prevede extinderea resurselor și funcțiilor U.N.E.S.C.O., pe baza unor acorduri reciproce acceptabile, perfectate între această instituție specializată și alte organizații sau instituții specializate inter-guvernamentale cu activități și scopuri similare. Transmiterea acestor resurse și funcții se efectuează din inițiativa comună a Conferinței generale a U.N.E.S.C.O., și a organelor competente ale celorlalte instituții, iar încheierea acordurilor trebuie aprobată de către Conferința generală, compusă din reprezentanții tuturor statelor membre ale Organizației.

Cînd unele organizații internaționale neguvernamentale particulare se ocupă cu probleme care intră în domeniul ei, U.N.E.S.C.O. are sarcina de a facilita consultațiile și de a asigura colaborarea cu acestea, invitîndu-le să îndeplinească anumite însărcinări care intră în competența lor sau creînd condițiile pentru participarea adecvată a unor reprezentanți ai lor la lucrările Comitetelor consultative înființate de Conferința generală¹⁵.

U.N.E.S.C.O. poate stabili relații cu caracter consultativ și de cooperare generală și poate solicita, cu titlu formal sau oficios, concursul diferitelor organizații cu privire la îndeplinirea anumitor sarcini co-

¹³ Convenția U.N.E.S.C.O., articolul 1, clauza 2, al. a, b, c.

¹⁴ Convenția U.N.E.S.C.O., articolul 11.

¹⁵ Convenția U.N.E.S.C.O., articolul 11, clauza 4.

mune¹⁶. Colaborarea se poate efectua pe o durată mai lungă în vederea aducerii la îndeplinire a programelor fiecărei organizații, sau pe o perioadă limitată pentru elaborarea și executarea unui program comun de studii referitor la o anumită problemă.

Orientarea și linia generală a activității U.N.E.S.C.O. este stabilită de Conferința generală, care are dreptul de a convoca conferințe inter-guvernamentale și — ca și Consiliul executiv — conferințe ne-guvernamentale, având totodată obligația de a face deosebire între recomandări către statele membre și convențiile internaționale, care trebuie să fie ratificate de statele membre. Conferința generală, sub rezerva dispozițiilor pct. 5, lit. c, din art. 5, dă consultații Organizației Națiunilor Unite în problemele referitoare la educație, știință și cultură¹⁷.

Conform art. 7, fiecare stat membru adoptă măsuri corespunzătoare condițiilor lui speciale pentru a asocia la lucrările U.N.E.S.C.O. principalele grupe naționale interesate în domeniul educației, cercetării științifice și culturii, constituind în acest scop o comisie națională, în care sînt reprezentate aceste grupe și guvernul, comisie care are atribuții consultative pe lângă delegația țării la Conferința generală și pe lângă guvernul ei.

În componența Consiliului executiv intră personalități competente în domeniul artei, literaturii, științei, educației și difuzării ideilor, ținîndu-se seama de diversitatea culturilor și o echitabilă repartiție geografică¹⁸.

III

Într-un domeniu atît de complex și de dificil prin natura sa, cum este acel al educației, științei și culturii umane, puse în slujba cooperării și înțelegerii internaționale, un rol important îl deține găsirea celor mai adecvate mijloace pentru influențarea conștiinței a dezvoltării morale, intelectuale și fizice a oamenilor, pentru sistematizarea și interpretarea științifică a ansamblului de cunoștințe acumulate de omenire, pentru punerea la îndemîna oricui — în scopul înțelegerii depline și deci al ierarhizării juste — a tuturor valorilor materiale și spirituale ale societății umane.

Pentru analiza faptelor trebuie, din punct de vedere metodologic, să se facă judecăți de constatare, ținîndu-se seama de factorii sociali, etici, raționali și volitionali, precum și judecăți de calificare, apreciînd nocivitatea sentimentelor egoiste și antisociale, cerințele morale, sociale și individuale, interesele societății umane, dar mai presus de toate analiza trebuie efectuată în lumina materialismului dialectic și istoric în scopul obținerii celor mai eficiente și constructive

¹⁶ Vezi, de exemplu, Raportul secretarului general al Asociației Internaționale a Universităților pe anul 1962, la Bureau International des Universités, Paris, 1962, p. 16.

¹⁷ Convenția U.N.E.S.C.O., art. 5, pct. 2.

¹⁸ Convenția U.N.E.S.C.O., art. 4, B, pct. 2, 3, 4 și 5.

rezultate. Pentru înțelegerea, de exemplu, a raporturilor dintre diferite naționalități, exagerarea prejudecăților de rasă este cu totul dăunătoare, având în vedere că lupta de clasă este aceea care explică sensul evoluției acestor relații și segregarea materială dintre diferitele grupuri etnice. Sau, pentru a înțelege just coordonatele măririi producției de hrană pe întreaga planetă, considerind că pe baza calculelor desprinse din analiza dinamicii populației lumii pământul va alimenta 6,5 miliarde de oameni în jurul anului 2000, trebuie analizate cu întreaga obiectivitate științifică mijloacele necesare atingerii acestui scop: extinderea rațională a suprafețelor cultivate, creșterea producției specifice pe unitatea de suprafață cultivată rațional, precum și valorificarea rezervelor alimentare uriașe din oceane și mări. Triplarea producției de alimente necesare pentru hrănirea celor 6,5 miliarde de oameni, se poate face numai prin valorificarea rezervelor ascunse în mărirea producției specifice (folosirea îngrășămintelor chimice, mecanizarea agriculturii, selecționarea semințelor etc.).

Combaterea politicii segregării rasiale (apartheid)¹⁹, combaterea ultimelor ecouri, în doctrina burgheză, ale teoriei lui Malthus, sînt numai unele din consecințele culturale și științifice ale activității U.N.E.S.C.O., transpuse în textul pozitiv ale rezoluțiilor adoptate de această organizație.

Pentru ca aceste rezoluții să se bucure de o deplină și universală eficacitate, U.N.E.S.C.O. trebuie să devină o organizație reprezentativă, primind în sinul ei ca membri cu drepturi egale o serie de țări (R. P. Chineză, R. P. D. Coreeană, R. D. Germană, R. D. Vietnam), „a căror contribuție la cultura mondială, la dezvoltarea științei și la lupta pentru înțelegerea internațională, pace și progres, nu vor putea decît să sporească prestigiul U.N.E.S.C.O.”²⁰.

Pentru respectarea principiului justei reprezentări geografice și al diversității unităților de cultură în domeniul repartitiei posturilor și a atribuțiilor din cadrul comitetelor și organismelor U.N.E.S.C.O., delegația romină a cerut traducerea în viață a prevederilor statutare și rezolvarea problemelor cardinale ale lumii contemporane: lichidarea, în domeniul educației și culturii, a consecințelor colonialismului, educarea tineretului și a adulților în spiritul păcii, respectului reciproc și înțelegerii între popoare, favorizarea unui climat de încredere reciprocă și de colaborare internațională, adversar psihozei războiului, curentelor retrograde, șovine, rasiste²¹.

Problemele contemporaneității, ridicate pe plan mondial de dezvoltarea impetuoasă a științei și tehnicii moderne în era nucleară,

¹⁹ Consiliul de Securitate al O.N.U. a adoptat la 6 august 1963 o rezoluție care condamnă politica de apartheid promovată de guvernul rasist din Republica Sud-Africană. U.N.E.S.C.O. a fost reprezentată la sesiunile subcomisiei pentru lupta împotriva măsurilor discriminatorii și pentru protecția minorităților (v. «Revue des Nations Unies», anul 12, nr. 2, Paris, 1963, p. 49—56).

²⁰ V. Lipatti, *La U.N.E.S.C.O. sub semnul coexistenței pașnice*, «Probleme internationale», nr. 1, februarie 1963, p. 46—47.

²¹ *Ibidem*.

trebuie rezolvate ținându-se cont de implicațiile lor politice, culturale, economice, sociale²².

Reprezentantul oamenilor de știință din țara noastră a arătat la a XI-a Conferință Pugwash (1963, Dubrovnik), că savanții, hotărâți de a nu îngădui ca rezultatele științei să folosească distrugerii, „au devenit conștienți nu numai de rolul lor considerabil de a descoperi legile naturii, dar și de modul cum aceste legi sînt aplicate în viața socială, de consecințele utilizării lor în relațiile complexe dintre oameni, de rolul crescînd al științei contemporane în domeniul social-politic”.

Sesiunea a 66-a a Consiliului Executiv (Paris, 23 septembrie — 29 octombrie 1963), a fost pusă în fața rezolvării importante probleme a elaborării proiectului de program, care trebuie să reflecte un judicios echilibru între aria activităților educaționale și culturale și aria activităților tehnice și științifice, ante-proiectul acordînd primordialitate acestora din urmă. S-a sugerat evitarea dispersării activităților și concentrarea lor în domenii de însemnătate fundamentală, precum și luarea în considerație a activităților decurgînd din condiții locale și temporale. Au fost adoptate rezoluții referitoare la combaterea rasismului, la necesitatea dezarmării și a decolonizării, la campania de alfabetizare pe plan mondial, la consecințele culturale ale Tratatului de la Moscova, la educarea tineretului în spiritul păcii, al înțelegerii între popoare și al respectului reciproc²³.

La 11 decembrie 1963, Adunarea Generală a O.N.U. a recomandat organizarea unei campanii mondiale împotriva sărăciei, foametei și bolilor și susținerea campaniei inițiate de U.N.E.S.C.O., pentru lichidarea analfabetismului, crearea unui institut pentru formarea personalului administrativ necesar țărilor în curs de dezvoltare, încurajarea luptei pentru reforma agrară. Directorul general al U.N.E.S.C.O., arătase încă în octombrie 1963 în fața Comitetului nr. 2²⁴, că zonele analfabetismului sînt acele caracterizate prin subdezvoltare și că două cincimi din populația adultă a globului (circa 700 de milioane de oameni), nu știu să scrie și să citească, situația copiilor de vîrstă școlară (pînă la 15 ani), fiind tot atît de tragică: în 1960, în 85 de țări din Africa, Asia și America Latină numai 110 milioane dintr-un total de 206 milioane de copii frecventau școlile, un procent destul de mare neputîndu-le absolvi. Pentru înlăturarea acestei plăgi e necesară conjugarea efortului național al țărilor în suferință cu asistența externă și acțiunea internațională, ca — în speță — activitatea U.N.E.S.C.O., acordurile

²² În toamna anului 1963 s-au ținut 3 reuniuni internaționale cu caracter științific: Conferința Pugwash, la Dubrovnik (20—25 septembrie), Conferința generală a Agenției Internaționale pentru energia atomică, la Viena și Congresul de astronautică, la Paris.

²³ Tudor Vianu, U.N.E.S.C.O., „Lumea”, nr. 3 din 14 noiembrie 1963, p. 17.

²⁴ Raportul a fost întocmit de U.N.E.S.C.O. în urma rezoluției nr. 1677 din Sesiunea a XVI-a a Adunării Generale a O.N.U., fiind adoptat de Conferința Generală U.N.E.S.C.O. și transmis Adunării Generale O.N.U. de către Consiliul Economic și Social în iulie 1963.

bilaterale, cooperarea pe plan regional (mai restrins sau mai larg), în direcția alfabetizării integrale a adulților și a școlarizării integrale a copiilor.

În proiectul de program adoptat în cadrul sesiunii Consiliului Executiv al U.N.E.S.C.O., se preconizează ca o parte din fondurile alocate pentru ajutorarea dezvoltării economice și sociale a țărilor slab dezvoltate să fie utilizate în domeniul dezvoltării învățământului²⁵, științei, educației și culturii, o parte importantă a programului referitor la științele umanitare și sociale urmînd a fi afectată în special problemelor economice și sociale în perioada decolonizării, precum și urmărilor, cu caracter economic și social, ale dezarmării.

La 4 decembrie 1962, Conferința Generală U.N.E.S.C.O., adoptase²⁶ o rezoluție referitoare la măsurile destinate să promoveze în rândurile tineretului idealurile de pace, de respect reciproc și de înțelegere între popoare, rezoluție care a fost propusă inițial discuțiilor Adunării Generale O.N.U. la a XV-a sesiune, de către tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, conducătorul delegației Republicii Populare Romine, și care a avut un puternic răsunet mondial. Rezoluția prezentată Conferinței a XII-a U.N.E.S.C.O. adresează în acest sens un apel guvernelor, comisiilor naționale U.N.E.S.C.O. și organizațiilor publice internaționale, regionale, naționale și locale, invitînd statele membre să extindă programele de activități oferite tinerilor și să faciliteze schimburile de tineri din diferite țări și recomandînd directorului general al U.N.E.S.C.O. să înscrie pe ordinea de zi a conferinței mondiale cu privire la tineret, prevăzută pentru vara anului 1964 la Grenoble (Franța), în proiectul de program și de buget al U.N.E.S.C.O., problema măsurilor necesare atingerii nobilului țel²⁷.

Astfel, la inițiativa delegației romine, programul U.N.E.S.C.O. referitor la activitățile de tineret a fost considerabil lărgit, accentuîndu-se totodată și tendința de universalizare a aplicabilității programului.

Asistînd în calitate de observatoare la a VIII-a sesiune a Conferinței generale U.N.E.S.C.O. (Montevideo, 1954), țara noastră care a devenit membră în 1956, a participat activ la sesiunile a IX-a (New-Delhi, 1956), a X-a (Paris, 1958), a XI-a (Paris, 1960), și a XII-a (Paris, 1962), precum și la a II-a și a III-a Conferință regională europeană a comisiilor naționale pentru U.N.E.S.C.O. (Dubrovnik, 1957 și Taormina, 1960), la Conferința mondială despre educația adulților (Montreal, 1960). Comisia națională romină, în colaborare cu alte organisme naționale și sub patronajul U.N.E.S.C.O. a organizat o serie

²⁵ „Declarația universală a drepturilor omului” prevede că orice persoană are dreptul la învățătură (art. 26).

²⁶ Rezoluția a fost adoptată cu 56 de voturi și o abținere.

²⁷ În sedința din 6 decembrie 1963 a Comitetului nr. 3 al Adunării Generale a O.N.U. pentru problemele sociale, umanitare și culturale, reprezentantul U.N.E.S.C.O. a subliniat importanța ideii din proiectul de declarație, inițiat de R.P.R., că tinăra generație trebuie crescută în convingerea că războiul poate și trebuie exclus din viața societății. Prin votul Comitetului nr. 3 (86 pentru, 3 abțineri, nici un vot împotriva), din 11 decembrie 1963, ideea Declarației propuse de delegația romină a fost recunoscută în mod oficial și unanim.

de manifestări internaționale ca, de exemplu, stagiile de studii referitoare la educația adulților (Sinaia, 1958 și București, 1960), colocviul de romanistică (București, 1959), colocviul internațional de civilizații balcanice (Sinaia, 1962) etc.

Țara noastră folosește, prin intermediul U.N.E.S.C.O., schimburi individuale de persoane, burse și călătorii de studii pentru grupuri de muncitori, sprijinind proiectele majore inițiate de U.N.E.S.C.O., ca, de pildă, Proiectul major referitor la formarea de cadre didactice necesare învățământului elementar în America Latină și Proiectul major de apreciere reciprocă a valorilor culturale ale Orientului și Occidentului. Activitatea editorială a Comisiei naționale romine este extrem de bogată și variată (Buletin de informație, expoziții, albume comemorative, broșuri etc.), comisia determinând includerea în programul editorial al U.N.E.S.C.O. a unor antologii din operele scriitorilor romini sau a unor colecții de artă rominească etc.²⁹.

IV

Avind toate caracteristicile unei instituții specializate (instituție internațională, înzestrată cu o competență proprie, specifică, deosebindu-se de Comisiile internaționale și de organele pur naționale; instituție *inter-guvernamentală*; instituție cu *largi atribuții internaționale*²⁹, conform art. 57 din Carta O.N.U. și rămânind autonomă³⁰, legătura cu O.N.U. neînsemnând integrarea ei în cadrele organice ale O.N.U.³¹, U.N.E.S.C.O. își canalizează multipla și variata ei activitate în vederea atingerii scopurilor majore prevăzute în actul constitutiv și pentru dobândirea caracterului de universalitate, spre care tind toate organizațiile internaționale instituite pentru o cit mai profundă cunoaștere și o cit mai întinsă colaborare internațională a tuturor statelor, indiferent de sistemul lor social-politic.

Ca principii juridice ale convenției, care îi dau viabilitate și forță juridică în scopul consolidării colaborării dintre state, pe baza principiului coexistenței pașnice, rămân aceleași principii generale, cunoscute din domeniul tratatului internațional: voința liber exprimată a părților contractante, fără contopirea voințelor lor, egalitatea în drepturi a părților semnatare și avantajul reciproc, acesta din urmă trebuind a fi înțeles în lumina finalității activității specifice a U.N.E.S.C.O.

Pe de altă parte, principiile transpuse în clauzele actului constitutiv al U.N.E.S.C.O. trebuie — cum am amintit — respectate întru-totul, conform principiului fundamental în materie de tratate „*pacta sunt servanda*”, orice violare a prevederilor statutare determinând în

²⁸ V. Lipatti, *ibidem*.

²⁹ Charles Rousseau, *op. cit.*, p. 205.

³⁰ Conventia U.N.E.S.C.O., art. 10.

³¹ Charles Rousseau, *ibidem*.

afară de consecințele de natură juridică, impietarea asupra dezvoltării și amplexării relațiilor pașnice, asupra unei cit mai constructive înțelegeri reciproce între popoare.

Complexitatea relațiilor din lumea contemporană, în stadiul actual al evoluției societății umane, ridică o serie de noi probleme, care se cer a fi rezolvate și determină o extindere a ariei activității oricărui organism internațional, pentru ca principiile și enunțurile din conținutul inițial al clauzelor convenționale să-și atingă — prin traducerea lor în viață — scopurile multiple pentru care acel organism a fost creat.

Forțele active care luptă pentru progresul social își coordonează activitățile în domeniul educației, științei și culturii — ca și în celelalte domenii, pentru a înfringe rezistența factorilor negativi, opuși progresului, și a putea asigura aceeași cadență în procesul de ridicare a nivelului cultural, științific și educațional al tuturor popoarelor.

Capacitatea individuală de asimilare a culturii și științei mondiale, talentul creator al fiecărui om trebuie dezvoltate și se vor dezvolta în măsura în care se va obține o justă repartizare a forțelor reprezentative ale progresului care să acționeze pe toate meridianele globului, pentru transformarea virtualității în realitate.

În lumina acestui deziderat universal și cu respectarea riguroasă a clauzelor convenționale, Organizația Națiunilor Unite pentru educație, știință și cultură, își continuă rodnică activitate, în spiritul unei *expansiuni accelerate*³², de natură a permite sesizarea tuturor aspectelor unui fenomen și de a rezolva în condiții optime toate problemele ridicate de acesta, pentru asigurarea unei păci trainice în lumea eliberată definitiv de spectrul războiului, pentru înrădăcinarea în mințile tuturor a ideii apărării păcii, bunul suprem al omenirii.

ПРОБЛЕМА РАЗШИРЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ ПО ВОПРОСАМ ПРОСВЕЩЕНИЯ НАУКИ И КУЛЬТУРЫ (ЮНЕСКО)

Краткое содержание

Рассматривая характерные черты этого специализированного учреждения (международное учреждение с собственной специфической компетенцией, межправительственное учреждение с широкими международными функциями согл. ст. 57 устава ООН), подчёркивается что сложность отношений современного мира ставит новые вопросы которые определяют расширение деятельности ЮНЕСКО для осуществления многочисленных целей для которых был создан этот организм согласно принципам договорных условий.

Активные силы борющиеся за социальный прогресс согласуют свою деятельность в области науки просвещения и культуры для преодоления сопротивления отрицательных факторов противопоставляющихся

³² Expresia definitivă a directorului general al U.N.E.S.C.O., René Maheu (T. Vianu, articol citat).

прогрессу, для обеспечения равномерного темпа процесса повышения научного, просветительного и культурного уровня всех народов.

Личная способность усвоения мировой культуры и науки, творческий талант каждого человека должны и будут развиваться по мере достижения правильной расстановки представительных сил прогресса действующих по всем меридианам, для превращения возможности в действительность.

В свете этого всеобщего требования анализируется новый дух „ускоренного расширения“ деятельности ЮНЕСКО позволяющий выявлять всех аспектов явления и разрешать в наилучших условиях вопросы поставленные им, для обеспечения прочного мира во всем мире, окончательно освобожденного от призрака войны, для убеждения всех людей в том что охрана мира высшее достояние человечества.

LE PROBLÈME DE L'EXPANSION DE L'ACTIVITÉ DE L'ORGANISATION DES NATIONS UNIES POUR L'ÉDUCATION, LA SCIENCE ET LA CULTURE (UNESCO)

Résumé

Si l'on analyse les traits caractéristiques de cette institution de spécialité (institution *internationale*, pourvue d'une compétence propre, spécifique, institution *inter-gouvernementale* ayant de larges, *attributs internationaux* suivant l'article 57 de la Charte de l'ONU), l'auteur a mis en évidence la complexité des relations dans le monde actuel, complexité qui soulève une quantité de nouveaux problèmes exigeant une solution et qui détermine une extension du rayonnement d'activité de l'UNESCO; et cela pour que les principes et les énoncés du contenu initial des clauses conventionnelles atteignent les buts multiples pour lesquels l'organisme a été créé.

Les forces actives qui luttent pour le progrès social coordonnent leurs activités dans le domaine de l'éducation, de la science et de la culture pour vaincre la résistance des facteurs négatifs qui s'opposent à ce progrès et pour assurer la même cadence dans le procès de redressement du niveau de culture, de science et de l'éducation de tous les peuples.

La capacité individuelle d'assimilation de la culture et de la science mondiales, le talent créateur de chaque homme, doivent être développés et se développeront dans la mesure où l'on obtiendra une juste répartition des forces représentatives du progrès.

A la lumière de ce desideratum universel, l'auteur analyse le nouvel esprit de l'expansion accélérée dans l'activité de l'UNESCO de nature à permettre que l'on saisisse tous les aspects d'un phénomène et que l'on résolve dans les meilleures conditions tous les problèmes que soulève ce phénomène; et cela en vue d'assurer une paix solide dans le monde qui vient d'être élibéré définitivement du spectre de la guerre et pour enraciner dans tous les esprits l'idée que cette paix doit être défendue comme le bien suprême de l'humanité.

SARCINILE COMITETELOR EXECUTIVE ALE SFATURILOR POPULARE IN LEGATURĂ CU NOUA ORGANIZARE A CONDUCERII AGRICULTURII

DE

S. CHUREA ȘI GEL FILIP

Activitatea de execuție și de dispoziție a statului nostru democrat-popular este apreciată ca fiind cea mai importantă formă de activitate cu un caracter vast și multilateral, avînd sarcina principală de a contribui activ la organizarea realizării concrete a funcțiilor statului, în scopul construirii socialismului și comunismului în țara noastră.

Cercetînd documentele de partid, constatăm că P.M.R. a dat și dă permanent o deosebită atenție activității de execuție și de dispoziție desfășurată de organele administrative, de la Consiliul de Miniștri și pînă la comitetele executive ale sfaturilor populare comunale, ca fiind instrumentele care au rolul să aducă la îndeplinire politica partidului și sarcinile statului nostru democrat-popular.

În funcție de sarcinile construcției socialiste în țara noastră, din inițiativa P.M.R. și aparatul administrativ de stat a suferit radicale transformări urmărindu-se raționalizarea, simplificarea și reducerea din bugetul de stat a cheltuielilor cu caracter administrativ.

Îmbunătățirea permanentă a aparatului de stat constituie o sarcină principală a P.M.R. și a organelor de conducere a statului nostru, trasată de învățătura marxist-leninistă.

Ocupîndu-se îndeaproape de organizarea muncii desfășurată în cadrul aparatului de stat socialist, încă din anul 1922 V. I. Lenin a arătat: „Principala sarcină imediată și în momentul de față și o importantă sarcină în anii care vin o constituie reducerea și ieftinirea sistematică a aparatului sovietic prin restrîngerea lui și ieftinirea organizare mai perfectă, prin lichidarea tărăgănelilor, a birocratismului și prin micșorarea cheltuielilor neproductive”¹.

¹ V. I. Lenin, *Despre munca aparatului de stat sovietic*, E.S.P.L.P., 1956, p. 238.

În documentele de partid și de stat, în lucrările congreselor și plenarelor partidului, în sesiunile M.A.N. și ale sfaturilor populare se subliniază întotdeauna această importantă sarcină în legătură cu îmbunătățirea aparatului de stat.

În raportul C.C. al P.M.R. prezentat la Congresul al II-lea al partidului se arată că: „Partidul și Guvernul depun o muncă permanentă în vederea perfecționării aparatului de stat, simplificării și iefinirii lui”².

În cuvîntarea ținută cu ocazia aniversării a 40 de ani de la crearea P.C.R. tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej arată: „Partidul se preocupă cu cea mai mare grijă de întărirea continuă a orînduirii noastre noi, de perfecționarea funcționării organelor de stat și a activității de conducere a economiei, de dezvoltarea democrației socialiste, prin atragerea tot mai largă a oamenilor muncii la conducerea treburilor obștești, sporirea rolului organizațiilor obștești în viața socială”³.

Partidul și guvernul se preocupă continuu să asigure în acest important domeniu de activitate existența unui sistem de organe administrative cit mai bine organizate, legate de viața practică, încadrate cu lucrători bine pregătiți profesional, politic și ideologic și care să organizeze într-o formă superioară, cu o largă participare a oamenilor muncii, executarea sarcinilor care izvorăsc din planurile economice și financiare ale statului.

Cooperativizarea totală a agriculturii care a constituit unul din cele mai importante obiective cuprinse în planul economic de șase ani, sub conducerea și îndrumarea P.M.R. a fost realizată mai devreme cu aproape patru ani.

Cooperativizarea agriculturii a creat sarcini deosebit de importante pentru organele de partid, de stat și obștești, care au fost amplu analizate în plenara C.C. al P.M.R. din 23—25 aprilie 1962 și în sesiunea extraordinară a M.A.N. din aprilie 1962.

Urmind politica marxist-leninistă cu privire la organizarea conducerii economiei, analizînd activitatea desfășurată de organele de partid și de stat în domeniul construcției socialiste la sate, ținînd seama de experiența și rezultatele pozitive dobîndite, conducerea partidului și a statului nostru a constatat necesitatea unei noi organizări a conducerii agriculturii.

Cu privire la reorganizarea conducerii agriculturii la nivelul cerințelor noii etape de dezvoltare, tov. Gh. Gheorghiu-Dej arată: „Se impune adoptarea unei noi concepții organizatorice, care să asigure agriculturii o conducere științifică, competentă și unitară, capabilă să facă față cu succes noilor sarcini de mare răspundere privind dezvoltarea continuă a agriculturii socialiste. Noua formă de organizare

² Raport de activitate al C.C. al P.M.R. la Congresul al II-lea al partidului, E.S.P.L.P., 1956, p. 34.

³ Gh. Gheorghiu-Dej, 40 de ani de luptă a Partidului, Editura politică, București, 1961, p. 32.

va trebui să creeze condiții pentru participarea la conducerea agriculturii a cadrelor celor mai pregătite care lucrează nemijlocit în producție”⁴.

Noua organizare a conducerii agriculturii prin înființarea Consiliului Superior al Agriculturii, și consiliilor agricole regionale, raionale și orășenești, constituie o importantă creație proprie a P.M.R. în activitatea de execuție și de dispoziție, realizată pe baza experienței statului nostru.

Superioritatea și caracterul original al acestei reorganizări a conducerii agriculturii în țara noastră sînt scoase în evidență de tov. Ion Gheorghe Maurer la sesiunea extraordinară a M.A.N.: „Această organizare este o formulă proprie a partidului nostru, inițiată de tov. Gh. Gheorgiu-Dej. Noua formă de organizare a conducerii agriculturii rezultă din propria noastră experiență, reprezintă una dintre măsurile structurale în organizarea economiei și soluționează lucrurile într-un mod principal, just și original”⁵.

Noul sistem de organizare a conducerii agriculturii constituie un puternic instrument în mîna statului nostru democrat-popular pentru a realiza în mod practic o conducere științifică, competentă și unitară a întregii agriculturi, legată de problemele reale și practice ale producției și cu largi posibilități de îndrumare și orientare a unităților agricole socialiste.

Respectîndu-se întru totul regulile principiului centralismului democratic și a participării maselor la conducerea și administrația statului, actuala organizare a agriculturii din țara noastră corespunde în mod real politicii partidului și guvernului, asigurînd unitatea de scop și acțiune în administrația de stat, precum și participarea directă la conducerea agriculturii a celor mai pregătite cadre care lucrează în producție.

Din lucrările sesiunii extraordinare a M.A.N. din luna aprilie 1962⁶, din legea adoptată⁷, din actele normative de partid și de stat elaborate ulterior, precum și din literatura de specialitate⁸, reiese cu claritate necesitatea, superioritatea și originalitatea noului sistem de organizare a conducerii agriculturii în țara noastră, în urma încheierii cooperativizării totale a agriculturii.

⁴ Gh. Gheorgiu-Dej, *Victoria socialismului în agricultură*, Editura politică, București, 1962, p. 46.

⁵ Ion Gheorghe Maurer, *Victoria socialismului în agricultură*, sesiunea extraordinară a M.A.N., 30.IV.1962, Buc., Ed. polit., 1962, p. 72.

⁶ *Victoria socialismului în agricultură*, Ed. polit., Buc., 1962.

⁷ *Legea nr. 1 din aprilie 1962* publicată în *Bul. Of.* nr. 12 din 31 mai 1962.

⁸ I. Vintu, *Cu privire la natura juridică a organelor de conducere a agriculturii în Republica Populară Romînă*, „Studii juridice”, nr. 4, 1963, p. 563.

Z. Oprea, C. Topliceanu, *Reorganizarea conducerii agriculturii concetizate a politicii partidului, privind concordanța dintre conținutul relațiilor socialiste și forma organizatorică*, „Justiția nouă”, nr. 5, 1963, p. 14.

C. C. Topliceanu, *Structura și trăsăturile juridice caracteristice ale noilor organe de conducere a agriculturii din țara noastră*, „Justiția nouă”, nr. 2, 1963, p. 3.

De asemenea, superioritatea noului sistem de conducere în agricultură este confirmată și de rezultatele pozitive dobândite în producție de unitățile agricole socialiste.

Din analizele făcute de organele de partid și de sfaturile populare asupra activității desfășurate de comitetele lor executive și de consiliile agricole, s-a constatat că noul sistem de organizare a conducerii agriculturii dă rezultate mult mai bune cu privire la sporirea producției la hectar.

Toate regiunile au prezentat în fața organelor de partid cifre concrete din care reiese, că, deși condițiile climaterice din anul trecut au fost nefavorabile, totuși, datorită măsurilor organizatorice și agrotehnice aplicate, au făcut ca în majoritatea unităților agricole socialiste, să se obțină rezultate superioare anilor precedenți.

În cuvântarea ținută de tov. Gh. Gheorghiu-Dej la Conferința organizației de partid a orașului București se arată: „Justețea măsurilor luate de partid și de stat în agricultură este ilustrată de faptul că în 1963, deși condițiile climaterice au fost nefavorabile în multe regiuni ale țării s-a obținut o producție de cereale de 10,4 milioane tone, cu 700.000 tone mai mult decât în anul precedent”².

Prin desființarea Ministerului Agriculturii, care concentrase la centru în mod excesiv un important număr de sarcini în rezolvarea cărora manifesta forme evidente de birocratism, s-a lărgit sfera atribuțiilor organelor locale ale administrației de stat.

În prezent, comitetele executive ale sfaturilor populare desfășoară o vastă activitate în legătură cu organizarea executării sarcinilor din domeniul agriculturii. În acest studiu ne vom ocupa de cele mai importante sarcini care revin comitetelor executive ale sfaturilor populare regionale și raionale în urma reorganizării conducerii agriculturii în țara noastră.

Reorganizarea conducerii agriculturii este reglementată din punct de vedere juridic prin legea nr. 1 din aprilie 1962 publicată în Buletinul Oficial al M.A.N. nr. 12/31 mai 1962 prin care s-a înființat pe plan central Consiliul Superior al Agriculturii, iar pe plan local consiliile agricole regionale, raionale și orașenești.

Prin reorganizarea conducerii agriculturii în R.P.R., a apărut în cadrul sistemului organelor administrative de stat, o categorie nouă de organe, cu o largă competență, cu un accentuat caracter democratic, respectându-se cu strictețe regulile centralismului democratic.

Aceste noi organe administrative care desfășoară o vastă activitate de specialitate, de resort, sînt subordonate pe plan central și local, organelor de administrație generală de stat și anume Consiliului de Miniștri și comitetelor executive ale sfaturilor populare.

Într-o strînsă legătură cu acestea și cu alte organe de resort, precum și cu organele obștești, consiliile agricole au sarcina principală

² Ziarul „Scinteia”, nr. 6169 din 16 februarie 1964

de a realiza obiectivele din domeniul agriculturii, stabilite la Congresul al III-lea al P.M.R. și cuprinse în planul economic de șase ani.

Constituirea, organizarea și asigurarea unei bune funcționări a consiliilor agricole locale formează o sarcină principală a comitetelor executive ale sfaturilor populare regionale, raionale și orașenești.

Conform legii în vigoare, comitetele executive regionale și raionale sînt investite cu dreptul de a desemna membrii și de a numi conducătorii acestor organe de resort, de specialitate, în domeniul agriculturii.

Comitetele executive ale sfaturilor populare răspund direct în fața organelor de partid, de putere și în fața organelor administrative ierarhic superioare, de modul cum sînt rezolvate sarcinile din domeniul agriculturii. De aceea, ele trebuie să se îngrijească ca aceste organe de resort din subordinea lor să fie încadrate cu elementele cele mai capabile, specialiști cu o înaltă calificare profesională, politică și ideologică care să poată găsi metodele cele mai bune pentru rezolvarea concretă, în cadrul unităților agricole a problemelor de producție, pentru a ridica agricultura la nivelul cel mai înalt.

Comitetele executive ale sfaturilor populare regionale și raionale, trebuie să dea o atenție deosebită organizării consiliilor agricole, conducerii unităților agricole, precum și organizării muncii lucrătorilor încadrați în aceste organe pentru a face să crească răspunderea lor pentru îndeplinirea la timp a planului economic.

O dată cu legea de organizare a noului sistem de conducere, a agriculturii, s-a elaborat și hotărîrea comună a C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri nr. 427 din 22 mai 1962 prin care se reglementează o nouă redistribuire într-o formă rațională a cadrelor de specialiști în agricultură.

Hotărîrea comună a partidului și guvernului, art. 12, stabilește că sarcinile în legătură cu organizarea muncii acestei categorii de lucrători, a pregătirii lor permanente din punct de vedere profesional, politic și ideologic, precum și a antrenării lor în activitatea social-culturală a satelor revin comitetelor executive ale sfaturilor populare, îndrumate și controlate de organele și organizațiile de partid.

Pentru a organiza și conduce procesul de producție în agricultură în condițiile cele mai bune este absolut necesar ca toate unitățile noastre agricole să fie încadrate cu ingineri agronomi, tehnicieni și medici veterinari.

Astăzi, în agricultura țării noastre lucrează nemijlocit în producție 18.000 cadre cu pregătire superioară și peste 100.000 mecanizatori și alte categorii de tehnicieni, care împreună cu președinții C.A.P., brigadierii și ceilalți membri desfășoară o vastă activitate în funcție de ramurile producției agricole.

Problema repartizării în mod planificat și a organizării muncii cadrelor care lucrează astăzi în agricultură prezintă o importantă sarcină atât pentru comitetele executive ale sfaturilor populare, ca organe de administrație locală, cit și pentru conducerea administrativă a unităților agricole socialiste.

Acest mare număr de lucrători din domeniul agriculturii, care în cadrul unităților agricole asigură aplicarea în practică zi de zi a celor mai avansate metode și care are răspunderea de a asigura o producție vegetală și animală cât mai mare, creează pentru organele administrative sarcina elaborării unor planuri de muncă cât mai judicioase întocmite prin care să se asigure, o repartizare justă a forțelor de muncă și o organizare a muncii într-o formă superioară pentru fiecare lucrător în parte.

De modul de organizare a muncii în cele mai mici amănunte, de repartizarea planificată a cadrelor, de folosirea timpului de lucru în mod rațional de fiecare lucrător, rezolvarea și asigurarea executării la timp a sarcinilor de plan, depinde realizarea disciplinei în unitățile noastre agricole.

În vederea realizării practice a acestei importante sarcini sub îndrumarea și controlul comitetelor executive ale sfaturilor populare regionale și raionale, conducerea administrativă a unităților agricole, precum și lucrătorii administrativi din consiliile agricole — contabili, planificatori, financiari și statisticieni — sînt obligați să întocmească planuri organizatorice, asigurînd în primul rînd o evidență reală a tuturor lucrătorilor și a sarcinilor izvorite din planul economic, urmărind permanent asigurarea disciplinei muncii în toate sectoarele de activitate.

Pe baza acestor reale evidențe, conducerea unităților agricole va putea face o justă repartizare a cadrelor în funcție de sarcinile ce izvorăsc din plan și de pregătirea și aptitudinile lor profesionale, asigurîndu-le totodată condițiile materiale necesare pentru îndeplinirea la timp a obligațiilor care le revin.

O altă sarcină importantă care revine comitetelor executive ale sfaturilor populare, reglementată prin normele juridice referitoare la noul sistem de conducere a agriculturii, este în legătură cu întocmirea și executarea planului economic agricol, care determină orientarea dezvoltării în mod organizat a tuturor ramurilor agriculturii.

Ținînd seama de caracterul vast și multilateral al agriculturii noastre și de sarcina de a asigura o cât mai bună organizare a activității de întocmire și executare a planului economic agricol, parte integrantă din planul economic de stat, prin legea nr. 1 din aprilie 1962, se stabilesc în mod precis organele de stat care au sarcina de a participa la întocmirea proiectului de plan pentru agricultură și care sînt organele titulare de plan în acest domeniu.

Organele de stat care în conformitate cu legea au răspunderea de a colabora la întocmirea proiectelor de plan anuale și de perspectivă în domeniul agriculturii sînt: Consiliul Superior al Agriculturii, Comitetul de Stat al Planificării, Ministerul Finanțelor și comitetele executive ale sfaturilor populare regionale.

Totodată, legea reglementează care sînt organele de stat titulare de plan, deci acelea care au direct răspunderea întocmirii și executării planului agricol.

Pe plan central, Consiliul Superior al Agriculturii este titular de plan pentru gospodăriile agricole de stat, stațiunile de mașini și tractoare, uzinele de reparații, Institutul central de cercetări agricole și pentru celelalte organe și unități ale Consiliului Superior al Agriculturii.

Pe plan local, comitetul executiv al sfatului popular regional, este titular de plan, pentru producția agricolă a regiunii cu excepția gospodăriilor agricole de stat, a stațiunilor de mașini și tractoare, a uzinelor de reparații și a stațiunilor experimentale, care intră în competența Consiliului Superior al Agriculturii.

Agricultura este o ramură de o mare importanță a economiei naționale care are rolul de a contribui la dezvoltarea proporțională a întregii economii a statului nostru.

Dacă analizăm planurile economice și financiare din anii trecuți, constatăm că prin grija deosebită a partidului și guvernului pentru acest important sector economic s-a acordat un mare volum de mijloace de bază și fonduri bănești.

În raportul cu privire la încheierea cooperativizării și reorganizării conducerii agriculturii, tov. Gh. Gheorghiu-Dej arată că în ultimii 12 ani, statul nostru a îndreptat spre agricultură pentru investiții, suma de 23 miliarde lei din care cea mai mare parte pentru mașini și utilaje.

Aplicînd politica partidului și guvernului cu privire la dezvoltarea tehnicii în agricultura noastră socialistă, această ramură economică dispune astăzi de 65.000 tractoare, 62.000 semănători mecanice, peste 32.000 de combine pentru păioase, precum și alte mașini agricole.

Ținînd seama de întinderea fondului funciar care are o suprafață arabilă de aproape 10.000.000 ha, de volumul mare de mijloace de bază și fonduri bănești care se canalizează spre agricultură, precum și de numărul mare de cadre, ne putem da bine seama că planificarea în domeniul agriculturii ridică sarcini deosebit de importante pentru organele administrației de stat.

Prin cooperativizarea agriculturii a crescut într-o mare măsură, fondul funciar, proprietate agricolă cooperatistă. Noua formă de proprietate asupra pămîntului creează posibilitatea și totodată sarcina principală pentru organele de stat și C.A.P. să treacă la întocmirea de planuri economice și financiare anuale și de perspectivă.

De asemenea, noua formă de proprietate asupra pămîntului creează posibilitatea maselor țărănești de a contribui în mod activ și organizat pe bază de planuri la dezvoltarea agriculturii în țara noastră și de a merge cu încredere pe drumul unui progres multilateral. Pentru a putea realiza întocmirea planului economic agricol comitetele executive regionale ca organe de administrație generală și titulare de plan, îndrumate și controlate de organele de partid au sarcina în primul rînd ca pe baza și în vederea executării legilor, a H.C.M. și a actelor normative elaborate de Consiliul Superior al Agriculturii să asigure o organizare administrativă superioară a planificării în agricultură.

Comitetele executive trebuie să asigure organizarea și perfecționarea evidentelor contabilă, statistică, tehnică-operativă, să ia toate măsurile pentru înlăturarea celor mai mici manifestări de formalism, birocratism și târăgâneala din activitatea consiliilor agricole și a conducerii administrative a unităților agricole din regiunea sau raionul respectiv.

La întocmirea proiectului de plan, conducerii administrative a unităților agricole și organelor administrative locale le revine sarcina de a efectua o serie de operații tehnice administrative cu ajutorul cărora să adune toate datele și informațiile necesare întocmirii proiectului de plan.

Documentarea științifică pentru întocmirea proiectului de plan, asigurarea proporționalităților în economia agrară, legătura strinsă între ramurile agriculturii, precum și coordonarea între planul economic agricol și planul financiar este asigurată de organele administrației locale sub conducerea și controlul organelor de partid.

Conducerea organelor locale ale administrației de stat, ținând seama de directivele P.M.R. și de actele normative emise de organele de putere și de organele administrative ierarhic superioare sunt obligate să utilizeze în mod organizat și real metodele evidenței statistice și contabile, planurile de cheltuieli, bilanturile, conturile, dările de seamă, inventarierea pentru a scoate în evidență situația exactă a fondului funciar, a mijloacelor de bază și a fondurilor de rulment, precum și datele reale și concrete necesare întocmirii proiectului de plan. Sarcinile înscrise în planul economic agricol trebuie să fie analizate și documentate și să corespundă posibilităților reale ale fiecărei unități agricole pentru a putea fi îndeplinite la timp și în condițiile cele mai bune.

Statul nostru democrat-popular urmărește sporirea fondului central de produse agricole, pentru creșterea continuă a rezervelor de stat, satisfacerea nevoilor populației și aprovizionarea industriei cu materii prime agricole.

În realizarea acestui scop, sistemul contractărilor de produse agricole are un rol deosebit de important atât pentru constituirea fondului central al statului de produse agricole cit și pentru sporirea veniturilor C.A.P. și a membrilor lor.

Prin H.C.M. nr. 1066 din ianuarie 1964 statul acordă importante avansuri bănești pentru contractările de produse agricole, cooperativelor agricole de producție, întovărășirilor agricole și producătorilor individuali.

Comitetele executive raionale și ale orașelor regionale au importante sarcini în legătură cu acordarea acestor avansuri bănești, deoarece ele răspund în anumite situații prevăzute de actul normativ în fața unităților Băncii de stat, de modul cum sunt cheltuite aceste fonduri bănești.

Banca de stat acordă avansuri bănești suplimentare, numai cu avizul acestor organe, care în prealabil sunt obligate să controleze și să analizeze care sînt produsele agricole contractate și care sînt po-

sibilitățile contractanților pentru a nu produce perturbări în planurile de producție și în finanțele statului.

Ținând seama de numărul mare și variat de situații care se ivesc în agricultură, am putea spune că la rezolvarea problemelor din acest vast domeniu economic, participă toate organele de stat și obștești, indiferent de specificul activității lor.

Comitetele executive ale sfaturilor populare regionale și raionale ocupă locul principal în administrația locală de stat, fiind organe de administrație generală, competente în toate sectoarele de activitate de pe teritoriul unității administrative respective.

În această calitate, aceste organe administrative de stat, cunoscând întreaga activitate economică și social-culturală din regiune sau raion, sub îndrumarea și controlul organelor de partid au sarcina să antreneze și să organizeze activitatea tuturor organelor de stat și obștești din unitatea administrativă respectivă, la rezolvarea sarcinilor din domeniul agriculturii.

Una din sarcinile principale a tuturor organelor administrative ale statului socialist este aceea de a organiza procesul educativ al maselor atrăgându-le la rezolvarea treburilor obștești.

Comitetele executive ale sfaturilor populare, organe cu competență generală pe întreg teritoriul unității administrative respective, au sarcina ca prin organele pe care le au în subordinea lor, prin lucrătorii de stat din toate sectoarele de activitate și prin organizațiile obștești să asigure în condițiile cele mai bune organizarea reeducării țăranului cooperator schimbându-i toate deprinderile în legătură cu proprietatea privată. Cu privire la această sarcină V. I. Lenin arată :

„A desființa clasele înseamnă nu numai a izgoni pe moșieri și capitaliști — acest lucru l-am făcut relativ ușor — dar înseamnă și a desființa pe micii producători de mărfuri, iar pe aceștia nu putem să-i înăbușim, ci trebuie să ne înțelegem cu ei, ei pot (și trebuie) să fie transformați și reeducați printr-o muncă organizatorică foarte îndelungată, lentă și făcută cu precauțiune”¹⁰.

Numărul mare de mașini, tehnica înaintată care a pătruns în agricultura noastră și îmbunătățirea condițiilor materiale, l-au descătușat pe țăranul cooperator dintr-o muncă grea executată de secole cu mijloace cu totul rudimentare.

Mecanizarea agriculturii creează multe și mari posibilități țăranilor cooperatori, care îndrumați și ajutați de organele de partid și de stat se pot ocupa și de ridicarea nivelului lor cultural.

În anii puterii populare satul cooperativizat nu mai este izolat, fără nici o legătură cu orașul și cu realizările științei.

Astăzi, prin grija permanentă a partidului și guvernului în satele noastre au pătruns adinc electricitatea, cinematograful, radioul, televizorul, precum și alte realizări ale științei, mijloace puternice pentru ridicarea nivelului material și cultural al țăranimii muncitoare.

¹⁰ V. I. Lenin, *Opere*, vol. XXVI, p. 139.

De asemenea în satele noastre funcționează un mare număr de școli, cămine culturale și biblioteci care primesc cărți, reviste, ziare și care sînt puse la dispoziția țăranilor cooperatori.

An de an din bugetul republican și din bugetele locale se repartizează importante sume bănești pentru ridicarea nivelului cultural al țăranilor membri ai C.A.P.

Astăzi în satul nostru cooperativizat, în unitățile agricole se desfășoară o vastă activitate pentru culturalizarea maselor de țărani cooperatori.

Comitetele executive ale sfaturilor populare au sarcina permanentă de a organiza în cele mai bune condiții procesul de culturalizare a țăranilor cooperatori, prin asigurarea condițiilor materiale necesare.

Comitetele executive direct și prin organele lor de resort sînt obligate să asigure buna organizare a procesului de învățămînt, a cămine-
lor culturale și a bibliotecilor sătești încadrîndu-le cu lucrători bine pregătiți profesional, politic și ideologic.

Comitetele executive ale sfaturilor populare trebuie să asigure o cît mai bună gospodărire a mijloacelor materiale și bănești puse la dispoziția satelor cooperativizate, să mobilizeze și să antreneze intelectualitatea satelor — profesori, medici, ingineri, învățători, lucrători din aparatul administrativ —, să găsească metodele cele mai bune pentru răspîndirea acestor mijloace în rîndul membrilor C.A.P., pentru ridicarea nivelului lor politic și ideologic.

În țara noastră s-au creat toate condițiile pentru ridicarea nivelului politic și ideologic al maselor de țărani cooperatori. Organele de partid și de stat sînt obligate să desfășoare o largă activitate politică la sate, să lămurească permanent oamenii muncii asupra grijii deosebite pe care trebuie să o aibă pentru păstrarea, dezvoltarea și buna gospodărire a proprietății de stat și cea cooperatistă, să aducă la cunoștința membrilor C.A.P. sarcinile pe care le pune partidul și guvernul în fața agriculturii și să-i antreneze în procesul de producție în mod organizat.

Agricultura, importantă ramură a economiei naționale a preocupat întotdeauna organele de conducere ale P.M.R. și ale statului nostru democrat popular.

Astăzi, agricultura în țara noastră ridică un mare număr de probleme atît pentru științele naturii cît și pentru științele juridice și economice în legătură cu dezvoltarea și consolidarea bazei tehnico-materiale a acestei importante ramuri a economiei naționale.

În noua organizare a conducerii agriculturii a crescut în mod deosebit răspunderea organelor de partid, a organelor locale ale puterii de stat, a comitetelor lor executive și a conducerii unităților agricole.

Comitetele executive ale sfaturilor populare regionale și raionale prin organele lor de resort au sarcina principală de a asigura o organizare superioară în toate unitățile agricole socialiste pentru sporirea producției vegetale și animale, care are rolul de a contribui la buna stare materială a întregului popor.

ЗАДАЧИ ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ КОМИТЕТОВ НАРОДНЫХ СОВЕТОВ, В СВЯЗИ С НОВЫМ УСТРОЙСТВОМ РУКОВОДСТВА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Краткое содержание

В этом исследовании, авторы подчеркивают особую заботу Партии и Правительства для непрерывного улучшения государственного административного (управленческого) аппарата.

Анализируется необходимость, превосходство и оригинальность реорганизации (переустройства) руководства сельского хозяйства в РНР разработанное Румынской Рабочей Партией на основе опыта румынского народно — демократического государства.

Переходя к рассматриванию важнейших задач исполнительных комитетов народных советов, авторы занимаются о хорошей деятельностью новых органов, организацией работы народов сельского хозяйства, задачами в связи с экономическими и финансовым планированием а также и воспитанием коллективного крестьянства.

LES TÂCHES DES COMITÉS EXÉCUTIFS DES CONSEILS POPULAIRES EN RAPPORT AVEC LA NOUVELLE ORGANISATION DE LA DIRECTION DE L'AGRICULTURE DANS LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE

Résumé

Dans l'étude présente les auteurs mettent en évidence le souci permanent du Parti et du Gouvernement pour perfectionner continuellement l'appareil administratif de l'État.

On y analyse la nécessité, la supériorité et l'originalité de la nouvelle forme revêtue par la direction de l'agriculture dans la R.P.R., forme initiée par le Parti Ouvrier Roumain, grâce à l'expérience de l'État démocratique roumain.

En s'occupant de l'analyse des tâches les plus importantes qui reviennent aux Comités Exécutifs des Conseils Populaires, les auteurs présentent le bon fonctionnement des nouveaux organes, l'organisation de l'activité de ceux qui travaillent dans l'agriculture, les tâches concernant la planification économique et financière et l'éducation des jeunes paysans collectivistes.

REINTEGRAREA ANGAJAȚILOR ÎN FUNCȚIE

DE

I. IAVORSCHI

1. Temoiul legal al reintegrării în funcție.

Dreptul la muncă, proclamat de Constituția R.P.R. ca unul dintre drepturile fundamentale ale cetățenilor, este asigurat prin garanții materiale și garanții de ordin juridic.

Garanțiile materiale, indicate chiar de textul Constituției, în art. 77, constau în însăși dezvoltarea economiei noastre socialiste, care asigură încadrarea tuturor cetățenilor capabili de muncă în procesul producției.

Garanțiile juridice ale dreptului la muncă sînt garanții speciale, stabilite de legislația statului socialist în scopul de a înlesni cetățenilor încadrarea în producție și de a-i apăra împotriva modificării și desfacerii ilegale a contractului de muncă.

Între garanțiile juridice ale dreptului la muncă o importanță deosebită prezintă dispozițiile legale care reglementează reintegrarea angajaților în funcție. Reintegrarea în funcție, precum și plata unei despăgubiri angajatului prejudiciat prin măsura ilegală a unității, sînt o cerință a legalității socialiste, care impune restabilirea situației anterioare în cazul cînd a fost încălcat un drept al cetățenilor.

Reglementarea reintegrării în funcție a angajatului concediat ilegal a fost făcută inițial prin regulamentul din 1950, privind organizarea și funcționarea comisiilor pentru soluționarea litigiilor de muncă¹. Potrivit dispozițiilor cuprinse în art. 28 al acestui regulament, în cazul anulării desfacerii contractului de muncă, comisia pentru soluționarea litigiilor de muncă urma să pronunțe reintegrarea angajatului în funcție, precum și plata *salariului* pe durata lipsei forțate de la muncă. Reintegrarea trebuia făcută în funcția avută anterior, dar în cazul în care angajatul concediat a fost încadrat într-un alt post, corespun-

¹ Regulament aprobat prin H.C.M. nr. 1133/1950 și publicat în *Bul. of.*, nr. 96 din 24 octombrie 1950.

punzător celui din care fusese concediat ilegal, comisia pentru soluționarea litigiilor de muncă nu avea dreptul de a dispune reintegrarea, ci putea numai să constate ilegalitatea desfacerii contractului de muncă.

În ceea ce privește despăgubirea cuvenită angajatului reintegrat, regulamentul din 1950 preciza că unitatea care a luat măsura desfacerii abuzive a contractului de muncă era obligată să plătească „salariul pe timpul cit acesta a lipsit forțat de la lucru, adică din momentul concedierii și pînă la plasarea sa în noul serviciu” (art. 28, al. 3).

Între modificările și completările aduse codului muncii prin decretul nr. 369/1956 este și introducerea art. 21¹, care reglementează reintegrarea în funcție în caz de anulare a desfacerii contractului de muncă. Acest text cuprinde noi dispoziții privind reintegrarea în funcție și despăgubirea acordată angajatului reintegrat, făcînd totodată importante precizări în problema răspunderii față de unitate a persoanei vinovate de măsura desfacerii ilegale a contractului de muncă.

Ulterior, unele probleme ivite în practica judiciară au făcut necesară modificarea art. 21¹ din codul muncii, ceea ce s-a realizat prin decretul nr. 266, publicat la 21 iulie 1960.

Aplicarea art. 21¹ din codul muncii a determinat dezvoltarea unei cuprinzătoare practici judiciare, în unele probleme afirmîndu-se opinii diferite. Urmărind asigurarea unei practici unitare, Plenul Tribunalului Suprem a emis cîteva decizii de îndrumare privind aplicarea acestui text, care totodată reprezintă importante contribuții la soluționarea unor probleme de dreptul muncii.

2. Reintegrarea angajatului în funcția avută anterior

Măsura ilegală luată de unitate privind transferarea angajatului în altă funcție sau desfacerea contractului de muncă poate fi atacată de angajat, în termenul legal, la organul de jurisdicția muncii competent. Anularea acestei măsuri atrage, de regulă, pentru unitate obligația reintegrării angajatului în funcția avută anterior măsurii ilegale și plata unei despăgubiri.

Codul muncii, în art. 21¹, se ocupă numai de consecințele anulării de către organul jurisdicțional competent a desfacerii contractului de muncă, dispunînd că în acest caz „unitatea este obligată să reintegreze pe angajat în funcția avută” (al. 1).

În reglementarea actuală a reintegrării în muncă, angajatul are dreptul de a se plînge organului de jurisdicția muncii competent împotriva desfacerii ilegale a contractului de muncă — și eventual a cere reintegrarea — chiar și în cazul cînd în urma concedierii abuzive a fost încadrat în altă unitate², într-o funcție egală, similară sau superioară. Cu drept cuvînt, Plenul Tribunalului Suprem a subliniat că

² Tribunalul Suprem, colegiul civil, decizia nr. 143 din 5 februarie 1958, în „Justiția nouă”, nr. 4/1958, p. 740

incadrarea angajatului într-o altă funcție nu poate fi considerată prin ea însăși ca o renunțare la dreptul de a se plînge împotriva concedierii abuzive. În același mod trebuie interpretat și faptul încasării de către angajatul concediat a compensației prevăzută în art. 73 din codul muncii, deoarece din dispozițiile acestui text nu rezultă că primirea compensației oferită de unitate implică achiesarea angajatului asupra măsurii ilegale prin care i s-a desfăcut contractul de muncă³.

Încadrarea altei persoane în funcția pe care o ocupase angajatul cărui a s-a desfăcut ilegal contractul de muncă nu constituie un impediment pentru organul de jurisdicția muncii de a pronunța reintegrarea în muncă și nici pentru unitate de a executa hotărîrea. În această situație, unitatea va aplica dispozițiile cuprinse în art. 20, lit. j, din codul muncii, care-i dau dreptul de a desface contractul de muncă dacă în funcția ocupată de un angajat este reintegrat, prin hotărîrea organului de jurisdicția muncii competent, angajatul care a ocupat anterior funcția respectivă.

Anularea desfacerii ilegale a contractului de muncă poate fi cerută de angajat chiar dacă după data concedierii abuzive a îndeplinit condițiile de pensionare. În acest caz, organul jurisdicțional nu trebuie să se limiteze numai la anularea concedierii, ci este obligat să se pronunțe și asupra consecințelor legale ale acestei măsuri, adică reintegrarea în funcția avută anterior și acordarea despăgubirii pentru timpul cit a lipsit forțat de la muncă⁴.

După executarea hotărîrii de reintegrare a angajatului care are drept la pensie, continuarea activității acestuia în funcția respectivă este condiționată de îndeplinirea cerințelor stabilite de normele care reglementează acest drept în cadrul asigurărilor sociale de stat. Cererea de pensionare a angajatului aflat în această situație poate fi făcută de către îndreptățit, pentru orice fel de pensie, sau de către unitate, pentru pensiile de bătrînețe și de serviciu. În ambele cazuri, contractul de muncă este desfăcut pe data înscrierii la pensie. Angajatul care are drept la pensie poate fi însă menținut în funcția în care a fost reintegrat dacă sînt îndeplinite condițiile legale privind cumulul pensiei cu salariul⁵.

Potrivit dispozițiilor cuprinse în art. 21¹ din codul muncii în cazul anulării desfacerii contractului de muncă unitatea este obligată să reîntreze pe angajat în „funcția avută”, adică în ultima funcție ocupată de acesta înainte de concedierea ilegală. Așadar, angajatul reintegrat nu este obligat să accepte o altă funcție în aceeași unitate sau o funcție egală ori de aceeași natură, dar în altă subunitate, chiar dacă funcția oferită ar fi retribuită cu un salariu mai mare. Cu alte

³ Decizia de îndrumare nr. 25 din 17 august 1961 în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem al R.P.R. pe anul 1961*, p. 39--40.

⁴ Privitor la cazul angajatului care a îndeplinit condițiile de pensionare pentru bătrînețe înainte de reintegrarea în funcție, a se vedea decizia nr. 395 din 21 aprilie 1962 a Tribunalului Suprem, colegiul civil, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 190—192.

⁵ A se vedea art. 135¹ și urm. din regulamentul pentru aplicarea decretului nr. 292/1959 privind dreptul la pensie în cadrul asigurărilor sociale de stat.

cuvinte, unitatea este obligată să restabilească situația anterioară desfacerii ilegale a contractului de muncă.

Tribunalul Suprem a decis în mod constant că reintegrarea în funcție trebuie să reprezinte pentru angajat revenirea în funcția din care a fost concediat ilegal⁶. De exemplu, într-o decizie privind reintegrarea în funcție a unei remiziere din cadrul O.C.L. „Tutunul” București, Colegiul civil al Tribunalului Suprem a considerat întemeiat refuzul angajatei de a accepta reintegrarea în funcția de remizier, dar în altă subunitate din aceeași unitate și localitate, deși în funcția oferită ar fi avut posibilitatea să realizeze un câștig superior celui obținut în funcția avută⁷.

Față de termenii art. 21¹, al. 1, din codul muncii, angajatul căruia la reintegrare i se oferă o altă funcție nici nu este obligat să-și motiveze refuzul de a o accepta⁸. Dar cu consimțământul său angajatul poate fi încadrat într-o funcție diferită de cea din care a fost concediat ilegal, realizându-se astfel, cu prilejul reintegrării, o modificare a contractului de muncă încheiat inițial și a cărui desfacere ilegală a fost anulată de organul jurisdicțional competent. În cazul cînd angajatul reintegrat a devenit invalid de gradul III după data concedierii ilegale, încadrarea acestuia în alt post, ca o consecință a pierderii parțiale a capacității de muncă, este chiar o obligație a unității dacă invalidul nu are posibilitatea să continue activitatea cu program redus de muncă în aceeași funcție⁹.

Reintegrarea trebuie executată de unitate chiar și în cazul nerespunderii angajatului în funcția avută anterior¹⁰, dacă desfacerea contractului de muncă a fost anulată pentru ilegalitate formală — de exemplu, nerespectarea de către unitate a obligației de comunicare prevăzută de art. 21, al. 3 din codul muncii — sau dacă unitatea nu a dovedit în fața organului jurisdicțional existența acestui temei de concediere. Dar după executarea reintegrării unui angajat care este nerespunzător funcției respective, unitatea va putea să procedeze la desfacerea contractului de muncă, respectînd însă condițiile de fond și de formă cerute de lege.

În unele situații, deși desfacerea contractului de muncă a fost anulată ca fiind fără bază legală, totuși organul de jurisdicția muncii nu mai poate dispune reintegrarea în funcție, datorită unor condiții obiective ivite după concediere și existente la data pronunțării hotărîrii. Astfel, nu poate fi dispusă reintegrarea în funcție în cazul cînd unita-

⁶ A se vedea, de exemplu, deciziile Colegiului civil nr. 156 din 2 martie 1962 și nr. 1217 din 3 octombrie 1962, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 232—235, respectiv 249—252.

⁷ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1217 din 3 octombrie 1962, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 249—252.

⁸ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 156 din 2 martie 1962, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 232—235.

⁹ A se vedea art. 12, lit. c, din Decretul nr. 292/1959 privind dreptul la pensie în cadrul asigurărilor sociale de stat și art. 51 din regulamentul de aplicare.

¹⁰ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 156 din 2 martie 1962, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 232—235.

lea a fost dizolvată ¹¹ sau funcția respectivă a fost desființată în mod legal ¹². Rezultă deci că în cauzele privind anularea desfacerii contractului de muncă și reintegrarea în funcție organul jurisdicțional competent trebuie să examineze chiar din oficiu posibilitatea de reintegrare, iar în cazul cînd ea nu există, datorită unor condiții care nu pot fi înlăturate, să se limiteze numai la anularea concedierii ilegale și la acordarea despăgubirii pînă la data dizolvării unității sau a desființării postului. Aceeași soluție urmează a fi adoptată și în ipoteza în care însuși angajatul concediat ilegal și încadrat ulterior în altă muncă, nu mai cere reintegrarea în funcția avută, ci numai constatarea ilegalității desfacerii contractului de muncă și plata despăgubirii. Așadar, organul jurisdicțional competent este obligat să verifice legalitatea și temeinicia desfacerii contractului de muncă nu numai în cazul cînd reintegrarea angajatului în funcția avută este posibilă, dar și atunci cînd nu există această posibilitate ¹³ sau angajatul nu cere reintegrarea. În toate aceste cazuri, dovada legalității și a temeiniciei concedierii este în sarcina unității (art. 21, al. 6 codul muncii).

Reintegrarea în muncă ca măsură de restabilire a dreptului încălcat nu trebuie legată numai de anularea desfacerii contractului de muncă. O asemenea măsură se impune a fi luată și în cazul cînd organul jurisdicțional competent anulează transferarea în altă muncă, dispusă de unitate cu încălcarea dispozițiilor legale, de exemplu în cazul unei retrogradări abuzive ¹⁴.

3. Dreptul angajatului reintegrat la plata unei despăgubiri

A doua consecință legală a anulării desfacerii contractului de muncă este dreptul angajatului reintegrat la plata unei despăgubiri pe timpul cit a fost lipsit de cîștigul său ca urmare a concedierii abuzive (art. 21 ¹, al. 1, codul muncii).

Termenul de *despăgubire* folosit de art. 21 ¹ din codul muncii este corespunzător situației la care se referă acest text, spre deosebire de acel de *salariu*, utilizat în art. 28 al regulamentului din 1950. Într-adevăr, în timpul absenței forțate de la serviciu ca urmare a concedierii ilegale, fostul angajat nu a prestat muncă în funcția avută, suferind astfel, din vina unității, un prejudiciu prin pierderea totală sau parțială a cîștigului său.

Angajatul poate fi lipsit de cîștigul avut anterior nu numai în cazul desfacerii abuzive a contractului de muncă, dar și în alte cazuri de

¹¹ Tribunalul Suprem, colegiul civil, decizia nr. 130 din 19 februarie 1954, în *Culegere de decizii, 1952—1954*, vol. I, p. 215—216.

¹² Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 42 din 20 ianuarie 1962, în «Justiția nouă», nr. 5/1963, p. 161.

¹³ A se vedea și decizia din 15 ianuarie 1961 a Plenului Tribunalului Suprem al U.R.S.S., pronunțată în cauza privind pe V. K. Pataridze, în Buletinul Tribunalului Suprem al U.R.S.S., nr. 2/1962, p. 3—5 (în limba rusă).

¹⁴ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 976/1962, în «Justiția nouă», nr. 8/1963, p. 164.

măsuri ilegale luate de unitate. Deși art. 21¹ din codul muncii dispune numai asupra consecințelor anulării concedierii ilegale, totuși sfera de aplicare a dispozițiilor acestui text privind dreptul la despăgubire poate fi extinsă și asupra altor situații. Astfel, Colegiul civil al Tribunalului Suprem a aplicat aceste dispoziții și în următoarele cazuri: refuzul unității de a-l primi în serviciu pe angajatul a cărui transferare o acceptase¹⁵, ceea ce echivalează cu desfacerea abuzivă a contractului de muncă; ilegalitatea formală a concedierii¹⁶, în sensul încălcării dispozițiilor art. 21, al. 1, din codul muncii, care prevăd obligația comunicării ei în scris; transferarea¹⁷ și retrogradarea ilegala¹⁸ a angajatului. În toate aceste cazuri, angajatul poate fi lipsit, total sau parțial, de câștigul anterior din cauza unității, care fără temei legal a procedat la desfacerea sau la modificarea în mod unilateral a contractului de muncă. Suferind un prejudiciu din vina unității în legătură cu contractul de muncă, angajatul are dreptul la o despăgubire, care în lipsa unor dispoziții speciale privind diferitele cazuri, urmează a fi stabilită de asemenea potrivit prevederilor art. 21¹ c.m. Cu drept cuvânt, Colegiul civil al Tribunalului Suprem afirmă — referindu-se la unul din cazurile arătate — că există o „identitate de rațiune”¹⁹ care justifică aplicarea dispozițiilor art. 21¹ din codul muncii privind despăgubirea și în alte situații. Desigur că aceste dispoziții nu pot fi aplicate în cazul suspendării din funcție, când contractul de muncă nu este desfăcut și nici modificat din vina unității, dar unitatea nu admite la lucru și reține salariul angajatului împotriva căruia s-a depus o plîngere penală. În acest caz, potrivit dispozițiilor art. 35, al. 2 și 3, din îndreptarul pentru întocmirea regulamentelor tip de ordine interioară, dacă în urma cercetărilor sau a judecării procesului penal s-a constatat nevinovăția angajatului, acesta are dreptul la plata salariului integral, care i-a fost reținut pe durata suspendării din funcție, iar nu la despăgubirea prevăzută de art. 21¹ din codul muncii²⁰.

Obligarea la plata despăgubirii implică stabilirea vinovăției unității privind lipsa angajatului de la muncă²¹. În consecință, angajatul nu are dreptul la despăgubire dacă se constată că el însuși a provocat desfacerea contractului de muncă, după care a cerut o despăgubire pentru lipsa de la muncă. Evident că angajatul nu are drept la despăgubire dacă a desfăcut contractul de muncă pe temeiul art. 19 din codul muncii sau contractul a încetat prin acordul părților²², la expi-

¹⁵ Decizia nr. 656 din 14 iunie 1962, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 245—249.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Decizia nr. 1650 din 11 decembrie 1962, în «Justiția nouă», nr. 12/1963, p. 171.

¹⁸ Decizia nr. 1129 din 17 octombrie 1961, în *Culegere de decizii*, 1961, p. 295—297.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1384 din 14 decembrie 1961, în *Culegere de decizii*, 1961, p. 292—295.

²¹ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 769 din 7 octombrie 1954, în *Culegere de decizii*, 1952—1954, vol. I, p. 219—222.

²² Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 343 din 24 aprilie 1954, în *Culegere de decizii*, 1952—1954, vol. I, p. 176—178.

rarea ratei ori la terminarea lucrării pentru care a fost încheiat, precum și în alte cazuri în care raporturile au fost lichidate fără vina unității.

Despăgubirea cuvenită angajatului reintegrat se poate acorda pentru două perioade, delimitate prin data pronunțării hotărârii definitive de reintegrare în funcție. Prima perioadă este cuprinsă între data desfacerii (sau modificării) abuzive a contractului de muncă și data pronunțării hotărârii definitive de reintegrare, de la care poate începe o a doua perioadă care va lua sfârșit o dată cu reintegrarea efectivă²³.

Despăgubirea pentru prima perioadă se determină în raport cu câștigul mediu realizat de angajat în ultimele 45 de zile anterioare desfacerii contractului de muncă²⁴, cuantumul acestui câștig fiind stabilit potrivit dispozițiilor art. 135 din codul muncii²⁵. Aceasta implică calcularea câștigului mediu zilnic, care urmează a fi înmulțit cu numărul zilelor lucrătoare în care angajatul a lipsit forțat de la muncă, ca urmare a concedierii ilegale. Art. 21¹, al. 1, din codul muncii, limitează însă despăgubirea pentru această perioadă la „câștigul pe ultimele 45 zile”, prin care trebuie să înțelegem câștigul mediu, determinat potrivit art. 135 din codul muncii, pe care l-a realizat angajatul în perioada de 45 de zile anterioară concedierii.

Limitarea despăgubirii pentru prima perioadă, adică pentru timpul anterior hotărârii definitive de reintegrare, este justificată dacă ținem seama de termenele scurte prevăzute de lege pentru soluționarea litigiilor privind reintegrarea în muncă. Fără intervenția unor amânări, un astfel de litigiu poate fi soluționat de organele de jurisdicția muncii (comisia pentru soluționarea litigiilor de muncă, comitetul sindicatului și tribunalul popular) înăuntrul unei durate de 45 de zile, ceea ce înseamnă că pînă la pronunțarea hotărârii definitive de reintegrare angajatul lipsește forțat de la serviciu un număr de zile care în fapt nu depășește limita de timp stabilită pentru determinarea cuantumului maxim al despăgubirii. În dreptul muncii sovietic, despăgubirea este limitată la câștigul mediu pe numai 20 de zile²⁶.

Despăgubirea pentru cea de-a doua perioadă a absenței forțate de la muncă este, bineînțeles, acordată angajatului numai dacă s-a creat această perioadă prin neexecutarea de către unitate a hotărârii definitive de reintegrare. Spre deosebire de despăgubirea acordată pentru prima perioadă, care este *limitată* la plafonul arătat, despăgubirea pentru cea de-a doua perioadă este *integrală*, în înțelesul că se acordă pentru întreg intervalul cuprins între data pronunțării hotărârii definitive de reintegrare și data reintegrării efective. Această despăgubire se plătește angajatului numai dacă unitatea este vino-

²³ A se vedea și Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 333 din 4 aprilie 1962, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 242—245.

²⁴ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1271 din 11 octombrie 1962, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 240—242.

²⁵ Plenul Tribunalului Suprem, decizia de îndrumare nr. 20 din 5 august 1961, în *Culegere de decizii*, 1961, p. 29—31.

²⁶ N. G. Alexandrov, *Drept muncitoresc sovietic*, Moscova, 1963, p. 224 (în limba rusă).

vată de neexecutarea hotărîrii definitive de reintegrare²⁷. Stabilirea pentru această perioadă a unei despăgubiri integrale este determinată de necesitatea respectării legalităţii de către organele de conducere a organizaţiilor socialiste, care sînt obligate să execute întocmai şi la timp hotărîrile definitive privind reintegrarea în muncă.

Despăgubirea pentru perioada a doua nu mai poate fi calculată pe baza cîştigului mediu obţinut anterior de angajat, pentru determinarea ei urmînd a se ţine seama de salariul postului în care s-a dispus reintegrarea²⁸, deoarece prejudiciul suferit de angajat după pronunţarea hotărîrii de reintegrare a fost cauzat de refuzul unităţii de a-l repune în acest post. Şi intrucît angajatul încă n-a prestat munca în cursul celei de-a doua perioade în cadrul unităţii respective, nu poate fi luat în considerare decît salariul tarifar, iar nu şi alte cîştiguri cu caracter permanent legate de prestarea efectivă a muncii în postul respectiv, cum este, de exemplu, sporul de pericolitate.

Aşadar, despăgubirea prevăzută de art. 21¹ din codul muncii este o reparare, în limitele stabilite de lege, a prejudiciului suferit de angajat prin pierderea cîştigului său din muncă, ca urmare a desfacerii sau modificării abuzive a contractului de muncă.

Pierderea cîştigului avut anterior poate fi parţială sau totală, după cum angajatul a avut sau nu un alt cîştig din muncă în intervalul dintre desfacerea ilegală a contractului de muncă şi executarea hotărîrii definitive de reintegrare. Dacă după concedierea abuzivă angajatul a fost încadrat într-o altă funcţie, existenţa prejudiciului depinde de cuantumul retribuţiei primite la noul post. În ipoteza în care pentru noua funcţie era prevăzută o retribuţie egală sau superioară cîştigului obţinut în funcţia avută anterior, angajatul n-a suferit un prejudiciu ca urmare a desfacerii sau modificării ilegale a contractului de muncă şi, în consecinţă, are numai dreptul la reintegrare, fără a fi îndreptăţit şi la despăgubirea prevăzută de art. 21¹ din codul muncii. Dimpotrivă, angajatul are dreptul la despăgubire dacă s-a încadrat într-o funcţie cu o retribuţie inferioară sau a realizat alte cîştiguri mai mici. Ţinînd însă seama de faptul că în acest caz angajatul a avut totuşi un cîştig din muncă, art. 21¹, al. 2, din codul muncii, dispune că despăgubirea va consta în diferenţa dintre cîştigul mediu obţinut anterior desfacerii contractului de muncă şi cel realizat după această dată.

Despăgubirea pentru perioada anterioară pronunţării hotărîrii definitive de reintegrare fiind limitată la plafonul arătat, este logic ca în cazul cînd angajatul are dreptul numai la plata unei diferenţe, despăgubirea să nu poată depăşi cuantumul diferenţei pe 45 zile. Pentru stabilirea acestei diferenţe, se va lua în considerare — după precizările făcute de Tribunalul Suprem — cîştigul mediu realizat de angajat în ultimele 45 de zile care au precedat desfacerea contrac-

²⁷ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 149 din 28 februarie 1962, în «Justiţia nouă», nr. 3/1963, p. 161.

²⁸ *Ibidem*.

tului de muncă, din care se va scădea câștigul din muncă obținut în primele 45 zile care urmează după această măsură luată de unitate²⁹.

Deși art. 21¹, al. 2, din codul muncii reglementează despăgubirea prin plata unei diferențe referindu-se numai la timpul anterior pronunțării hotărârii definitive de reintegrare, același principiu se impune a fi aplicat și în ceea ce privește despăgubirea cuvenită angajatului pentru perioada de după pronunțarea acestei hotărâri. Cu drept cuvânt, Tribunalul Suprem a decis că pentru această ultimă perioadă, despăgubirea se calculează în raport cu salariul funcției în care s-a dispus reintegrarea, scăzându-se câștigul realizat de angajat în același interval de timp³⁰.

În ceea ce privește proveniența câștigului obținut de angajat în intervalul dintre desfacerea contractului de muncă și reintegrarea efectivă în funcția avută anterior, indicațiile date de art. 21¹, al. 2, din codul muncii sînt cuprinse în următoarea formulare: „angajatul s-a încadrat între timp într-o funcție cu o retribuire inferioară sau a realizat alte câștiguri mai mici”. Mai întîi trebuie de precizat că în ambele ipoteze puse de acest text nu poate fi vorba decît de un câștig din muncă, realizat fie în cadrul unor raporturi juridice de muncă salariată, — ca angajat permanent, temporar sau sezonier, — fie în cadrul unor raporturi juridice de muncă cooperatiste, adică ca membru al unei cooperative de producție meșteșugărească, ori al unei cooperative agricole de producție. Dispoziția examinată credem că poate fi aplicată și în situația în care pentru noua funcție este stabilită o retribuire egală sau chiar superioară celei din care angajatul a fost concediat, dar acesta a realizat totuși un câștig mai mic datorită unor cauze care nu implică vina angajatului, cum sînt — de exemplu — întreruperile în producție sau rebuturile produse din vina administrației. Numai astfel își poate găsi explicația a doua ipoteză din textul analizat și care se referă la realizarea altor „câștiguri mai mici”.

Dacă dispozițiile art. 21¹, al. 2, din codul muncii se referă numai la câștigul realizat prin muncă, în cadrul unor raporturi juridice de muncă, urmează că la stabilirea diferenței dintre câștigul mediu avut anterior concedierii ilegale și cel realizat între timp nu vor fi luate în considerare veniturile provenite din alte surse, cum sînt, de exemplu, veniturile din muncă în cadrul gospodăriei personale³¹, venituri din chirii, câștigul la loterie, ajutorul material pentru incapacitate temporară de muncă în cadrul asigurărilor sociale de stat³² etc.

Despăgubirea prevăzută la art. 21¹ din codul muncii nu poate fi

²⁹ Plenul Tribunalului Suprem, decizia de îndrumare nr. 20 din 5 august 1961, în *Culegere de decizii*, 1961, p. 29—31; Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1271 din 11 octombrie 1962, în «Justiția nouă», nr. 9/1963, p. 168.

³⁰ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 149 din 28 februarie 1962, în «Justiția nouă», nr. 3/1963, p. 161.

³¹ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 80 din 24 ianuarie 1958, în «Justiția nouă», nr. 3/1958, p. 557.

³² Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1271 din 11 octombrie 1962, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 240—242.

cumulată cu compensația egală cu cîștigul mediu pe jumătate de lună, care se acordă angajatului atunci cînd contractul de muncă a fost desfăcut în unul din cazurile indicate de art. 73 din același cod³³.

4. Soluționarea litigiilor privind reintegrarea în funcție și plata despăgubirii

Litigiile dintre angajați și acei care angajează privind reintegrarea în funcție și plata despăgubirii sînt litigii de muncă în înțelesul art. 114 din codul muncii, fiind soluționate de organele indicate de același text, adică de comisiile pentru soluționarea litigiilor de muncă, comitetele sindicatelor, instanțele judecătorești și organele administrative ierarhic superioare, în limitele competenței stabilită de lege. Cererea pentru acordarea despăgubirii prevăzute de art. 21¹ din codul muncii avînd un caracter accesoriu, urmează a fi soluționată de organul jurisdicțional competent a se pronunța asupra anulării desfacerii contractului de muncă și reintegrării în funcție.

De aici nu urmează că în toate cazurile de anulare a desfacerii contractului de muncă, organul jurisdicțional competent trebuie să oblige unitatea atît la reintegrarea în funcție, cît și la plata despăgubirii. În unele cazuri, reintegrarea în funcție nu mai poate fi dispusă din cauza unor condiții obiective³⁴. În alte cazuri, însuși angajatul, care s-a încadrat în altă funcție și este mulțumit de noua situație, nu cere reintegrarea în munca avută anterior, ci pretinde numai constatarea caracterului ilegal al concedierii și plata despăgubirii³⁵. În sfîrșit, în cazul în care imediat după desfaceria contractului de muncă angajatul a fost încadrat în altă funcție și nu a suferit un prejudiciu, el poate totuși cere numai constatarea ilegalității concedierii, fără a mai pretinde reintegrarea în funcția avută anterior și plata despăgubirii. O astfel de cerere poate fi și justificată, de exemplu, prin interesul angajatului de a se înlătura motivele și temeiul legal al concedierii indicate de unitate, care ar arunca în mod nejust o lumină nefavorabilă asupra comportării în munca avută anterior, de exemplu, desfaceria contractului de muncă pe temeiul lit. e, în loc de lit. d, din art. 20, codul muncii.

Acordarea despăgubirii pe timpul cît angajatul a fost lipsit de cîștigul său, ca urmare a desfacerii contractului de muncă, este condiționată de constatarea caracterului ilegal al măsurii luate de unitate. În vederea acestei constatări, organul de jurisdicția muncii competent trebuie sesizat prin plîngerea angajatului în termenul prevăzut de art. 118, al. 2, din codul muncii, adică în 7 zile de la data comunicării, de către acel care angajează, a desfacerii contractului

³³ A se vedea nota de I. Vurdea la sentința civilă nr. 1145 din 14 iulie 1961 a Tribunalului popular raion Gurahonț, în «Justiția nouă», nr. 7/1963, p. 131—134.

³⁴ A se vedea p. 4—5.

³⁵ Constatarea ilegalității desfacerii contractului de muncă poate fi cerută și de moștenitorii angajatului decedat, în scopul valorificării drepturilor cu caracter patrimonial. Tribunalul Popular, raion Piatra-Neamț, sentința civilă nr. 265 din 26 ianuarie 1961, în «Legalitatea populară», nr. 12/1961, p. 111.

de muncă. Așadar, în cazul cînd cererea angajatului s-a limitat numai la acordarea despăgubirii prevăzută de art. 21¹ din codul muncii, sesizarea organului jurisdicțional trebuie făcută în același termen de 7 zile, iar nu în termenul de un an stabilit de art. 118, al. ultim, din codul muncii pentru orice pretenții bănești ale angajatului. Totuși, acest din urmă text își poate găsi aplicarea și în cazul sesizării cu cererea pentru acordarea despăgubirii prevăzută de art. 21¹ din codul muncii, dacă organul jurisdicțional competent a soluționa litigiul privind desfacerea contractului de muncă, a anulat măsura ilegală luată de unitate și a dispus reintegrarea în funcție, dar a omis să se pronunțe și asupra despăgubirii la care angajatul avea dreptul. De exemplu, organul administrativ ierarhic superior a dispus reintegrarea în muncă a unui angajat cu funcție de răspundere, fără a se pronunța și asupra despăgubirii pe care era competent să o acorde. În acest caz, angajatul are dreptul de a solicita plata despăgubirii prin cerere separată depusă la comisia pentru soluționarea litigiilor de muncă din unitatea respectivă, în termenul de un an prevăzut de art. 118, al. ultim, din codul muncii³⁶. Soluția se impune a fi adoptată pentru următoarele considerente: în primul rînd, potrivit art. 115 din codul muncii și art. 11 din H.C.M. nr. 1050/1960, comisia pentru soluționarea litigiilor de muncă are plenitudine de jurisdicție în domeniul acestor litigii, exceptînd acele care în mod expres sînt date de lege în competența altor organe; în al doilea rînd, în situația la care ne referim, acordarea despăgubirii se face pe baza anulării desfacerii contractului de muncă care a fost de acum pronunțată de către organul jurisdicțional competent.

Termenul de un an prevăzut de art. 118, al. ultim, din codul muncii, reîncepe a curge de la data hotărîrii de reintegrare, care nu a rezolvat și celălalt capăt de cerere.

În practica judiciară s-a pus problema dacă tribunalul popular este competent să dispună reintegrarea angajatului în funcție și obligarea unității la plata despăgubirii în cazul cînd admite plîngerea introdusă, conform art. 12 din decretul nr. 320/1958, împotriva hotărîrii consiliului de judecată din întreprindere (instituție), prin care angajatul a fost pedepsit cu îndepărtarea din serviciu și pe baza cărei sancțiuni unitatea i-a desfăcut contractul de muncă. Tribunalul Suprem, într-o decizie de speță³⁷, s-a pronunțat afirmativ în această problemă, deși în cuprinsul decretului nr. 320/1958 nu există vreun text care să prevadă dreptul pentru consiliul de judecată și nici

³⁶ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1217 din 3 octombrie 1962, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 249—252.

Privitor la folosirea termenelor de sesizare prevăzute de art. 118 din codul muncii în cazul pretențiilor bănești ale angajaților a se vedea și deciziile Colegiului civil al Tribunalului Suprem, nr. 848 din 18 iulie 1962, în *«Justiția nouă»*, nr. 3/1963, p. 161 și nr. 1031 din 10 septembrie 1962, în *«Justiția nouă»*, nr. 8/1963, p. 164.

De asemenea, Eugen Burlacu, *Termenele în care pot fi valorificate drepturile prevăzute de art. 21¹ din codul muncii*, în *«Justiția nouă»*, nr. 1/1962, p. 111—113.

³⁷ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1891 din 15 decembrie 1961, în *Culegere de decizii*, 1960, p. 328—331.

pentru tribunalul popular de a dispune reintegrarea în funcție și plata despăgubirii. În motivarea deciziei, Tribunalul Suprem pornește de la sarcina constituțională a instanțelor judecătorești, de a apăra drepturile și interesele garantate de lege ale oamenilor muncii și de a le restabili în cazul cînd ele sînt încălcate³⁸, ajungînd la concluzia justă că în cazul cînd constată nevinovăția angajatului sancționat de consiliul de judecată, tribunalul popular nu trebuie să se limiteze numai la anularea sancțiunii, ci are dreptul și totodată datorita de a restabili drepturile încălcate și deci a hotărî reincadrarea în funcție și plata despăgubirii. Soluția contrarie impune ca în urma anulării sancțiunii de către tribunalul popular, angajatul să înceapă un nou proces în scopul reintegrării în funcție și a obținerii despăgubirii, ceea ce ar duce la întîrzierea restabilirii drepturilor încălcate.

Care organ trebuie să determine cuantumul concret al despăgubirii cuvenite angajatului reintegrat? Unele organe de jurisdicția muncii s-au limitat numai la a obliga unitatea să plătească despăgubirea, fără a stabili și cuantumul acesteia, iar altele, făcînd calculele necesare, determinau ele înșile suma de plată. De asemenea, instanțele de validare a popririi procedau în mod diferit în cazul cînd cuantumul despăgubirii nu era stabilit de organul care soluționase liti-giul de muncă: unele considerau că angajatul trebuia să se adreseze din nou organului de jurisdicția muncii competent pentru ca acesta să determine suma de plată, iar altele procedau la calcularea acestei sume.

Evident că organul jurisdicțional care anulează desfacerea contractului de muncă și dispune reintegrarea în funcție este în măsură să cunoască cuantumul prejudiciului suferit de angajat în intervalul dintre concedierea ilegală și pronunțarea hotărîrii definitive de reinte-grare și, în consecință, poate determina despăgubirea cuvenită angajatului pentru această perioadă.

Dificultatea apare în cazul refuzului nejustificat al unității de a executa hotărîrea definitivă de reinte-grare, deoarece în raport cu data pronunțării acestei hotărîri, prejudiciul pe timpul pînă la reinte-grare efectivă este viitor și incert. Pentru această perioadă a lipsei forțate de la serviciu organul de jurisdicția muncii nu are elemen-tele necesare pentru a determina prejudiciul și deci nu va putea stabili despăgubirea corespunzătoare prin însăși hotărîrea de reinte-grare în funcție. După executarea hotărîrii de reinte-grare angajatul ar putea introduce o nouă acțiune, limitată numai la cererea de despă-gubire, dar această cale este mai complicată și întîrzie restabilirea dreptului încălcat. De aceea, Tribunalul Suprem s-a pronunțat în sensul că organul de jurisdicția muncii poate obliga unitatea la plata despăgubirii dacă nu va executa hotărîrea de reinte-grare, urmînd ca stabilirea cuantumului acestei despăgubiri să fie făcută cu prilejul executării. Astfel, tribunalul popular, ca instanță de validare a po-

³⁸ A se vedea art. 65 din Constituție și art. 1 din legea pentru organizarea judecătorească.

pririi, poate determina cuantumul întregii despăgubiri, precizînd suma cuvenită pentru fiecare perioadă a absenței forțate de la muncă³⁹, sau numai suma pentru timpul de după pronunțarea hotărîrii de reintegrare, dacă pentru perioada anterioară despăgubirea a fost stabilită de însuși organul de jurisdicția muncii⁴⁰.

Determinarea cuantumului despăgubirii de către instanța de validare este justificată de Plenul Tribunalului Suprem⁴¹ cu următoarele argumente convingătoare: a) organul de jurisdicție a muncii nu poate prevedea data reintegrării efective pentru a stabili cuantumul despăgubirii pentru perioada de după pronunțarea hotărîrii definitive de reintegrare; b) hotărîrea organului jurisdicțional prin care obligă unitatea la reintegrarea în funcție și plata despăgubirii chiar dacă nu determină cuantumul acestei despăgubiri, este totuși susceptibilă de executare, deoarece conține elementele necesare prevăzute de dispozițiile art. 379 din codul de procedură civilă pentru a fi executată; într-adevăr, cuantumul despăgubirii poate fi stabilit de instanța de validare care va folosi în acest scop statele de salarii și adevărurile necesare; c) în sfîrșit, potrivit dispozițiilor din codul de procedură civilă, pentru executarea hotărîrii de fond, instanța de validare are dreptul de a determina cuantumul creanței.

Intrucît despăgubirea pentru perioada de după pronunțarea hotărîrii definitive de reintegrare este acordată pentru daunele pricinuite angajatului prin refuzul nejustificat al unității de a executa această hotărîre, în fața instanței de validare a popririi unitatea va putea să facă dovada că a oferit angajatului postul în care s-a dispus reintegrarea, dar acesta și-a manifestat refuzul de a-l ocupa⁴².

5. Răspunderea persoanei vinovate de concedierea ilegală a angajatului sau de neexecutarea hotărîrii definitive de reintegrare

Persoana care a desfăcut contractul de muncă al unui angajat cu încălcarea dispozițiilor legale răspunde pentru măsura luată — după caz — disciplinar, penal sau material. Răspunderea materială, care poate fi cumulată cu una din celelalte forme ale răspunderii, este angajată numai dacă acea persoană a pricinuit o daună unității respective, din vina sa și în legătură cu munca sa, luînd măsura concedierii ilegale.

³⁹ Plenul Tribunalului Suprem, decizia de îndrumare nr. 16, din 28 iulie 1960, în *Culegere de decizii*, 1960, p. 21—24. A se vedea și Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1724 din 1 octombrie 1956, în «Legalitatea populară», nr. 2/1957, p. 230—231.

⁴⁰ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1346 din 17 octombrie 1962, în «Justiția nouă», nr. 12/1963, p. 167.

⁴¹ Decizia de îndrumare nr. 16 din 28 iulie 1960, în *Culegere de decizii*, 1960, p. 21—24.

⁴² A se vedea nota 40.

Potrivit dispozițiilor art. 21¹ din codul muncii, unitatea este obligată a despăgubi pe angajatul reintegrat, deoarece aceasta a încheiat contractul de muncă, iar un organ al ei a pricinuit paguba suferită de angajatul concediat în mod abuziv. În consecință, despăgubirea trebuie cerută unității, iar nu persoanei care a luat măsura desfacerii contractului de muncă⁴³. Această persoană urmează însă a răspunde material față de unitatea respectivă dacă sînt întrunite condițiile de existență ale răspunderii materiale a angajaților. Răspunderea materială poate fi limitată sau integrală, după cum în cauză își găsește aplicarea art. 68 ori art. 68¹ din codul muncii. Pentru plata despăgubirii pe timpul de după pronunțarea hotărîrii definitive de reintegrare, despăgubirea este totdeauna integrală, această dispoziție, cuprinsă în art. 21¹, al. ultim din codul muncii, fiind stabilită în interesul respectării legalității. Așadar, problema răspunderii materiale a persoanei care a desfăcut ilegal contractul de muncă al unui angajat se rezolvă cu ajutorul dispozițiilor din codul muncii care reglementează răspunderea materială (art. 67 și urm.).

Dacă despăgubirea unității se realizează pe calea acțiunii în regres împotriva persoanei care a luat măsura desfacerii contractului de muncă și care n-a fost parte în litigiul privind reintegrarea în funcție, urmează că probele administrate în cadrul acestui litigiu, precum și constatările făcute prin hotărîrea definitivă de reintegrare în funcție, nu-i sînt opozabile acelei persoane în litigiul privind răspunderea sa materială pentru prejudiciul suferit de unitate ca urmare a măsurii ilegale⁴⁴.

Potrivit dispozițiilor art. 69¹, al. ultim, din codul muncii, acel care angajează este obligat să facă dovada temeiniciei și legalității dispoziției de reținere; el va trebui să folosească probe care în litigiul privind răspunderea materială vor fi făcute în contradictoriu cu persoana căreia i se impută suma plătită de unitate pentru concedierea ilegală. În cadrul acestui litigiu se poate pune și problema limitelor răspunderii și chiar a inexistenței vinei persoanei care a luat măsura desfacerii contractului de muncă, îndeosebi în cazul unităților mari și cu o activitate complexă.

Este îndeobște cunoscut că într-o unitate mare, cu personal numeros și multe servicii, conducătorul respectiv nu are posibilitatea să cunoască în mod nemijlocit toate situațiile concrete care privesc activitatea întregului personal și că în cele mai multe cazuri acesta ia măsurile corespunzătoare pe baza rapoartelor sau lucrărilor întocmite de șefii serviciilor subordonate. Pe acest considerent s-a întemeiat Tribunalul Suprem cînd a decis, în mod just, că organul de conducere al unității nu poate fi făcut răspunzător de concedierea ilegală a unui angajat, dacă această măsură a fost luată pe baza referatului făcut de un șef de serviciu, care nu a relatat situația reală. În acest caz,

⁴³ A se vedea și Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1142 din 31 mai 1955, în *Culegere de decizii*, 1955, vol. 2, p. 47—48.

⁴⁴ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 1297 din 23 noiembrie 1961, în *Culegere de decizii*, 1961, p. 241—244.

răspunderea revine celui care a întocmit referatul necorespunzător realității, inducând astfel în eroare pe conducătorul unității⁴⁵.

De altfel, în același mod a soluționat Tribunalul Suprem și problema răspunderii organului de conducere și în cazul când desfacerea contractului de muncă s-a făcut cu indicarea unui text greșit, dacă încadrarea în acest text este consecința unui referat de serviciu eronat, prezentat conducerii unității de către angajatul care avea atribuția să-l întocmească⁴⁶.

Desigur că organul de conducere nu poate fi exonerat de răspundere în toate situațiile, chiar dacă este cazul unei unități cu activitate complexă și personal numeros. Astfel, conducătorul unității este răspunzător de concedierea ilegală dacă a avut posibilitatea să facă cercetările necesare sau cel puțin să asculte pe cel învinuit, dar a procedat cu ușurință și nu a întreprins nimic pentru a evita luarea unei măsuri nedrepte și cu consecințe păgubitoare pentru unitate. De asemenea, conducătorul unității își angajează răspunderea dacă încadrarea concedierii într-un text greșit s-a făcut după indicațiile sale ori chiar de el însuși, fără avizul oficiului juridic al unității.

Bineînțeles că, dacă din situația de fapt rezultă vina nu numai a conducătorului unității, dar și a altor angajați subordonați, sint răspunzători pentru paguba pricinuită unității toți acei care au conlucrat la luarea măsurii nelegale, în raport cu gradul de vinovăție al fiecăruia.

Cu toată existența unor imprecizuni, care au înlesnit adoptarea unor soluții diferite în practica organelor de jurisdicția muncii și au făcut necesară intervenția Tribunalului Suprem în scopul asigurării unei practici judiciare unitare, reglementarea actuală privind reintegrarea angajatului în funcție și despăgubirea acestuia pentru prejudiciul suferit este vădit superioară celei anterioare.

Preocuparea legiuitorului de a întări garanțiile juridice stabilite în folosul angajaților rezultă, în primul rând, din faptul că în prezent reglementarea unei probleme atât de importante este făcută prin însuși codul muncii, iar nu printr-un act normativ subordonat legii, ca sub regimul regulamentului din 1950. Apoi, potrivit dispozițiilor art. 21¹ din codul muncii, angajatul al cărui contract de muncă a fost desfăcut în mod ilegal are dreptul la reintegrarea în funcție și în cazul când după concedierea abuzivă s-a încadrat într-un alt post, chiar egal ori superior celui avut anterior. De asemenea, dispozițiile în vigoare reglementează mai amănunțit și în termeni corespunzători problema despăgubirii la care are drept angajatul reintegrat în funcție, determinând totodată cadrul legal în care urmează a fi soluționată problema răspunderii materiale a persoanei vinovate de luarea măsurii ilegale.

Așadar, reglementarea actuală privind reintegrarea în funcție, realizează o întărire a garanțiilor juridice ale îndeplinirii dreptului la muncă.

⁴⁵ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 156 din 2 martie 1962, în *Culegere de decizii*, 1962, p. 232—235.

⁴⁶ Tribunalul Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 727 din 21 ianuarie 1962, în *«Justiția nouă»*, nr. 2/1963, p. 146—147.

ВОССТАНОВЛЕНИЕ В ДОЛЖНОСТИ НЕЗАКОННО УВОЛНЕННОГО РАБОТНИКА

Краткое содержание

Автор рассматривает последствия отмены компетентным органом незаконного расторжения трудового договора. При этом тщательно и подробно исследуются распоряжения КЗоТ, касающиеся восстановления на прежней работе, оплаты за вынужденный прогул и материальной ответственности должностных лиц, виновных в неосновательном увольнении работника, или не исполнивших решение суда о восстановлении на работе.

Сопоставляя современную регламентацию (ст. 21 КЗоТ) с предыдущей, автор делает вывод, что произошло укрепление гарантий права на труд: включением распоряжений относительно восстановления на работе в КЗоТ; права незаконно уволенного рабочего настолько расширены, что он имеет право требовать восстановления в прежней должности даже в том случае если после увольнения он поступил на другую работу; оплата за вынужденный прогул регламентирована более подробно и четко; уточнились условия ответственности должностного лица, виновного в неосновательном увольнении.

LA RÉINTÉGRATION DES SALARIÉS REVOQUÉS

Résumé

L'auteur examine les conséquences de l'annulation de la résiliation du contrat individuel de travail, prononcée par l'organe juridictionnel compétent. Successivement, sont analysées les dispositions du code du travail concernant la réintégration du salarié dans la fonction antérieurement occupée, l'indemnité pour l'absence forcée du salarié, ainsi que la responsabilité matérielle du fonctionnaire qui l'a congédié d'une manière abusive ou qui a refusé l'exécution de l'arrêt définitif concernant la réintégration.

L'actuelle réglementation de la réintégration (art. 21¹ c. du tr.) a réalisé — par rapport aux dispositions antérieures — un renforcement des garanties du droit au travail. En effet, les nouvelles dispositions concernant la réintégration ont été incorporées dans le code du travail ; le salarié a le droit de solliciter la réintégration même s'il a été ré-engagé dans une autre fonction, après la résiliation du contrat de travail antérieur ; l'indemnité pour le salarié réintégré a été plus minutieusement réglementée et, enfin, la loi fait des précisions nécessaires concernant la responsabilité matérielle de la personne coupable de licenciement abusif.

DREPTUL DE DISPOZIȚIE AL COOPERATIVELOR AGRICOLE DE PRODUCȚIE

DE

PAUL I. DEMETRESCU

1. Proprietatea, ca noțiune economică, fiind, după cum a arătat Marx, „însușirea naturii de către individ, în cadrul și prin mijlocirea unei forme sociale determinate”¹, procesul apropiierii obiectelor naturii apare ca o condiție necesară pentru existența oricărei societăți omenești. În acest înțeles, proprietatea cuprinde și procesul de apropiere a obiectelor naturii — deci raportul dintre om și natură — și forma în care este realizat acest proces — prin urmare relațiile de producție.

În sens juridic, proprietatea îmbracă forma dreptului de proprietate, fiind un rezultat al consacrării în normele de drept a raporturilor economice de proprietate. Relațiile de proprietate sînt prin urmare expresia juridică a relațiilor de producție existente, relații determinate de natura proprietății asupra mijloacelor de producție existente².

Din punct de vedere al esenței sale economice, dreptul de proprietate fiind un drept de apropiere într-o anumită formă socială, reprezintă o categorie istorică, al cărei conținut se schimbă o dată cu schimbarea raporturilor economice de proprietate.

Proprietatea de stat și proprietatea cooperatistă, prin natura lor socială, sînt de același tip, forme de proprietate socialistă. Specificul formării lor determină însă unele deosebiri între ele, în ce privește subiectul și obiectul dreptului de proprietate — în cazul proprietății de stat, proprietar fiind statul, în cazul proprietății cooperatiste, proprietar fiind organizațiile cooperatiste — în cadrul cărora intră și cooperativele agricole de producție, ca organizații cooperatiste de producție agricolă.

¹ K. Marx, *Contribuții la critica economiei politice*, E.S.P.L.P., București, 1954, p. 211; Marx-Engels, *Opere alese*, vol. I, ed. II, E.S.P.L.P., 1955, p. 404.

² K. Marx, *Contribuții la critica economiei politice*, E.S.P.L.P., București, 1954, p. 9.

2. Într-o cooperativă agricolă de producție, fiecare membru se află într-un anumit raport juridic cu cooperativa, în ceea ce privește dreptul de a dispune de proprietatea obștească.

Această legătură poate avea un caracter nemijlocit, cum este cazul participării membrilor la repartitia veniturilor cooperativei sau poate fi exprimată prin alte raporturi, cum este participarea membrilor la aprobarea planului de producție și a bugetului de venituri și cheltuieli.

Ca proprietară, cooperativa agricolă de producție, în limitele stabilite de lege, are dreptul de a poseda, a se folosi și a dispune de bunurile sale. Conținutul dreptului de proprietate al cooperativei este format prin urmare din prerogativele pe care legea le conferă proprietarului: posesiunea — posibilitatea de fapt pe care cooperativa o are de a deține bunurile care-i sînt necesare în vederea realizării scopului, pentru care a fost înființată; folosința — dreptul de a dobîndi foloase din însușirile lor; dispoziția — posibilitatea pe care o are de a determina situația juridică a bunului, o acțiune deci care are de scop nașterea, modificarea sau încetarea drepturilor și obligațiilor privind un bun.

Dreptul de dispoziție al cooperativei agricole de producție asupra bunurilor sale înseamnă, în primul rînd, prin urmare, dreptul acesteia de a participa la circuitul civil, în conformitate cu planul de producție și bugetul de venituri și cheltuieli. Presupunînd o legătură contractuală și extracontractuală între organizațiile socialiste — organizații de stat, cooperatiste, intercooperatiste — dreptul de dispoziție este astfel un puternic mijloc de întărire a relațiilor de producție ale cooperativei, din moment ce privește nu numai sfera sa de activitate, ci și structura obiectelor proprietății sale.

Dreptul de proprietate permite astfel cooperativei agricole de producție, prin puterea sa, posesiunea, folosința și dispoziția asupra bunurilor, prin organele sale de conducere, în direcția și în limitele stabilite prin statutul model și hotărîrea adunării generale, potrivit cu destinația pe care fiecare categorie de bunuri o are, în vederea îndeplinirii planului de producție și bugetului de venituri și cheltuieli.

Trebuie să subliniem, cu această ocazie, importanța pe care o are cooperativizarea agriculturii în ceea ce privește crearea premiselor de ordin obiectiv, pentru îmbunătățirea continuă a formelor și metodelor democratice de conducere în cooperativele agricole de producție și în conducerea și îndrumarea de către stat a agriculturii.

Directia în care se realizează dreptul de proprietate al unei cooperative agricole de producție este determinată de sarcinile ce stau în fața sa, prerogativele dreptului de proprietate fiind exercitate în scopul satisfacerii nevoilor personale ale membrilor, consolidării organizatorico-economice a cooperativei agricole de producție, sporirii investițiilor în producția obștească și construcțiile culturale și satisfacerea, în măsura obligațiilor asumate, a nevoilor statului.

Prerogativele dreptului de proprietate al cooperativei agricole de producție se exercită deci prin puterea sa, însă nu numai în interesul său, ci și în acel al întregii societăți.

Prerogativele acordate proprietarului — de a poseda, a se folosi și dispune de bunurile sale — prin puterea sa, exprimă astfel pe deplin conținutul dreptului de proprietate. Acest conținut nu trebuie pus în legătură cu interesul celui care-l exercită, pentru că proprietarul nu folosește totdeauna proprietatea numai în interesul său, ci, așa cum este cazul cooperativelor agricole de producție, și în interesul statului.

3. Aplicând proprietății cooperativelor agricole de producție principiile fundamentale cu privire la dreptul de posesiune, folosință și dispoziție, va trebui să ținem seama de un anumit specific al acestor prerogative, determinate de particularitățile formei de proprietate cooperatistă.

Dreptul de posesiune al unei cooperative agricole de producție este legat astfel de folosirea cât mai rațională a obiectelor posesiunii, în scopul desfășurării activității de producție agricolă a cooperativei, în concordanță cu directivele și dispozițiile organelor de partid și de stat; dreptul de folosință este legat de obligația folosirii mijloacelor de producție și a celorlalte valori materiale ce se găsesc în posesia cooperativei, în așa mod încît, plecînd de la sarcinile ce i-au fost trasate, să-i asigure desfășurarea activității de producție agricolă pe baza principiului reproducției socialiste lărgite.

4. O cooperativă agricolă de producție va putea dispune de bunurile sale fie prin consumarea lor materială în procesul de producție, fie prin repartizarea veniturilor — în natură sau în bani — obținute din desfășurarea activității sale de producție, fie prin înstrăinarea bunurilor sale, sau dobîndirea de bunuri. Dreptul ei de dispoziție trebuie privit deci sub mai multe aspecte.

a) În primul rînd — înțelegere caracteristică dreptului civil — în sensul, după cum am arătat, a participării cooperativei agricole de producție la circuitul civil, folosirea acestui drept presupunînd astfel raporturi contractuale și extracontractuale, care lărgesc sfera de activitate a cooperativei, dar îi modifică și structura proprietății.

Raporturile juridice ce rezultă din dreptul de dispoziție asupra proprietății cooperativei, în acest prim înțeles, se nasc în legătură cu înstrăinarea sau dobîndirea de bunuri, pe bază contractuală și au un caracter oneros, ceea ce corespunde naturii înseși a proprietății cooperativei.

Natura proprietății cooperativei agricole de producție face ca forma contractuală să fie preferată și uneori singura formă posibilă a raporturilor ei juridice patrimoniale, fiind aplicată atît în cazul realizării producției cooperativei, cit și în acel al înstrăinării bunurilor sale.

b) Dreptul de dispoziție înseamnă, în al doilea rînd, înțelegere caracteristică însă dreptului cooperatist agricol — dreptul pe care-l are cooperativa de a fixa un bun la o anumită unitate de producție, în scopul folosirii în activitatea acesteia. Consiliul de conducere, exer-

citind dreptul de dispoziție asupra bunurilor cooperativei, atribuie brîgăzilor de producție și zootehnice, animale, mașini, mijloace de transport, construcții necesare producției. În acest înțeles, prin exercitarea dreptului de dispoziție nu are loc un transfer al bunului față de alte persoane sau organizații, el fiind fixat numai la o anumită unitate de producție, în scopul folosirii lui în activitatea productivă a acesteia.

c) Este de asemenea vorba de exercițiul dreptului de dispoziție, în cazul fixării fondului social din care trebuie să facă parte un bun al cooperativei, precum și în cazul repartizării veniturilor în natură și în bani pe fonduri sociale — după executarea obligațiilor cooperativei față de stat — precum și eliberarea sub formă de avans membrilor, a unei părți din producție și bani, iar la socoteala definitivă a veniturilor, a plății de zile-muncă și de plăți suplimentare³.

Dreptul de dispoziție presupune prin urmare organizarea folosinței, a stabilirii ordinii de folosire a bunurilor cooperativei, potrivit destinației lor.

5. Natura juridică, temeiul și efectele dreptului de dispoziție sînt diferite, în ce privește organizarea folosinței în interiorul cooperativei, de situația în care sînt înstrăinate bunuri ale acesteia.

Dreptul de dispoziție asupra bunurilor unei cooperative agricole de producție va putea fi exercitat — de către consiliul de conducere, președinte sau alte persoane împuternicite pentru exercițiul său — numai pe baza unei hotărîri a adunării generale.

Privită din punct de vedere a folosirii proprietății în interiorul cooperativei, baza dreptului de dispoziție este hotărîrea de dispoziție a organului respectiv de conducere.

În cazul transferării unui bun al cooperativei, hotărîrea organului de dispoziție este de asemenea o bază juridică necesară, însă alături de ea trebuie să existe și alte temeiuri juridice. De ex. în cazul contractelor încheiate în cadrul sistemului de contractări de produse agricole, cooperativa, încheind astfel de contracte, înstrăinează producția sa viitoare⁴. Contractele sînt aprobate de adunarea generală, — în care sînt soluționate toate problemele importante ale cooperativei direct de către membri, și care exercită și dreptul de dispoziție asupra producției viitoare a cooperativei. Executarea acestor contracte și dispoziția directă ce se face asupra lor, în sensul transferării proprietății asupra organului de stat respectiv, este însă o obligație a consiliului de conducere al cooperativei, — organ executiv, avînd caracter reprezentativ — și a președintelui — care ia dispoziții operative în problemele concrete prin care se realizează hotărîrile luate de adunarea generală și consiliul de conducere.

³ Paul I. Demetrescu, *Regimul juridic al fondurilor unei gospodării agricole colective*, „Justiția nouă”, nr. 10/1962.

⁴ Paul I. Demetrescu, *Natura juridică a contractului din cadrul sistemului de contractări de produse agricole*, „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași”, sect. III, tomul VI, 1960, p. 191.

6. Cooperativele agricole de producție au în general un drept de dispoziție deplină asupra bunurilor proprietatea lor, putînd deci ca, după aprecierea lor și potrivit statutului, să dispună de bunurile lor, de producția și mijloacele lor bănești, atît în ce privește înstrăinarea către alte persoane sau organizații, cit și folosirea lor în interesul cooperativei.

În anumite situații, cooperativele agricole de producție au însă un drept de dispoziție limitat, în sensul că au posibilitatea de a folosi numai o parte din proprietatea lor, limitată de lege și interdicția de a realiza dreptul de dispoziție asupra unui alt bun, de ex. nu vor putea să alimenteze nici un fond social — cu excepția fondului de semințe și a fondului de furaje — mai înainte de a-și îndeplini obligațiile față de stat.

7. Dreptul de dispoziție al cooperativei se înfăptuiește de organele corespunzătoare de conducere ale cooperativei, în limitele competenței lor și se exercită sub forma de acte emise de aceste organe — hotărîri ale adunărilor generale, consiliului de conducere, acte ale președintelui. Aceste acte reprezintă baza juridică pentru realizarea dreptului de dispoziție⁵.

Aprobind planul de producție și bugetul de venituri și cheltuieli, reprezentînd veniturile cooperativei sau luînd hotărîri în alte probleme, adunarea generală înfăptuiește prin aceasta dreptul de dispoziție asupra proprietății cooperativei. Pe baza hotărîrii adunării, consiliul de conducere și președintele exercită dreptul de dispoziție asupra bunurilor cooperativei.

Hotărîrea adunării generale poate avea un caracter general — astfel aceea prin care aprobă planul de producție și bugetul de venituri și cheltuieli, pentru executarea căroră urmează a fi îndeplinite de consiliul de conducere acte de dispoziție privind bunurile cooperativei; hotărîrea adunării generale se poate referi la unele categorii de operațiuni, — de ex. vînzarea pe piața neorganizată de produse agricole, încheierea de contracte în cadrul sistemului de contractări de produse agricole; hotărîrea adunării generale poate privi repartizarea veniturilor în natură și în bani realizată de cooperativă. Trebuie să arătăm, cu această ocazie, că în cazul înstrăinării unui bun dintr-un fond al cooperativei, bunul dobîndit în schimbul bunului înstrăinat va face parte din același fond — principiul subrogării reale — fiind supus regimului juridic pe care-l au bunurile din fondul respectiv.

Consiliul de conducere, pe baza hotărîrii adunării generale, achită obligațiile față de stat, repartizează veniturile în natură și bani pe fonduri sociale și în proprietatea personală a membrilor, ca o formă de plată pentru munca depusă de ei în producția obștească, la naștere, în acest mod, raporturi juridice între cooperativă și membri, pe baza cărora consiliul de conducere este obligat să elibereze membrilor

⁵ Paul I. Demetrescu, *Conducerea treburilor obștești în cooperativele agricole de producție*, în lucrarea *Drept colectivist agricol*, de Paul I. Demetrescu și Z. Oprea, Editura didactică și pedagogică, 1964, p. 194.

o anumită cantitate de produse și bani, iar membrii să pretindă eliberarea producției în cantitățile fixate de adunarea generală.

Președintele cooperativei exercita și el dreptul de dispoziție, atunci când ridică sume de bani din contul curent al cooperativei de la Banca de stat, ridicarea acestora fiind admisă numai în urma unei dispoziții scrise a Consiliului de conducere, semnată de președinte și contabil. Semnând un act al cooperativei, președintele participă, cu această ocazie, împreună cu contabilul, la exercitarea dreptului de dispoziție al cooperativei.

Brigadierul are și el exercițiul dreptului de dispoziție, când stabilește ordinea internă de folosire a bunului, pentru nevoile producției, dispoziția manifestându-se prin încredințarea de bunuri membrilor din brigadă.

8. În gospodăria personală a membrilor, proprietatea comună a membrilor acesteia îmbracă forma proprietății comune în devălmășie. În cazul unei gospodării personale formate din soți și din alte persoane, bunurile aflate în proprietatea comună pot fi bunuri ale soților sau ale tuturor membrilor gospodăriei personale. Deosebiri între cele două proprietăți comune se referă și la modul în care se realizează posesiunea, folosința și dispoziția asupra bunurilor comune și a întinderii dreptului de dispoziție asupra bunurilor comune.

Bunurile, proprietate comună în devălmășie a membrilor gospodăriei personale, se află în posesia și folosința lor comună, ei având un drept egal asupra lor. Dreptul de dispoziție asupra acestor bunuri se va putea exercita de membrii majori ai gospodăriei la un loc, de un membru împuternicit în acest scop de ei sau de capul gospodăriei personale.

Actele juridice privind administrarea sau dreptul de dispoziție asupra bunurilor, proprietate comună a membrilor gospodăriei personale, se încheie de capul gospodăriei personale, obligând gospodăria, în limitele împuternicirilor acordate.

9. O dată cu cooperativizarea agriculturii au fost create premisele de ordin obiectiv pentru îmbunătățirea conducerii și îndrumării de către stat a cooperativelor agricole de producție. Aceasta duce și la dezvoltarea democrației interne în aceste organizații economice, prin urmare la participarea largă și activă a membrilor la rezolvarea celor mai importante probleme ale cooperativei.

Se ridică așadar chestiunea de a se ști în ce măsură dezvoltarea democrației interne poate influența exercițiul dreptului de dispoziție.

O largă răspindire a căpătat adunarea generală ținută și sub forma adunării împuterniciților — organ reprezentativ de conducere, format din persoane de încredere alese de membri în adunarea generală a brigăzii. Această nouă formă de adunare se justifică prin aceea că este greu a se aduna laolaltă un număr mare de membri și de a

realiza o participare efectivă la dezbateri — prin critici, propuneri, angajamente — a membrilor ce doresc să ia cuvântul⁶.

În ipoteza că alături de adunarea generală a membrilor cooperatori funcționează și o adunare a imputerniciților, această adunare va avea atribuțiile fixate prin statut sau hotărîrea adunării generale, printre care și exercițiul dreptului de dispoziție. În ipoteza însă în care adunarea imputerniciților va funcționa în locul adunării generale a cooperatorilor, vor intra în competența sa toate atribuțiile adunării generale, printre care și exercițiul dreptului de dispoziție.

În cadrul brigăzilor de producție — care au dobîndit în cooperativele agricole de producție un caracter permanent, prin loc, durată și înzestrare tehnică — se pot forma și adunări de brigadă, care sînt organe colegiale de conducere. Se realizează, în acest mod, un nou pas în perfecționarea democrației directe și în imbinarea principiului colegialității cu conducerea unipersonală a cooperativei agricole de producție.

Adunările de brigadă examinează probleme interne ale brigăzii — probleme de producție culturale — competența lor fiind stabilită de statut și de hotărîrile adunării generale a membrilor și acele ale adunării imputerniciților.

Competența adunărilor pe brigazi ale membrilor, alături de adunările generale — cu sau fără adunări ale imputerniciților — se stabilește prin statut, prin hotărîri ale adunării generale a membrilor sau ale adunării imputerniciților. Adunările pe brigazi ale membrilor pot hotărî numai în problemele care se referă la activitatea de producție a brigăzii, ele neputînd exercita dreptul de dispoziție.

Noile organe de conducere care apar în cooperativele agricole de producție, în procesul de dezvoltare a democrației directe, vor contribui la îmbunătățirea sistemului de conducere al acestora. Prezintă astfel importanță cunoașterea atribuțiilor fiecărui organ, măsura și formele prin urmare în care poate fi exercitat dreptul de dispoziție al cooperativei agricole de producție.

10. În ce privește exercițiul dreptului de dispoziție, va trebui să ținem seama și de faptul că s-au format, pe linia cooperării în producția agricolă, organizații intercooperatiste, prin asocierea mai multor cooperative agricole de producție.

În aceste organizații, cooperativele asociate aduc mijloace materiale, în scopul executării unor lucrări necesare satisfacerii intereselor lor comune, iar munca se desfășoară în comun de membrii desemnați de cooperativele asociate.

Bunurile aduse de cooperativele asociate în organizația intercooperatistă rămîn proprietatea cooperativelor asociate, formînd în patrimoniul fiecăreia o grupă distinctă de bunuri cu un regim juridic corespunzător.

⁶ Alexandru Tănase, *Perfecționarea democrației interne și dezvoltarea inițiativei colectivității în activitatea de producție*, „Cercetări filozofice”, nr. 4, 1964, p. 901.

punzător destinației concrete pe care le au în organizația intercooperatistă. Aceste bunuri, datorită afectării lor, formează însă elementele unui fond social, al organizației intercooperatiste, astfel că prerogativele dreptului de proprietate asupra bunurilor se exercită de cooperativele asociate⁷.

ПРАВО РАСПОРЯЖЕНИЯ КОЛХОЗА

Краткое содержание

Автор показывает значение осуществления права распоряжения в общественном хозяйстве колхоза, в колхозном дворе и в межколхозных организациях.

Притом излагаются особенности осуществления права распоряжения в колхозном праве по сравнению с гражданским правом и органы посредством которых оно осуществляется.

LE DROIT DE DISPOSITION D'UNE EXPLOITATION AGRICOLE COLLECTIVE

Résumé

L'auteur relève l'importance de l'exercice du droit de disposition par une coopérative agricole de production, par les exploitations personnelles des membres et les associations de plusieurs coopératives agricoles de production.

Sont analysées ensuite les particularités présentées par l'exercice du droit de disposition dans le droit coopératiste agricole et indiqués les organes par lesquels s'exercent.

⁷ Salvator Brădeanu, *Organizația intercooperativă, ca formă de cooperare a mai multor gospodării agricole colective*, „Justiția nouă”, nr. 4, 1962, p. 27.

OBSERVAȚII ASUPRA TRATATELOR DE DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT ÎNCHEIATE DE R.P.R. CU UNELE ȚĂRI SOCIALISTE

DE

MIHAI JACOTĂ

Începînd cu anul 1958, Republica Populară Romînă a încheiat cu țările socialiste din Europa tratate privind asistența juridică în cauzele civile, de familie și penale. Asemenea tratate au fost încheiate în aceeași perioadă și între celelalte țări socialiste. Constituînd un eveniment considerabil pentru dreptul internațional privat socialist, aceste tratate au atras de la început în mod deosebit atenția literaturii de specialitate, atît din țările socialiste¹, cit și din cele burgheze².

Studiile publicate pînă acum au urmărit să infățișeze și să interpreteze principalele dispoziții ale tratatelor. Dar aceasta a constituit numai o etapă preliminară a cercetării științifice în acest domeniu — este drept, inevitabilă, necesară și singura posibilă imediat după intrarea lor în vigoare. Astăzi, după încheierea tratatelor de asistență între toate țările socialiste din Europa, după ce instanțele au avut ocazia să rezolve un număr important de litigii cu aplicarea regulilor din tratate, este posibilă, pe de o parte, o caracterizare a reglementării cuprinse în ele (ținînd seama și de ansamblul tratatelor de asistență încheiate între țările socialiste), definirea principalelor probleme pe care le ridică aplicarea lor, iar, pe de altă parte, se pot face observații asupra eventualelor căi de îmbunătățire a reglementării în unele privințe, observații care rezultă din examinarea aplicării tratatelor în practica judiciară.

¹ În țara noastră, tratatele au fost examinate în cîteva articole apărute în «Justiția nouă», nr. 1, 1960, p. 3; nr. 1, 1960, p. 125; nr. 6, 1962, p. 23; nr. 10, 1963, p. 55-70; nr. 6, 1960, p. 1138; nr. 5, 1959, p. 935. Pentru literatura din celelalte țări socialiste, a se vedea mai jos p. 3, nota 3 și p. 4, nota 9.

² H. Batiffol, *Les règles de conflits de lois dans les traités conclus entre U.R.S.S. et les démocraties populaires*, în «Revue critique de droit international privé», 1960, p. 287; idem, *Difficultés pratiques d'application des traités sur l'aide judiciaire*, în «Revue critique de droit international privé», 1961, p. 911.

II. Tratatetele de asistență juridică prezintă unele trăsături caracteristice pentru reglementarea internațională a raporturilor cu un element străin între țările socialiste. Aceste trăsături n-au fost puse pînă acum în lumină. Iar adincirea teoretică a unor probleme ridicate de tratate poate contribui la justa soluționare a chestiunilor practice care apar în fața tribunalelor, așa cum vom încerca să arătăm. În rindurile de față, ne propunem să caracterizăm succint reglementarea conflictuală cuprinsă în tratatele de asistență, urmărind să desprindem semnificația noii reglementări, cit și progresul pe care-l realizează în ansamblul convențiilor internaționale privind chestiuni de drept internațional privat încheiate între țările socialiste. Acest lucru ne va ajuta, în același timp, să desprindem deosebirile calitative care separă tratatele încheiate între țările socialiste de cele încheiate între țările burgheze și locul pe care-l ocupă tratatele de asistență juridică în sistemul tratatelor, convențiilor și acordurilor între țările socialiste. Înțelegerea justă a caracterului reglementării conflictelor de legi conținută în tratate ne poate orienta în soluționarea unor chestiuni controversate în practică și literatura actuală de specialitate.

III. Tratatetele de asistență juridică sînt tratate de colaborare care cuprind dispoziții de natură diversă, cum ar fi acele referitoare la asistență juridică în sensul propriu, la conflictele de legi și la condiția juridică a străinilor.

În sensul restrîns, care este și cel propriu, asistența juridică se referă numai la serviciile în legătură cu administrarea justiției care se execută de organele competente ale unui stat la cererea organelor celuilalt stat³. Ele constau printre altele în acordarea de ajutor reciproc pentru efectuarea actelor de procedură, cum ar fi întocmirea și remiterea de documente, efectuarea perchezițiilor, transmiterea probelor materiale, ascultarea învinuților, martorilor și experților, interogarea părților. Acest sens rezultă chiar din dispozițiile din tratate. Astfel, art. 4 din tratatul cu U.R.S.S. intitulat „Volumul asistenței juridice”, precizează în sensul arătat de noi în ce constă asistența juridică⁴. Privesc asistența juridică în sensul propriu, numeroase dispoziții din capitolul I, secția I, cit și dispozițiile din cap. II al tratatelor. Dar pe lângă dispozițiile privind asistența juridică, tratatele mai conțin și reguli privind conflictele de legi, condiția juridică a străinilor și altele. Distincția aceasta, cum vom vedea, prezintă importanță în precizarea unor trăsături ale reglementării conflictuale cuprinsă în tratate⁵.

IV. După cum se știe, tratatele, convențiile și acordurile internaționale care cuprind numai reguli de drept internațional privat sînt cu totul rare. Mai frecvent întîlnim tratate, convenții sau acorduri

³ În același sens, G. Herczegh, *Le système de nos conventions d'aide judiciaire conclues avec les États socialistes*, în „Acta Juridica”, Budapest, tome V, fasc. 1—2 (1963), p. 156.

⁴ Și articolele corespunzătoare din celelalte tratate de asistență.

⁵ Astfel, conform art. 4 din tratatul cu U.R.S.S., „Părțile Contractante își acordă reciproc asistență juridică prin îndeplinirea unor activități procesuale, cum ar fi: întocmirea și expedierea actelor, efectuarea perchezițiilor și a confiscărilor etc.”.

care, pe lângă dispoziții de alt ordin conțin și reguli de soluționare a conflictelor de legi.

Printre acestea, tratatele de asistență formează o categorie aparte. Pe cind în celelalte tratate, convenții sau acorduri dispozițiile de drept internațional privat apar sporadic, în tratatele de asistență ele se prezintă ca un corp sistematizat de norme, ceea ce ne-a permis pînă la un anumit punct să vorbim de o codificare parțială a dreptului internațional privat care reglementează relațiile dintre cetățenii statelor participante.

Dar dispozițiile din tratatele de asistență reglementează numai un anumit domeniu al relațiilor sociale și anume relațiile civile și de familie și unele relații legate de acestea.

Observațiile pe care le putem face asupra reglementării conflictelor de legi cuprinsă în tratate se pot rezuma în felul următor:

1) Tratatele constituie un pas important pe calea unificării normelor de drept internațional privat între statele socialiste.

2) Soluțiile date conflictelor de legi prin aceste tratate au ținut seama într-o justă măsură de particularitățile sistemelor juridice ale statelor participante.

3) Tratatele de asistență încheiate de R.P.R. nu cuprind toate domeniile conflictelor de legi civile. Astfel, obligațiile și bunurile nu au fost reglementate.

4) Chiar în domeniile luate în considerare de tratate, cum este, spre exemplu, familia, reglementarea lasă deoparte anumite sectoare, ceea ce ridică în practică unele probleme de interpretare. În cele ce urmează, ne vom opri cu deosebire asupra unora din trăsăturile menționate.

5) Tratatele de asistență au la bază un număr de principii identice și sînt alcătuite după un plan unitar⁶. Unele reguli au chiar o formulare identică în toate tratatele. Normele stabilite de tratate în reglementarea raporturilor care formează obiectul lor, înlocuiesc normele de drept internațional privat proprii ale statelor participante. Și țările burgheze încheie între ele numeroase tratate de asistență, dar reglementarea uniformă din tratatele încheiate între țările socialiste se distinge printr-unele trăsături particulare care subliniază totodată și caracterul ei superior. Printre ele menționăm folosirea excepțională a ordinii publice și mica importanță a conflictelor de calificări.

1) *Intervenția ordinii publice.* Reglementarea uniformă prevăzută de tratatele de drept internațional privat încheiate cu țările burgheze este de multe ori înlăturată prin intervenția ordinii publice. Dimpotrivă, reglementarea uniformă adoptată prin tratatele de asistență încheiate între țările socialiste nu e îndreptată în principiu prin aplicarea ordinii publice. După cum știm, ordinea publică permite instanței să înlăture aplicarea dreptului străin competent, în cazul nostru, în virtutea unei reguli uniforme din tratat. În practica burgheză ordinea publică intervine nu numai cînd dreptul străin competent este contrar unei reguli fundamentale a sistemului de drept al instanței, ci și în cazul cînd regula străină este contrarie

⁶ Pillet et Niboyet. *Manuel de droit international privé*, Paris, 1924, p. 414.

⁷ A se vedea în această privință observațiile și exemplele date de L. A. Lunt. *Internationales Privatrecht*, Berlin, 1961. Partea generală, p. 206.

unei reguli considerate de instanță ca foarte importantă (1), cit și în cazul cind regula străină, deși este identică cu regula corespunzătoare a instanței, aplicarea ei ar aduce prejudicii în statul unde se cere acest lucru (2). Intervenția ordinii publice are drept efect înlăturarea legii străine și aplicarea în loc a legii instanței. Cu alte cuvinte, ordinea publică împiedică aplicarea regulii unificate; soluția indicată de regula unificată este înlocuită de o soluție particulară decurgind din aplicarea regulii de drept internațional privat a instanței. Acest efect supărător ar putea fi eliminat dacă tratatul ar prevedea că legea aplicabilă în virtutea lui nu ar putea fi înlăturată prin invocarea ordinii publice. O astfel de dispoziție nu se înserează în tratatele dintre țările burgheze. Singurul lucru care este posibil și care s-a încercat a fost să se găsească o formulă care să limiteze intervenția ordinii publice la anumite cazuri sau să o excludă pentru anumite situații. De multe ori, tratatele conțin dispoziții care prevăd intervenția ordinii publice. Dar chiar în cazul în care nu există nici o dispoziție în tratat autorizind instanțele să folosească ordinea publică, ele se consideră totuși libere să recurgă la această excepție ori de cîte ori eliminarea dreptului străin competent în vîrtutea tratatului li se pare necesară⁸. În conflictele între legile țărilor socialiste lucrurile se petrec cu totul altfel: cînd în baza regulilor uniforme de drept internațional privat trebuie să se aplice legea unui alt stat socialist, nu există în principiu condițiile cerute pentru a se invoca ordinea publică⁹. Instanțele socialiste folosesc excepția de ordine publică numai atunci cînd legea străină competentă este contrară unui principiu fundamental al dreptului socialist. Dar dreptul civil și dreptul familiei din țările socialiste au la bază un număr de principii fundamentale identice. Din cauza aceasta, nu va fi locul în principiu să se invoce ordinea publică împotriva aplicării unei norme civile sau de familie dintr-un stat socialist, cită vreme aceea normă exprimă același principiu fundamental. Este de la sine înțeles că observația noastră se referă numai la acele țări socialiste în care construcția suprastructurii juridice a atins un anumit nivel, astfel ca dreptul civil și dreptul familiei să aibă aceleași principii fundamentale. Tratatele de asistență pe care le studiem aici nu menționează ordinea publică, cu excepția tratatului cu R.P.F. Iugoslavia. Acest tratat, care are o structură asemănătoare cu a celorlalte tratate, înserează totuși o dispoziție conform căreia se recunosc și se execută numai acele hotărîri judecătorești care nu aduc atingere ordinii social-economice sau principiilor de bază ale legislației statului pe teritoriul căruia urmează să se producă efectele¹⁰. Dar s-ar putea obiecta că aplicarea ordinii publice în conflictele între legile țărilor socialiste n-ar fi chiar așa de excepțională cum am arătat, deoarece în toate tratatele există un text după care asistența juridică poate fi refuzată, dacă acordarea ei ar aduce atingere ordinii social-economice a statului socialist. Să fie vorba aici de ordinea publică? În realitate, art. 15 din tratatul cu R.D. Germană și articolele corespunzătoare din celelalte tratate¹¹ se referă, așa cum arată titlul lor, numai la asistența juridică în sensul propriu, adică la serviciile pe care si le fac organele celor două state. Acest articol se găsește în prima parte a tratatelor

⁸ Pentru poziția practicii judiciare burgheze a se vedea: Leo Raape, *Internationales Privatrecht*, Berlin, 1961, p. 90—101; Cheshire, *Private International Law*, Oxford, 1961, p. 136 și 154; Niboyet, *Cours de droit international privé français*, Paris, 1949, p. 496; A. Schnitzler, *Handbuch des Internationalen Privatrechts*, Basel, Band I, 1957, p. 232 și urm.

⁹ Numai L. A. Lunt (*op. cit.*, p. 220) este de părere că ordinea publică nu se aplică în relațiile dintre țările socialiste; ceilalți autori nu au luat pînă acum în considerare problema. Vezi: Laszlo Reczei, *Internationales Privatrecht*, Budapest, 1960, p. 113; R. Bystrický, *Zaklady Mezinarodního Prava Soukromého*, Praha, 1958, p. 76; Ludwiczak Witallis, *Miedzynarodowe Prawo Privatne*, Poznan, 1958, p. 75.

¹⁰ Art. 13 și 51 al tratatului cu R.P.F. Iugoslavia. Prin „principiile de bază ale legislației părții contractante pe teritoriul căreia urmează să fie recunoscută sau executată hotărîrea” se înțelege ordinea publică în sensul ei restrîns, acceptat în statele socialiste.

¹¹ Art. 15 din tratatele cu R.S. Cehoslovacă, R.P. Ungară, R.P. Bulgaria, R.P. Polonă.

consacrată asistenței juridice. Ordinea publică împiedică aplicarea legii străine. Refuzul asistenței juridice împiedică efectuarea unui serviciu care se face totdeauna în formele și cu aplicarea legii statului solicitat, deci în afară de orice idee de aplicare a legii străine. De altfel, tratatul cu R.P.F. Iugoslavia menționează atât refuzul asistenței juridice, cât și ordinea publică (principiile de bază ale legislației). Dacă în intenția participanților aceste două noțiuni ar fi fost identice, ordinea publică n-ar mai fi fost menționată.

2) *Calificarea*. După cum se știe, reglementarea uniformă conținută în tratate nu conduce totdeauna la aceleași soluții datorită deosebirilor de calificare. Conflictul de calificare își are originea în diferențele dintre conținutul aceluiași noțiunii în sistemele juridice în conflict. Din cauza aceasta, reglementarea uniformă cuprinsă în tratate poate în practică să capete o interpretare diferită, ducând la soluții diferite. Deosebirile de calificare pot anihila progresul realizat prin adoptarea unor reguli uniforme. Dar în conflictele între legile socialiste, unitatea bazei economice, condițiile istorice în care se dezvoltă sistemele de drept socialist, principiile fundamentale identice care stau la baza dreptului familiei și a dreptului civil, fac ca să existe numai într-o mică măsură posibilitatea unui conflict de calificare.

VI. Dar tratatele de asistență țin seama și de particularitățile sistemelor juridice în conflict, particularități ce decurg din condițiile istorice diferite în care fiecare stat s-a dezvoltat. Așa fiind, s-au unificat numai normele conflictuale, nu și cele de drept civil, iar unificarea în această materie s-a făcut prin tratate bilaterale, nu prin tratate plurilaterale.

Comparând tratatele încheiate de țara noastră cu tratatele de asistență încheiate între țările socialiste, observăm unele deosebiri în reglementarea conflictelor de legi :

1) Tratatul încheiat de R.P.R. cu celelalte țări socialiste adoptă în materia succesiunii cele două soluții tradiționale : succesiunea imobiliară este reglementată de legea locului unde se găsesc imobilele, iar succesiunea mobilă, de legea națională a defunctului. Dimpotrivă, tratatele încheiate de R.D. Germană, R.S. Cehoslovacă și R. P. Polonă, adoptă ca soluție în aceeași chestiune legea națională a defunctului ¹².

2) Spre deosebire de tratatele încheiate de țara noastră, tratatele încheiate de R.P. Ungară cu R.P. Polonă (art. 44 și 45) și cu R.S. Cehoslovacă (art. 28 și 29) conțin dispoziții privitoare la bunuri.

3) Toate tratatele conțin dispoziții după care capacitatea personală e reglementată de legea națională. Dar tratatul încheiat între R.P. Ungară și R.P. Bulgaria (art. 21, al. a) și cu R.D. Germană (art. 14, al. 2) mai conțin și o dispoziție specială privind capacitatea părților care încheie contracte de mai mică importanță pentru a satisface nevoile zilnice : capacitatea de a încheia astfel de contracte e reglementată de legea locului de încheiere a contractului ¹³.

4) În materie de stabilire a paternității se aplică legea națională a copilului în majoritatea tratatelor. Dar art. 24 al tratatului dintre R.P. Ungară și R.P. Bulgaria prevede aplicarea legii naționale a persoanei care este indicată ca tată ¹⁴.

5) Chiar între tratatele încheiate de R.P.R. cu celelalte țări socialiste există unele deosebiri. Astfel, tratatul cu U.R.S.S. nu se ocupă de raporturile dintre soți, nici de condițiile de fond ale căsătoriei.

Tratatul de asistență reglementează familia (căsătoria, raporturile personale și patrimoniale dintre soți, raporturile dintre părinți și copii, tutela, curatela, înfierea, succesiunea și unele chestiuni conexe, ca pro-

¹² G. Herczegh, *op. cit.*, p. 153.

¹³ *Ibidem*, p. 170.

¹⁴ *Ibidem*, p. 172.

blumele de competență a autorităților și instanțelor, procedură civilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești, forma actelor juridice și altele.

În raport cu reglementarea scrisă internă în aceleași chestiuni, reglementarea cuprinsă în tratate este mai amănunțită și are un caracter mai sistematic. Dar, deoarece dispozițiile din tratate nu privesc toate aspectele conflictelor de legi, instanțele sînt uneori puse în fața unor probleme de interpretare. În rîndurile de față ne vom limita la enumerarea citorva aspecte esențiale, strict necesare pentru a putea pași la rezolvarea chestiunilor care se pun în practică.

a) Dacă materia care ne interesează este reglementată în principiu de tratat, dar pentru unele cazuri lipsește o dispoziție specială, atunci instanța aplică principiul general pus de tratat. Astfel, raporturile dintre părinți și copii sînt reglementate de legea națională a copilului (art. 26 al tratatului cu U.R.S.S. și articolele corespunzătoare ale celorlalte tratate). Dar se aplică această soluție și spetelor în care părinții sînt reclamânți în acțiunea de pensie de întreținere, iar copiii piriți? Opiniile în această privință sînt împărțite. Unele instanțe romine au aplicat legea națională a copilului într-o astfel de speță. Dar în literatura sovietică s-a susținut o părere contrară. De asemenea, art. 26 sus-citat se referă numai la raporturile dintre părinți și copii. Dar practica judiciară a aplicat același principiu și raporturilor dintre bunici și nepoți, în cazul în care nepoții, în lipsa părinților, fuseseră crescuți de bunici.

b) Dacă rezultă din examinarea dispozițiilor tratatelor că o anumită categorie de probleme a fost omisă în mod intenționat, atunci raporturile nereglementate de tratat sînt supuse dreptului internațional privat al instanței.

În felul acesta procedează instanțele în procesele de divorț în care reclamânții domiciliază în R.P.R. (sînt cetățeni romini), iar piriții domiciliază în U.R.S.S. (sînt cetățeni sovietici). În tratatul cu U.R.S.S. nu sînt reglementate condițiile de fond ale căsătoriei și nici divorțul. Instanțele noastre se recunosc competente să judece divorțurile dintre aceste persoane după termenii art. 607 din cod. de proc. civ., după care, „cînd pirițul nu are domiciliu în țară, este competent tribunalul popular în circumscripția căruia își are domiciliul reclamantul” (în acest sens: tribunalul ores. Constanța, dosarul nr. 1524/1962).

În numeroase procese instanțele romine au avut să se pronunțe asupra împărțirii bunurilor comune ale soților, din care unul era cetățean sovietic. Deoarece raporturile dintre soți nu sînt reglementate de tratatul de asistență, instanțele au aplicat legea romină conform dreptului internațional privat romin.

VII. Reglementarea uniformă cuprinsă în tratatele bilaterale se aplică numai raporturilor în care sînt părți cetățenii celor două state (sau, în general, raporturilor al căror element străin aparține statului cu care am încheiat tratatul). Astfel, un proces între un cetățean sovietic și unul bulgar cade sub aplicarea dreptului comun: un atare raport nu este reglementat nici de tratatul de asistență cu R. P. Bulgaria, nici de cel cu U.R.S.S. Un divorț între acești doi cetățeni se va

judeca de instanțele noastre cu aplicarea dreptului român conform dreptului comun.

Tratatele nu se aplică nici proceselor în care cele două părți au aceeași cetățenie, spre exemplu, litigiilor între doi bulgari în R.P.R.

Dar un cetățean al unei părți cu care am încheiat tratat de asistență poate chema în judecată pe un străin cu a cărui țară nu avem tratat de asistență? În principiu, lucrul acesta este posibil pe baza art. I din tratatele de asistență, cit și în baza dreptului comun, dacă și celelalte condiții cerute pentru existența competenței instanțelor noastre sînt îndeplinite, deoarece ieșim din sfera raporturilor reglementate de tratate și intrăm în sfera dreptului comun.

Aplicarea tratatelor de asistență juridică ridică în practică un număr mare de probleme.

VIII. Din punctul de vedere al raporturilor pe care le reglementează, este necesar să facem distincție între dispozițiile privind:

- 1) Conflictele între legile civile sau de familie;
- 2) Conflictele între legile de competență a instanțelor și de procedură civilă;
- 3) Conflictele între legile referitoare la recunoașterea și executarea hotărîrilor judecătorești.

1. *Conflictele între legile civile sau de familie*

Dispozițiile din tratate privind conflictele între legile civile sau de familie cirmuiesc toate raporturile care au luat naștere după intrarea în vigoare a tratatelor. Raporturile născute anterior tratatelor sînt reglementate de dispozițiile dreptului internațional privat intern. Această distincție nu este făcută totdeauna nici de instanțe, nici de literatura juridică, deși prezintă o importanță deosebită pentru justa soluționare a cauzelor.

Astfel, unele instanțe, în acțiuni de pensie de întreținere, introduse de copii aparținînd unui stat cu care am încheiat tratat de asistență, împotriva părintelui român, au aplicat legea română fără nici o motivare deși raportul, luînd naștere după intrarea în vigoare a tratatului, trebuia soluționat conform legii naționale a copilului, adică conform legii străine.

În alte cazuri, distincția a fost just observată de instanțe, dar n-a fost ținută în seamă de literatura juridică.

Astfel, V.G.M., în calitate de reprezentantă legală a copilului ei minor, cetățean sovietic și domiciliat în U.R.S.S., cheamă în judecată pe V.I., cetățean român și domiciliat în R.P.R., pentru pensie de întreținere. Prima instanță, considerînd că art. 29 al tratatului U.R.S.S. stabilește competența instanțelor naționale ale copilului printr-o regulă cu caracter absolut, a respins acțiunea ca rău introdusă¹⁵. Instanța de recurs casează sentința menționată, admite recursul, introdus de V.G.M., se declară competentă să judece și, în fond, aplică litigiului legea română. Problema competenței nu formează pentru moment obiectul preocupărilor noastre. O vom discuta mai jos. Soluția instanței de

¹⁵ Tribunalul raionului „Gh. Gheorghin-Dej”, sentința civ. nr. 3645/958, dosarul nr. 3738/1958.

recurs, care a aplicat litigiului în fond legea romină, a fost criticată în literatura juridică¹⁶, arătându-se printre altele, că instanța de recurs — admitînd că părțile pot deroga de la regulile de competență înscrise în art. 29 al tratatului cu U.R.S.S. (ceea ce, după autor, este o greșeală), le-a dat acestora posibilitatea ca, prin voința lor, să dispună de legea de fond aplicabilă litigiului. Într-adevăr, conform art. 29 al tratatului cu U.R.S.S., litigiile decurgînd din raporturile dintre părinți și copii sînt de competența instanțelor naționale ale copilului, în speța instanțele sovietice. În baza art. 26 din același tratat, acestea ar fi urmat să aplice legea de familie sovietică. Presupunînd că instanța romină de recurs a soluționat bine problema competenței (și aceasta e părerea noastră), nu se poate spune că părțile prin voința lor au determinat legea aplicabilă litigiului sau au influențat soluția instanței, așa cum s-a arătat¹⁷. Într-adevăr, raporturile examinate în speța de instanța romină nu erau cirmuite de art. 26 din tratatul de asistență, care prevede aplicarea legii naționale a copilului, deoarece raportul se născuse înainte de intrarea în vigoare a tratatului (4 august 1958). Iar dreptul internațional privat român prevede aplicarea legii romine raporturilor de familie cu un element străin. Dar, s-ar putea spune că procesul era de competența instanțelor sovietice, care, dacă ar fi avut ocazia să se pronunțe, ar fi aplicat propriile lor reguli de drept internațional privat, după care, în materie de familie, se judecă conform legii sovietice. Nici această alternativă nu este posibilă, căci instanțele sovietice, așa cum vom arăta mai jos¹⁸, nu se recunosc competente să judece în procesele decurgînd din raporturi între părinți și copii născute înainte de intrarea în vigoare a tratatelor de asistență.

2. Conflicte între legi relative la competența instanțelor și la procedura civilă

Spre deosebire de dispozițiile relative la conflictele între legile civile, dispozițiile de competență a instanțelor și de procedură civilă, din tratatele de asistență sînt de aplicare imediată, adică se aplică în toate cauzele care se judecă după intrarea în vigoare a tratatului, indiferent de momentul nașterii raporturilor juridice din care decurg.

A. Punctul acesta de vedere este primit de practica și de literatura noastră juridică. Astfel, în speța comentată mai sus (p. 12), atît prima instanță, cit și instanța de recurs, au admis că dispozițiile art. 29 al tratatului cu U.R.S.S., care prevede competența instanței naționale a copilului, sînt de aplicare imediată. Prima instanță a reținut acest aspect pentru a decide că procesul intră în competența instanțelor sovietice, iar instanța de recurs, pentru a observa că re-

¹⁶ D. Stăncescu, *Caracterul absolut sau relativ al regulii de competență stabilită prin art. 29 al tratatului cu U.R.S.S.*, în „Justiția nouă”, nr. 1, 1960, p. 125.

¹⁷ *Ibidem*, p. 127.

¹⁸ *Ibidem*, p. 15—16.

clamantul putea renunța la competența prevăzută în favoarea lui și se putea adresa instanței domiciliului pîrîtului conform dreptului comun. Comentatorul speței¹⁹ reține și el implicit principiul după care regulile de competență sînt de aplicare imediată, indiferent de momentul nașterii raportului, deoarece în speța discutată raporturile dintre părți și copii au luat naștere anterior apariției tratatului de asistență, cum am arătat.

Analiza spețelor judecate de instanțele noastre ne arată că această opinie este unanim îmbrățișată și de instanțele care în spețele de acest fel au respins acțiunile ca rău introduse (așa cum a făcut prima instanță în speța dată ca exemplu)²⁰ sau care s-au declarat competente, recunoscînd reclamantilor dreptul de a renunța la competența stabilită prin tratat (așa cum a făcut instanța de recurs în speța luată ca exemplu de noi și cele mai multe instanțe din țară în procese asemănătoare).

Soluția aceasta nu trebuie să ne surprindă. Între regulile dreptului internațional privat și ale procedurii civile interne există desigur o deosebire care impune și explică destule particularități ale reglementării într-o ramură în raport cu reglementarea în cealaltă ramură, dar, pe de o parte, trebuie să avem în vedere că principiile procedurii civile internaționale au fost elaborate de practică și știință în cursul timpului plecînd de la principiile procedurii civile interne, iar, pe de altă parte, procedura civilă internațională nu este altceva decît o procedură aplicată la judecarea unor litigii civile care, spre deosebire de celelalte, decurg dintr-un raport cu un element străin.

B. Practica și literatura juridică sovietică dau soluții diferite în problema momentului aplicării dispozițiilor de competență din tratatele de asistență. Unele dispoziții de competență sînt de aplicare imediată, iar altele se aplică numai litigiilor decurgînd din raporturi care au luat naștere după intrarea în vigoare a tratatelor. Sînt de aplicare imediată dispozițiile de competență în cauzele de natură nepatrimonială. Dispozițiile privind competența instanțelor în materie patrimonială se aplică numai litigiilor decurgînd din raporturi născute posterior tratatului. Care este motivul acestei deosebiri?

Punctul de plecare al unei asemenea distincții puțin obișnuite îl constituie interpretarea art. 46 al tratatului cu U.R.S.S. intitulat „Recunoașterea și executarea hotărîrilor în materie civilă și familială”, după care statele care au încheiat tratatul recunosc și execută reciproc pe teritoriul lor „hotărîrile instituțiilor juridice rămase definitive în cauzele civile și familiale precum și hotărîrile organelor de tutelă și curatelă în cauzele care sînt de competența lor, care pe teritoriul celeilalte Părți Contractante, pentru raporturile juridice care au luat naștere după intrarea în vigoare a prezentului tratat”.

Avînd în vedere că, potrivit art. 46 se recunosc și se execută în condițiile legii numai hotărîrile date în raporturile juridice care

¹⁹ D. Stăncescu, *op. cit.*, p. 127.

²⁰ *Ibidem*, p. 12.

au luat naștere după intrarea în vigoare a tratatului, practica și literatura juridică sovietică disting cauzele în care hotărârile pronunțate în U.R.S.S. pot fi executate în străinătate în conformitate cu dispozițiile art. 46, de cauzele în care hotărârile, dacă ar fi fost pronunțate în U.R.S.S., nu ar putea fi executate în țările străine în baza tratatelor. Reținând acest lucru, practica și literatura juridică sovietică sînt de părere că instanțele sovietice sînt competente să judece numai în cauzele în care conform tratatului (art. 46), hotărârile date pot fi executate pe teritoriul altor state. Aceasta înseamnă că:

a) dispozițiile privind competența instanțelor în cauzele patrimoniale se aplică numai raporturilor care au luat naștere după intrarea în vigoare a tratatului, pe cînd

b) dispozițiile privind competența instanțelor în cauzele nepatrimoniale sînt de aplicare imediată (deoarece în acest caz hotărârile se recunosc fără a distinge momentul nașterii raporturilor examinate).

Această practică a instanțelor sovietice a ridicat unele probleme în dreptul internațional privat român. Conform art. 29 al tratatului de asistență juridică cu U.R.S.S. și conform textelor corespunzătoare din celelalte tratate rezolvarea cauzelor privind raporturile juridice dintre părinți și copii, cînd unul se găsește cu domiciliul pe teritoriul unuia din statele participante la tratat, iar celălalt, pe teritoriul celui-lalt stat, este de competența instanțelor naționale ale copilului — dispoziție care e de aplicare imediată, așa cum am văzut. Cu toate acestea, în anii care au urmat intrării în vigoare a tratatelor, copiii reclamanți în cerere de pensii de întreținere, de cetățenie sovietică sau germană, domiciliați în U.R.S.S. sau R.D. Germană, au sesizat instanțele romine cu cererile lor îndreptate împotriva părinților lor de cetățenie romină și locuind în R.P.R. În felul acesta, copiii reclamanți au renunțat de multe ori la calea mai ușoară pusă la dispoziție de tratate (dreptul de a se adresa instanțelor naționale) pentru a urma calea dreptului comun: reclamantul se adresează instanțelor de la domiciliul piritului (*actor sequitur forum rei*).

Unele instanțe romine, sesizate cu judecarea acestor acțiuni, le-au respins ca rău introduse, arătînd că reclamanții, potrivit art. 29, din tratatul cu U.R.S.S., trebuiau să se adreseze instanțelor lor naționale. Dar cele mai multe instanțe s-au declarat competente să judece.

Este semnificativ pentru interpretarea admisă de cele mai multe instanțe și pe care o credem justă, faptul că art. 28 al tratatului de asistență cu R. P. Polonă²¹ (corespunzător art. 29 al tratatului cu U.R.S.S.), prevede și o a treia situație, pe care noi am presupus-o mai sus, și anume cazurile în care sînt competente să judece în acțiunea dintre copii și părinți și instanțele statului pe al cărui teritoriu își are domiciliul cel obligat să presteze întreținerea, adică regula dreptului comun, după care reclamantul se poate adresa instanțelor de la domiciliul piritului. Adăugirea acestui alineat la un articol identic în

²¹ Punctul 3 al art. 28: „În cauzele privind obligația de întreținere sînt competente și instanțele Părții Contractante pe al cărei teritoriu își are domiciliul cel obligat să presteze întreținerea”.

celelalte aliniate cu art. 29 al tratatului cu U.R.S.S. și articolele corespunzătoare din celelalte tratate, este normală și binevenită, dat fiind controversa pe care redactarea art. 29 a ridicat-o. Tratatul cu R.P. Polonă a intrat în vigoare în 1962. Fiind ultimul din seria tratatelor de asistență, redactorii săi au profitat de experiența aplicării tratatelor intrate în vigoare anterior. Dispozițiile art. 28 din acest tratat arată că articolele corespunzătoare din celelalte tratate n-au urmărit să stabilească o regulă cu caracter absolut. Dacă din art. 29 al tratatului cu U.R.S.S. și articolele corespunzătoare din celelalte tratate lipsește o dispoziție asemănătoare cu aceea din tratatul cu R. P. Polonă, aceasta se datorește faptului că la început a părut inutilă, fiindcă într-adevăr, și fără o dispoziție expresă, copiii ar trebui să aibă deschisă calea dreptului comun în cazul în care se dovedește mai avantajoasă; altfel, ar însemna ca o dispoziție introdusă în favoarea copiilor să se întoarcă eventual împotriva lor.

Examinarea tratatelor de asistență juridică ne-a permis să subliniem câteva trăsături ale reglementării uniforme a conflictelor de legi între țările socialiste -- necercetate până acum -- care pun în lumină superioritatea ei față de reglementarea corespunzătoare existentă între țările burgheze. În același timp am putut vedea cât este de importantă elaborarea științifică a problemelor teoretice ridicate de tratate, pentru justa lor soluționare în practica instanțelor.

ЗАМЕЧАНИЯ В СВЯЗИ С ДОГОВОРАМИ О ПРАВОВОМ СОТРУДНИЧЕСТВЕ, ЗАКЛЮЧЕННЫМИ РУМЫНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКОЙ С РЯДОМ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ СТРАН

Краткое содержание

Договоры о правовом сотрудничестве, заключённые Румынией с социалистическими странами представляют особую важность; благодаря урегулированию многочисленных правоотношений, а также из-за теоретического значения норм, по которым разрешаются самые трудные вопросы международного частного права.

Данная статья отмечает, во-первых, общие черты всех договоров и именно: унитарный план, внесение сходных решений, систематическое и подробное урегулирование законных конфликтов: публичный порядок, в случаях конфликтов, возникших при применении социалистических законов, в принципе не вмешивается различие в квалификации возникающие в тех же самых условиях, также появляется очень редко.

Поэтому, нужно подчеркнуть, что принятие регламентации договора представляет некоторую уверенность и устойчивость.

Решения принятые при законных конфликтах имели ввиду, в известной мере, существующие различия при разных правовых системах, участвующих государств: в связи с этим, указывается на некоторые расхождения при решении одинаковых вопросов, ввиду различия в договорах о правовом сотрудничестве между социалистическими государствами.

Среди поднятых вопросов о применении договоров в практике органов юстиции, самым важным, в настоящее время, является вопрос урегулирования правоотношений. Постановления, относящиеся к гражданским правоотношениям, применимы только к отношениям, возникшим после вступления в силу договора. Постановления относящиеся к компетенции гражданских органов, применяются безотложно.

Различное толкование, которое применяется органами юстиции Н.Р.Р. некоторым постановлениям о компетенции по сравнению с теми же органами других стран, выдвигает несколько вопросов, обсуждаемых в данной статье.

Что же касается признания и исполнения судебных постановлений договоры дают разные решения, которые предусматривают исполнение всех постановлений, и которые появляются после вступления в силу договора, независимо от момента, когда вышло в силу юридическое отношение разрешенное в процессе, являющимся самым практическим и подходящим и в то же время урегулирующим эти отношения.

CONSIDERATIONS SUR LES TRAITÉS D'ASSISTANCE JUDICIAIRE
CONCLUS PAR LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE ROUMAINE
AVEC LES PAYS SOCIALISTES

Résumé

Les traités d'assistance judiciaire conclus par la R.P.R. avec les pays socialistes sont d'un intérêt exceptionnel, tant par la fréquence des rapports envisagés, que par la signification théorique des solutions adoptées dans quelques-unes des plus difficiles questions du droit international privé. L'étude relève les traits communs caractéristiques pour tous les traités : un plan uniforme, nombreuses solutions identiques, une réglementation ample et systématique des conflits de lois ; l'ordre public, dans les conditions propres aux conflits entre lois des pays socialistes, n'intervient en principe, jamais. Quant aux conflits de qualifications, ils apparaissent, pour les mêmes motifs, très rarement. Ainsi, les règles adoptées par les traités présentent un degré de certitude et de stabilité qui doit être souligné. Mais les solutions des traités ont tenu compte aussi, dans une juste mesure, des différences qui existent entre les systèmes juridiques des états, ce qui se reflète dans les différences de réglementation qu'on signale dans quelques problèmes. La question des rapports réglementés par les traités est à présent très pratique. Les tribunaux ont généralement admis que les dispositions des traités sur les conflits des lois civiles régissent tous les rapports nés après leur mise en vigueur. Les dispositions de compétence sont d'application immédiate, mais les dispositions des art. 29 et 46 du traité avec l'U.R.S.S. reçoivent une interprétation différente en R.P.R. et en U.R.S.S., ce qui a posé aux tribunaux roumains des problèmes assez délicats. Enfin, en ce qui concerne la reconnaissance et l'exécution des sentences, les traités donnent des solutions différentes qui y sont analysées.

DREPTUL DE ADMINISTRARE OPERATIVA DIRECTĂ ;
NATURA JURIDICA ȘI APĂRAREA LUI PRIN
MIJLOACE DE DREPT CIVIL

DE

JULIETA MANOLIU și V. NICOLCIONU

Privind proprietatea ca o categorie istorică și înlăturînd caracterul uniform, abstract și dogmatic al definiției dreptului de proprietate, ce trebuie analizat pe baza sistemului raporturilor de clasă dominante într-o societate, ni se dezvăluie în toată lumina caracterele și superioritatea proprietății socialiste.

Numai dacă vom înțelege ansamblul relațiilor de producție, și implicit al relațiilor de proprietate, numai stabilind în puterea cui se află mijloacele de producție, și în ce scop, în interesul cui sînt folosite acestea, vom sesiza esența și conținutul social-economic al dreptului de proprietate.

Statul socialist, urmărind realizarea cerințelor legilor economice obiective ce acționează în societate, reglementează și organizează nemijlocit sistemul de conducere și organizare a proprietății sale: astfel, statul creează și organizează întreprinderi, organizații și instituții, cărora le conferă personalitate juridică, repartizîndu-le, planificat, bunuri din fondul unitar al proprietății socialiste de stat, spre administrare operativă directă.

Activitatea administrativă-operativă directă, sub ambele aspecte, economic și juridic, nu e posibilă fără recunoașterea unor prerogative întreprinderilor și organizațiilor economice, în privința bunurilor ce le-au fost repartizate.

Cu ocazia repartizării bunurilor se creează raporturi juridice administrative și nu juridice, unitățile socialiste dobîndind un drept de administrare operativă directă.

Înainte de a analiza natura juridică și conținutul dreptului de administrare directă, se impune să precizăm că dobîndirea acestui drept nu suprimă principiul unității fondului proprietății socialiste.

întrucât dreptul de proprietate socialistă de stat nu este dezmembrat, stîrbit sau grevat.

Mentînerea unității fondului proprietății socialiste de stat este motivată, în mod constant, prin prisma efectelor pe care le produce actul administrativ de repartizare, conchizîndu-se — per a contrario —, că un asemenea act fiind de natură administrativă, nu poate dezmembra sau greva dreptul de proprietate, o atare însușire recunoscîndu-se numai actelor juridice civile.

Lăsînd de o parte ideea că, ipotetic chiar, un act juridic administrativ ar putea da naștere efectelor la care ne-am referit, argumentul naturii juridice a actului, este departe de a motiva intangibilitatea dreptului de proprietate.

Unitatea fondului proprietății socialiste de stat se explică numai prin esența și caracterele ei, ca proprietate de tip superior, prin conținutul său social-economic.

Pe de altă parte, este de neconceput că asupra bunurilor ce alcătuiesc proprietatea socialistă de stat, deci aparțin întregului popor, în momentul repartizării planificate, unitățile socialiste să dobîndească un drept de proprietate. Crearea unui astfel de drept al cărui tutelar ar fi un anumit colectiv, este incompatibil cu caracterul social al proprietății socialiste.

Încercînd să stabilească natura juridică a dreptului de administrare directă, autorii au căutat să găsească asemănări cu mandatul, proprietatea fiduciară, ori au îmbrățișat direct sau indirect, ideea proprietății divizate.

Deosebiri între diferitele opinii exprimate cu privire la dreptul de administrare operativă directă și care au pornit de la posibilitatea divizării dreptului de proprietate socialistă sînt neesențiale.

Astfel, ori s-a apărut deschis regula dezmembrării fondului unitar, ori pornindu-se de la identitatea — ca natură juridică — a celor două drepturi, s-a ajuns la concluzia că unul și același bun este atît proprietatea statului cit și a organizațiilor economice.

Alți autori, considerînd că nici un organ de stat nu poate avea drepturi care să nu fie și ale statului însuși, arată că bunurile din proprietatea socialistă, în măsura în care sînt atribuite unui organ de stat, aparțin acestuia și totodată statului, în persoana organului respectiv.

Un asemenea raționament ignorează independența întreprinderilor și organizațiilor economice ca persoane juridice, și conține concluzia implicită a caracterului divizat, dezmembrat al proprietății de stat, din moment ce se admite că atît statul cit și organele sale sînt titulari ai dreptului de proprietate.

Principiul unității fondului proprietății-socialiste de stat, nu exclude o diversitate a formelor de administrare, forme pe care le stabilește statul socialist în calitatea sa de proprietar și titular al puterii de stat.

Dreptul de administrare operativă directă este un drept real de tip nou, întemeiat pe dreptul de proprietate socialistă de stat.

Dacă între cele două drepturi nu există o identitate, ele reprezintă laturi ale unei unități dialectice, întrucît dreptul de proprietate socialistă de stat se exercită prin intermediul celui de administrare operativă directă, acesta din urmă avîndu-și temeiul în cel dintîi¹.

Fiind realizat de ineseși organizațiile economice, dreptul de administrare operativă directă, este un drept real, opozabil tuturor dar nu și statului, și este susceptibil de a fi apărut printr-o acțiune petitorie.

Asupra caracterului absolut, s-ar putea ridica obiecții, dată fiind inopozabilitatea sa față de stat. Considerăm însă, alături de o opinie deja exprimată², că dreptul de administrare operativă directă este un drept absolut, întrucît inopozabilitatea față de stat nu poate fi asimilată inopozabilității în general, iar dreptul există atîta timp cît rămîne în concordanță cu interesele generale ale statului.

Prerogativele pe care le au întreprinderile și organizațiile economice asupra bunurilor ce le-au fost repartizate, prerogative ce alcătuiesc conținutul dreptului de administrare operativă directă, sînt recunoscute și pot fi exercitate, numai dacă, și în măsura în care, sînt necesare desfășurării activității operative, cu respectarea principiului specialității persoanei juridice. De aici se desprinde necesitatea unei analize concrete, de la caz la caz, a conținutului acestui drept, cu observarea specificului unei anumite unități socialiste.

Se admite în mod unanim, că în virtutea dreptului de administrare directă, organele statului au posesiunea, folosința și dispoziția bunurilor ce alcătuiesc obiectul dreptului. Dar unele întreprinderi și organizații economice pot avea toate aceste atribute, altele numai posesiunea și folosința, sau numai posesiunea și dispoziția, particularitate pe care deja am semnalat-o cu privire la conținutul dreptului.

Unii autori, referindu-se la conținutul dreptului de administrare operativă directă, arată că organizațiile socialiste, în baza acestui titlu, au dreptul și *obligățiunea* (subînnierea noastră) de a poseda, folosi și, în anumite cazuri, de a dispune de bunurile primite în administrare operativă directă³. Dacă categoria drept-obligație ar putea fi raportată la *activitatea administrativă operativă directă* (subînnierea noastră), credem că este o inadvertență a vorbi de drepturi și *obligățiuni*, ca făcînd parte din conținutul dreptului de administrare directă, întrucît, și acestui drept, îi este aplicabilă definiția dreptului subiectiv, ca măsură a conduitei permise, garantată de legea civilă, obligațiile multiple ale organizațiilor socialiste, indiferent de temeiul lor, neputînd fi incluse în conținutul dreptului de administrare operativă directă.

Dreptul de posesiune îl au toate unitățile socialiste, pentru că altminteri nu e posibilă valorificarea bunurilor ce formează proprie-

¹ O. S. Ioffe, *Drept civil sovietic*, Ed. științifică, 1960, București, p. 271.

² I. Cristian, *Aspecte de drept civil ale administrării operative directe*, «Arbitrajul de stat», nr. 1/1958, p. 15.

³ Prof. dr. Tr. Ionascu, *Dr. de administrare operativă directă, drept real de tip nou*, «Rev. Arbitrajul de Stat», nr. 5/1959.

tatea socialistă. Dar elementul psihologic — animus — al acestei posesiuni nu se identifică cu același element al posesiunii proprietarului, el corespunzând numai administrării operative directe.

Esența proprietății socialiste și finalitatea activității întreprinderilor și organizațiilor economice ne permite să observăm în legătură cu dreptul de folosință, că organele statului folosesc bunurile ce formează proprietatea obștească, numai prin puterea ce le-o conferă statul și în interesul statului socialist. În cadrul acestor limite și cu respectarea principiului specialității capacității de folosință, persoana juridică desfășoară o activitate independentă, având obligația să asigure o folosire cit mai rațională a mijloacelor de producție.

Dreptul de dispoziție prezintă de asemenea importante particularități, intrucit în principiu acest drept aparține statului care și-l exercită prin intermediul organelor sale. Unitățile socialiste pot însă să dispună singure asupra produselor și mijloacelor circulante excedentare, pentru care nu e obligatorie repartizarea centralizată.

Cu privire la dreptul de dispoziție, semnalăm o părere greșită, concretizată în nerecunoașterea ca atare, a dispoziției materiale, considerându-se că, dispoziția asupra consumării bunurilor în procesul de producție este o manifestare a dreptului de folosință.

Reamintind existența celor două aspecte ale dreptului de dispoziție, material și juridic, subliniem că orice consumație productivă, reprezintă un act de dispoziție. Posibilitatea de a da bunurilor în procesul de producție o destinație diferită, impune ca mai întâi să se hotărască asupra modului cum vor fi valorificate, ceea ce echivalează cu un act de dispoziție, și numai după aceasta are loc o exercitare efectivă a dreptului de folosință.

Intrucit dreptul de proprietate conferă titularului posesiunea, folosința și dispoziția, se pune întrebarea dacă, fiecare din aceste atribute este identic cu cele corespunzătoare dreptului de administrare operativă directă. Fără să mai explicăm sensul juridic și conținutul acestor prerogative, trebuie să remarcăm că dacă s-au făcut precizări juste, de natură să releve deosebiri și particularități, s-au formulat și concluzii greșite.

Astfel, s-a afirmat ca dreptul de folosință intemeiat pe dreptul de administrare operativă directă are același conținut, cu cel exercitat în virtutea dreptului de proprietate. O analiză a fiecăruia din aceste drepturi, ne obligă la o cu totul altă concluzie.

Dreptul de folosință, avind ca temei dreptul de proprietate, permite titularului să folosească bunurile în interesul său și să perceapă fructele, ceea ce este exclus în cazul dreptului de administrare operativă directă.

Referindu-ne nu la dreptul de proprietate în general, ci la dreptul de proprietate socialistă de stat, oare se confundă prerogativele unităților socialiste cu cele ale statului ca proprietar?

Statul socialist atît în calitate sa de proprietar, cit și ca titular al puterii de stat, are în mod necondiționat atributele corespunzătoare dreptului său, pe cînd organizațiile socialiste le au numai în măsura

în care sînt necesare îndeplinirii atribuțiilor, funcțiilor și sarcinilor globale sau concrete prevăzute în planul de stat.

Avînd dreptul de posesiune, folosință și dispoziție, organele statului, pe lîngă activitatea economico-operativă, participă și la variate operațiuni juridice. În felul acesta se pot dobîndi sau transmite drepturi în cadrul raporturilor juridice încheiate între organizațiile economice, între acestea pe de o parte și cetățeni sau organizații cooperatist-colectiviste, pe de altă parte.

Relevîndu-se particularitățile dreptului de administrare operativă directă se afirmă de către autori că natura drepturilor patrimoniale ale organelor statului determină natura și conținutul raporturilor patrimoniale la care ele participă⁴. Dacă în principiu remarca este justă, modul în care e aplicată la diferite raporturi juridice necesită unele corective.

Este neîndoios că, atunci cînd la raporturile juridice participă organele statului, nu se transmite dreptul de proprietate ci numai dreptul de administrare operativă directă, indiferent dacă raportul juridic s-a încheiat pe baza unui act de dispoziție din partea statului, sau a inițiativei părților în limitele permise de lege.

Cu totul diferită este însă situația, cînd, la raporturile juridice, alături de întreprinderile și organizațiile economice de stat, participă cetățeni sau cooperativele agricole de producție.

Pornindu-se de la natura și conținutul raporturilor patrimoniale la care participă organele statului, se arată că dacă acestea obțin diferite bunuri, în raporturile juridice cu cetățenii sau cooperativele agricole de producție, ele dobîndesc un drept de administrare operativă directă, iar statul dreptul de proprietate; cînd se înstrăinează un bun, acesta iese din administrarea operativă directă și din fondul proprietății socialiste. Absolutizarea acestei soluții, aparent nesusceptibilă de vreo obiecție, ar duce de fapt la modificarea corelației dintre dreptul de proprietate și dreptul de administrare operativă directă. Astfel, s-ar putea trage concluzia că mai întîi se dobîndește dreptul de administrare operativă directă și apoi dreptul de proprietate, ceea ce ar echivala cu o subordonare inadmisibilă.

În realitate dreptul de administrare operativă directă nu se dobîndește ca urmare directă a raporturilor juridice cu cetățenii sau cooperativele agricole de producție. Organele statului dobîndesc pentru stat dreptul de proprietate, acesta recunoscîndu-le la rîndul său, un drept de administrare operativă directă. Mai mult, este posibil ca sarcinile organizațiilor respective să fie limitate la simpla dobîndire, statul avînd dreptul să dispună ca bunul să fie dat spre administrare operativă directă altei unități.

Pentru identitate de motive, putem spune că în cazul înstrăinării unui bun din fondul proprietății socialiste de stat, dreptul de administrare operativă directă nu se stinge ca o consecință a raporturilor

⁴ O. S. Ioffe, *Dreptul civil sovietic*, Ed. științifică, 1960, București, p. 274.

juridice la care participă întreprinderile și organizațiile economice, ci pentru că se stinge chiar dreptul de proprietate pe care întreprinderile de stat îl transmit cetățenilor sau cooperativelor agricole de producție, nu prin puterea lor ci prin puterea pe care le-o conferă statul socialist.

Dreptul de administrare operativă directă, ca drept de tip nou fiind asimilat drepturilor reale, urmează regimul juridic aplicabil acestora, alături în ceea ce privește momentul transmiterii cit și al apărării sale prin mijloacele dreptului civil.

Cel mai specific mijloc de apărare, de drept civil, al proprietății socialiste de stat, este acțiunea în revendicare.

În situația în care revendicarea este intentată de organul de stat împotriva unei organizații cooperatiste, organizații obștești, sau cetățean, avem de-a face cu acțiunea în revendicare propriu-zisă prin care se urmărește în mod direct, restabilirea dreptului de proprietate socialistă de stat, și anume: restituirea către statul proprietar, al bunului său, ajuns în posesia ilegală a pîritului, organizație cooperatistă, obștească, sau persoană fizică.

În mod indirect, această acțiune în revendicare propriu-zisă, duce și la restabilirea dreptului de administrare operativă directă.

În cazul în care un bun al statului nu se găsește în mina unei organizații cooperatiste, obștești, ori persoană fizică, ci în mina unei alte organizații socialiste de stat, alta decît aceea în administrarea operativă directă căreia ar fi trebuit să se găsească, potrivit repartitiei planificate, atunci acțiunea reclamantei, va fi o acțiune în revendicare în sensul larg de „vindicatio possessionis”, prin care se urmărește în mod direct restabilirea dreptului de administrare directă, și în același timp se apără în mod indirect dreptul de proprietate socialistă de stat⁵.

În *Instrucțiunea P.A.S. nr. 5 din 24.II.1960*, referitoare la unele probleme în legătură cu aplicarea decretului nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă⁶ nu se folosește noțiunea de acțiune în revendicare, ci aceea de „acțiune prin care se valorifică dreptul de administrare operativă directă”. Totuși denumirea folosită în practica arbitrală și literatura juridică de „acțiune în revendicare” este potrivită, deoarece deși nu este vorba de o acțiune de revendicare propriu-zisă, prin ea se urmărește apărarea unui drept real, de tip nou, dreptul de administrare operativă directă, acțiune intentată în nume propriu, de către organizația socialistă căreia îi aparține acest drept real.

După cum se știe, acțiunii în revendicare propriu-zisă, intentată de un organ al statului, pentru apărarea dreptului de proprietate socialistă de stat, i se aplică un regim preferențial care prezintă anumite caractere, și anume:

— În cazul în care proprietatea socialistă de stat e încălcată prin posesiunea nelegitimă exercitată de un terț, atunci ea este apărată prin

⁵ Ion Albu, *Considerații privind acțiunea în revendicare*, «Studia Universitatis Babeș-Bolyai», Series Jurisprudentie, 1962, p. 65.

⁶ Revista «Arbitrajul de stat», nr. 2/1960, p. 41—43.

acțiunea în revendicare exercitată de organul de stat, prin mijlocirea căruia statul își exercită dreptul său de proprietate asupra bunului revendicat, adică de organizația socialistă căreia i-a fost dat bunul în administrare operativă directă, s-au dacă acest organ operativ nu se cunoaște, atunci acțiunea se va exercita de organul de stat în a cărui administrare generală se găsesc bunuri de categoria celui ce formează obiectul litigiului. Acțiunea va putea fi intentată și de procuror.

— Această acțiune este necondiționată și imprescriptibilă atât extinctiv cât și achizitiv.

— Organul de stat revendicant nu are a face dovada proprietății bunului ce revendică. Statul este prezumat pînă la proba contrarie, proprietarul aceluia bun.

Acest regim preferențial de care se bucură acțiunea în revendicare a proprietății socialiste de stat, se aplică și acțiunii în revendicarea dreptului de administrare operativă directă?

În cele ce urmează ne vom opri doar asupra citorva aspecte mai importante ale acestei probleme.

Acțiunea în revendicare a dreptului de administrare operativă directă nu poate fi oprită de pîrit prin prescripția achizitivă în materie imobiliară, s-au prin posesiunea de bună credință în materie mobilă, căci aceasta ar duce la încălcarea principiului dominant și anume, principiul asigurării depline a repartizării și folosirii planificate a bunurilor din acest fond de importanță hotărîtoare în desăvîrșirea construirii socialismului în țara noastră⁷.

În circuitul socialist de stat, adică între organizațiile socialiste de stat, singurele posibilități date de lege, pentru ca bunurile repartizate în administrarea operativă directă, să poată circula sînt:

În cazul mijloacelor fixe, ele vor putea trece la alte organizații socialiste de stat, însă numai cu titlul de drept de administrare operativă directă și numai prin efectul direct al actelor administrative, emise de organele competente de planificare.

În cazul bunurilor mijloace de producție circulante excedentare, ori produse supuse repartizării planificate, prin contracte planificate.

În cazul bunurilor mijloace de producție circulante excedentare, ori produse nesupuse repartizării planificate, prin contracte reglementate.

Mai mult decît atît, prof. dr. Traian I o n a ș c u arată că „toate aceste bunuri, fiind proprietatea intangibilă a statului, circulă între organizațiile socialiste de stat, numai pe căile arătate, transmitîndu-se, nu un drept de administrare directă cu conținut identic, ci numai calitatea de titular al dreptului de administrare operativă directă, conținutul dreptului variînd după specialitatea concretă a capacității de folosință a fiecărei organizații socialiste dobînditoare.

⁷ Prof. dr. Traian I o n a ș c u, *Apărarea proprietății socialiste prin revendicare, în Probleme privind dezvoltarea și apărarea proprietății socialiste în dr. R.P.R.*, Ed. Acad., 1959, p. 93.

Deci numai statul, ca titular al fondului unitar al proprietății socialiste de stat, poate constitui pe calea fiecărui act administrativ de planificare, dreptului de administrare operativă directă, un conținut specific adaptat specialității concrete a activității ce trebuie să se desfășoare potrivit planului, organizației socialiste de stat, căreia i se transmite bunul astfel atribuit”⁸.

Din cele arătate reiese în mod clar, să este inadmisibil ca circulația bunurilor statului, între organizațiile socialiste de stat, circulație care este planificată și reglementată în mod restrictiv de către stat, să poată fi oprită prin efectul prescripției achizitive și a posesiunii de bună credință, care nu pot constitui moduri de dobândire a dreptului de administrare operativă directă.

În ceea ce privește prezumția dreptului de proprietate asupra bunului ce se revendică, ea n-are pentru ce să intervină în cazul acțiunii în revendicarea dreptului de administrare operativă directă, deoarece ambele părți sînt organizații socialiste de stat. Aici organizația socialistă revendicantă va trebui să dovedească că bunul i-a fost repartizat ei în administrare operativă. Dacă însă nici una din părțile în litigiu nu pot face dovada dreptului asupra bunului litigios, art. 41 din Regulile Procedurii Arbitrale⁹ prevăd că: „organul arbitral va respinge acțiunea reclamantului și va aduce, fără întârziere, cazul la cunoștința organului competent de stat, pentru ca bunul să fie repartizat în mod planificat” și mai departe, chiar în cazul în care reclamantul își dovedește dreptul, dar dacă organul arbitral constată că „bunul nu este trebuitor reclamantului pentru îndeplinirea sarcinilor de plan, dar este necesar pîritului în acest scop, va suspenda rezolvarea litigiului, și va aduce deîndată cazul la cunoștința organului de stat competent, spre a decide dacă urmează să se facă o nouă repartizare a acestui bun”.

Din conținutul acestui articol reiese că respingerea acțiunii reclamantului nu duce la menținerea, sau la consolidarea posesiunii nelegitime a pîritului, adică nu duce la dobîndirea dreptului de administrare operativă, deoarece acest drept se poate dobîndi, așa după cum am mai arătat, numai în baza unui act juridic administrativ de planificare. Bunul care a făcut obiectul acțiunii în revendicare a dreptului de administrare operativă directă va fi repartizat de organul de planificare (sesizat de Arbitrajul de Stat) printr-un act administrativ de redistribuire, pîritului sau unei persoane, în care situație ia naștere un drept nou de administrare operativă directă, sau, va fi repartizat reclamantului, caz în care „noua repartizare îndeplinește funcțiile unei dispoziții de restituire a bunului din posesia nelegitimă a pîritului, în posesia reclamantului”¹⁰ (deoarece dreptul de administrare operativă directă nici nu a încetat pînă la intervenirea actului administrativ de redistribuire).

⁸ Prof. dr. Tr. Ionescu, *op. cit.*, p. 93.

⁹ Regulile procedurii arbitrale aprobate prin H.C.M. nr. 1397/1954, modificate prin H.C.M. nr. 1183/1959.

¹⁰ I. Albu, *op. cit.*, p. 72.

Trebuie subliniat aici, referindu-ne la art. 41 din Regulile procedurii arbitrale, că deși Arbitrajul de Stat nu este un organ de planificare, totuși prin semnalările pe care le face, contribuie la îmbunătățirea muncii de planificare, pe care o desfășoară organele competente.

În ceea ce privește caracterul imprescriptibil al acțiunii în revendicare a proprietății socialiste de stat, când e vorba de acțiunea în revendicare a dreptului de administrare operativă directă privitoare la mijloacele circulante se aplică prescripția de 18 luni prevăzută de art. 3 al decretului 167/1958 privitor la prescripția extinctivă; în ceea ce privește acțiunea în revendicare, întemeiată pe dreptul de administrare directă a mijloacelor fixe sau produsele destinate a deveni astfel de mijloace, ea trebuie socotită imprescriptibilă.

Așa cum arată prof. dr. Tr. Ionașcu¹¹ „întrucât spre a da satisfacere cerințelor economicului, trebuie asigurate desăvârșit repartitia și folosirea planificată a bunurilor statului mijloace fixe, repartizate în administrarea operativă directă, a întreprinderilor și organizațiilor de stat, care le întrebuințează statornic în activitatea lor, iar trecerea timpului nu poate să schimbe situația juridică a acestor mijloace fixe deja repartizate planificat unei anume întreprinderi de stat, și nici dezafecta aceste bunuri de la realizarea sarcinilor pentru care ele au fost repartizate — iată rațiunile care impun pe tărîmul juridicului, imprescriptibilitatea dreptului de administrare operativă directă privind mijloacele fixe, atît sub aspect extinctiv cît și achizitiv“.

Deși această rezolvare a problemei n-a fost îmbrățișată unanim¹² socotim că în stadiul actual de dezvoltare în care se află țara noastră, prin imprescriptibilitatea acțiunii în revendicare a dreptului de administrare operativă directă a mijloacelor fixe s-ar realiza „respectarea deplină a dispozițiilor date de organele competente de planificare, cît privește repartizarea mijloacelor fixe în administrarea operativă directă a organizațiilor socialiste de stat, prin aceasta garantîndu-se realizarea corectă a sarcinilor de plan“¹³.

Instrucțiunea P.A.S. nr. 5 din 24 februarie 1960 arată că acțiunea în revendicare întemeiată pe dreptul de administrare operativă directă, este supusă prescripției extinctive de 18 luni (conform art. 3 din Decretul 167/1958) nu numai în ceea ce privește mijloacele circulante, dar și cu privire la mijloacele fixe, bazîndu-se pe art. 22 al Decretului nr. 167/1958 cu privire la prescripția extinctivă.

Dreptul de administrare operativă directă privind un mijloc fix, alături de alte drepturi reale de tip nou (dreptul de folosință gratuită, dreptul pe care statul l-a dobîndit prin efectul aplicării dispozițiilor Decretului nr. 115 din 30 martie 1959) sînt prin esența lor, inalienabile,

¹¹ Prof. dr. Tr. Ionașcu, *Imprescriptibilitatea dreptului de administrare operativă directă*, „An. Univ. Buc.„ 1962, p. 50.

¹² *Instrucțiunea P.A.S. nr. 5, din 24.II.1960*, „Rev. Arb. de Stat”, nr. 2/1960.

¹³ Prof. dr. Tr. Ionașcu, *Imprescriptibilitatea dreptului de administrare operativă directă*, „Analele Univ. București”, 1962, p. 51.

inesesizabile, adică scoase din circuitul civil, și conform art. 1844 c. c. bunurile scoase din circuitul civil sînt imprescriptibile, atît extinctiv, cit și achizitiv.

ПРАВО ОПЕРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ, ЕГО ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА И ЕГО ЗАЩИТА СПОСОБАМИ ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА

Краткое содержание

Подчеркивая характерные черты права социалистической государственной собственности, рассматривается юридическая природа права оперативного управления и правомочий социалистических организаций вытекающих из этого права. Защита посредством виндикационного иска права оперативного управления, рассматривается как косвенное средство защиты социалистического государственного права собственности. В свете её выгодного режима и особенностей защиты права государственной социалистической собственности посредством виндикационного иска.

LE DROIT D'ADMINISTRATION OPÉRATIVE DIRECTE, LA NATURE JURIDIQUE ET SA DÉFENSE PAR LES MOYENS DU DROIT CIVIL

Résumé

Après avoir souligné les caractéristiques du droit de propriété socialiste d'état, les auteurs examinent ensuite, la nature juridique du droit d'administration opérative directe et des prérogatives que les organisations socialistes possèdent en vertu de ce droit.

La défense par l'action en revendication fondée sur le droit d'administration opérative directe, considérée aussi comme un moyen de défense indirect du droit de propriété socialiste d'état est étudiée tant au point de vue du régime préférentiel qui lui est appliqué, qu'au point de vue des particularités de la défense par l'action en revendication du droit de propriété d'état.

DESPRE PARTINITATEA ȘTIINȚEI DREPTULUI PENAL

DE

B. BRAUNSTEIN

*Comunicare prezentată la cea de-a X-a sesiune științifică a Universității
„Ai. I. Cuza”, din 26 oct. 1963*

În țara noastră, în care socialismul a învins definitiv la orașe și sate, ... „activitatea ideologică, munca de lichidare a înrîuririlor educației burgheze din conștiința oamenilor este tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou”¹.

Datorită acestei situații, prin Raportul prezentat de tov. Gh. Gheorghiu-Dej, la cel de-al III-lea Congres al P.M.R., a fost trasată sarcina de a fi „supuse unei critici științifice, combative, teoriile filozofice, juridice, economice și istorice ale feluritelor apologeti ai capitalismului”² făcîndu-se totodată precizarea că politica de coexistență pașnică între state, promovată de Partidul și Statul nostru, nu numai că nu exclude ci presupune în mod necesar lupta de idei între socialism și capitalism, pentru triumful deplin al ideologiei marxist-leniniste. Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, la cel de al III-lea Congres al P.M.R., a spus: „Înfăptuind cu perseverență principiul conducerii de către partid a activității ideologice și culturale, trebuie să vedem și pe viitor ca această activitate să fie pătrunsă de partinitate, de intransigență față de ideologia burgheză, să combatem manifestările de liberalism, obiectivismul burghez, naționalismul și șovinismul”³.

În cadrul sarcinii de mai sus — a cărei îndeplinire revine și juriștilor — comunicarea de față încearcă, în lumina învățăturii marxist-

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la cel de al III-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român*, în vol. *Congresul al III-lea al P.M.R.*, p. 88.

² *Ibidem*, p. 89.

³ *Ibidem*, p. 88.

leniniste despre partinitate, să scoată în evidență caracterul partinic al științei socialiste și burgheze a dreptului penal și, oprindu-se, în acest scop, în mod special, asupra problemei cauzelor criminalității în societatea capitalistă, să releve caracterul fals și antiștiințific al teoriilor burgheze și totodată obiectivitatea științifică a doctrinei socialiste în această problemă de mare actualitate.

I

Dezvoltat de către Lenin, principiul partinității pe care marxism-leninismul îl aplică la toate formele ideologiei în societatea împărțită în clase, ne învederează că atita timp cât există clase opuse, nu pot exista concepții, convingeri și doctrine sociale care să nu aibă o origine și un scop de clasă determinate, care să fie independente de interesele unei anumite clase.

Intr-adevăr, de vreme ce viața spirituală, conștiința socială este condiționată de existența socială, urmează că în societatea scindată în clase opuse, concepțiile, convingerile și doctrinele sociale vor avea, în mod inevitabil, un caracter de partid, de clasă adică vor exprima năzuințele și nevoile clasei sociale din care fac parte sau la care au aderat în mod conștient autorii lor.

Iată de ce Lenin scria că a te aștepta la o știință socială „nepărtinitoare” în societatea robiei salariate ar fi o naivitate tot atât de neroadă ca și când te-ai aștepta la nepărtinire din partea fabricanților în chestiunea dacă n-ar trebui mărit salariul muncitorului prin micșorarea profitului capitaliștilor.

În domeniul ideologiei și științelor juridice — științe sociale în care se înfăptuiește studiul teoretic al statului și dreptului ca părți componente ale suprastructurii societății — caracterul de clasă, de partid este chiar mai evident, deoarece problemele statului și dreptului ating interesele claselor mai sensibil decît orice altă problemă.

Astfel, de exemplu, problemele dreptului penal burghez interesează într-o măsură deosebită burghezia întrucît această ramură a dreptului îi servește ca una dintre cele mai ascuțite arme pentru consfințirea exploatării capitaliste și pentru asuprirea maselor de oameni ai muncii.

Prin urmare, atît știința socialistă cit și cea burgheză a dreptului penal — ca științe sociale — au un pronunțat caracter de clasă, de partid, cu deosebirea că prima abordează și rezolvă problemele privind infracțiunea și pedeapsa de pe poziția de clasă a proletariatului, pe cînd cea de a doua de pe poziția de clasă a burgheziei ale cărei interese le apără.

Dacă știința socialistă a dreptului penal apără, în mod fățiș, principiul partinității recunoscînd legătura sa nemijlocită cu interesele proletariatului, penalistii burghezi ca și ceilalți juriști și ideologi ai burgheziei combat acest principiu, afirmînd că el ar fi o reanunțare la știință în favoarea politiciii, la obiectivitate pentru interese de partid.

Totodată pozînd în reprezentanți ai „științei pure” ei afirmă că

știința lor este o căutare obiectivă a adevărului, liberă de „prejudecăți de clasă” și de poziții de partid.

Toate aceste afirmații sînt false și iată de ce :

Din punct de vedere marxist adevărul obiectiv este independent de conștiința, de voința și de interesele claselor. Adevărul obiectiv al științei este unul singur, atît în științele naturii cit și în științele sociale, neputînd exista adevăruri diferite pentru clase diferite, ceea ce nu exclude însă caracterul lor de clasă, cu precizarea că acesta este mai evident în științele sociale decît în științele naturii.

Dar, dacă în științele naturii ca și în științele sociale nu există adevăruri diferite pentru clase diferite, adică adevăruri cu caracter de clasă, principiul partinității ne învederează că procesul cunoașterii este întotdeauna condiționat din punct de vedere social în societatea împărțită în clase, în sensul, că o anumită poziție de clasă barează drumul spre știință, spre adevăr, în timp ce o altă poziție de clasă favorizează cunoașterea adevărului. Valoarea inegală a pozițiilor de clasă în procesul cunoașterii științifice depinde, însă, de poziția istorică — revoluționară sau reactionară — pe care o ocupă fiecare dintre clasele în luptă în societatea dată.

Astfel, în societatea contemporană, burghezia este o clasă reactionară, condamnată la pieire de însuși mersul legic al dezvoltării istorice. Căutînd însă să-și permanentizeze dominația, ea este interesată în denaturarea realității, a adevărului. Datorită acestui fapt, partinitatea burgheză — adică poziția de clasă burgheză — duce la neobiectivitate în toate domeniile științei, implicit în dreptul penal.

Opusă burgheziei, clasa muncitoare este clasa cea mai înaintată a societății, purtătoarea progresului social. Avînd menirea istorică să înfăptuiască trecerea omenirii de la capitalism la comunism, interesele și năzuințele sale de clasă coincid pe deplin cu tendințele obiective ale dezvoltării sociale și ca atare proletariatul este vital interesat într-o reflectare obiectivă, științifică și nu falsă a realității în domeniul dreptului penal ca și în celelalte științe juridice. De aceea, spre deosebire de partinitatea burgheză, partinitatea proletară coincide pe deplin, cu obiectivitatea științifică.

Cît privește pretenția penalistilor ca și a celorlalți juriști ai burgheziei, că știința lor este o „știință deasupra claselor” o „știință pură” inconsistența ei este evidentă : nesituîndu-se pe pozițiile clasei muncitoare, în mod inevitabil acești juriști se situează pe pozițiile burgheziei, deoarece în societatea contemporană există două poziții de clasă fundamentale : ori ideologie burgheză, ori ideologie socialistă ; a treia cale nu există, spunea Lenin.

Prin urmare, și știința burgheză a dreptului penal, departe de a fi „deasupra claselor” este o știință partinică, însă partinic burgheză, chiar și în cazul în care juristul se crede realmente obiectiv, deoarece mentalitatea care decurge din poziția lui socială îl face să elaboreze teorii care servesc orînduirea capitalistă. În acest sens ne poate servi ca exemplu penalistul I. Tanoviceanu. În prefața *Cursului de drept penal*, Tanoviceanu scrie : „.....nu ne-am temut să ne expunem părerile

noastre fiindcă nu urmărim nici un interes personal *ori de clasă* susținind o certă părere, ci dorim numai *binele obștesc*.”⁴

Considerându-se independent față de clase, Tanoviceanu dorea numai „binele obștesc” care în condițiile României burghezo-moșieresti nu putea fi decît binele burgheziei și moșierimii. Prin urmare, deși se hrănea cu iluzia independenței, opera sa servea claselor dominante — burghezia și moșierimea — ale căror interese le apăra.

De regulă, penaliștii burghezi sînt apărători conștienți ai orînduirii burgheze și pentru a-și ascunde partinitatea manifestă o predilecție deosebită pentru așa-zisele „școli de drept penal” (școala antropologică, școala sociologică etc.). Expresie a obiectivismului burghez, denumirea de „școală” este destinată deghizării adevăratului conținut de clasă al științei burgheze a dreptului penal și să creeze iluzia unei „științe pure”. Supuse însă unei critici științifice, reiese că școlile burgheze de drept penal nu sînt în fond decît niște programe de luptă, prin mijloace penale, împotriva maselor de exploatați, împotriva luptătorilor pentru progres social și ca atare confirmă partinitatea științei burgheze a dreptului penal.

Pentru a nu ne limita însă la considerații generale am socotit ca fiind deosebit de instructiv să arătăm cum se ilustrează partinitatea științei dreptului penal într-o problemă specială, problema cauzelor criminalității în societatea capitalistă.

II

După cum rezultă din chiar datele statistice penale burgheze care nu poate fi bănuită de exagerare — în toate țările capitaliste, în trecut și mai ales în prezent, — un număr tot mai mare de oameni pășesc pe calea comiterii de fapte penale confirmînd astfel teza formulată de Marx și Engels, că în societatea capitalistă creșterea criminalității este mai intensă decît a populației.

Reprezentînd o adevărată calamitate pentru societatea capitalistă, penaliștii burghezi, începînd din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, acordă o atenție crescîndă fenomenului criminalității, bineînțeles, nu cu scopul de a-i dezvălui adevăratele cauze ci pentru a ridica de pe umerii sistemului capitalist răspunderea pentru existența și creșterea continuă a fenomenului infracțional și totodată pentru a justifica, din punct de vedere teoretic, înăsprirea represiei penale împotriva celor ce nu sînt de acord cu orînduirea burgheză.

La rîndul lor, Marx și Engels au manifestat un mare interes pentru problema criminalității în societatea capitalistă cercetînd-o în legătură cu legile fundamentale de dezvoltare a societății.

Indicațiile date de Marx și Engels cu privire la cauzele și tendințele de dezvoltare a criminalității în societatea capitalistă, stau la baza științei socialiste a dreptului penal în această problemă.

⁴ I. Tanoviceanu, *Curs de drept penal*, vol. I. București, 1912, p. XII.

Și acum, fără a intra în amănunte, să prezentăm cele mai cunoscute dintre teoriile burgheze cit și teoria marxist-leninistă despre cauzele criminalității în societatea capitalistă, scoțind în evidență falsitatea și caracterul reacționar al celor dintii și obiectivitatea științifică a teoriei marxist-leniniste, ca urmare a faptului că primele sînt pătrunse de partinitate burgheză, iar teoria marxist-leninistă de partinitate proletară.

1. Să începem cu așa-numitul curent antropologic sau biologic. Întemeiat de medicul italian Cesare Lombroso (1836—1909) acest curent a apărut în știința burgheză a dreptului penal în cel de al nouălea deceniu al secolului trecut, în condițiile creșterii criminalității și în special a recidiviștilor în materie de infracțiuni patrimoniale.

Încercînd să „dovedească” că fenomenul criminalității ar fi o categorie eternă, proprie oricărei societăți — deci fără legătură cu sistemul capitalist — Lombroso afirma că rădăcinile criminalității nu rezidă în anumite condiții sociale, ci în însăși persoana infractorului, în particularitățile lui biologice și rasiale, și că printre oameni ar exista întotdeauna unii predestinați să devină infractori, adică infractori innăscuți.

Pentru a demonstra existența unor criminali innăscuți, Lombroso și adepții săi au elaborat un sistem de semnalmente fizice și psihice (stigmatе) care ar fi proprii numai criminalilor și nu s-ar găsi la oamenii „cinstiți”.

Ideea criminalului innăscut servea pentru a ascunde adevăratele cauze ale criminalității și totodată constituia fundamentul teoretic de măsuri bestiale pe care curentul lombrozian le propunea statului capitalist pentru a se putea răfui cu toate persoanele primejdioase, indiferent dacă au săvîrșit sau nu vreo faptă penală.

Într-adevăr, dacă criminalitatea este o însușire innăscută a omului, îndreptarea criminalilor este imposibilă și pe cale de consecință ei trebuie nimiciți fără cruțare.

Pentru aceleași considerații, societatea ar trebui să ia măsuri de siguranță față de indivizii care prezintă stigmatе ale criminalității, fără să aștepte pînă în momentul cînd aceștia vor comite o infracțiune, acesta fiind numai unul din prilejurile pentru luarea unor astfel de măsuri.

Dînd expresie directă reacțiunii politice în domeniul științei burgheze a dreptului penal, Lombroso în cartea *Criminalitate politică și revoluția* publicată în colaborare cu R. Laski, se străduiește să extindă ideea criminalului innăscut la revoluționari, pentru a da o bază teoretică reprimării lor sálbatice.⁵

Infirmate de știință și de viață — care a arătat că „stigmatеle” criminalității se găsesc foarte adesea la cei mai respectabili reprezentanți ai burgheziei, dar lipsesc la infractori — ideile curentului lom-

⁵ Vezi, Pele Gheorghe, Recenzia lucrării lui P. I. Grisaev, *Teoriile dreptului penal și legislația penală a statelor burgheze*, în revista „Justiția nouă”, nr. 1/1962, p. 142—146.

brozian au găsit mai tirziu o largă răspindire în statele imperialiste și în special în S.U.A. unde într-o formă modernizată — așa-numitul neolombrozianism — servesc camuflării adevăratelor cauze ale criminalității, care a atins proporții cu adevărat uriașe și fundamentării „științifice” a luptei necruțătoare împotriva oricăror persoane care încalcă ordinea.

Astfel, de exemplu, cunoscutul criminolog american E. Hootton repetându-l în fond pe Lombroso, afirmă în cartea sa *Criminalul american* că „există o bază fizică a conduitei criminale” și că „plasma embrionară care a dat naștere unui infractor este un precipitat murdar”.

La fel criminologii G. Huntig, W. Sheldon și alții afirmă că infractorii sînt oameni de o natură specială, deosebindu-se de cetățenii care se supun legii, prin trăsături psihofizice speciale.

Plecînd de la aceste idei despre rădăcinile criminalității, E. Hootton — ca și alți criminologi americani — ajung la concluzia că lichidarea criminalității poate fi obținută numai prin lichidarea celor inadaptabili din punct de vedere fizic, psihic sau moral sau prin totala lor izolare”.

2. Un alt curent foarte cunoscut în știința burgheză a dreptului penal este curentul sociologic. Intemeiat de către danezul Van Hamel și belgianul Prins, curentul sociologic a apărut la hotarul dintre secolele XIX și XX (1890) și a avut aderenți în toate țările capitaliste.

În problema cauzelor criminalității, sociologii afirmau că fenomenul infracțional este determinat de trei categorii de factori și anume: *factori social-economici* în care intră șomajul, scumpetea produselor, condițiile proaste de locuință, prostituția, alcoolismul etc., *factori fizici* ca: anolimpul, clima, temperatura, și *factori individuali* ca: sexul, temperamentul și alte particularități ale organismului criminalului. Această ultimă categorie de factori este luată de la Lombroso.

Referirea sociologilor la factori social-economici nu înseamnă însă că aceștia au dezvăluit adevăratele cauze ale criminalității în societatea capitalistă deoarece ei privesc acești factori în afara legilor ce caracterizează societatea capitalistă pe cînd în realitate factorii social-economici sînt generați și intensificați în mod inevitabil tocmai de orînduirea capitalistă.

Camuflînd mai abil decît școala antropologică, cu ajutorul factorilor social-economici, adevăratele rădăcini ale criminalității în societatea capitalistă, sociologii ajungeau totodată, fără a recurge la ideea criminalului înnăscut, la propuneri practice de luptă împotriva maselor exploatate, analoge cu ale penaliștilor antropologi.

Factorii social-economici, afirmau sociologii, duc la declasarea unor grupe de persoane din care se recrutează infractorii. Împotriva acestor persoane, purtătoare a unei stări periculoase, societatea trebuie să ia măsuri de siguranță, chiar dacă n-au săvîrșit încă vreo faptă penală.

Îmbrățișate cu deosebită căldură de penaliștii fasciști germani, concepțiile școlii sociologice au stat la baza aplicării pe scară largă a castrării, sterilizării, internării în lagăre și a altor măsuri singeroase care au costat viața a milioane de oameni.

La fel ca și concepțiile școlii antropologice, ideile școlii sociologice

au numeroși susținători în știința burgheză contemporană a dreptului penal, în care abundă, pe lângă teorii neolombroziene, și teorii neo-sociologice.

Astfel, de exemplu, neosociologul american E. Southerland, reluind teoria factorilor social-economici, explică criminalitatea prin influența mediului „necinst” format din săraci, șomeri, vagabonzi etc. Bineînțeles că E. Southerland nu-și pune și problema apariției mediului „necinst” deoarece ar fi silit să ajungă la concluzii nelavorabile pentru capitaliști ale căror interese le apără în egală măsură, dar cu mijloace puțin diferite, atât neolombrozienii cât și neosociologii.

Din cele ce preced reiese că teoriile burgheze asupra cauzelor criminalității în societatea capitalistă — atât cele din trecut cât și cele contemporane — departe de a fi o cercetare obiectivă a adevărului, independentă de anumite interese de clasă, sint dimpotrivă o apologetică a perimatei orinduirii burgheze, arătând că nu aceasta, ci infractorii — datorită fie particularităților psihofizice, fie stării periculoase pe care o poartă — sint vinovați de existența criminalității pentru a cărei combatere ei propun cele mai aspre măsuri de represiune penală.

3. Studiind societatea capitalistă și legile ei de dezvoltare, sub toate aspectele, Marx și Engels sint primii care au dat o rezolvare profund științifică problemei cauzelor criminalității în această societate, arătând că criminalitatea este o consecință inevitabilă a sistemului capitalist. „Trebuie să existe — scrie Marx — ceva putred chiar în inima unui asemenea sistem social care își sporește avuția fără să reducă mizeria și în care criminalitatea crește chiar mai repede decît numărul populației.”⁶

Modul de producție capitalist întemeiat pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție cu setea sa de a aduna capital, generează șomaj, mizerie și foame pentru masele muncitoare și pe cale de consecință criminalitatea.

Marx și Engels au stabilit nu numai cauzele dar și legile după care se dezvoltă criminalitatea în societatea capitalistă. Deoarece criminalitatea, în această societate, este determinată de șomaj, mizerie materială, goana după profit etc., adică de condițiile materiale de existență ale oamenilor, inerente regimului capitalist și legate în mod indisolubil de el, concluzia firească, care decurge de aici, este recunoașterea acțiunii legilor generale de dezvoltare a societății asupra criminalității, în sensul că legile evoluției criminalității sint legi derivate din legile proprii societății capitaliste.

În lumina celor de mai sus, clasicii marxismului au arătat că legea fundamentală a evoluției criminalității în societatea capitalistă constă într-o tendință de creștere a ei sistematică, oricare ar fi politica economică dusă de burghezie.

De asemenea Marx și Engels au scos în evidență și alte trăsături importante ale dezvoltării criminalității în societatea capitalistă ca: tendința de creștere a criminalității în rândurile minorilor, predominarea

⁶ Marx-Engels, *Opere*, vol. 13, Ed. pol., București, 1962, p. 531.

infracțiunilor patrimoniale, predominarea infractorilor ieșiți din orașele mari și din regiunile de fabrici, față de regiunile agricole, precum și creșterea mai rapidă a criminalității decît a populației.

În ce privește lupta eficientă împotriva criminalității, aceasta implică, după cum arată Marx și Engels, lichidarea sistemului capitalist și nu preamărirea măsurilor de reprimare penală. „În cazul acesta — scrie Marx — dacă crimele, luate pe scară largă prezintă — în ce privește numărul și clasificarea lor — aceeași regularitate ca și fenomenele naturii și dacă, după cum se exprimă domnul Quetelet, „ar fi greu de precizat în care din cele două domenii (al lumii fizice sau al vieții sociale) cauzele determinate își produc efectul cu cea mai mare regularitate”, n-ar trebui să ne gîndim în mod serios la schimbarea sistemului care generează asemenea crime în loc să proslăvim pe călăul care execută un anumit număr de criminali numai pentru a face loc altora?”⁷

Corespunzînd în totul intereselor proletariatului, căruia istoria i-a încredințat misiunea de a fi groparul orînduirii capitaliste, teoria marxist-leninistă despre cauzele criminalității în această societate, este totodată și singura teorie riguros științifică în această problemă, mersul criminalității în statele capitaliste cît și în cele socialiste confirmînd adevărul acesteia și falsitatea teoriilor burgheze.

În toate statele capitaliste, mai cu seamă în anii de după război, criminalitatea în general și criminalitatea minorilor în special, a crescut și crește neîncetat atîngînd proporții cu adevărat uriașe și aceasta datorită adîncirii crizei generale a sistemului capitalist.

Astfel, de exemplu, în S.U.A., dacă în anul 1940 s-au înregistrat 1.517.000 de infracțiuni dintre cele mai grave, apoi în anul 1957 numărul lor a ajuns la 3 milioane.

Dacă ținem seama de faptul că în ultimii douăzeci de ani populația S.U.A. a crescut cu o treime, pe cînd numărul infracțiunilor s-a dublat, rezultă că criminalitatea a crescut cam de patru ori mai repede decît populația.

Creșterea continuă a criminalității are loc și în celelalte țări capitaliste. În Anglia, după declarațiile lui Butler, fostul ministru al afacerilor interne, poliția a înregistrat în 1961, în total 806.950 de infracțiuni, adică 8,5% mai multe decît în 1960.

În Germania occidentală numărul infracțiunilor înregistrat în 1959 a fost de 1.951.000, adică a crescut cu 224.700 în comparație cu anul 1958⁸.

Un tablou cu totul opus, sub aspectul mersului criminalității îl prezintă țările socialiste unde numărul infracțiunilor este în continuă și considerabilă scădere.

Faptul că în țările socialiste se mai comit infracțiuni nu confirmă însă teza penaliștilor burghezi, potrivit căreia criminalitatea este un fenomen etern, propriu oricărei societăți, deoarece cauzele infracțiu-

⁷ Marx și Engels, *Opere*, vol. 8, Ed. pol., București, 1960, p. 543.

⁸ Datele statistice sînt luate după revista „Comunist”, nr. 12/1962, p. 126 și urm.

nilor din țările socialiste nu pot fi identificate cu cele ale infracțiunilor din societatea capitalistă.

Socialismul lichidează dominația proprietății private, antagonismul și inegalitatea de clasă, adică cauzele fundamentale ale criminalității, specifice orinduirii capitaliste. Dar, prin simpla instaurare a socialismului nu dispar infracțiunile, deoarece socialismul — după cum a arătat K. Marx în *Critica programului de la Gotha* — nu apare pe loc gol, ci se naște din capitalism și de aceea în orice privință — economică, morală, spirituală — mai poartă deci stigmatele societății vechi din care a luat naștere⁹.

Subliniind marea însemnătate a lămuririlor date de Marx, V. I. Lenin, adaugă: „În prima fază, la prima lui treaptă, comunismul nu poate fi încă economică cu totul matur, cu totul eliberat de tradițiile sau de urmele capitalismului”¹⁰.

Rămășițele capitalismului există și sînt viabile în primul rînd în sfera psihologiei și conștiinței oamenilor, datorită rămîinerii în urmă — și în cadrul socialismului — a conștiinței sociale față de existența socială, conștiința socială fiind prin chiar natura ei, reflectarea existenței sociale care o precede.

Marxism-leninismul mai explică că o anumită rămîineră în urmă a conștiinței sociale față de viața materială se datorește și tendinței inerente conștiinței sociale către o relativă independență, adică, ideile și concepțiile generate de un anumit mediu social, se înrădăcinează în conștiință, capătă o mare tenacitate, se transformă în obișnuință și se transmit din generație în generație.

În sfîrșit, la menținerea unor rămășițe ale capitalismului în conștiință contribuie și influența propagandei imperialiste care răspîndește ideologia și morala burgheză. Așa se explică faptul că în societatea socialistă se întîlnesc și unele persoane la care mai persistă ca o rămășiță a trecutului: mentalitatea de proprietar privat, individualismul și egoismul, tendința către o viață parazitară și alte deprinderi și obiceiuri generate de orînduirea burgheză.

Aceste rămășițe ale capitalismului în conștiința unor elemente înapoiate constituie cauzele generale care, în condițiile societății socialiste, duc la săvîrșirea de infracțiuni și alte fapte socialmente periculoase.

Practica mai arată că manifestarea acestor rămășițe ale trecutului prin fapte antisociale concrete depinde de o serie de împrejurări negative ca: control sau pază insuficientă, atmosfera nesănătoasă din unele familii izolate sau influența dăunătoare exercitată asupra adolescenților de către elemente antisociale, un nivel cultural scăzut, ruperea individului de activitatea socială și de muncă, alcoolismul etc.

După cum ușor se poate vedea, din cele ce preced, atît cauzele generale cit și condițiile care contribuie la săvîrșirea infracțiunilor în societatea socialistă, sînt fenomene străine moralei și ideologiei so-

⁹ K. Marx, *Critica programului de la Gotha*, Editura P.M.R., Buc., 1948, p. 31.

¹⁰ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 25, E.S.P.L.P., 1956, p. 464.

cialiste, ceea ce înseamnă că ele pot fi anihilate și lichidate în mod definitiv.

Succesele mari dobândite de țările socialiste în lupta pentru lichidarea rămășițelor capitalismului din conștiința oamenilor, se oglindesc și în descreșterea continuă a fenomenului infracțional cu perspectiva lichidării lui totale pe treapta superioară a comunismului, când omul eliberat de rămășițele ideologiei burgheze, de obiceiurile și moravurile din trecut, va respecta regulile de conviețuire socială dintr-o necesitate lăuntrică.

În încheiere, vreau să subliniez, din nou, că în știința dreptului penal — ca și în celelalte discipline științifice — partinitatea proletară coincide cu obiectivitatea științifică și îi asigură posibilitatea dezvăluirii falsității și caracterului antiștiințific al teoriilor burgheze.

ПАРТИЙНОСТЬ НАУКИ УГОЛОВНОГО ПРАВА

Краткое содержание

Данная работа содержит две части. В первой части рассматривается марксистско-ленинское учение о партийности общественных наук в классовом обществе.

Во второй части, автор выявляет совпадение коммунистической партийности с объективной истиной, уделяя особое внимание вопросу причинности в капиталистическом обществе.

DE L'ESPRIT DE PARTI DANS LA SCIENCE DU DROIT PENAL

Résumé

La communication comprend deux parties.

Dans la première partie on expose la doctrine marxiste-léniniste sur l'esprit de parti dans les sciences sociales, dans la société scindée en classes opposées.

Dans la seconde partie l'auteur illustre la coïncidence de l'esprit de parti communiste avec la vérité scientifique, s'arrêtant spécialement sur le problème des causes de la criminalité dans la société capitaliste.

CU PRIVIRE LA ROLUL ACTIV AL INSTANȚEI DE RECURS ÎN PROCESUL PENAL AL R.P.R.

DE

GR. THEODORU

*Comunicare prezentată la sesiunea științifică a Universității
„Al. I. Cuza” din 26 octombrie 1963*

În procesul penal al R.P.R., instanța de recurs are obligația de a efectua, din oficiu, controlul judiciar integral al hotărârii atacate, cu privire la toate lipsurile pe care aceasta le prezintă și la toate persoanele la care se referă. Fără un larg rol activ al instanței de recurs nu se poate asigura desființarea hotărârilor atacate care nu corespund legii și adevărului. Prezintă, de aceea, interes examinarea liniei de dezvoltare a legislației noastre procesual-penale în reglementarea rolului activ al instanței de recurs și al modului în care practica judiciară a căutat să-i dea un caracter cât mai larg și mai eficient.

1. În *Codul de procedură penală* intrat în vigoare la 1 ianuarie 1937, reglementarea căii de atac a recursului era de un formalism rigid. Instanța de recurs exercita controlul judiciar în limitele în care a fost investită prin recursul declarat și numai în baza motivelor formulate de către recurent. Formalismul era atât de rigid, încît nedepunerea motivelor de casare la instanța de recurs în termenul prevăzut de lege sau formularea lor în alte condiții decît cele impuse de lege atrăgeau anularea recursului, împiedicînd astfel efectuarea oricărui control asupra hotărîrii atacate.

Dispozițiile rigide din *Codul de procedură penală* și mai ales din legea de organizare și funcționare a Curții de Casație erau comentate și aplicate de pe aceleași poziții formaliste. „Dacă recursul în motivarea lui — se scria într-un comentariu¹ — nu e formulat în sensul

¹ I. N. Lungulescu și I. M. Dragomirescu, *Recursul în materie penală*, Editura juridică, București, 1946, p. 110.

de mai sus, dacă există enunțul de motive dar lipsește dezvoltarea și, invers, există dezvoltarea dar lipsește enunțul care concretizează în drept viciul hotărârii atacate, dacă între enunț și dezvoltare există contradicție — enunțul vizînd o nulitate, iar dezvoltarea vizînd o alta —, dacă motivarea se reduce la o simplă expunere de fapt, dacă fie enunțul fie dezvoltarea sînt incompreensibile fie prin deficiența precizărilor necesare, fie prin prolixitatea sau confuzia expunerii, și așa mai departe, noi socotim că un astfel de recurs urmează a fi anulat². Fosta Curte de Casație era constantă în a statua că numai enunțarea motivelor de casare, fără dezvoltarea lor, atrage nulitatea recursului³; și invers, că nearătarea nulității de care este izbită decizia supusă recursului, partea limitîndu-se la o simplă expunere a greșelilor instanței, atrage aceleași consecințe⁴. Rigiditatea cu care erau aplicate de către Curtea de Casație aceste dispoziții formale rezultă din următorul considerent în respingerea unui recurs: „Pentru ca instanța de recurs să poată cenzura starea de fapt stabilită de instanțele de fond, partea interesată trebuie să arate precis, pentru fiecare mijloc de dovadă în parte, în ce constă eroarea grosieră de fapt, denaturarea și excesul de putere săvîrșit, o critică formulată enunțativ a modului de apreciere a probelor răminînd în recurs inoperantă”⁴. „Eroare grosieră de fapt”, „denaturare”, „exces de putere”, cite expresii de neînțeles pentru marea majoritate a recurenților!

Cu un asemenea formalism rigid nu se putea asigura desființarea hotărîrilor nelegale și netemeinice, deoarece, în lipsa unei motivări în sensul arătat, instanța de recurs era obligată să anuleze recursul și hotărîrile atacate rămîneau în ființă, cu toate lipsurile pe care le prezentau. Acest formalism servea însă intereselor de clasă ale burgheziei, pentru că recursul introdus de o persoană care nu avea mijloace necesare pentru angajarea unui avocat priceput era sortit anulării sau respingerii, căci era aproape imposibil pentru acesta să se descurce în formele și termenele prevăzute de lege pentru motivarea lui.

Lipsa totală de inițiativă a instanței de recurs în verificarea hotărîrilor atacate ar fi putut, totuși, să aducă prejudicii intereselor clasei dominante în cazul recursurilor nemotivate în a căror admitere era interesată burghezia. De aceea, prin vechiul art. 474 C. pr. pen., se îngăduia instanței de recurs să ia în considerație, din oficiu, un număr restrîns dintre nulitățile prevăzute de lege, și să caseze hotărîrea atacată în virtutea lor, iar în cazul cînd recursul exercitat numai de unul dintre inculpați a avut ca rezultat constatarea că infracțiunea nu există, că este prescrisă ori amnistiată, sau că urmează a primi o calificare mai ușoară, instanța avea dreptul să extindă din oficiu efectele căii de

² Decizia nr. 1582/1939 a Curții de Casație, secția a II-a, în „Pandectele romîne”, 1940, III, p. 154.

³ Decizia nr. 3349/1939 a Curții de Casație, secția a II-a, citată de I. N. Lungulescu și alții, *op. cit.*, p. 112, sp. 4.

⁴ Decizia nr. 6014/1938 a Curții de Casație, secția a II-a, citată de I. N. Lungulescu și alții, *op. cit.*, p. 112, sp. 6.

atac și asupra celorlalți inculpați care nu au exercitat-o (art. 433 C. pr. pen.).

Prin aceste dispoziții se recunoștea instanței de recurs un rol activ *facultativ*, deoarece i se acorda dreptul de a examina, din oficiu, anumite lipsuri ale hotărârii atacate, fără a se institui, din aceasta, o obligație. Fiind numai o facultate, instanța de recurs intervenea din proprie inițiativă numai acolo unde o cereau interesele pe care le apăra. Fără îndoială că nu asupra recursurilor declarate de oamenii muncii își îndreptau atenția virfurile magistraturii burgheze pentru a invoca motive de casare din oficiu.

2. Reglementarea procesului nostru penal în conformitate cu concepțiile juridice ale clasei muncitoare a așezat și rolul activ al instanței de recurs pe baze noi.

În statul socialist, instanțelor de recurs le revine sarcina, ca cerință a principiilor legalității, adevărului și obligativității acționării din oficiu, să nu lase în ființă nici o hotărâre care nu corespunde legii și adevărului. Pentru a putea realiza această sarcină, instanțele de recurs nu se pot mărgini la verificarea temeiniciei motivelor de recurs invocate de procuror și părți, ci trebuie să examineze din proprie inițiativă întreaga cauză sub aspectul aplicabilității tuturor temeiurilor de casare prevăzute de lege și în raport de toate persoanele la care se referă hotărârea atacată.

De aceea, ca primă etapă în perfecționarea legislației noastre procesual-penale, modificarea Codului de procedură penală intervenită în 1948⁵ a instituit rolul activ *obligatoriu* al instanței de recurs, aceasta având sarcina de a efectua un control judiciar integral asupra hotărârii atacate. Dacă sub imperiul legislației burgheze, instanțele de recurs anulau în mod automat recursurile nemotivate în formele și condițiile legii și primeau nulitățile ce puteau fi luate în considerație din oficiu numai dacă erau invocate de părți în ședința de judecată, în noul sistem instanța de recurs era obligată să verifice din oficiu întreaga cauză, sub toate aspectele, indiferent dacă părțile s-au prezentat la judecată și dacă au formulat motive de recurs (art. 400 C. pr. pen.). Totodată, instanța de recurs a căpătat dreptul de a examina cauza și cu privire la înculpații care nu au declarat recurs, desființând sau modificând hotărârea atacată, dacă aceasta era în folosul lor (art. 383 C. pr. pen.).

Cu toate modificările intervenite în 1948 au rămas, însă, unele dificultăți în exercitarea obligației de verificare din oficiu a întregii cauze. Dispozițiile art. 395 C. pr. pen., la care se făcea trimitere în ce privește temeiurile de casare, cuprindeau cinci nulități de formă, zece nulități de fond și două motive speciale de recurs. Numărul mare și condițiile cerute de aceste nulități împiedicau uneori încadrarea lipsurilor pe care le prezenta hotărârea atacată în unul din temeiurile de casare prevăzute de lege, mai ales în problemele legate de încălcarea dispozițiilor legii procesual-penale și a lămuririi faptelor pricinii sub

⁵ Monitorul Oficial, nr. 36 din 13 februarie 1948.

toate aspectele. Rolul activ al instanței de recurs în verificarea respectării legii procesual-penale era restrins și de dispozițiile art. 398 C. pr. pen., care prevedeau că numai nulitățile de care sînt atinse lucrările sau hotărârile instanței de fond pot atrage casarea hotărîrii, fiind oprită verificarea de către instanța de recurs a încălcărilor de lege săvîrșite în cursul instrucției prealabile. De asemenea, era restrînsă și posibilitatea verificării cauzei față de toate persoanele, intrucît extinderea verificării era posibilă numai dacă recursul era exercitat de un inculpat și producea efecte numai față de inculpații care nu declaraseră recurs. În baza recursului părții vătămate, al părții civile și al părții responsabile civilmente cauza nu putea fi examinată, în principiu, și față de persoanele care nu au declarat recurs sau la care recursul declarat nu se referea.

Necesitatea perfecționării legislației în materie de recurs a determinat, în 1952⁶, o nouă redactare a art. 400 C. pr. pen. și, apoi, formularea superioară a rolului activ al instanței de recurs prin articolele 400—400⁴ C. pr. pen., introduse în anul 1955⁷.

Potrivit art. 400³ C. pr. pen., în vigoare și astăzi, instanța de recurs nu se mărginește numai la lemeziurile invocate și la cererile formulate prin recurs, ea este obligată să examineze cauza din oficiu, sub toate aspectele privitoare la legalitatea și temeinicia hotărîrii atacate, punînd în discuția părților chestiunile care au nevoie de lămuriri. Înălăturîndu-se nulitățile formale înscrise în art. 395 C. pr. pen., s-a dat o mai largă posibilitate instanței de recurs să încadreze lipsurile pe care le prezintă hotărîrea atacată în unul din aspectele de nerespectare a legii și de netemeinicie prevăzute de lege⁸. De asemenea, abrogîndu-se art. 398 C. pr. pen., instanța de recurs este obligată să verifice nu numai legalitatea și temeinicia activității primei instanțe, ci și a organelor de urmărire penală⁹.

Art. 400 C. pr. pen. a dezvoltat și rolul activ al instanței de recurs în ceea ce privește verificarea cauzei față de toate persoanele la care se referă hotărîrea atacată. Potrivit acestui articol, instanța de recurs examinează cauza și cu privire la persoanele care nu au declarat recurs sau la care recursul declarat nu se referă, putînd casa sau modifica în privința lor hotărîrea recurată, fără să poată însă crea acestor persoane o situație mai grea. Aceste dispoziții dezvoltă pe cele pre-

⁶ Decretul nr. 132, publ. în Bul. Of. nr. 31 din 19 iunie 1952.

⁷ Decretul nr. 227, publ. în Bul. Of. nr. 16 din 14 iunie 1955.

⁸ De exemplu, în cazul în care nu au fost administrate toate probele necesare stabilirii adevărului, hotărîrea recurată putea fi casată pe temeiul a două nulități: omisiune esențială (nulitate de formă), cînd prima instanță nu s-a pronunțat asupra probelor cerute de părți, și violare de lege (nulitate de fond), cînd prima instanță nu și-a exercitat rolul activ în lămurirea cauzei sub toate aspectele. Art. 400² C. pr. pen., introdus în 1955, a încadrat lipsa de mai sus într-un singur caz de netemeinicie.

⁹ De exemplu, nelegalitatea urmăririi penale efectuate de organele de cercetare penală în loc de cele de anchetă penală; în acest sens s-a pronunțat Tribunalul Suprem, colegiul penal, prin decizia nr. 1231/1961, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem al R.P.R. pe anul 1961*, p. 531, sp. 208.

văzute de art. 383 C. pr. pen., care se referă la extinderea recursului declarat de un inculpat în folosul inculpaților care nu au declarat recurs, perfecționând însă reglementarea rolului activ al instanței de recurs.

Într-adevăr, prin noua dispoziție, instanța de recurs este obligată să verifice cauza în întregul ei, indiferent de persoana care a declarat recursul; totodată, verificarea nu se limitează la situația inculpaților care nu au declarat recurs, ci și la orice alte persoane la care se referă hotărîrea atacată. Astfel, recursul declarat de o parte responsabilă civilmente obligă instanța de recurs să examineze cauza și cu privire la inculpații sau la părțile responsabile civilmente care nu au declarat recurs, putîndu-se casa sau modifica hotărîrea atacată și în folosul lor; de asemenea, recursul declarat de partea civilă poate folosi și altei părți civile care nu a declarat recurs, dacă situația inculpaților sau a părții responsabile civilmente la care se referă recursul s-a modificat și față de aceasta¹⁰.

Plenul Tribunalului Suprem al R.P.R. a interpretat cit mai larg, dispozițiile legale care reglementează rolul activ al instanței de recurs. Astfel, dispozițiile art. 383 și 400³ alin. 3 C. pr. pen. au fost interpretate, în mod just, în sensul că instanța de recurs are obligația de a examina cauza și cu privire la inculpații care nu au declarat recurs, nu ca efect al admiterii unui motiv întemeiat al recursului declarat de unul dintre inculpați, cum se hotăra în mod obișnuit de practica judiciară¹¹, ci ca efect al exercitării căii de atac, astfel încît instanța de recurs poate desființa hotărîrea atacată în folosul celor ce nu au declarat recurs chiar dacă recursul declarat este nefundat și respins ca atare¹². Așadar, instanța de recurs are, din momentul investirii ei cu un recurs, obligația de a verifica întreaga cauză cu privire la toate lipsurile pe care le prezintă hotărîrea și la toate persoanele la care se referă, ceea ce dă rolului activ un caracter larg și eficient¹³.

3. În reglementarea în care se păstrează recursului caracterul de cale de atac, devin, totuși, inevitabile unele îngrădiri ale rolului activ al instanței de recurs în desființarea hotărîrilor nelegale și netemeinice. Instanța de recurs are obligația de a verifica pricina sub toate aspec-

¹⁰ Vezi, pentru procesul civil, Decizia de îndrumare nr. 3/1962 a Plenului Tribunalului Suprem al R.P.R., în *Culegere de decizii pe anul 1962*, p. 13, sp. 1, cu privire la posibilitatea extinderii efectelor admiterii recursului uneia din părți asupra coparticipanților la proces, care nu au declarat recurs și de care este legată prin raporturi de solidaritate sau indivizibilitate.

¹¹ De exemplu, Decizia nr. 1127/1954 a Tribunalului Suprem, colegiul penal, în *Culegere de decizii pe anii 1952—1954*, vol. 2, p. 218, sp. 133.

¹² Decizia de îndrumare nr. 3/1960 a Plenului Tribunalului Suprem al R.P.R., în *Culegere de decizii pe anul 1960*, p. 42, sp. 13.

¹³ În îndeplinirea acestei obligații, instanța de recurs trebuie să ia în considerație orice înscrisuri noi, depuse de părți în recurs și să ceară, din proprie inițiativă, orice înscrisuri pe care le consideră necesare în soluționarea recursului. De asemenea, este obligată să pună în discuția părților toate chestiunile de fapt și de drept ivite în cursul judecării, atrăgînd acestora atenția asupra consecințelor pe care le poate avea activitatea lor greșită.

tele și în legătură cu toate persoanele, în vederea descoperirii oricăror lipsuri ale hotărârii recurate, dar nu are dreptul de a da efect constatărilor făcute, prin desființarea sau modificarea hotărârii, dacă există vreuna din limitele prevăzute de lege.

O primă îngrădire a rolului activ al instanței de recurs este determinată de dispozițiile legale care limitează verificarea hotărârilor atacate numai la una din acțiunile exercitate în proces.

Recursul declarat de către procuror sau de către inculpat investește instanța de recurs, în toate cazurile, cu verificarea atât a laturii penale cit și a celei civile¹⁴, în timp ce recursul părții civile sau al părții responsabile civilmente numai cu verificarea laturii civile. În cazul cînd procurorul nu și-a limitat recursul la o anumită faptă sau la anumite persoane, instanța de recurs trebuie să se considere investită cu examinarea cauzei atât în latura penală cit și în cea civilă, atât în favoarea cit și în defavoarea oricăreia din părțile din proces. Recursul inculpatului, chiar dacă este limitat prin cererea introductivă, dă loc totuși la o verificare a tuturor lipsurilor hotărârii care-l privesc, deoarece instanța de recurs este obligată să extindă verificarea cauzei sub toate aspectele, cînd aceasta este în favoarea inculpatului.

Cînd există în cauză numai recursul părții civile sau al părții responsabile civilmente, instanța de recurs verifică hotărîrea primei instanțe numai cu privire la dispozițiile civile, fără ca admiterea recursului în ce privește latura civilă să poată atrage consecințe și asupra laturii penale. În acest caz, instanța de recurs este îngrădită în exercitarea rolului ei activ, deoarece, deși constată lipsuri și cu privire la latura penală, nu poate înlătura aceste lipsuri¹⁵. Investirea instanței de recurs numai în ceea ce privește latura civilă a cauzei face posibilă stabilirea, în această latură, a unei situații de fapt deosebită față de cea reținută în latura penală. Din această cauză, unele instanțe de recurs au considerat, în astfel de situații, recursul părții civile ca in-

¹⁴ Unele instanțe judecătorești (de exemplu, Tribunalul Capitalei R.P.R., colegiul IV, prin decizia nr. 2231/1957, în «Legalitatea populară», nr. 8/1958, p. 81), întemeindu-se pe dispozițiile art. 412, pct. 2 C. pr. pen., au considerat că recursul procurorului nu investește instanța de recurs cu verificarea laturii civile decît în cazurile cînd prejudiciul a fost adus statului. O asemenea interpretare îngustează, în mod nejustificat, investirea instanței de recurs de către procuror, deoarece prin art. 8 lit. d din legea nr. 6/1952, pentru înființarea și organizarea Procuraturii R.P.R., se prevede în mod expres dreptul procurorului de a ataca cu recurs orice hotărîre judecătorească penală sau civilă, prin urmare și latura civilă a hotărîrii penale, indiferent de persoana căreia i s-a cauzat prejudiciul.

¹⁵ De exemplu, recursul părții civile împotriva unei sentințe penale de anulare urmăririi investește instanța de recurs cu dreptul de a dispune rejudecarea acțiunii civile, dacă în mod gresit s-a anulat urmărirea, dar soluția cu privire la latura penală este definitivă. În acest sens, Decizia nr. 1216/1956 a Tribunalului Suprem, colegiul penal, în *Culegere de decizii pe anul 1956*, vol. 2, p. 565, sp. 285.

admisibil¹⁶. Tribunalul Suprem, în soluții de speță¹⁷, a statuat că instanța de recurs este obligată să dea soluția legală și temeinică în latura civilă cu care a fost investită, urmînd ca soluția greșită dată în latura penală să fie desființată pe calea recursului în supraveghere, la sesiunea chiar a instanței de recurs.

O a doua îngrădire a rolului activ al instanței de recurs este prevăzută de art. 382 C. pr. pen., care dispune că folosirea unei căi de atac nu poate crea o situație mai grea pentru cel care a exercitat-o. Verificarea, sub toate aspectele, de către instanța de recurs a hotărîrii primei instanțe este posibilă numai în cazul atacării acestora cu recurs. Exercițarea dreptului de recurs este condiționată de siguranța pe care trebuie să o aibă partea că în propria sa cale de atac nu i se poate agrava situația din proces. Așadar, regula *non reformatio in pejus* constituie o condiție de care depinde exercitarea căii de atac a recursului și, ca urmare, și exercitarea rolului activ al instanței de recurs. De aceea, instanțele de recurs nu pot desființa hotărîrile atacate pe temeiuri care contravin acestei reguli, deși constată că hotărîrile prezintă lipsuri importante în ce privește legalitatea și temeinicia.¹⁸

Plenul Tribunalului Suprem al R.P.R. a dat îndrumări speciale în ce privește aplicarea acestei reguli față de inculpat, statuînd că în baza recursului declarat numai de către inculpat nu i se poate înrăutăți situația acestuia prin agravarea pedepsei, schimbarea încadrării juridice a faptei, constatarea stării de recidivă¹⁹, înlăturarea circumstanțelor ușurătoare²⁰ sau a oricăror asemenea situații. De la această regulă s-a derogat în mod cu totul excepțional în cazurile prevăzute de art. 382 alin. 2 C. pr. pen., introdus prin Decretul nr. 213/1960²¹, și care se referă la situația cînd, în recursul inculpatului, s-ar descoperi noi acte ale aceleiași infracțiuni pentru care acesta a fost judecat, instanța de recurs fiind obligată să caseze hotărîrea atacată și să trimită cauza primei instanțe pentru extinderea invinuirii și rejudecarea cauzei, sau să o trimită procurorului pentru refacerea și completarea urmăririi²²).

¹⁶ Vezi, Tribunalul regional Iași, decizia penală nr. 5262/1952, în «Justiția nouă», nr. 1/1954, p. 129 și decizia penală nr. 157/1955, în «Legalitatea populară», nr. 4/1955, p. 385.

¹⁷ Decizia nr. 150/1961 a colegiului penal, în *Culegere de decizii pe anul 1961*, p. 557, sp. 220.

¹⁸ Chiar neobservarea dispozițiilor procedurale sanctionate cu nulitatea absolută nu poate duce la casarea hotărîrii atacate dacă prin aceasta s-ar încălca principiul neagrării situației celui ce se folosește de calea de atac (Decizia nr. 571/1959 a Tribunalului Suprem, colegiul penal, în «Legalitatea populară», nr. 12/1959, p. 67).

¹⁹ Decizia de îndrumare nr. 4/1961, în *Culegere de decizii pe anul 1961*, p. 58, sp. 22.

²⁰ Decizia de îndrumare nr. 24/1962, în *Culegere de decizii pe anul 1962*, p. 77, sp. 32.

²¹ Publicat în Bul. Of. nr. 9 din 18 iunie 1960.

²² Decizia de îndrumare nr. 23/1960 a Plenului Tribunalului Suprem al R.P.R., în *Culegere de decizii pe anul 1960*, p. 67, sp. 25.

Deși îndrumările date de Plenul Tribunalului Suprem au în vedere aplicarea regulii *non reformatio in pejus* numai în recursul inculpatului, nu este nici un motiv ca aceeași regulă să nu se aplice și în recursul părții responsabile civilmente căreia, în latura civilă, nu i se poate face o situație mai grea prin obligarea la despăgubiri mai mari sau în condiții mai grele. În recursul părții civile, instanța de recurs nu are dreptul să caseze hotărîrea recurată pe temeiuri care ar atrage respingerea acțiunii civile admise de prima instanță, reducerea despăgubirilor acordate²³ sau acordarea lor în condiții mai dezavantajoase pentru partea civilă.

Regula *non reformatio in pejus* nu trebuie însă să se aplice recursului declarat de partea vătămată în cauzele în care promovează verificarea laturii penale. Pentru latura civilă a cauzei, fără îndoială că, în recursul părții vătămate care a promovat verificarea atât a laturii penale cit și a celei civile, despăgubirile civile și cheltuielile de judecată la care a fost obligat inculpatul către partea vătămată nu pot fi înlăturate sau reduse, căci partea care a folosit calea de atac ar fi prejudiciată din punct de vedere material și i s-ar înrăutăți astfel situația. În ce privește latura penală, însă, situația este deosebită. Partea vătămată nu poate invoca, în caz de ușurare a situației inculpatului în latura penală, agravarea propriei sale situații, deoarece aplicarea legii penale nu se face în folosul victimei, ci al statului. Recursul părții vătămate care promovează latura penală a cauzei, ca și recursul procurorului, investește instanța de recurs cu verificarea acestei laturi sub toate aspectele, fiind posibilă oricare din soluțiile prevăzute de art. 406 C. pr. pen., chiar și achitarea inculpatului, deși prin recurs s-a cerut majorarea pedepsei²⁴.

Intrucît recursul părții vătămate, în acțiunile directe, poate determina orice soluție în latura penală a cauzei, este posibilă ivirea unor soluții contradictorii cu privire la situația de fapt între cele două laturi ale procesului penal, dacă partea vătămată a formulat și pretenții civile²⁵. O astfel de contradicție poate fi înlăturată, ca și cea precedentă, pe calea unui recurs în supraveghere.

O altă îngrădire a rolului activ al instanței de recurs, legată de regula *non reformatio in pejus*, privește extinderea verificării cauzei asupra tuturor persoanelor din proces. Prin art. 400³ alin. 3 C. pr. pen., se prevede că instanța de recurs examinează cauza și cu privire la

²³ În acest sens, Decizia nr. 1227/1959 a Tribunalului Suprem, colegiul penal, în *Culegere de decizii pe anul 1959*, p. 445, sp. 168.

²⁴ A se vedea Decizia de îndrumare nr. 25/1962 a Plenului Tribunalului Suprem al R.P.R., în *Culegere de decizii pe anul 1962*, p. 78, sp. 33.

²⁵ De exemplu, într-o acțiune directă de abuz de încredere în dauna avutului personal, în care inculpatul a fost condamnat de prima instanță la o sancțiune penală și la plata unor despăgubiri civile, recursul părții vătămate investește atât latura penală cit și cea civilă; instanța de recurs, dacă stabilește inexistența faptelor, poate pronunța achitarea în latura penală, dar în latura civilă, în care se aplică regula *non reformatio in pejus*, este obligată să mențină despăgubirile civile, recunoscînd prin aceasta existența faptelor.

persoanele care nu au declarat recurs sau la care recursul declarat nu se referă, putînd modifica sau casa în privința lor hotărîrea atacată, fără să poată crea acestor persoane o situație mai grea.

În primul rînd, instanța nu poate da eficiență constatărilor făcute dacă ar urma să se creeze o situație mai grea persoanelor care nu au declarat recurs sau la care recursul declarat nu se referă. Astfel, dacă procurorul a declarat un recurs limitat numai la inculpații achitați, instanța de recurs nu poate modifica sau casa hotărîrea și cu privire la inculpații condamnați, pentru a agrava situația lor în ce privește încadrarea juridică sau pedeapsa²⁶. Această limitare a rolului activ al instanței de recurs nu se aplică în cazurile prevăzute de art. 382 alin. 2 C. pr. pen.; în aceste cazuri, fiind posibilă agravarea situației inculpatului în propriul său recurs, este admisibilă agravarea situației și a unui inculpat care nu a declarat recurs sau la care recursul declarat nu se referă.

Extinderea verificării nu este posibilă, de asemenea, dacă prin aceasta se agravează situația persoanei care a declarat recurs. Astfel, recursul părții civile, limitat la un singur inculpat, nu poate fi extins în favoarea altor inculpați sau a unei părți responsabile civilmente, la care recursul declarat nu se referă, dacă prin aceasta s-ar agrava situația părții civile care a declarat recurs.

Se pune, în *concluzie*, întrebarea: dacă existența unor limite în activitatea instanței de recurs împiedică înlăturarea unor hotărîri nelegale și netemeinice, în unele cazuri chiar a unor contradicții intolerabile, nu este cazul a se proceda la o reglementare care să dea o acțiune nelimitată instanței de recurs?

Pentru ca instanța de recurs să nu aibă nici o limită în exercitarea rolului ei activ, ar trebui ca faza de control judiciar să devină obligatorie, desfășurată din oficiu, nu ca urmare a declarării unui recurs de către procuror sau părți. O astfel de reglementare a recursului este inacceptabilă, deoarece ar duce la o repetare a judecării în primă instanță; or, dacă judecata în recurs asigură condiții mai potrivite pentru justa soluționare a cauzei, apare inutilă judecata în primă instanță. Nu este, așadar, justificată o a doua fază obligatorie de judecată.

Lipsurile pe care le prezintă hotărîrea judecătorească pot fi înlăturate și în condițiile în care recursul își păstrează caracterul de cale de atac. Într-adevăr, dacă toate părțile nemulțumite de soluția primei instanțe declară recurs, este asigurată desființarea oricărei hotărîri nelegale și netemeinice. Dar, chiar în lipsa recursului părților, recursul declarat fără rezerve de către procuror înlătură orice limite pentru instanța de recurs în exercitarea rolului ei activ. Pentru ca instanța de recurs să exercite un control integral și eficace este necesar, așadar, ca procurorul să-și îndeplinească obligația de a folosi calea de atac a recursului ori de cîte ori hotărîrea primei instanțe este

²⁶ Vezi, Decizia penală nr. 957/1958 a Tribunalului Regional Ploiești, cu nota de Em. Gheorghiu, în «Legalitatea populară», nr. 10/1958, p. 73.

nelegală și netemeinică; or, prin funcția de supraveghere a legalității activității judiciare pe care o exercită, procurorul este un organ calificat să descopere lipsurile pe care le prezintă o hotărîre judecătorească.

Pentru cazurile de excepție, cînd procurorul nu ar declara recurs, deși hotărîrea primei instanțe este nelegală și netemeinică, iar instanța de recurs, din cauza limitelor sus-arătate, nu o poate desființa, există calea generală și eficientă a recursului în supraveghere, care nu este limitată nici în ceea ce privește investirea, nici regula neagrării situației părților care au folosit calea de atac. În procesul nostru socialist există, astfel, mijloacele necesare pentru desființarea oricăror hotărîri judecătorești care nu sînt conforme cu legea și adevărul.

К ВОПРОСУ ОБ АКТИВНОЙ РОЛИ КАССАЦИОННОЙ ИНСТАНЦИИ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ РНР

Краткое содержание

В данной работе рассматривается система уголовно-процессуального законодательства РНР в деле кассационного обжалования, на основе которого кассационная инстанция обязана проверить дело с точки зрения законности и основательности обжалованного решения а также относительно всех, касающихся к нему лиц.

Автор исследует активную роль кассационной инстанции в развитии законодательства и судебной практики, подчеркивая широкий и эффективный характер учрежденного судебного контроля.

В последней части работы указывается на некоторые ограничения активной роли кассационной инстанции пределами каждого кассационного обжалования в отдельности и правилом *non reformatio in pejus*.

SUR LE RÔLE ACTIF DU TRIBUNAL DE CASSATION DANS LA PROCÉDURE PÉNALE DE LA R. P. ROUMAINE

Résumé

L'auteur examine, dans leur développement, les dispositions du Code de procédure pénale de la R. P. Roumaine sur le rôle actif du tribunal de cassation, en soulignant la supériorité du système actuel, qui oblige ce tribunal de vérifier, de sa propre initiative, la légalité et le bien-fondé du jugement attaqué, sous tous les aspects, même en ce qui concerne les personnes qui n'ont pas attaqué le jugement ou à qui le pourvoi introduit ne se réfère pas.

Après l'examen de la pratique judiciaire en matière, l'auteur s'occupe des limites du rôle actif du tribunal de cassation, déterminées par les dispositions du Code qui régissent les effets du pourvoi en cassation et par celles qui empêchent une solution à l'encontre de la partie qui a exercé la voie d'attaque.

UNELE PROBLEME ALE RECIDIVEI POSTCONDAMNATORII

DE

O. LOGHIN

Comunicare prezentată la sesiunea științifică a Universității „Al. I. Cuza”, din oct. 1962

Art. 119 din codul nostru penal, modificat prin Decretul 212 din 17 iunie 1960, reglementează, după cum se știe, o formă specială a pluralității de infracțiuni — recidiva postcondamnatorie — care, prin condițiile ei specifice de săvârșire, se deosebește atât de concursul de infracțiuni cit și de recidiva postexecutorie. Într-adevăr, în timp ce concursul de infracțiuni se caracterizează prin săvârșirea a două sau mai multe infracțiuni înainte ca făptuitorul să fi fost condamnat definitiv pentru vreuna din ele, recidiva postcondamnatorie — dimpotrivă — presupune săvârșirea unei noi infracțiuni după ce autorul ei suferise o condamnare definitivă pentru o altă infracțiune comisă anterior. În sfârșit, în timp ce recidiva postexecutorie presupune săvârșirea noii infracțiuni după ce autorul ei executase pedeapsa pronunțată pentru o altă infracțiune comisă anterior, recidiva postcondamnatorie se caracterizează prin săvârșirea noii infracțiuni înainte de începerea executării acestei pedepse, în stare de evadare sau în timpul executării ei.

Deosebindu-se de concursul de infracțiuni prin existența unei hotărâri definitive de condamnare iar de recidiva postexecutorie prin aceea că făptuitorul n-a executat încă pedeapsa pentru infracțiunea comisă anterior, recidiva postcondamnatorie dă naștere și unor consecințe juridice speciale, deosebite atât de cele ale concursului de infracțiuni cit și de cele ale recidivei postexecutorii.

În legătură cu recidiva postcondamnatorie și consecințele ei juridice, practica noastră judiciară a ridicat, în ultima vreme, numeroase probleme dintre care unele, nu și-au găsit încă o justă soluționare. Intrucit în etapa actuală a dezvoltării țării noastre lupta pentru stir-

pirea criminalității, în general și a recidivei, în special, necesită, paralel cu întărirea muncii preventive, cu creșterea rolului colectivității în lupta pentru întărirea legalității populare și întărirea activității represive a organelor noastre de stat împotriva infractorilor periculoși, a recidiviștilor, examinarea și justa soluționare a acestor probleme ridicate de aplicarea art. 119 c.p., prezintă, desigur, pe lângă interes teoretic și un deosebit interes practic.

În cele ce urmează ne propunem a examina două dintre problemele ridicate de aplicarea art. 119 cod penal și anume:

— modul de stabilire a pedepsei pe care urmează a o executa infractorul în cazul recidivei postcondamnatorii;

— concursul real de infracțiuni ca al doilea termen al recidivei postcondamnatorii.

1. Modul de stabilire a pedepsei pe care urmează a o executa infractorul în cazul recidivei postcondamnatorii

După cum se știe, modul de stabilire al sancțiunilor în cazul pluralității de infracțiuni reglementată de dispozițiile art. 119, cod penal diferă după cum pedeapsa prevăzută de lege pentru a doua infracțiune este mai aspră sau mai puțin aspră decât pedeapsa aplicată autorului ei pentru activitatea infracțională săvârșită anterior.

Astfel, dacă pedeapsa prevăzută de lege pentru a doua infracțiune este mai aspră decât pedeapsa aplicată autorului ei pentru activitatea infracțională săvârșită anterior, potrivit dispozițiilor art. 119, pct. 1, cod penal, se aplică pedeapsa pentru această din urmă infracțiune, la care se poate adăuga un spor de până la 10 ani în caz de crimă și până la 3 ani în caz de delict.

Dacă pedeapsa prevăzută de lege pentru a doua infracțiune este mai puțin aspră decât pedeapsa aplicată anterior autorului ei, în acest caz, potrivit dispozițiilor art. 119 cod penal, infractorul este supus la executarea primei pedepse, la care se poate adăuga de asemenea, un spor în limitele arătate mai sus.

În ambele situații, prin aplicarea la pedeapsa cea mai aspră — luată ca pedeapsă de bază — a sporului de până la 10 ani în caz de crimă și de până la 3 ani în caz de delict, nu poate fi însă depășit maximul general al respectivului fel de pedeapsă.

Din interpretarea literală a dispozițiilor art. 119 cod penal rezultă, așadar, că pentru stabilirea pedepsei pe care urmează a o executa infractorul, în cazul recidivei postcondamnatorii, trebuie comparată întotdeauna pedeapsa concretă aplicată acestuia pentru activitatea infracțională comisă anterior cu pedeapsa prevăzută de lege pentru cea de a doua infracțiune.

O asemenea interpretare a dispozițiilor art. 119 cod penal este însă de natură a da naștere unor soluții contrare voinței legiuitorului. Să presupunem astfel — de exemplu — că o persoană condamnată anterior, pentru un furt simplu, la 2 ani închisoare corecțională, săvârșeste, în stare de evadare, un furt calificat. Potrivit interpretării literale

a dispozițiilor art. 119 cod penal ar urma ca instanța de judecată să aplice infractorului pedeapsa pentru cea de a doua infracțiune, deoarece furtul calificat este prevăzut de lege cu o pedeapsă a cărui maxim este mai mare de doi ani închisoare corecțională. Dar, se poate întâmpla ca, ținând seama de toate împrejurările obiective și subiective în care a avut loc săvârșirea celei de a doua infracțiuni, instanța de judecată să aplice infractorului, pentru această infracțiune, o pedeapsă mai mică de doi ani închisoare corecțională. În felul acesta, ținând seama și de faptul că adăugarea sporului este lăsată la aprecierea instanței, s-ar putea ajunge la situația anormală ca săvârșirea celei de a doua infracțiuni, în loc de a atrage pentru făptuitorul ei un tratament juridic mai energic, să constituie pentru acesta o cauză de atenuare a răspunderii sale penale.

Această soluție ar fi întru totul contrară voinței legiuitorului; deoarece acesta nu a putut și nu a vrut să creeze o situație mai ușoară celui care, în loc de a se opri la prima infracțiune, pentru care a fost condamnat definitiv, continuă să se manifeste ca un element antisocial, săvârșind o a doua infracțiune.

Interpretarea literală a dispozițiilor art. 119 cod penal ar duce la soluții contrare voinței legiuitorului și în cazul apariției unei legi de amnistie care ar privi numai una dintre cele două infracțiuni. Să presupunem astfel, de exemplu, că instanța de judecată îl supune pe infractor la executarea primei pedepse, aceasta fiind mai mare decât pedeapsa prevăzută de lege pentru a doua infracțiune. În cazul apariției unei legi de amnistie care ar privi numai prima infracțiune, infractorul s-ar vedea iertat și pentru cea de a doua infracțiune, deoarece singura pedeapsă concretă existentă se stinge ca efect al respectivului act de clemență.

La cele arătate pînă acum trebuie să mai adăugăm și faptul că instanța de judecată, în ipoteza aplicării literale a dispozițiilor art. 119 cod penal, avînd singura preocupare de a stabili dacă prima pedeapsă este mai aspră sau mai puțin aspră decât pedeapsa prevăzută de lege pentru cea de a doua infracțiune, scapă din vedere pericolozitatea socială a întregii activități infracționale comise, fiind pusă ca urmare în situația de a aplica o pedeapsă formală, necorespunzătoare acestei pericolozități.

Intr-adevăr, în loc de a aplica infractorului o pedeapsă concretă și pentru cea de a doua infracțiune, ținînd seama de toate împrejurările obiective și subiective în care aceasta a fost comisă, pentru ca apoi, prin adăugarea la pedeapsa cea mai gravă a unui spor să-l supună pe infractor la executarea pedepsei care exprimă cit mai bine pericolozitatea socială a întregii sale activități infracționale, instanța de judecată, în ipoteza aplicării literale a dispozițiilor art. 119 cod penal este nevoită să reducă operația de individualizare a pedepsei la o simplă comparație a două pedepse, dintre care numai una aplicată în spiritul dispozițiilor art. 21 cod penal.

Ținînd seama de natura juridică a recidivei formale care este o cauză de modificare a răspunderii penale pentru întreaga activitate infracțională săvârșită, cit și de dispozițiile art. 21 cod penal care obli-

gă instanța să aplice întotdeauna o pedeapsă corespunzătoare pericolității sociale a faptei și făptuitorului, trebuie să ajungem la concluzia că atât în ipoteza prevăzută de pct. 1 cit și în ipoteza prevăzută de pct. 2 al art. 119 cod penal, instanța de judecată trebuie să aplice o pedeapsă concretă și pentru cea de a doua infracțiune, făptuitorul fiind obligat la executarea pedepsei celei mai grave, cu sau fără adăugarea unui spor în limitele arătate.

Această soluție asigură o justă individualizare a pedepsei în cazul pluralității de infracțiuni sub forma recidivei postcondamnatorii și creează posibilitatea rezolvării corespunzătoare a diferitelor probleme care s-ar putea ivi, cum ar fi — de pildă — apariția unei legi de amnistie sau grațiere.

Deși în literatura noastră juridică majoritatea autorilor² sau pronunțat împotriva aplicării literale a dispozițiilor art. 119 cod penal, totuși, s-a emis și părerea că soluția aplicării unei pedepse concrete pentru cea de a doua infracțiune ar fi acceptabilă numai în ipoteza prevăzută de art. 119 pct. 1 c.p.²

Distincția care se face, în felul acesta, între ipoteza prevăzută de pct. 1 și cea prevăzută de pct. 2 a art. 119 cod penal nu ni se pare, însă, justificată.

Este, fără îndoială, adevărat că pedeapsa concretă care s-ar aplica pentru cea de a doua infracțiune, în situația reglementată de art. 119 pct. 2 cod penal, ar fi întotdeauna mai puțin aspră decît pedeapsa aplicată pentru prima infracțiune, aceasta intrucit chiar prin ipoteză cea de a doua infracțiune este prevăzută de lege cu o pedeapsă a cărei maxim este mai mic decît pedeapsa aplicată autorului ei pentru prima infracțiune.

Dar, aceasta nu înseamnă că instanța de judecată trebuie să considere, în mod automat, prima pedeapsă ca pedeapsă de bază, fără a mai stabili pericolozitatea socială concretă a celei de a doua infracțiuni și fără a mai aplica făptuitorului o pedeapsă corespunzătoare acestei pericolozități.

Recidiva postcondamnatorie fiind — după cum am văzut — o cauză de modificare a răspunderii penale pentru întreaga activitate infracțională săvîrșită, instanța de judecată trebuie să aibă și în această ipoteză preocuparea de a stabili pericolozitatea socială a acestei activități, în ansamblul ei, lucru ce implică, evident, și aplicarea unei pedepse concrete pentru cea de a doua infracțiune. De altfel, nici nu este de conceput ca o judecată să ia sfîrșit, în cazul cînd inculpatul este găsit vinovat de săvîrșirea unei infracțiuni, fără ca instanța de judecată să-i aplice acestuia o pedeapsă corespunzătoare. În condițiile legislației noastre penale singura situație în care instanța de judecată nu stabilește o pedeapsă concretă pentru toate infracțiunile care alcă-

¹ Vezi, M. Giugariu, *Cu privire la aplicarea pedepselor în cazurile prevăzute de art. 119, cod penal și la concursul de infracțiuni ca al doilea termen al recidivei postcondamnatorii*, publ. în „Legalitatea populară”, nr. 6/1961, p. 40.

² G. Lavrov, *Interpretarea art. 119, cod penal, în practica noastră judiciară*, publ. în „Justiția nouă”, nr. 6/1960, p. 1054.

tuiesc pluralitatea este cea a concursului ideal de infracțiuni cu care nu poate fi, însă, confundată recidiva postcondamnatoreie.

Considerăm că prin aplicarea unei pedepse concrete pentru cea de a doua infracțiune și în ipoteza prevăzută de art. 119 pct. 2 cod penal, fără a se încălca dispozițiile legii se asigură o justă individualizare a pedepsei precum și soluționarea corespunzătoare a situațiilor ce s-ar putea ivi prin apariția unei legi de amnistie care ar privi numai prima infracțiune.

Așadar atît în ipoteza prevăzută de pct. 1, cit și în cea prevăzută de pct. 2 al art. 119 cod penal, instanța va trebui să aplice, mai întii, o pedeapsă concretă pentru cea de a doua infracțiune, supunînd apoi făptuitorul ei la executarea pedepsei celei mai grave, indiferent dacă aceasta este prima sau ultima pedeapsă, cu sau fără adăugarea unui spor în limitele fixate de lege.

2) Concursul de infracțiuni cu al doilea termen al recidivei postcondamnatoreii

Se întimplă uneori ca instanțele noastre judecătorești să fie puse în situația de a se pronunța, cu ocazia judecării unor cauze concrete, asupra modului în care se aplică dispozițiile art. 119, c.p. în cazul cînd al doilea termen al recidivei postcondamnatoreii este alcătuit nu dintr-o singură infracțiune, ci din două sau mai multe infracțiuni, aflate în concurs real.

Într-o asemenea situație, s-a aflat — de pildă — și Tribunalul popular Constanța, care prin sentința penală nr. 1331/1959²³ a reținut în fapt că inculpatul T. M., care era urmărit în vederea executării unei pedepse de 7 ani și 6 luni pentru un furt săvîrșit în dauna avutului obștesc, și-a însușit un buletin de identitate al alutiei, falsificîndu-l și înlocuind fotografia aflată pe buletin cu propria sa fotografie.

Reținînd în sarcina inculpatului faptele arătate, Tribunalul popular Constanța l-a condamnat, pe acesta la 3 ani închisoare corecțională și 2 ani interdicție corecțională în baza art. 543¹ c.p., cu aplicația art. 119 c.p., precum și la 5 ani închisoare corecțională și 3 ani interdicție corecțională, în baza art. 401 pct. 3 cod penal, de asemenea, cu aplicația art. 119 c.p.

Făcînd apoi aplicația art. 101 cod penal, instanța a obligat inculpatul la executarea pedepsei de 5 ani închisoare corecțională.

Prin urmare, Tribunalul popular Constanța a considerat că în cazul cînd al doilea termen al recidivei formale este alcătuit din două sau mai multe infracțiuni aflate în concurs real, trebuie să se stabilească, mai întii, pedepse separate pentru toate infracțiunile aflate în concurs, făcîndu-se în cazul fiecăreia aplicația art. 119 c.p., iar numai după aceasta, făcîndu-se și aplicația art. 101 cod penal, inculpatul trebuie supus la executarea pedepsei cele mai grave, cu sau fără adăugarea unui spor.

²³ M. Giugariu, *art. citat.*

Acest punct de vedere, susținut și de unii autori⁴ în literatura noastră juridică nu ni se pare, însă, just.

După cum am mai arătat, recidiva postcondamnatorie are o natură juridică specifică. Nefiind o cauză de atenuare și nici o cauză de agravare a răspunderii penale, recidiva formală determină, totuși, o modificare a acestei răspunderi, deoarece existența unei condamnări definitive care nu și-a produs efectul sau și l-a produs numai în parte, necesită aprecierea — sub aspectul pericolozității sociale — al întregii activități infracționale săvârșite și adaptarea răspunderii penale în așa fel, încât pedeapsa pe care o va executa făptuitorul să-și poată produce efectul ei educativ și coercitiv.

Întrucit recidiva postcondamnatorie determină modificarea răspunderii penale pentru întreaga activitate infracțională săvârșită este necesar ca, mai întâi să se soluționeze problema răspunderii penale pentru cel de al doilea termen, adică pentru infracțiunea sau infracțiunile comise anterior condamnării definitive pentru o altă activitate infracțională, iar numai după aceasta, trebuie aplicate dispozițiile pct. 1 sau 2 al art. 119 c.p., după cum este mai gravă prima sau a doua dintre pedepsele rămase față în față.

Adoptarea punctului de vedere contrar, adică aplicarea mai întâi, a dispozițiilor art. 119, pct. 1 sau 2 c.p., pentru fiecare dintre infracțiunile aflate în concurs, ar duce la situații lipsite de sens. Să presupunem astfel că o persoană, după o condamnare definitivă, pentru o crimă, în timpul executării pedepsei ar comite două delictе aflate în concurs real.

Potrivit punctului de vedere pe care nu ni-l însușim, ar urma ca instanța să aplice dispozițiile art. 119 c.p., mai întâi pentru primul delict, iar apoi și pentru cel de al doilea delict. Întrucit în ambele cazuri prima pedeapsă este mai gravă, instanța va fi nevoită să aplice infractorului de două ori această pedeapsă, mărită, eventual, de fiecare dată cu un spor de pină la 10 ani închisoare corecțională.

Procedind astfel, instanța se va vedea în situația de a aplica regulile referitoare la concursul real de infracțiuni în condițiile existenței a două pedepse criminale, deși în realitate există o singură pedeapsă criminală și două pedepse corecționale, ceea ce îi va da posibilitatea de a adăuga un nou spor de pină la 7 ani închisoare corecțională.

Iată, așadar, că deși inițial s-a pornit de la un concurs între două delictе, s-a ajuns pină la sfârșit la un concurs dintre două crime sau mai exact dintr-o singură crimă ceea ce, evident, este un non sens.

De altfel, punctul de vedere mai sus arătat este infirmat chiar de modul în care legiuitorul a conceput funcționarea dispozițiilor art. 119 c.p. Într-adevăr, simpla lectură a textului ne arată că pentru a face aplicația sa, instanța de judecată trebuie să se afle în fața a două pedepse, dintre care una pentru o activitate infracțională săvir-

⁴ M. Gîngariu, *articolul citat*.

șită anterior iar alta pentru activitatea infracțională ce constituie al doilea termen al recidivei postcondamnatorii. Aceasta înseamnă că, în situația cind al doilea termen al recidivei postcondamnatorii va fi alcătuit dintr-un concurs real de infracțiuni, instanța va trebui să ajungă întotdeauna mai întîi la o singură pedeapsă pentru acest termen, prin aplicarea dispozițiilor art. 101 cod penal, ca și cînd concursul ar fi fost săvîrșit în condiții normale, iar numai după aceasta va putea trece și la aplicarea dispozițiilor art. 119 pct. 1 sau pct. 2 din codul nostru penal.

Revenind la speța soluționată de Tribunalul popular Constanța, trebuie să observăm că pe lîngă greșeala de a fi aplicat mai întîi dispozițiile art. 119 cod penal pentru fiecare infracțiune concurentă, iar apoi dispozițiile art. 101 cod penal, această instanță a mai comis și greșeala de a-l fi supus pe infractor la executarea pedepsei de 5 ani închisoare corecțională, cîtă vreme, corecta aplicare a dispozițiilor art. 119 pct. 2 cod penal, ar fi dus la obligarea acestuia la executarea pedepsei mai grave de 7 ani și 6 luni închisoare corecțională.

În comunicarea de față, ținînd seama de deosebita însemnătate a justei soluționări a variatelor probleme ridicate de aplicarea art. 119 din codul penal, am ținut să facem aceste cîteva observații, în dorința de a oferi un prilej de noi discuții, care, ducînd la elucidarea acestor probleme, să contribuie la îmbunătățirea practicii noastre judiciare și la ridicarea eficacității dispozițiilor art. 119 cod penal în lupta împotriva infractorilor recidiviști.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ФОРМАЛЬНОЙ РЕЦИДИВЫ

Краткое содержание

Из вопросов, выдвинутых применением статьи 119 уголовного кодекса, автор данной работы разрабатывает лишь два, которые представляют большое практическое значение.

1. Установление наказания, которому должен подвергнуться нарушитель в случае формальной рецидивы.

2. Реальное содействие в правонарушении, считающееся термином формальной рецидивы.

В решении первого вопроса автор считает, что нужно применять конкретное наказание для второго правонарушения, как в первом случае, предвиденном во втором пункте статьи 119 уголовного кодекса. В этих случаях следует подвергнуть правонарушителя самому строгому наказанию с увеличением или уменьшением его срока.

В решении второго вопроса автор считает, что необходимо, во первых, установить уголовную ответственность за вопросе термин рецидивы применением постановлений статьи 101 уголовного кодекса, и лишь после этого применять 1 или 11 пункт постановления статьи 119 уголовного кодекса.

PROBLÈMES DE LA RÉCIDIVE FORMELLE

Résumé

Parmi les problèmes soulevés par l'art. 119 du code pénal, il y en a deux qui sont présentés par l'auteur, vu leur portée pratique :

1. établir la peine que doit exécuter l'infracteur au cas de la récidive formelle ;

2. préciser le concours réel d'infractions, comme deuxième terme de la récidive formelle.

Pour résoudre le premier problème, l'auteur adopte le point de vue selon lequel on doit infliger au coupable une peine concrète pour la deuxième infraction, aussi bien dans l'hypothèse prévue au premier point que dans l'hypothèse prévue au deuxième point de l'art. 119 du code pénal, l'infracteur devant exécuter la peine la plus grave, avec ou sans supplément de peine.

Quant au second problème, l'auteur considère qu'il faut résoudre premièrement la responsabilité pénale pour le deuxième terme de la récidive, par l'application des dispositions de l'art. 101 du code pénal ; ce n'est qu'après qu'on doit appliquer les dispositions de l'art. 119, point premier ou deuxième, du code pénal.

PEDAGOGIA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI SUPERIOR ÎN R.P.R. ÎN PERIOADA CONSTRUCȚIEI SOCIALISTE (1944—1964)

DE

ȘT. BÎRSĂNESCU

Clopotul timpului a vestit de curînd împlinirea a douăzeci de ani de la actul revoluționar din 23 August 1944, prin care patria noastră a făcut începutul unei noi perioade istorice: cea a orînduirii socialiste.

Ca la o comandă, ochii tuturor, de la muncitori și ingineri și scriitori, tehnicieni și medici, agronomi și profesori s-au atîntit în mod just asupra înțrebării: ce realizări s-au obținut pe diverse planuri în acest interval de timp și ce perspective se deschid pentru viitor. Un răspuns precis și documentat, ca un legitim bilanț, este căutat și așteptat cu un viu interes.

Ca o contribuție la explicarea acestei mari probleme, prezentăm mai jos un răspuns în problema specială „dezvoltarea pedagogiei învățămîntului superior din R.P.R.” din ultimele două decenii, arătînd într-o formă succintă dezvoltarea ei cu realizările obținute și perspectivele ce i se deschid înainte.

Pedagogia de învățămînt superior — ramură tinărară a pedagogiei generale¹ — s-a dezvoltat la noi în ultimele două decenii, în mod amplu, dar treptat, în etape. Pînă la 23 August 1944 și un timp și după aceea, învățămîntul superior din țara noastră era orientat de pedagogia burgheză, reprezentată prin cîteva studii sporadice care se datoresc unor oameni de școală ca A. D. Neopol, Spîru Haret, S. Mehedinți, G. G. Antonescu ș.a.

În centrul acestei pedagogii se găseau următoarele idei:

a. Învățămîntul superior împlinește două funcții: de *instruire* a studenților și de *cercetare științifică*.

b. Procesul pedagogic universitar avea scopul de a pregăti intelectuali de mîită calificare, necesari statului burghez pentru servirea intereselor de clasă ale burgheziei. Potrivit acestei pedagogii, învățămîntul universitar avea un caracter preponderent teoretic și era rezervat în cea mai mare parte fiilor de burghezi. Predarea materiilor de învățămînt se făcea în spirit idealist.

c. Pedagogia burgheză mai reprezenta și teza că ereditatea, iar nu educația joacă rolul principal în dezvoltarea omului, că acesta valorează prin spontaneitatea spiritului său și că el trebuie educat în spiritul filozofiei individualismului.

¹ H. Schmidkunz a scris prima lucrare sistematică de pedagogie de învățămînt superior (*Einleitung in die akademische Pädagogik*) în 1907. Totuși, ca preocupare, ea este aproape tot așa de veche ca și universitatea.

² Fr. Paulsen, *Geschichte des gelehrten Unterrichts*, II, 1923, p. 526; P. Barth, *Geschichte der Erziehung...* 1920, p. 728. Preocupări de pedagogie universitară au existat și la noi în perioada burgheziei sub formă de studii despre rolul și menirea universităților și de conferințe ad-hoc.

După 23 August 1944, dar cu deosebire după reforma învățământului din 1948, locul acestei pedagogii îl preia noua pedagogie socialistă, care reprezintă următoarele idei: universitățile și institutele de învățământ superior sînt chemate să împlinească trei roluri: de a *instrui* pe studenți, de a-i *educa* și de a face *cercetări științifice*, pregătind totodată pe studenți pentru creația științifică; învățământul superior are ca scop: formarea unei intelectualități de înaltă calificare, de tip nou, socialist, printr-un învățământ orientat realist-științific, urmărind imbinarea învățământului cu producția; acest învățământ este organizat pe baze democratice; în cl. educația se concepe ca factorul principal al dezvoltării omului, lucrînd la formarea unui om cu orientare științifică materialist-dialectică³.

La fixarea acestor puncte s-a ajuns treptat, printr-o serie de lucrări, deosebindu-se în mod clar două etape: a) a construcției socialiste și b) a desăvîrșirii socialismului în R.P.R. Ca atare, să înfățișăm dezvoltarea acestei pedagogii succesiv în cele două etape.

a) *Etapa construcției socialiste* (1948—1960). O dată cu revoluția politică, începînd îndeosebi din 1948, apar vii cererile societății socialiste pentru o pedagogie socialistă, acestea găsindu-și expresia într-o serie de documente de partid și de stat:

Legea învățământului din 3 august 1948, cunoscută sub numele de „reforma învățământului”. Ea venea cu directivele: învățământul de toate gradele să formeze oameni de tip nou, socialist; să formeze elevilor și studenților concepția științifică materialist-dialectică despre natură, societate și om; învățământul să fie așezat pe temelii democratice și să dobîndească un caracter realist-științific, iar conținutul lui să fie legat de viață, de muncă, de producție, de producția industrială și agricolă⁴.

Hotărîrea Consiliului de Miniștri nr. 71 din 24.XI.1953, privitor la funcționarea institutelor de învățământ superior. Această hotărîre cuprinde numeroase dispoziții deosebit de importante pentru construirea pedagogiei socialiste, ca de ex.: activitatea didactică și metodică are ca scop să pregătească specialiști de înaltă calificare, să asigure educația ideologică și politică a studenților și profesorilor, să valorifice contribuția adusă științei, literaturii și artei și să contribuie la rezolvarea celor mai importante probleme ale construirii socialismului în R.P.R. și să popularizeze cunoștințele științifice și tehnice în mase⁵.

Tot aici se precizează și formele de învățământ, indicîndu-se: cursuri, consultații, seminarii, lucrări practice, de laborator, cabinete, ateliere, clinici, proiecte, practica pregătitoare și practica în producție, inclusiv munca individuală a studenților⁶.

Hotărîrea Congresului al II-lea al P.M.R. (1956), privitoare la învățământ, dezvoltată și precizată prin *Hotărîrea C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri* (1957) și prin *Regulamentul pentru organizarea învățământului superior seral și fără frecvență* (1959).

Sub imperiul nevoii unei activități didactice universitare în acord cu cerințele noii orînduirii sociale și potrivit cu aceste directive s-au pus probleme de pedagogie socialistă a învățământului superior, s-au cercetat, căutîndu-se dezlegarea lor, și așa s-a ajuns la construirea ei.

Noua pedagogie nu s-a dezvoltat deodată și nici în ansamblu, ci treptat și pe părți. Totodată ea n-a rămas staționară, ci a evoluat. Începutul ei s-a făcut în chip modest, sub forma unor conferințe cu teme de pedagogie universală, cerute de diferite institute de învățământ superior, pentru formarea cadrelor didactice. Așa, de ex., încă din 1948—1949, la Universitatea din Iași s-au organizat conferințe cu temele: *Pedagogia socialistă și principiile ei de bază*; *Ce-nseamnă umanismul socialist?* La Institutul agronomic din Iași (1951—1952), conferințele: *Pelegerea universitară*.

³ Hotărîrea C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri, 1957.

⁴ *Învățământul superior din R.P.R.* Colecție de decrete..., București, 1954, p. 13—15.

⁵ *Ibidem*, p. 43—44.

⁶ *Ibidem*, p. 46.

în concepția pedagogiei socialiste; *Alegera și formarea cadrelor universitare*, iar la Institutul politehnic din Iași (1953—1954): *Seminariile cu studenții și rolul lor în educația creatoare a studenților*; *Seminarul și tipurile speciale de seminar pentru predarea chimiei*.

Dar, la puțin timp după aceasta, interesul pentru problemele de pedagogie universitară s-a manifestat mai ferm prin publicarea de studii de pedagogie universitară, de două categorii: studii originale și traduceri, cu deosebire din limba rusă, tratând despre studiul individual al studenților, despre prelegere și seminariile cu studenții, educația studenților, practica în producție etc.⁷

Prin toate aceste lucrări s-a realizat pentru dezvoltarea pedagogiei de învățămînt superior un rezultat prețios: s-a deșteptat un viu interes în rîndul cadrelor didactice pentru problemele noii pedagogii universitare socialiste, s-au lămurit unele probleme de interes pedagogic imediat și, ceea ce e mai interesant, s-a format o conștiință nouă: conștiința de profesor al învățămîntului superior socialist. Totul a pregătit o nouă dezvoltare a pedagogiei universitare: pe aceea din etapa de desăvîrșire a socialismului în R.P.R.

b) *Etapa de desăvîrșire a socialismului* s-a inaugurat la noi în anul 1960, prin Hotărîrile Congresului al III-lea al P.M.R., care au venit cu un vast plan sesenal, în care se prevedeau lucrări de mari proporții, pentru dezvoltarea economiei și culturii — lucrări care reclamau printre altele pregătirea unui mare număr de specialiști. Totodată, noul plan era un preludiu pentru planuri ulterioare de vaste realizări. Dar, precum se știe, astfel de planuri implică — spre a putea fi puse în aplicare — numai decît cereri de oameni de înaltă pregătire, de specialiști numeroși și de înaltă calificare. Însă pentru efectuarea unei astfel de opere, pedagogia de învățămînt superior socialistă venea inevitabil la cuvînt, înregistrînd în astfel de condiții, în jurul anului 1960, începutul unei etape noi și foarte importante de dezvoltare.

Cererile societății noastre în materie de pedagogie de învățămînt superior și-au găsit expresia în mai multe documente de partid și de stat⁸.

Reflectînd grija deosebită a partidului și guvernului R.P.R. pentru educația studenților, aceste documente conțin directive care au ajutat la dezvoltarea și orientarea cercetărilor noi de pedagogie a învățămîntului superior. În special din ele sînt de reținut mai ales următoarele directive: institutele de învățămînt superior au un triplu scop: să formeze buni cetățeni, tineri de înaltă calificare și luptători împotriva a tot ce este vechi și perimat și pentru promovarea a tot ce este nou și progresist. Universitățile și institutele de învățămînt superior au de îndeplinit trei roluri distincte: instrucția, educația studenților și cercetarea științifică, inclusiv formarea studenților ca viitori cercetători științifici.

Pentru realizarea acestor scopuri este necesar să se observe principiile didactico-educative: al unității dintre instrucție și educație, al legării teoriei de viață, de practică, de producție și al unității instrucției cu cercetarea științifică: studentul

⁷ Pe care nu le putem înșira aici.

⁸ Gh. Gheorghiu-Dej, *Raport la Congresul al III-lea al P.M.R.*, 1960.

Gh. Gheorghiu-Dej, *Săutul C.C. al P.M.R. și al Consiliului de Miniștri, adus celei de-a II-a Conferințe naționale a U.A.S.R.*, 1959.

N. Ceaușescu, *Săutul C.C. al P.M.R. adresat Congresului al III-lea al U.T.M.*, 1960.

N. Ceaușescu, *Săutul C.C. al P.M.R. și al Consiliului de Miniștri la Conferința a IV-a a U.A.S.R.*, 1963.

Conferința din 29 februarie și 1 martie 1963 de la Ministerul Învățămîntului pentru îndrumarea studenților pentru studiul individual.

să obțină în plus cultură generală, cultură filozofică și politică, artistică și sportivă. Deosebit de acestea, documentele citate conțin și alte numeroase directive?

În noua etapă, dezvoltarea pedagogiei universitare cunoaște un ritm mai rapid și preocupări mai ample, datorită unor evenimente noi. Mai întâi, prin grija partidului și a guvernului ia ființă, în toamna anului 1959, «Revista învățământului superior», ca „organ pentru dezvoltarea aprofundată și critică a problemelor majore ale învățământului”⁹. Apoi, în «Lupta de clasă» s-au publicat articole dezvoltate privind probleme de învățământ superior.

De aceste fapte se asociază alt eveniment important: în loc de câteva cadre didactice care studiază probleme de pedagogie universitară, acum intervin numeroase cadre care abordează cele mai variate teme teoretico-practice de educație și învățământ, dar cu deosebire probleme de metodica predării diferitelor materii de învățământ. Un rol însemnat îl au acum oamenii de politică școlară, pedagogii, precum și cercetători din alte domenii. Așa acad. Ilie Murgulescu, profesor la Universitatea din București, aduce contribuții deosebit de valoroase în mai multe studii. Raportându-se la universități, la scopul și sarcinile lor, în *Cuvîntare la centenarul Universității „Al. I. Cuza” din Iași*¹⁰, el le concepe ca instituții în care profesorii, cultivînd tradițiile progresiste, transmit studenților „de la înălțimea catedrei adevărurile științei despre natură și societate, adevăruri bazate pe învățătura marxist-leninistă și educă generațiile viitoare de intelectuali în spiritul adevăratului patriotism, în spiritul prieteniei față de cuceririle și valorile culturii și civilizației umane, în spiritul păcii și al prieteniei între popoare”. Acest dublu scop — de a transmite studenților știința și de a-i educa — observă în mod just acad. I. Murgulescu, se completează cu al treilea: cu acela de a face cercetări științifice, prin care „trebuie să contribuie la rezolvarea problemelor puse de producție, de mersul permanent înainte al economiei noastre, formînd totodată și pe studenți astfel încît ei să-și îndeplinească datoria de a duce mai departe cercetarea științifică”.

În *Perspectivile cercetării științifice în țara noastră*, acad. I. Murgulescu, luînd ca punct de plecare adevărul de fapt că „una dintre principalele condiții pentru îndeplinirea cu succes a desăvîrșirii construirii socialismului o constituie introducerea științei și cuceririlor științei în toate ramurile economiei naționale, a sănătății și culturii poporului”, precizează că dezvoltarea multilaterală a științei constituie în societatea socialistă o problemă de stat și fixează directivele de dezvoltare ale cercetării științifice astfel: „cercetarea științifică să țină pasul cu progresele științei mondiale contemporane, să fie îmbinată cu principalele cerințe ale economiei, sănătății și culturii poporului și să se desfășoare planificat, în luptă perseverentă pentru continuă sporire a eficienței cercetărilor”.

Perspectivile de dezvoltare ale cercetării științifice — scrie autorul — privesc dezvoltarea cercetării fundamentale, adică studiul legilor și fenomenelor necunoscute, ca permanentă rezervă științifică din care se alimentează științele aplicate; dezvoltarea cercetării multilaterale pe complexe urmărind întărirea legăturii dintre știință și viață, dintre cercetare și conștiința socialistă.

Perspectivă pentru o mare dezvoltare a cercetărilor științifice se deschid pentru toate științele; pentru matematică și fizică, pentru chimia organică și chimia polimerilor, pentru științele aplicate, pentru mecanica aplicată, biologie, fitopatologie, și microbiologie, morfologia comparată, citologie și histologie, hidrobiologie, geologie și geografie, biologie experimentală, genetică, biologia inframicrobiană, embriologie

⁹ Cf. și Helmut Lehman, *Hochschulpädagogik (Pädagogische Enzyklopädie)*, 1963, p. 420. În schimb din *Encyclopédie pratique de l'éducation française*, Paris 1960, p. 211—239, rezultă că în Apus s-a rămas la teoria rolului dublu de instruire și cercetare științifică — al universităților.

¹⁰ Ath. Joja, *La apariția „Revistei învățământului superior”*, «Rev. Inv. sup.», nr. 1, 1959, p. 7.

¹¹ Vezi volumul *Centenarul Universității „Al. I. Cuza” din Iași*, 1960, p. 33.

experimentală, neuroendocrinofiziologie, neurologie, medicină, economie politică, filozofie, sociologie, științe juridice, istorie, lingvistică, etnografie și folclor.

N. Apostolescu, profesor de pedagogie la Universitatea din Timișoara, examinează problema practicii pedagogice a studenților în *Observații și propuneri pentru îmbunătățirea practicii pedagogice a studenților*¹². Arătând unele deficiențe ale practicii pedagogice a studenților, el găsește că ele se datoresc lipsei de legătură între institutele de învățămînt superior și școlile de bază și, pentru îndepărtarea acestui neajuns, propune: a) Unitatea de concepție și de acțiune între universitate și școală; b) încadrarea metodicienilor din școlile de bază în instituția de învățămînt superior pe care o deservesc; c) practica pedagogică organizată pe facultăți, după specificul acestora și constituirea unui organ coordonator pe universitate pentru a realiza unitatea de concepție.

Silvestru Găina, profesor de pedagogie la Universitatea din Iași, aduce de asemenea contribuții importante de pedagogie universitară ca *Contribuții la problema orelor de consultații*¹³, în care, pe baza unui material documentar cules prin anchete în rîndul studenților, propune o serie de măsuri speciale menite să contribuie la o valorificare superioară a orelor de consultații, subliniindu-se totodată importanța hotărîtoare a îmbunătățirii stilului de muncă al studentului: participare cît mai activă și mai conștientă la studiu și o planificare rațională a muncii.

S. Găina scrie de asemenea despre *Factorii muncii în seminar*¹⁴. Pe linia interesului practic de ridicare a valorii instructive și educative a seminarului, sînt cercetate, în cadrul unei analize multilaterale, poziția și contribuția factorilor umani ai muncii în seminar — conducătorul și studentul — tratîndu-se despre: cultura, personalitatea și sarcinile conducătorului, legătura dintre conducător și studenți, colectivul de studenți, pregătirea și participarea studentului la seminar.

Traian Pop, conferențiar de pedagogie la Universitatea din București, studiază practica pedagogică a studenților în *Să îmbunătățim pregătirea pedagogică și metodică a viitoarelor cadre didactice*¹⁵. Scriind despre necesitatea îndrumării judicioase a practicii pedagogice, autorul observă că cursurile universitare fac studenților o pregătire de înaltă înaltă intelectuală, dar neglijează problemele ce se pun în legătură cu materia școlilor elementare și medii. Drept remediu, el propune revizuirea programelor și planurilor de învățămînt din institutele de învățămînt superior.

În continuare, autorul arată că practica pedagogică trebuie să se bazeze și pe o pregătire mai solidă a studenților în domeniul psihologiei, pedagogiei și metodicii.

Stanciu Stoian, profesor la Universitatea din București, publică două studii de pedagogie universitară: *Unele probleme ale metodicii seminarului*¹⁶ și *Pentru o pedagogie a învățămîntului superior*¹⁷. În primul, autorul definește seminarul ca o activitate prin care studenții își însușesc mai bine materia și-și formează deprinderi de a gândi științific și de a lucra și deosebește seminarul anexă a cursului și seminarul independent; seminarul practic și experimental și proseminarul. În a doua, după ce recunoaște necesitatea unei pedagogii a învățămîntului superior, o definește ca avînd drept obiect „sistemul de metode și procedee de educare și instruire a tineretului studențesc pentru a forma din acest tineret cercetători științifici și tineri cu o calificare superioară”.

Stefan Bîrsănescu, profesor de pedagogie la Universitatea din Iași, a scris mai multe studii privind probleme de pedagogie universitară. În *Suflet de student*¹⁸, după ce încearcă pe temeiul unei anchete să precizeze profilul psihologico-

¹² «Revista învățămîntului superior», nr. 3—4, 1963.

¹³ «An. șt. Univ. Iași», sect. III, tom. I, f. 1—2, 1955.

¹⁴ Ibidem, tom. III, f. 1—2, 1957.

¹⁵ «Revista învățămîntului superior», nr. 1, 1961.

¹⁶ În vol. *Probleme de pedagogie ale învățămîntului superior*, București, 1958, p. 5—45.

¹⁷ «Revista învățămîntului superior», nr. 2, 1959, p. 10—17.

¹⁸ «Ethos», nr. 1, 1944.

spiritual al studentului în genere și pe institute de învățământ, fixează apoi — pe temeiul statisticii notelor la studii — legea de evoluție a studentului la învățătură: legea *curbei descendente* până în anul al III-lea, „anul cel mai rău” și *ascendente* pentru anii care duc la terminarea studiilor, găsind explicația în mersul procesului de adaptare la studiile de specialitate.

În *Prelegerea din învățământul superior*¹⁹, elaborată pe temeiul analizei de prelegeri ținute de fruntași ai învățământului superior, se vine cu concluzia că prelegerea de calitate este un studiu științific prezentat studenților în formă pedagogică și că în învățământul superior sînt necesare variate tipuri de prelegeri: introductive, curente, nedale, de sîtare etc. Acest studiu conține și o serie de generalizări ale experienței pedagogice în materie de prelegeri.

În *Seminarul cu studenții*²⁰, pe bază de observații, se încearcă o definire a seminarului ca o activitate didactică de prelucrare a conținutului prelegerilor în scop pedagogic-polivalent, deosebindu-se variate tipuri de seminarii după scopul dominant și se analizează metodică sesiunii de seminar.

În *Din experiența unui curs facultativ de pedagogie pentru inginerii agronomi și tehnici*²¹, auticul generalizează o lungă experiență proprie privitoare la condițiile necesare unui curs facultativ spre a atrage studenții, propunînd prelegeri cu caracter de conferințe, tratarea de probleme de interes mare, încadrarea orelor în orar între alte ore de curs obligator etc.

Aceste studii, Birsănescu le completează cu altele privind istoria învățământului superior din patria noastră: „*Schola latina*” de la Cotnari, Biblioteca de curte și proiectul de Academie al lui Iacob Eraclide Despotul²², Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași²³, Academia domnească din Iași, 1714—1821²⁴, scoțînd în lumină vechimea școlii de învățământ superior în țările romine și arătînd documentat evoluția acestui învățământ prin folosirea unor bogate izvoare documentare²⁵ și prin interpretarea faptelor pe plan de comparație cu învățământul superior din alte părți.

Alături de acești cercetători, alte numeroase cadre didactice de învățământ superior își aduc contribuția în problemele diferitelor sectoare ale pedagogiei universitare, dovedind un viu interes și, implicit, o recunoaștere a importanței ei. Aceste contribuții se referă la organizarea învățământului superior și istoria lui, la instruirea studenților și formele de învățământ, sau cuprind studii de metodică pentru predarea materiilor de învățământ superior, studii privind educația studenților la studii privind cercetarea științifică. Întrucît sînt foarte numeroase nu le putem înșira aici.

Unele din aceste studii sînt simple observații, opinii, însemnări sau referate, altele prezintă toluși o experiență pedagogică înaintată sau chiar cercetări științifice. Uneori articolele încep fără o indicație cu privire la stadiul în care se află cercetările respective, fapt pentru care nu se vede pînă unde s-a ajuns cu studiul problemelor, de unde pleacă autorul și ce contribuție proprie vrea să aducă. În fine, cercetările nu se fac totdeauna pe bază de metode științifice, pe bază de experiment, statistică, anchetă, monografie etc. Desigur însă că într-o fază apropiată astfel de studii vor progresa și sub raportul metodei de lucru.

Toate aceste studii dovedesc însă, în mod cert, că cercetările respective au ieșit din faza de informație și de imprumut, intrînd într-o fază nouă de studii originale, proprii să contribuie la constituirea pedagogiei învățământului superior ca o disciplină aparte, ca o nouă ramură a pedagogiei din R.P.R.

¹⁹ În vol. *Probleme de pedagogie ale învățământului superior*, București, 1958. (În colaborare cu D. Gafițanu).

²⁰ Iași, 1955 (litografiat).

²¹ Apărut în „Sovetskaja Pedagogika”, Moscova, nr. 8, 1959.

²² București, 1952, 214 p.

²³ „Revista de pedagogie”, nr. 9, 1960.

²⁴ București, 1962, 208 p. + 28 planșe.

²⁵ V. *Pedagogia învățământului superior*, elaborată pe temeiul unei ample informații de specialitate și a numeroase cercetări de teren, în colaborare, cu S. Găina, D. Gafițanu, V. Harea, Gh. Văideanu, L. Timofte și A. Cosmovici.

Ce perspective de dezvoltare se deschid pentru pedagogia învățămîntului superior?

1. Mai întîi, potrivit tendinței generale de dezvoltare a pedagogiei întregi, angajată în lupta pentru trecerea de la pedagogia și didactica de rețete la pedagogia științifică, de legi ale actelor instructiv-educative, pedagogia universitară are în față o primă și foarte importantă perspectivă de dezvoltare: o dezvoltare pe linia științificării principiilor, metodelor și normelor pedagogice, prin fundarea lor pe legi ale actelor pedagogice respective, stabilite pe bază de cercetări experimentale, statistice etc.

Apoi, în acord cu interesele societății noastre socialiste de a dispune de cercetări științifice ample în toate domeniile, pedagogiei universitare îi stă deschisă a doua perspectivă: de a se angaja la ample cercetări de probleme pedagogice. La o considerare sistematică, aceste probleme privesc și natura învățămîntului superior și determinarea legii sau specificului lui pe institute, pentru o rațiune logică: o claritate cât mai deplină asupra naturii și legii acestora, înlesnește organizarea și buna lor funcționare. În adevăr, atunci cînd se obține o deplină precizare a esenței fiecărui institut de învățămînt superior, a legii lui specifice, planul de studii și sistemul instructiv-educativ respectiv pot fi stabilite cu certitudine și în mod just.

2. Apoi, întrucît tot mai stringente sînt cererile de ordin didactic-metodic în vederea îmbunătățirii procesului instructiv, altă categorie de probleme se impune să fie cercetate cu mare atenție: cele privitoare la *metodele de învățămînt*, iar studierea lor se cere să fie tot mai mult angajată pe linia *modernizării* învățămîntului, adică de fapt a înnoirii și perfecționării conținutului și metodelor.

3. Datorită faptului că societatea socialistă are nevoie de o intelectualitate nouă, cu un profil moral-politic propriu, obținut printr-o educație de un înalt nivel, noi probleme trebuie cercetate, ca de exemplu, cele privitoare la *educația ideologică-politică, profesională, estetică*, etc. a studenților, cît și cele cu privire la transformarea conținutului materiilor de studii, cît mai în conformitate cu scopul și sarcinile educației noi, cu structura procesului instructiv-educativ universitar, spre a se asigura astfel formarea priceperilor și deprinderilor intelectuale, tehnice, artistice etc., cît și a calităților morale ale studenților, reclamate de profesia lor viitoare.

4. De toate acestea se asociază studiul unei serii noi de probleme: cea a problemelor referitoare la conținutul planurilor de studii și a programelor de învățămînt pe institute, cît și *problema îmbunătățirii metodelor* speciale instructiv-educative pe institute și specialități.

5. Luînd în considerare altă importantă sarcină a institutelor de învățămînt superior — aceea de a pregăti pe studenți pentru cercetarea științifică, altă grupă de probleme ce se cere studiată: cea a problemelor legate de elaborarea unei *metodici pentru formarea interesului și a sentimentelor științifice* la studenți, cît și a înarmării lor cu tehnica cea mai înaintată de cercetare științifică²⁶.

6. În sfîrșit, pe lîngă toate acestea, mai este nevoie și de studii de istoria pedagogiei învățămîntului superior în general și a învățămîntului superior din patria noastră, studii care îmbogățesc mintea cu cunoștințe, formează un larg orizont de cunoaștere și pot incita gîndirea creatoare a tinerilor studenți la comparații cu trecutul, la planuri de viitor etc.

Dar oare sînt posibile azi astfel de lucrări? Aruncînd o privire retrospectivă asupra dezvoltării pedagogiei universitare în R.P.R. pentru perioada 1944 înainte și observînd evoluția ei amplă, sîntem datori să recunoaștem că realizările obținute în acest domeniu sînt deosebit de valoroase și că ele stau ca o solidă garanție pentru realizări și mai mari, datorită întăririi continue a patriei noastre și creșterii ferme a prestigiului ei.

²⁶ În acest scop, în unele institute de învățămînt superior din țara noastră s-au și introdus cursuri speciale de pregătire a studenților ca cercetători științifici, ca de pildă la Facultatea de filozofie, secția de pedagogie, în al cărei plan de studii figurează azi un „Curs de tehnică pedagogică și psihologică experimentală și statistică”

STUDIAREA ȘI ANALIZA LECȚIILOR — O ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ

DE

G. VĂIDEANU

Un proces de observare și analiză a lecțiilor desfășoară nu numai inspectorii și directorii, ci și îndrumătorii practicii pedagogice a studenților care, ca și primii, au datoria să procedeze științific în întreaga lor activitate. Nu ne preocupă deosebirea dintre activitatea de îndrumare a studenților și cea de perfecționare a profesorilor, ci numai caracterul științific al acestor activități.

Istoricul inspecției școlare arată că ea a avut la început un caracter de control administrativ-financiar (însoțit de penalizări), apoi unul de control dogmatic efectuat mult timp, iar în unele state capitaliste și astăzi, de către biserică, pentru ca mai târziu să dobândească o dublă funcție: de control și de îndrumare¹. Un studiu de pedagogie comparată alcătuit de Biroul Internațional de Educație pe baza unei anchete întreprinse în 66 de state în rândul cărora se află toate statele socialiste, ajunge la concluzia că funcția de îndrumare se accentuează, așa încât inspectorul devine „un sfătuitor al cadrelor didactice și un agent al perfecționării lor”².

În pedagogia marxistă chestiunea caracterului științific al inspecției dobândește o însemnătate deosebită: când, în societatea noastră și cele mai modeste munci se desfășoară în mod științific și dispun de o tehnică precisă, un act de stat alt de important ca formarea pedagogică a viitorilor profesori și perfecționarea celor deja formați, nu poate fi lăsat numai în seama înțelepciunii și a bunului simț intelectual și nici nu se poate desfășura empiric sau într-o manieră impresionistă. Dacă lecțiile profesorilor sunt activități de transmitere a științei în conformitate cu legile didacticei, controlul (studierea) lor și îndrumarea trebuie să reprezinte în aceeași măsură o activitate științifică prin obiective, prin metode și prin tehnică. Un proces de observare (studiere) și îndrumare desfășurat empiric, numai pe baza bunului simț poate face mai mult rău decât bine, deoarece controlul superficial încurajează superficialitatea. Raportarea controlului și a îndrumării la procesul care face obiectul lor, ne conduce și la altă concluzie: dacă învățământul cunoaște, îndeosebi în ultimul deceniu, experimente și prefaceri în scopul modernizării și sporirii randamentului său, și inspecția școlară, ca activitate de stimulare și perfecționare a procesului de învățământ trebuie să-și pună problema *sporirii eficienței ei*. „În toate domeniile vieții se desfășoară lupta pentru mărirea productivității muncii, lupta pentru timp.

¹ Cf. *Lexikon der Pädagogik*, Freiburg, 1953, vol. IV, p. 52 și Ramon Garcia Ruiz, *Principios y tecnica de la supervision escolar*, Mexico, 1963.

² U.N.E.S.C.O. — Bureau International d'Éducation, *L'inspection de l'enseignement*, Paris, 1956, p. 43.

Această luptă trebuie începută și în domeniul învățămîntului³. Tezele de mai sus ne îndeamnă să prezentăm inspecția școlară într-o dublă perspectivă:

— ca activitate *desfășurată științific în toate fazele ei*: studierea muncii de învățămînt, aprecierea ei, îndrumarea studenților sau a cadrelor didactice;

— ca activitate care trebuie să-și pună și să rezolve problema *finalității și a sporirii eficienței ei*.

Deși inspecția școlară reprezintă o temă de mare însemnătate, ea nu dispune în publicistica noastră pedagogică de nici o lucrare, ci numai de câteva articole la care ne vom referi.

Studiul de față are o destinație precisă și limitată, el își propune să demonstreze că îndrumarea studenților și inspecția școlară trebuie concepute și efectuate pe baze științifice și în acest scop recurge la compararea activității de îndrumare și control cu o activitate științifică obișnuită. Într-o cercetare științifică propriu-zisă, care își propune să aducă o modestă contribuție la dezvoltarea științei sau a tehnicii și în acest scop dispune de timpul și de mijloacele necesare, putem distinge din punct de vedere metodologic următoarele etape:

1. punerea problemei științifice și emiterea ipotezei de lucru; 2. documentarea teoretică; 3. organizarea cercetării și a metodelor de cercetare; 4. culegerea materialului faptic; 5. prelucrarea și interpretarea materialului faptic și bibliografic; 6. redactarea lucrării științifice.

Este logic și folositor să preconizăm aceste etape și pentru efectuarea inspecției școlare, și în acest caz, ce adaptare ar trebui să sufere ele?

Inspeția școlară este un *gen special de activitate științifică* și în dezvoltarea acestei comparații să observăm de la început nu numai asemănările, ci și deosebirile dintre fenomenele angajate în discuție. Prin scopul ce-i revine s-ar părea că inspecția școlară nu poate fi o cercetare științifică, întrucît nu urmărește îmbogățirea științei, ci este o activitate de *studiere și perfecționare* a tehnicii educative. În realitate ea întrunește totuși condițiile unei cercetări științifice, mai întîi fiindcă a studia procesul instructiv-educativ înseamnă a *observa fenomene* și a *descoperi cauzele succeselor și ale insucceselor*, deci a surprinde și a explica, pe baza legității pedagogice, relația cauzală dintre măsurile școlare și reacțiile elevilor, iar în lecții, relația dintre acțiunea profesorului (a metodelor și mijloacelor folosite de el în transmiterea științei) și reacțiunea elevilor sub forma atitudinii lor, a fidelității asimilării și reproducerii cunoștințelor etc. Or, a căuta și a descoperi cauze înseamnă a întreprinde o activitate științifică autentică. În al doilea rînd, a perfecționa procesul de învățămînt înseamnă a *găsi, pe baza explicării științifice a constatărilor, a succeselor și a insucceselor, soluții adecvate* pentru promovarea elementelor pozitive și îndepărtarea scăderilor. Acest act de încheiere a inspecției este o operație științifică tot atît de importantă ca și cea întreprinsă de inginerul care controlează și cercetează un proces tehnologic în scopul ameliorării lui. Dacă scopul urmărit — studierea și perfecționarea procesului educativ — conferă inspecției caracter științific, acesta trebuie extins și asupra tehnicii ei, deci asupra *tuturor etapelor și a tuturor metodelor folosite*. Necesitatea desfășurării științifice a inspecției este evidentă, dar ea poate întîlni obiecții de loc neglijabile. Activitatea de control și îndrumare este o activitate curentă, *cu o durată nu prea mare*, fiind obligată să străbată etapele cercetării științifice cu repeziune. La asta s-ar putea adăuga faptul că deseori inspectorii sînt obligați să frecventeze specialități diferite și să mențină drept dominantă preocuparea de a controla și nu pe aceea de a studia un fenomen școlar în adîncime. Admitem și reținem existența inspecțiilor în care dominant este caracterul de control, dar, răspundem acestor posibile obiecții cu fermitate. Nu durată, ci scopul și însemnătatea conferă caracter științific unei activități și în plus, o inspecție trebuie să dureze atît cît este necesar pentru ca să fie temeinică și eficientă. Și în efectuarea inspecțiilor trebuie să funcționeze „legea de aur” a educației: *mai bine mai puțin și temeinic*. De fapt, tocmai pentru că inspecția nu dispune de răgaz, ea trebuie să evite superficialitatea prin întrebuintarea unor

³ Landa L. N., *Despre abordarea cibernetică a teoriei învățămîntului*, Revista „Probleme de filozofie”, nr. 9/1962. Vezi și Bespalko V., *Ce este învățămîntul programat*, „Narodnoe obrazovanie”, nr. 5/1963.

metode științifice și a unei tehnici precise. Să adăugăm însă imediat că organizarea științifică a controlului lecțiilor înseamnă la *continuitate*, deci la menținerea unor obiective sau teme majore de-a lungul multor vizite în școli diferite, iar inspectia cu temă obligă la o cercetare îndelungată a unui mare număr de activități sau de școli, dintr-un anumit punct de vedere — dezvoltarea gândirii prin lecții, sau introducerea tehnicii moderne în învățământ etc.

Dacă prin scop și desfășurare inspectia poate avea caracter de cercetare științifică și ca urmare are datoria să-și însușească *spiritul și tehnica* acesteia, înseamnă că are logică prezentarea etapelor ei prin comparație cu cele mai sus-amintite ale cercetării științifice, comparația fiind posibilă și folositoare.

1. Ceea ce în cercetarea științifică se numește „punerea problemei” și „emiterea ipotezei de lucru”, în activitatea de control (studiere) și îndrumare devine *stabilirea obiectivelor sau a temei inspectiei*. O ipoteză de lucru este ea însăși o cucerire, o descoperire care, pe baza perfecte cunoașteri a specificului și sarcinilor actuale ale unei specialități sau ale unui sector de producție, izvorăște din căutări și anticipă un rezultat posibil. O temă trebuie să fie într-un anumit sens același lucru, adică să fie aleasă pe baza unei foarte bune cunoașteri a sarcinilor *actuale și importante* izvorite din politica școlară a statului, urmărind să aducă o perfecționare procesului instructiv-educativ. Îndrumătorii practicii, inspectorii și directorii au datoria să îndrăznească și să încerce să dea o orientare superioară muncii de control și îndrumare prin alegerea unor obiective sau teme *importante și precise*. Iată exemple de teme:

a) Dezvoltarea gândirii elevilor prin obiectele de învățământ; b) Activizarea elevilor în timpul lecțiilor; c) Individualizarea învățământului în timpul predării; d) Realizarea instrucției morale prin predarea obiectelor de învățământ; e) Formarea culturii estetice prin predarea disciplinelor umaniste.

Iată exemple de obiective: a) Conturarea stilului de muncă al profesorilor începători; b) Introducerea tehnicii moderne (a mijloacelor audiovizuale) în învățământ; c) Cantitatea și calitatea lecturii particulare a elevilor; d) Volumul temelor date pentru acasă elevilor și eficiența lor; e) Condiția estetică a cadrului material al învățământului: clădirea, mobilierul, spațiile verzi.

Când obiectivele sau tema sînt stabilite de un for superior sau figurează în planul de muncă al secției, cel ce efectuează inspectia are de îndeplinit doar însușirea și precizarea lor în legătură cu specificul școlii sau al raionului. Când ele sînt stabilite de director sau inspector, și așa se întâmplă adesea fiindcă oricînd controlează aceștia pot avea o preocupare constantă, de durată, alegerea trebuie făcută într-o dublă perspectivă: interesele învățământului și propriile interese pedagogice. Ca și ipoteza de lucru, care îl absoarbe pe cercetător și îi călăuzește căutările, o *temă bine aleasă* devine o preocupare dominantă, un interes stabil și viu, capabil să stimuleze spiritul de observație și capacitatea de generalizare. Alegerea sau precizarea temei inspectiei este numai un început, el cere o continuare în același spirit.

2. *Documentarea teoretică* sau cercetarea bibliografiei este o importantă etapă a muncii științifice îndeplinind o triplă funcție: informarea la zi în tema aleasă, stimularea și orientarea spiritului de observație, adunarea și lisarea unor principii, idei și citate fundamentale pentru teza în cercetare. Funcțiile care-i revin indică documentarea teoretică ca etapă necesară și anterioară celorlalte, dar nu și definitiv încheiată, fiindcă bibliografia unei teme se îmbogățește mereu și se consultă și în timpul etapelor următoare: culegerea materialului factual, generalizarea, redactarea.

Pregătirea teoretică a inspectorului împlinește aceeași triplă funcție și se realizează potrivit caracterului și obiectivelor inspectiei. Ea întîmpină însă dificultăți speciale și la acestea ne vom referi imediat. Pentru asistenta la o lecție sau pentru o inspectie specială de definitivare sau de gradul II pregătirea poate primi o orientare mai precisă, în funcție de specialitatea celui controlat, de tipul de școală și de clasele la care acesta predă. Avînd a controla și aprecia, inspectorul nu alcătuieste planuri de lecții, dar reține pentru sine principalele cerințe ale programei și sarcinile instructiv-educative specifice obiectivului. Față de profesor, inspectorul este totdeauna dezavantajat, fiindcă pregătirea primului are o destinație precisă, bazată pe un plan calendaristic și pe rezultatele orelor anterioare, pe cînd inspectorul nu cunoaște deseori nici clasele atribuite celui spre care se îndreaptă. Două recomandări oferim aici pentru

asigurarea competenței controlului. Prima: inspectorul să-și desăvârșească pregătirea teoretică după ce, sosit în școală, alcătuiește sau definitivează programul inspecției, stabilind precis clasele la care va asista, discuțiile cu elevii și temele lor, lucrările de control și subiectele lor etc. A doua: inspectorul să-și consolideze și să-și îmbogățească mereu pregătirea sa generală și, în special, *latura metodică-pedagogică* a acesteia prin recitirea unor lucrări de bază de logică, psihologie și pedagogie. Cine stăpânește adevăruri fundamentale, observă competent și dispune de puncte de vedere superioare, or, principiile gândirii logice, particularitățile individuale și de vîrstă ale elevilor și principiile didactice sînt totdeauna semnificative în lecții și fundamentale pentru reușita lor. De altfel, pregătirea specială este fecundă numai atunci cînd se bazează pe o temeinică pregătire generală: teoretică (de specialitate, ideologică și pedagogică) și practică (experiență didactică și experiență educativă); *hunchul simț pedagogic* reprezintă valorificarea experienței acumulate și fără el nu se poate pași fără riscuri la aprecierea unui fenomen alit de plin de situații neprevăzute și complexe ca cel școlar, dar numai pe baza lui nu se poate întreprinde o apreciere științifică a lecțiilor.

O *pregătire teoretică sistematică* și apropiată de cea a cercetătorului științific realizează inspectorul pornit să efectueze o inspecție sau un ciclu de *inspecții cu temă*, fie că lucrează singur, fie că se află încadrat într-o brigadă. Fiindcă asistentele sau inspecțiile cu temă permit și o valorificare specială a constatărilor, considerăm că dintre sistemele întrebuintate în cercetarea bibliografiei — adnotarea lucrărilor consultate, rezumarea lor și fisarea materialului citit — ultimul, *fișarea* este cel mai potrivit și pentru inspector.

3. *Organizarea inspecției și stabilirea metodicii ei*, corespundentele organizării cercetării și a metodicii de cercetare, are o însemnătate deosebită în efectuarea inspecțiilor cu temă și a celor în brigadă. Organizarea este un principiu al oricărei munci științifice, fiindcă prin nivelul ei decide în parte finalitatea și randamentul. În ordine logică ea se înfăptuiește sau se definitivează după documentarea teoretică și pe baza acesteia pentru a realiza:

a) *Precizarea prin discuții a temei sau a obiectivului* în mod sintetic, dar și analitic sub forma obiectivelor speciale.

b) *Diviziunea muncii și repartizarea sarcinilor* și a obiectivelor de urmărit.

c) *Orientarea unită a întregului colectiv angajat* în inspecție.

d) *Stabilirea duratei optime a inspecției*, cunoscînd că, întocmai cum un examen nu devine mai semnificativ dacă durează mai mult, tot așa și o inspecție nu devine cu alit mai temeinică cu cit se prelungește mai mult.

e) *Stabilirea metodicii de cercetare* care constă în alegerea celor mai potrivite metode pentru fiecare etapă în funcție de scopul și de tipul inspecției. Distingem:

— *Metode de control și de studiere* a școlii și a procesului instructiv-educativ (observarea, discuția, lucrările de control, cercetarea documentelor școlare, statistica, ancheta orală sau scrisă). Acestea sînt metodele de informare și de culegere a materialului faptic și ele vor beneficia în viitor din ce în ce mai mult de posibilitățile oferite de tehnica modernă sub forma înregistrărilor pe bandă de magnetofon, iar în cazuri speciale a filmării sau televizării lecțiilor.

— *Metode și criterii de apreciere* care au de îndeplinit „una dintre funcțiile cele mai delicate ale inspectorului, de care el nu este decît rareori scutit, aceea de a judeca valoarea cadrelor didactice și de a formula în raportul său remarcile și aprecierile sale”⁴. Chestiunea metodelor și criteriilor de apreciere merită o tratare specială și, fără a o rezolva complet, o vom relua într-un subcapitol următor, fiindcă prelucrarea și interpretarea constatărilor implică aprecierea. Ne mărginim să precizăm aici că ea se face pe baza rezultatelor, prin raportarea lor la scopurile educației comuniste și la cerințele programei, prin comparare cu rezultatele medii dar și cu cele mai bune din aceeași școală, și din alte școli și prin luarea în considerare a dificultăților specifice și a experienței profesorului.

— *Metode și forme de îndrumare* care, alături de forma principală — analiza de lecție — trebuie să ducă la perfecționarea muncii cadrelor didactice: lecții demon-

⁴ U.N.E.S.C.O. — B.I.E., op. cit., p. 40.

strative, interesierile programate, scrisori metodice, lecții model înregistrate pe bandă ș.a. „Inspectorul, constată studiul de pedagogie comparată al B.I.E., este chemat să ofere recomandări didactice și chiar lecții-tip, lecții-model”⁵.

Ca în orice cercetare științifică metodică se definitivează și se modifică după începerea activității și potrivit cerințelor ei: în această adaptare la situații și fenomene se vedește ingeniozitatea cercetătorului.

Organizarea cercetării se concretizează într-un *plan de inspecție* care, ca structură și dimensiuni, variază în funcție de scopul inspecției, de durată și de numărul celor angajați în efectuarea ei.

4. *Culegerea materialului faptic* este etapa cea mai importantă fiindcă acum cercetătorul se află în contact cu fenomenul studiat și trebuie să „vadă”. Observatorul lecției, ca și cercetătorul științific, trebuie să păsească la efectuarea constatărilor pregătit temeinic, pentru a fi un *observator avizat și competent* și cu metodică cercetării elaborată, pentru a dispune de *metodele și instrumentele de lucru adecvate*. În ce constă *materialul faptic școlar*, deci, spre ce fenomene să-și îndrepte atenția îndrumătorul practicii sau inspectorul pentru a le observa și aprecia? Chiar atunci când obiectivul sau tema unei acțiuni de studiere și îndrumare au fost dinainte stabilite și precizate, nu este ușor de răspuns la această întrebare, fiindcă procesul de învățământ angajează profesori și elevi, individualități formate și individualități în devenire, variate discipline și tehnici didactice, creind astfel situații extrem de complexe și diferite. Așa încît, sub denumirea de *fenomen școlar* înțelegem un complex de lucruri și acțiuni, de personalități și situații și atunci când vorbim la cercetarea lor este bine să ne amintim o observație a lui Makarenko: „pedagogia este cea mai dialectică, mobilă, cea mai complexă și variată știință”⁶, observație însoțită de un motivat avertisment: „frica față de complexitatea și varietatea fenomenului pedagogic este una din cele mai greșite și dăunătoare atitudini, fiindcă cel ce o încearcă, încearcă și tendința de a stinjeni dezvoltarea stilului de muncă al profesorilor, alinându-i potrivit propriei optici. În lumina acestui avertisment devine semnificativ faptul că multe organe de control ale vremii n-au putut înțelege valoarea sistemului educativ al lui Makarenko, astăzi pretuită din ce în ce mai mult și pe plan mondial”⁷, în timp ce Maxim Gorki, apreciind-o cu receptivitate și generozitate a intuit-o: „După părerea mea, experimentul dumneavoastră pedagogic incunurat de un succes uimitor are o însemnătate mondială”.

Prezentăm doar principalele laturi ale acestui complex fenomen școlar supus observației inspectorului.

— *Scoala* — *cadru material al învățământului*, deci clădirea, mobilierul, culorile interioare, iluminatul, curtea și spațiile verzi etc.

— *Chestiunile administrativ-organizatorice*, care, cum observă studiul comparativ al Biroului Internațional de Educație „sînt foarte adesea supuse examenului inspectorului într-un mare număr de țări”⁸.

— *Colectivul cadrelor didactice* alcătuit din personalități diferite prin specialitate, vîrstă și experiență, prin interesele extraprofesionale, prin caracter etc. O „cancelarie” este totdeauna interesantă și semnificativă pentru cel ce știe să o observe.

— *Colectivul de elevi* care însumează tipuri temperamentale și caracterologice variate și mobile, care e un mînunchi de aspirații și idealuri, o sursă de speranțe și satisfacții, dar și de dezamăgiri și dificultăți. Și niciodată o inspecție nu poate fi temeinică, dacă nu știe să vadă și să interpreteze acest fenomen școlar — elevii, și totdeauna, pentru oricine, observarea și înțelegerea elevilor rămîne o operație dificilă.

— *Procesul instructiv* ca activitate de transmitere și asimilare a științei care, angajînd cuplul profesor — elev, se eșalonează ca valoare de la treapta muncii empirice, pînă la cea a măiestriei pedagogice și a artei didactice. Observarea și aprecierea acestui subtil și complex proces constituie piatra de încercare a observatorului școlar.

⁵ Idem, op. cit., p. 40.

⁶ Makarenko A. S., *Opere pedagogice*, vol. I, p. 62.

⁷ Vezi *Lexikon der Pädagogik*, Freiburg, 1953.

⁸ U.N.E.S.C.O. — B.I.E. *L'inspection de l'enseignement* (Etude comparée) Paris, 1956, p. 38.

— *Procesul educativ*, ca acțiune de cultivare intelectuală, morală și estetică a elevilor, care ridică în calea observatorului dificultăți speciale, întrucât, în principiu, el se înfăptuiește, mai pregnant sau mai sters, în cadrul instrucției și prin instrucție: în ce constă caracterul educativ al învățămîntului, cum și cât de sistematic se realizează educația prin predare, reprezintă întrebări care suscită totdeauna vii discuții.

— *Legitarea pedagogică* ca relație cauzală dintre măsurile și influențele școlare și reacția elevilor la aceste măsuri sau, într-un sens mai restrîns, între acțiunea profesorului și rezultatele obținute. Altit pe plan teoretic, cit și pe cel practic, descoperirea și formularea legilor pedagogice ca „expresii ale legăturii necesare și esențiale dintre două fenomene”, cauză și efect se lovește de însemnate dificultăți, fiindcă în fenomenul educativ legăturile cauzale sînt complexe și totdeauna greu de izolat din conexiunea generală. „În fenomenul pedagogic nu există dependente simple, aici formula silogismului, o concluzie deductivă simplă e mai puțin posibilă ca oriunde”⁹.

Oricînd întrebăm „care este cauza fenomenului x” gîndim sau trebuie să gîndim care este ansamblul cauzelor fenomenului x, în ce ordine acționează ele și ce pondere are fiecare, așa încît a descoperi legături cauzale și a explica științific un fenomen școlar, înseamnă a descoperi ansamblul cauzelor și a le ierarhiza potrivit importanței ce o au în determinarea efectului. Cea mai simplă întrebare de acest gen, este în realitate foarte complicată; precizăm că de regulă, în stabilirea legăturilor cauzale, inspectorul întâlnește două categorii de situații.

1. Cînd cînd cauza urmărește stabilirea efectelor ei. „Ce eficiență au mijloacele audio-vizuale în predare? sau „Ce efecte pozitive și negative poate produce vorbirea profesorului, vocea lui?”¹⁰.

2. Cînd cînd un efect sau o grupare de efecte urmărește să descopere cauza sau cauzele lor. „Care este cauza alomsterei neprielnice din colectivul cadrelor unei școli?” sau „Cum se explică prestigiul și simpatia care-l înconjoară pe un anumit profesor?”.

Este suficientă credem succinta analiză de mai sus a ceea ce numim „fenomen școlar” pentru a deghaja o dublă concluzie: materialul faptic școlar este de o extremă complexitate, iar acțiunea de studiere a lui se impune ca o autentică lucrare științifică. Ar fi foarte greu, dacă nu imposibil, să încercăm un răspuns complet la întrebarea pusă — spre ce fenomene să-și îndrepte atenția cel pornit la culegerea materialului faptic școlar, chiar dacă am avea în vedere obiectivele și temele de însemnătate majoră. Cum însă a „vedea o școală” înseamnă a studia în primul rînd, procesul instructiv-educativ, iar „a vedea un profesor” înseamnă a-l cunoaște în lecții, adică acolo unde se manifestă cultura, idealurile și caracterul său,¹¹ putem da un răspuns întrebării mai sus formulate indicînd principalele obiective de urmărit într-o lecție sau într-un sistem de lecții (în totalitatea lecțiilor de tipuri diferite prin care se tratează complet un anumit capitol asigurîndu-se valorificarea potențialului educativ al temelor și asimilarea lor temeinică).

Principalele obiective nu găsesc în literatura de specialitate o tratare asemănătoare, unii sau alții dintre pedagogi punînd accentul pe diferite laturi ale procesului instructiv-educativ: profesorul și minuțierea metodelor, atitudinea elevilor față de știință, cuantumul cunoștințelor asimilate, activismul elevilor etc. Cei mai mulți sînt însă de acord că principalele obiective de urmărit în lecții trebuie să rezume principalele cerințe de ordin pedagogic și logic față de procesul instructiv-educativ; asta înseamnă că inspectorul constată fenomenele (desfășurarea expunerii, activismul elevilor etc.) raportîndu-le mereu la *normele pedagogice*, deci la ceea ce ele ar trebui să fie. De aici rezultă că obiectivele devin în mod firesc și criteriile de apreciere și că a observa înseamnă în același timp a compara și aprecia.

Lucrările de specialitate acordă cu îndreptățire multă atenție stabilirii principalelor obiective de urmărit în lecții, fiindcă fără orientare precisă spre esențial, cea mai perfectă tehnică de studiere rămîne infructuoasă. Ramon Garcia Ruiz¹² în

⁹ Makarenko A. S., *Poemul pedagogic*, București, 1951, p. 538.

¹⁰ P. A. Lascaris, *L'éducation esthétique de l'enfant*, Paris, 1928, p. 399 și 464.

¹¹ René Hubert, *Traité de pédagogie générale*, Paris, 1961, p. 623—646.

¹² Ramon Garcia Ruiz, *op. cit.* p. 62 și urm.

lucrarea amintită, citează, înainte de a oferi pe a sa, multe propuneri, unele dintre ele demne de menționat.

Un prim tablou de obiective de urmărit în lecții:

— Lecția în ansamblu: scopul ei, mijloacele și metodele folosite, rezultatele obținute.

— Participarea elevilor și atitudinea lor în timpul lecției.

— Căile și tehnica didactică folosită de profesor și calitatea lor.

— Mijloacele accesorii folosite în lecții: texte, planșe, exemple etc.

— Priceperea profesorului de a individualiza predarea și de a o face accesibilă.

— Condițiile materiale și morale în care s-a desfășurat lecția.

— Rezultatele obținute.

Să observăm că acest prim tablou de obiective conține indicația prețioasă de observare a lecției ca întreg și apoi că el îndeamnă la studierea ambilor factori angajați în procesul instructiv-educativ: profesorul și elevii.

Un al doilea tablou de obiective de urmărit în lecții:

— Organizarea clasei pentru munca de învățămînt și dispoziția profesorului pentru muncă.

— Materialul didactic și folosirea lui: calitatea materialului didactic, interesul trezit de folosirea lui.

— Buna întrebuințare a timpului și calitatea abilităților didactice manifestate în lecție sub forma organizării clasei și angajării ei în muncă, alcătuirea schemelor etc.

— Calitatea metodelor didactice întrebuințate: dacă ele sînt adecvate și interesante.

Să observăm că aceste indicații de studiu au în vedere îndeosebi munca profesorului, care este sistematic urmărită; în schimb, rezultatele obținute și activitatea elevilor trec pe un plan secundar.

Socotim că obiectivele și indicațiile de mai sus sînt prețioase și pot fi preluate, dar că acel ce are misiunea de a observa și aprecia lecții are nevoie de *un tablou de obiective mai complet și mai logic organizat*. El nu trebuie inventat, ci descoperit prin inducție și deducție pornind de la *esența și funcțiile lecției*. În scopul obținerii unui tablou corespunzător să plecăm de la teza potrivit căreia, lecția, fără a fi unică, este principala formă de organizare a procesului instructiv-educativ:

— Prin esența ei lecția include și vehiculează pe primul plan *valori științifice*, dar acestea se află în mod firesc în conexiune cu *un ansamblu de valori social-politice, morale și estetice*. De aici rezultă că lecția nu poate fi redusă doar la un act de transmitere și asimilare a unei specialități și că prin esența ei, ea este principala formă de înfăptuire a educației multilaterale. Lecția vehiculează însă valorile organizindu-le în conformitate cu normele didacticei: *în esență ea este deci un ansamblu de valori culturale (științifice, morale și estetice) organizat și prezentat în spirit didactic*. Ca urmare aprecierea ei angajează un ansamblu de criterii logice, pedagogice, etice și estetice.

— Ca act didactic de transmitere a culturii și de formare a tinerei generații în spiritul cerut de societate, esența lecției se înfățișează și sub raportul profesor-elev. Nu poate transmite valori cine nu vibrează pentru ele, nu poate influența și forma elevii acel care nu li se dăruiește cu generozitate și nu ia în considerare năzuințele și posibilitățile lor. Lecția constituie deci *momentul principal din activitatea profesorului*, moment care îl solicită și-i permite să se manifeste multilateral.

— Lecția își justifică însemnătatea și locul ocupat în ansamblul formelor de organizare a învățămîntului și prin *funcțiile ei*: a) Desteptarea spiritului sau trezirea posibilităților latente. b) Transmiterea culturii științifice, morale și estetice. c) Exercițierea gândirii și cultivarea proceselor și calităților ei. d) Tăvirea concepției materialist-științifice despre univers, societate și om. e) Înzestrarea elevilor cu abilități intelectuale și cu îndemînări practice.

Prin esența și funcțiile ei lecția sugerează o multitudine de obiective, dar în același timp le subliniază pe cele mai importante conducindu-ne la următorul tablou¹³

¹³ Vezi și G. Văideanu, *Inspeția specială*, „Analele romino-sovietice” nr. 1/1962, p. 69.

care a fost recomandat de catedra de pedagogie a Universității Iași îndrumătorilor practicii.

Fondul științific al lecției raportat la programă, la cerințele logicii și ale spiritului științific.

Orientarea ideologico-educativă a lecției și valoarea ei formativă pe plan intelectual, etic și estetic.

Scopul și structura lecției raportate la specificul disciplinei, la locul lecției în sistemul de lecții și la vîrsta elevilor clasei.

Desfășurarea lecției ca proces didactic bilateral de transmitere și asimilare conștientă și activă a științei și de fortificare a spiritului logic al elevilor.

Rezultatele lecției pe plan intelectual, moral și estetic manifestate sub forma atitudinii elevilor, a cuantumului și calității cunoștințelor demonstrate (arătate) sau însușite și a cuantumului și calității abilităților arătate sau însușite.

5. *Prelucrarea și interpretarea materialului faptic*. Dacă etapa precedentă este cea mai importantă, aceasta, a prelucrării și interpretării este, în orice activitate științifică cea mai dificilă, fiindcă acum cercetătorul trebuie să descopere *semnificația faptelor* alcătuind explicații științifice, generalizări și concluzii. Rostul acestei etape de analiză și sinteză într-o relație este ușor de întrevăzut. Întrucît o lucrare științifică nu poate fi o simplă relatare de fapte chiar dacă ele ar primi o anumită organizare: faptele singure, prin ele însele spun prea puțin. Chestiunea care ne preocupă este aceea de a prezenta rostul generalizării în desfășurarea controlului lecțiilor știind că această activitate se încheie de multe ori nu cu o lucrare scrisă (un referat sau un proces-verbal), ci cu o prezentare verbală a constatărilor și îndrumărilor. La o privire atentă necesitatea și însemnătatea generalizării devin evidente chiar pentru situațiile cînd se discută nu un sistem de activități sau un sistem de lecții îndelung studiate, ci și o singură lecție.

Analiza de lecție, prin însăși sensul noțiunii nu poate fi o simplă descriere punctată de observații critice, ci o *privire sistematică întreprinsă în numele unor criterii științifice și constituită din constatări, judecăți de apreciere și recomandări corespunzătoare*. În analiza de lecție criticul procedează de regulă astfel: fapte — interpretarea lor sub forma unei judecăți de apreciere — oferirea recomandărilor corespunzătoare. Deci, faptele din aceeași categorie trebuie grupate în vederea generalizării și obținerii unor judecăți de apreciere fundamentate și a descoperirii celor mai adecvate soluții și recomandări. Generalizarea nu poate fi improvizată prin răsfoirea culeșului cu însemnări, ea constituind un proces intelectual dificil de grupare a faptelor asemănătoare, distingerea esențialului de nesențial, descoperirea cauzelor și ierarhizarea lor și de alcătuirea explicațiilor științifice, astfel încît analiza să se înfățișeze ca o apreciere organizată logic, orientată spre esențial și fundamentată pedagogic. Dacă lecția trebuie să dispună de unitate, de orientare precisă și de densitate optimă și analiza consacrată ei este obligată să îndeplinească aceste condiții. În interesul desfășurării științifice a analizei lecțiilor reținem din argumentarea de mai sus cîteva concluzii:

— Analiza de lecție implică generalizare, iar generalizarea reclamă pregătire. Pentru discutarea unui sistem de lecții sau a unui ansamblu de activități instructiv-educative îndrumătorul practicii sau inspectorul trebuie să-și alcătuiască un plan al analizei obținut prin prelucrarea și interpretarea materialului faptic cules.

Pentru discutarea unei singure lecții generalizarea și sistematizarea sînt tot atît de necesare și, chiar atunci cînd nu se alcătuieste un plan al analizei, lucrul acesta fiind frecvent și firesc, el trebuie gîndit anticipat și sprijinit pe însemnări adecvate făcute în caietul de asistență. Rezultă de aici că între asistența la lecție și discutarea ei este necesar un interval, folositor deopotrivă profesorului care va prezenta autocritica și criticului.

— Structura analizei de lecție o alcătuiesc concluziile și judecățile de apreciere, deduse din fapte și ilustrate prin fapte și urmate de recomandări.

— În inspecțiile efectuate în brigadă, conducătorul acestora are dificila misiune de a interpreta materialul faptic cules degajînd concluzii, iar în cazul cînd, în consiliul pedagogic al școlii, fiecare membru al brigăzii prezintă oral aprecierile și recomandările sale, aceluiași conducător îi revine sarcina de a asigura în prealabil, printr-o discuție temeinică, *unitatea și orientarea spre esențial* a tuturor comunicărilor care se vor face.

În procesul generalizării documentarea teoretică adecvat realizată servește actului de prelucrare și interpretare a materialului faptic.

6. *Redactarea* intervine ca o ultimă etapă în inspecțiile care consemnează constatările, aprecierile și îndrumările sub formă de proces-verbal sau în cazurile în care îndrumătorul practicii alcătuiește un referat. Varietatea obiectivelor și a tipurilor de inspecții determină întrebuintarea unor variate tipuri de referate și procese-verbale. Analiza documentelor inspecției reclamă o tratare specială, preocuparea acestui studiu de a demonstra caracterul științific al inspecției limitează argumentarea la cadrul temei anunțate. O activitate desfășurată științific trebuie consemnată și prezentată în același spirit. Îndoiele nu pot fi în această privință, dar, pentru prevenirea erorilor și a grabei în redactare, argumentele sînt totuși necesare.

a) Redactarea încheie o activitate îndelungată și, prin calitatea ei, o poate valorifica, după cum o poate compromite, ea poate convinge pe cititor sau îl poate lăsa cu îndoieli. Dacă etapele anterioare au fost străbătute în spirit științific, redactarea se află în posesia elementelor trebuitoare.

b) Documentul de încheiere și consemnare a rezultatelor inspecției dezvoltă, precizează și desăvârșește interpretarea științifică sub forma explicației, a aprecierii și îndrumării fundamentate pedagogic, logic organizate și clar exprimate. Planul de analiză este un proiect, actul scris este o dezvoltare și o realizare: scrisul conduce la precizarea ideilor și înlesnește controlul unității și rigurozității științifice a lucrării.

c) Redactarea are datoria să-și însușească și să mențină un autentic spirit științific și pentru funcțiile importante îndeplinite de actul scris de încheiere a controlului.

— *Funcție oficială*: consemnează rezultatele unui control de stat referitor la respectarea legilor și instrucțiunilor care alcătuiesc și traduc politica școlară a statului socialist.

— *Funcție constativă*: constată și consemnează calitatea activității cadrelor didactice și nivelul pregătirii elevilor.

— *Funcție diagnostică*: prezintă și explică succesele și insuccesele prin cauzele lor.

— *Funcție apreciativă*: caracterizează o personalitate formată și stilul ei de muncă întrebuintînd judecăți de valoare, calificative iar, în cadrul inspecțiilor pentru acordarea gradelor didactice, și note.

— *Funcție orientativă de perfecționare*: oferă recomandări și trasează sarcini cadrelor didactice în vederea îmbunătățirii muncii lor.

— *Funcție de informare a organelor de stat*: referatele și procesele-verbale informează organele de conducere asupra desfășurării procesului de instruire și educație, și fac propuneri pentru perfecționarea planurilor de învățămînt, a programelor, a manualelor și metodicilor.

Dacă la aceste argumente îl adăugăm și pe acela că documentul de consemnarea rezultatelor inspecției angajează conștiința profesională a inspectorului, iar prin conținutul și forma lui îl recomandă și îl caracterizează, există credem suficiente temeiuri pentru a considera redactarea cu toată grija, adoptînd și în efectuarea ei regulile și tehnica cercetării științifice.

Că inspecția școlară poate fi și trebuie înlăptuită în spirit științific — aceasta este concluzia demonstrației întreprinsă în acest studiu. Trebuie să se desfășoare științific pentru a se ridica la înălțimea procesului pe care îl controlează și îl perfecționează, pentru a fi competentă și eficientă: întocmai cum caracterul științific asigură unitatea procesului instructiv-educativ și orientarea predării în scopul formării tipului de om cerut de societatea noastră, tot astfel caracterul științific asigură unitatea îndrumării și orientării studenților viitori profesori și a cadrelor didactice. Demonstrația, întreprinsă pînă acum pe plan teoretic, ar putea continua pe baza faptelor și a experimentelor; astfel de experimente au avut loc la cursurile cu directorii și inspectorii organizate la Institutul de perfecționare și ele sînt elocvente: între analizele de lecții orale sau scrise efectuate pe baza pregătirii generale și a bunului simț și cele efectuate pe baza unei pregătiri speciale și cu întrebuintarea unor metode științifice de observare și interpretare, deosebirile sînt mari și semnificative. Prezentarea acestor experimente și a concluziilor degajate din ele reclamă însă un alt studiu.

„ALIANȚA PENTRU PROGRES” — VARIETATE A NEOCOLONIALISMULUI NORD-AMERICAN

DE

VASILE COSMA

Semnarea Chartei de la Punta del Este (Uruguay), la 17.VIII.1961, de către Organizația Statelor Americane, cu excepția Cubei, prin care între S.U.A. și cele 19 republici din America Latină se stabilește „Alianza para el progreso”, denumită și „planul Kennedy”, a fost prezentată de propaganda imperialistă ca act de „binefacere” din partea S.U.A., ca panaceu pentru lichidarea în termen de 10 ani a înăpoyerii economice, culturale și sociale a continentului sud-american. Propaganda burgheză, fundată pe ideile determinismului geografic, s-a străduit și se străduiește să „demonstreze” comunitatea de soartă și interese dintre S.U.A. și țările Americii de Sud, să sugereze popoarelor crinchen exploatare de către monopolurile nord-americane calea unei revoluții „pașnice”, de „tranzitie”, în propriul lor interes.

Analiza obiectivelor și sensului politic ale programului „alianței”, care a devenit din 1961 piatra unghiulară a politicii externe a guvernului S.U.A. față de țările latino-americane, cit și rezultatele obținute până în prezent scot în evidență caracterul neocolonialist al acestei politici economice.

Lansarea programului „Alianței pentru progres” este strins legată de noile condiții istorice, de agravarea crizei generale a capitalismului.

Procesul prăbușirii sistemului colonial al imperialismului sub loviturile mișcării de eliberare națională, lupta popoarelor eliberate pentru cucerirea independenței lor economice au deschis în fața imperialismului perspectiva sumbră a pierderii dominației în aceste țări în America Latină, mișcarea de eliberare națională a culminat cu victoria revoluției populare, antiimperialiste și democratice din Cuba. Exemplul Cubei a dat un imbold și mai puternic forțelor revoluționare, încît America Latină a devenit un continent în fierbere.

În acest timp succesele strălucite obținute de țările sistemului mondial socialist au arătat popoarelor lumii că numai socialismul dă naștere la un nou tip de relații între state, bazate pe respectarea independenței și suveranității naționale, pe ajutor reciproc tovarășesc, că numai socialismul „deschide posibilități nelimitate pentru înflorirea economiei și culturii, pentru asigurarea unui înalt nivel de trai al oamenilor, a unei vieți pașnice și fericite”¹.

¹ Declarația Constatării reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești (noiembrie 1960). Editura politică, 1960, p. 17.

Pentru a menține popoarele Americii Latine în câmpul exploatării lor și a se opune procesului istoric ireversibil de lichidare a dominației imperialiste în lume, diplomația nord-americană a trebuit să manevreze, „să țină seama de forțele care s-au pus în mișcare la vecinul din Sud, să le studieze, să le înțeleagă și să mizeze cu ele”².

În aceste condiții, la 13.III.1961, cu o lună de zile înaintea agresiunii împotriva Cubei, fostul președinte al S.U.A., John Kennedy, a făcut cunoscut diplomaților țărilor Americii Latine planul „Alianței pentru progres”, care a fost adoptat la Conferința de la Punta del Este.

Inițierea acestui program a fost considerată ca o nouă etapă a politicii guvernului S.U.A. de „ajutor” acordat țărilor latino-americane.

Obiectivul principal al programului „alianței” este, cum se specifică în Charta de la Punta del Este „*accelerarea dezvoltării economice și sociale a țărilor latino-americane pentru a se ridica într-o perioadă de 10 ani până la nivelul statelor capitaliste cele mai dezvoltate*”³. Concretizînd acest obiectiv, Dillon, actualul ministru de finanțe al S.U.A., arăta că este vorba de a favoriza dezvoltarea economică a fiecărei țări la un ritm mediu anual de 2,5% pe cap de locuitor. Or, dacă se ține seama de ritmul extrem de rapid de creștere a populației, peste 2,5% anual, această dezvoltare ar corespunde în fond unei creșteri medii anuale a produsului de 5%. Îndeplinirea acestui obiectiv este strict condiționată de mobilizarea unor capitaluri imense, cit și de înfăptuirea unor reforme economice, culturale și sociale.

Caracterul demagogic al programului „Alianței pentru progres” rezultă din însăși formularea obiectivului principal. Astfel, în scopul de a induce în eroare opinia publică se specifică că într-o perioadă de numai 10 ani, cu un ritm de creștere a nivelului producției anual de 2,5%, se va putea lichida înapoierea economică și socială a țărilor latino-americane.

O analiză comparativă a unor date caracteristice privind nivelul diferit de dezvoltare economică al Americii Latine și cel al S.U.A., scoate în evidență caracterul nerealist al programului „alianței”. America Latină, denumită „continentul marilor posibilități” datorită imenselor bogății naturale de care dispune, se caracterizează din toate punctele de vedere ca o regiune slab dezvoltată.

Astfel, după datele statistice ale Comisiei Economice O.N.U. pentru America Latină (C.E.P.A.L.), cit și după datele furnizate de U. N. Statistical Yearbook, în 1960, rezultă următorii indicatori caracteristici comparativi⁴.

TABLOUL I

Indicatori	America latină	S. U. A.	Comunitatea Ec. Europ. (C. E. E.)
Suprafața (mil. km ²)	20,5	9,3	1,3
Populația (în mil.)	201,0	181,0	169,0
Produs național brut (în miliarde dol.)	70,0	504,0	181,0
Produs național brut pe locuitor (în dolari)	350,0	2.785,0	1.071,0
Oțel (mil. tone)	5,0	99,0	80,0
Electricitate (mil. kwh)	62,0	840,0	271,0
Producția de electricitate pe locuitor (kwh)	310,0	4.640,0	1.603,0
Export (mild. dolari)	6,0	20,0	19,0
Rezerve de aur (miliarde dolari)	1,4	17,8	9,4

² Situation économique de l'Amérique Latine, «Problèmes économiques», nr. 761, din 1962, p. 13.

³ L'Alliance pour le progrès, affaire financière et moyen d'expansion des États Unis., «La vie internationale», Nr. 4 (28), 1963, p. 61.

⁴ Vezi «Problèmes économiques», nr. 761/1962, p. 16.

Astfel, deși America Latină posedă o suprafață de peste două ori mai mare decît a S.U.A., avînd și o populație de 201 milioane locuitori, totuși produsul național brut pe locuitor este de aproape 8 ori mai mic decît în S.U.A. Dacă se compară nivelul producției din ramurile hotărîtoare pentru dezvoltarea economică (țel, electricitate etc.), decalajul este și mai mare.

America Latină posedă majoritatea minereurilor și mineralelor necesare dezvoltării ei industriale, de pildă 30% din rezervele mondiale de minereu de fier, 37% din rezervele mondiale de cupru, uriașe zăcămintele de petrol, resurse hidroenergetice etc. Cu toate acestea cota parte a Americii Latine în industria extractivă și în cea prelucrătoare a economiei capitaliste mondiale reprezenta în 1961 doar 10.8% și respectiv 4.1%⁵.

Economia țărilor Americii Latine, în care predomină agricultura, este orientată spre monocultură și monoproducție. În 1960, petrolul brut reprezenta 91% din exportul Venezuelei, cafeaua și bumbacul 84% din exportul Guatemalei etc. Această dezvoltare unilaterală spre producția de materii prime și produse agroalimentare determină dependența țărilor respective de piața mondială capitalistă.

În ceea ce privește venitul național pe cap de locuitor, media pe ansamblu, care disimulează extrem de mult inegalitatea socială și deosebiriile dintre țări, era în 1959 de 270 dolari în America Latină, față de 2.720 dolari în S.U.A.

Înapoierea economică a Americii Latine este determinată de structura ei anacronică și de exploatarea imperialistă mai ales din partea monopolurilor nord-americane.

Din punct de vedere structural, predominarea relațiilor agrare feudale, impletite cu relații de producție capitaliste, constituie un obstacol însemnat în calea dezvoltării economice a țărilor latino-americane. Deși continentul sud-american reprezintă 15% din teritoriul uscat al globului, totuși numai 5% din suprafață sînt redatate agriculturii. În 1962, după datele statistice, 5% din proprietarii funciari dețineau 70% din totalul terenurilor arabile, din care abia un sfert erau cultivate. Majoritatea țărilor este aproape lipsită de pămînturi.

Datorită acestei structuri anacronice, agricultura Americii Latine, în care este ocupată mai bine de 50% din totalul populației active, se caracterizează ca o agricultură extensivă, cu o productivitate scăzută a muncii, care nu poate asigura hrana populației. Situația devine tot mai alarmantă, deoarece ritmul mediu anual de creștere a populației este de 2.5%, în timp ce ritmul mediu anual de creștere a producției agricole este doar de 1.1%⁶.

Rezultă că an de an se produce mai puțină hrană pe cap de locuitor. Foametea endemică face ravagii în această parte a lumii.

În ceea ce privește exploatarea imperialistă a Americii Latine, menționăm că numai în perioada 1951—1961, după datele C.E.P.A.L., profiturile obținute de la investițiile directe de capital ale S.U.A. în diverse ramuri ale industriei extractive s-au cifrat la 10.2 miliarde dolari, din care 96% au revenit firmelor particulare sub formă de dobînzii și dividende.

De asemenea o parte însemnată din venitul național este însușită de monopolurile străine datorită schimbului de neechivalente. Astfel, după datele C.E.P.A.L., pierderea anuală cauzată țărilor Americii Latine s-a cifrat între anii 1955—1960 la 1.28 miliarde dolari (în prețurile din 1950) avînd o tendință vădită de creștere (1.880 miliarde dolari în 1960). La toate acestea se adaugă și alte forme de exploatare pe linia creditului internațional. Dependența economică a Americii Latine de piața mondială capitalistă și-a găsit expresia, în ultimii 13 ani, în deficitele cronice ale bilanțelor de plăți, în creșterea datoriei externe a țărilor latino-americane, în deficite bugetare, inflație și creșterea costului vieții.

⁵ «Monthly Bulletin of Statistics», November, 1961. După E. И. Романова, *Экономическая экспансия США в латинской Америке*, Москва, 1963, p. 31.

⁶ După «Problèmes économiques», nr. 821/1963, p. 9.

Exploatarea imperialistă accentuată a acestor țări constituie un factor principal al înapoierii economice a Americii Latine. Caracteristic exploatării imperialiste a acestor țări este excedentul de profituri repatriate față de investiții, este „fuga de capital dintr-o țară fără capital”, cum se exprimă Luiz Suarez. În Brazilia, de pildă, numeroase fabrici construite de capitaliștii străini reușesc să-și amortizeze și să-și repatrieze capitalul în numai trei ani. Aceste fabrici continuă să aducă profituri imense de peste 20% anual, care sînt transferate peste graniță.

Guvernul S.U.A. își propune să lichideze înapoierea economică a continentului sud-american în numai 10 ani.

După calculele unor economiști latino-americani, de pildă J. Peter Grace, chiar dacă programul „alianței” va fi înlăptuit, ceea ce e puțin probabil, venitul mediu pe cap de locuitor în America Latină va reprezenta după 10 ani doar 12,8% din venitul mediu actual pe cap de locuitor în S.U.A. Pentru numeroase țări latino-americane, cu un astfel de ritm de dezvoltare a producției de 2,5% anual, le-ar trebui pe puțin 100 de ani pentru a ajunge nivelul actual de dezvoltare economică a S.U.A. Or, în primii ani de aplicare a programului „alianței” s-a obținut o creștere anuală a producției de 1%, iar în unele țări, de pildă în Argentina, s-a înregistrat chiar o scădere a producției globale.

Caracterul demagogic și înrobitor al „alianței” iese și mai mult în evidență dacă se analizează modul de finanțare a programului și obiectivele menționate în Charta de la Punta del Este.

Din punct de vedere teoretic, programul „alianței” este fundamentat pe ideea necesității importului de capital străin public și mai ales privat din țările dezvoltate, în primul rînd din S.U.A. Economiiștii burghezi, de pildă, Higgins ș.a., ignorînd cauzele insuficienței volumului de capital necesar dezvoltării economice a țărilor slab dezvoltate, susțin că acestea nu pot să acumuleze capitalul necesar cel puțin în „prima fază a dezvoltării lor”⁷. În aceste condiții, țările latino-americane trebuie să apeleze la „ajutorul” țărilor dezvoltate, la importul de capital. Fuga capitalurilor din America Latină a constituit unul din motivele inițierii programului „Alianței pentru progres”, bazat pe finanțare externă, pe „ajutorul” S.U.A.

Care sînt izvoarele de finanțare ale acestui program?

La Conferința de la Punta del Este delegația S.U.A. și-a luat angajamentul de a acorda, în decurs de 10 ani, „ajutor” de 20 miliarde de dolari, adică 2 miliarde pe an.

Pe surse de finanțare, situația se prezintă astfel:⁸

- Împrumuturi de stat și subvenții S.U.A. = 1.1 miliarde dolari
- Export de capital privat din S.U.A. = 0.3 miliarde dolari
- Capital privat și de stat din Europa occidentală și Japonia = 0.3 miliarde dolari
- Împrumuturi din partea băncilor internaționale = 0.3 miliarde dolari

Anual = 2 miliarde dolari.

De aici rezultă că cea mai mare parte a „ajutorului” o formează creditele și investițiile private. În ce privește creditele de stat, de 1.1 miliarde dolari, acestea urmează să fie acordate prin intermediul Băncii internaționale de reconstrucție și dezvoltare (B.I.R.D.), de Banca de export-import ș.a., sub formă de împrumuturi de stat rambursabile pentru care se percepe și dobînda. Rezultă că S.U.A. își vor recupera sumele împrumutate cu profit sporit.

În ce privește subvențiile nerambursabile, cifrate anual la 280 milioane dolari, acestea vor fi folosite pentru plata specialiștilor din S.U.A. care vor lucra în cadrul

⁷ Anghel I. și Ungureanu St., *Neocolonialismul*, Ed. pol., 1962, p. 311.

⁸ „The Department of State Bulletin”, 11.IX.1961, p. 441. După E. I. Romanova, *Lucr. cit.*, p. 152.

„alianței”, cit și pentru acoperirea cheltuielilor legate de întocmirea planurilor de dezvoltare economică a țărilor latino-americane.

Angajamentul S.U.A. de a finanța programul „alianței”, care a trezit multe speranțe, s-a dovedit a fi formal. În fapt nu președintele S.U.A. dispune de acordarea creditelor de stat, ci Congresul S.U.A. Ca urmare, pe exercitiul 1961/1962, țărilor Americii Latine n-au primit decît un sfert din suma promisă sub formă de credite și împrumuturi rambursabile, cu dobîndă de 5—6%, pe exercitiul 1962/1963 doar 525 milioane⁹, iar pe exercitiul 1963/1964 Camera Reprezentanților s-a pronunțat la reducerea alocățiilor la suma de 450 milioane dolari.

Acest „ajutor” corespunde intereselor monopolurilor deoarece, după cum se exprima fostul președinte al S.U.A., „ne ajută să întărim propria noastră economie. Peste 80% din aceste mijloace se cheltuiesc pentru mărfurile și serviciile americane”¹⁰.

Totodată membrii Comitetului special, creat pe baza programului „alianței” pentru reglementarea raporturilor de schimb dintre S.U.A. și America Latină, au cerut ca S.U.A. să nu acorde împrumuturi acelor țări care duc o politică „care nu favorizează investițiile particulare de capital”¹¹.

Inițiatorii programului „alianței” nu numai că n-au specificat în mod concret ce fonduri vor acorda fiecărei țări, ci le-au impus obligația de a mobiliza capitaluri interne în sumă de 80 miliarde dolari în perioada 1961—1970. Aceasta s-a bazat pe calcule potrivit cărora trebuie fonduri de 2 miliarde dolari anual pentru obținerea creșterii produsului global cu 1%.

În ce privește finanțarea externă a programului s-a constatat că nici o țară din Europa occidentală și nici Japonia nu și-au manifestat dorința de a participa la realizarea programului „alianței”. Cauza constă în faptul că principiul „întreprinderii libere” și al exportului de capital privat nu se bucură de nici o simpatie din partea popoarelor Americii Latine, cit și din cauza instabilității politice, a inflației și a măsurilor luate în unele țări față de capitalul străin. Or, capitalurile private nu pot fi mobilizate prin forță. Analiza datelor arată deci că S.U.A. nu și-au îndeplinit obligația de a participa la finanțarea programului „alianței” cu 1,1 miliarde dolari. Așa se explică ineficacitatea programului „alianței”, faptul că pînă în prezent situația economică a rămas neschimbată, iar pentru unele țări această situație s-a înrăutățit.

Deși în programul „Alianței pentru progres” se pune accentul mai mult pe obiective cu caracter social, pe reforme menite să „modernizeze” societatea latino-americană orientîndu-i dezvoltarea pe calea capitalistă, totuși se menționează și sarcina de „a accelera industrializarea pe o bază rațională pentru a mări volumul global al producției”, acordîndu-se chiar „o atenție particulară creării și dezvoltării ramurilor industriei care produc mijloace de producție”¹².

De fapt, programul „alianței” reprezintă primul document prin care S.U.A., din considerente tactice, au fost nevoiți să recunoască public necesitatea industrializării țărilor Americii Latine. Numai pe calea industrializării aceste țări își pot cuceri independența lor economică și crea o economie multilaterală, diversificată, pentru a lichida inapoierea, foametea și mizeria. Acest fapt, confirmat de exemplul țărilor socialiste și recent în America Latină de exemplul Cubei, pătrunde tot mai adînc în conștiința popoarelor de pe continentul sud-american.

Experiența istorică, cit și rezultatele aplicării programului „Alianței pentru progres” arată că monopolurile nord-americane se opun cu disperare dezvoltării economice, independente, ale acestor țări pe calea industrializării. Conceptul nord-

⁹ Vezi „La vie internationale”, nr. 4 (28), 1963, p. 55.

¹⁰ „The New York Times”, 2.VIII.1962. După E. I. Romanova. *Lucr. cit.*, p. 154.

¹¹ „U. S. News and World Report”, 25.II.1963. După E. I. Romanova. *Lucr. cit.*, p. 155.

¹² Vezi „La vie internationale”, nr. 4 (28), 1963, p. 56.

american despre industrializare rezultă în mod transparent chiar din formularea dată în Charta de la Punta del Este, anume „industrializarea pe o bază rațională”, care nu înseamnă altceva decât lărgirea bazei de materii prime pentru monopolurile din S.U.A., o industrializare fără dezvoltarea industriei prelucrătoare și, în consecință, a industriei constructoare de mașini. Astfel, Chester Bowles, precizând principiile fundamentale ale „ajutorului” economic al S.U.A. pentru țările slab dezvoltate, sublinia următoarele în discursul pronunțat la Chicago în iulie 1962: „O nouă fabrică de oțel, de exemplu, nu-i un factor liniștitor și n-are nimic în sine stabilizant: într-o comunitate agricolă ea poate fi din contra o sursă de răsturnări politice și sociale”¹³.

Teama pierderii monopolului industrial care le asigură profituri fabuloase, teama de concurență pe piața acestor țări și mai ales teama de creșterea forțelor proletariatului îi determina pe imperialiști să manevreze, să perfecționeze formele politicii lor neocoloniale, să frneze dezvoltarea industriei grele.

Astfel, majoritatea investițiilor care s-au făcut în cadrul programului „Alianței pentru progres” au fost orientate pentru construirea de obiective din domeniul infrastructurii, adică pentru construirea căilor de comunicație, clădiri, rețele pentru distribuția apei ș.a. care să asigure într-o măsură mai mare exploatarea resurselor umane și materiale ale Americii Latine de către monopolurile din S.U.A.

Insuficiența fondurilor alocate pentru dezvoltarea industriei rezultă foarte limpede din câteva date. Astfel, din cei 106 milioane dolari promiși Mexicului din fondurile publice, doar 5,8 milioane au fost alocate industriei, pentru Venezuela 9 milioane din 99 milioane dolari, pentru Peru 8 milioane dolari din suma de 66 milioane dolari¹⁴.

Este clar că cu asemenea mijloace financiare nu se poate accelera industrializarea acestor țări.

Totodată inițiatorii „Alianței pentru progres” condiționează finanțarea acestui program, ca și în cazul faimosului plan Marshall, de obligativitatea statelor beneficiare de a întocmi planuri economice cu concursul specialiștilor americani, planuri supuse aprobării guvernului din Washington. O astfel de politică economică, care încalcă în mod brutal independența statelor respective, dă posibilitatea imperialismului nord-american să frneze industrializarea țărilor Americii Latine, să-și consolideze dominația lor economică.

Să luăm de exemplu planul de dezvoltare economică pe 10 ani întocmit de guvernul Boliviei, plan căruia cercurile monopoliste din S.U.A. i-au dat o înaltă apreciere. Potrivit acestui plan, capitalul străin va participa cu 30% din totalul fondurilor de 1.288 miliarde dolari. Totodată accentul se pune pe dezvoltarea industriei ușoare și a agriculturii (construire de fabrici de zahăr, de ulei, mori și de alte ramuri ale industriei legate de prelucrarea materiei prime agricole și de producere a obiectelor de consum). Dezvoltarea agriculturii urmează să se facă pe baza importului de mașini agricole din S.U.A.¹⁵.

Multe din împrumuturile acordate de S.U.A. sînt condiționate de o serie de obligații: cumpărare de utilaje și brevete de întreprinderi, renunțarea la naționalizarea sectorului particular, punerea partidului comunist în afara legii (de pildă Venezuela în 1962), continuarea pe plan extern a politicii anticubane. Pe drept cuvînt revista uruguayana «Marcha» califică aceste condiții ca „monstruoase”.

După cum se știe, o adevărată industrializare este de neconceput fără naționalizarea întreprinderilor străine. Or, ideea naționalizării, care pătrunde tot mai puternic în conștiința popoarelor latino-americane, a început, sub influența revoluției din Cuba, să prindă viață în unele țări. Astfel, în Brazilia, Argentina, etc., ca ur-

¹³ *Principes fondamentaux de l'aide économique des États-Unis*, «Problèmes économiques», nr. 785/1963, p. 11.

¹⁴ Vezi «La vie internationale», nr. 4 (28), 1963, p. 56.

¹⁵ După E. I. Romanova, *Lucr. cit.*, p. 156.

mare a luptei forțelor patriotice progresiste s-au luat măsuri de naționalizare, de dezvoltare a sectorului de stat, măsuri de limitare a sferei exploatarei societăților americane etc.

„Alianța pentru progres” — varietate a neocolonialismului nord-american — oferă monopolurilor forme și căi pentru a-și menține și extinde dominația lor. Astfel, în iulie 1962, Congresul S.U.A. a adoptat amendamentul Hickenlooper, potrivit căruia trebuie încetat orice „ajutor”, inclusiv cel acordat în cadrul „alianței”, dacă guvernul acelei țări recurge la naționalizarea unei întreprinderi aparținând societăților americane. Acest amendament reprezintă un nou mijloc de presiune economică și politică asupra țărilor latino-americane.

De asemenea, în unele țări, de pildă, în Brazilia s.a., numeroase întreprinderi din ramurile industriale mai principale (producția de automobile, de energie electrică etc.), care aparțin monopolurilor internaționale, își camuflează denumirile, cum sînt Ford Motors Company do Brazil, General Motors do Brazil s.a. Societatea americană de comunicații telefonice „International Telephone and Telegraph” a devenit „Cia telefonică națională” s.a.

Tot în cadrul formelor neocolonialiste care au apărut în anii aplicării „Alianței pentru progres”, unele monopoluri recurg la difuzarea unei părți neînsemnate de acțiuni în rîndul populației locale, în scopul de a fi scoase de pe „lista suspectă”, de a li se înlătura restricțiile, de a beneficia de avantaje.

Participarea capitalului american la societățile „mixte” de stat sau particulare sau numai asocierea acestui capital la întreprinderile aparținînd sectorului de stat reprezintă de asemenea noi forme de penetrare a monopolurilor în economia țărilor Americii Latine, apărute în ultimii ani. Acest sistem de investiții, arată Aitken, devine avantajos, întrucît oferă capitalului american posibilitatea ca „să profite de privilegiile și protecția de care se bucură întreprinderile naționale... să elimine sau să reducă riscul de a fi considerat străin și deci vulnerabil politic”¹⁶.

Extinderea dominației monopolurilor nord-americane în America Latină, după cum arată raportul C.E.P.A.L., constă în aceea că sub pretextul unui ajutor inexistent investițiile de capital american au atins cel mai înalt nivel — 11 miliarde dolari.

În Charta de la Punta del Este s-a specificat necesitatea „de a reduce diferența care există între venitul național al diverselor țări latino-americane... acordîndu-le în acest scop avantaje maxime la repartitia fondurilor”¹⁷. Caracterul demagogic al acestui program rezultă din faptul că majoritatea investițiilor sînt concentrate în acele țări care asigură monopolurilor americane profituri exorbitante din extractia de materii prime și de prelucrare primară a acestora. Astfel, în 1961, investițiile făcute de S.U.A. în cadrul „Alianței pentru progres” au fost concentrate în proporție de 30% în Venezuela, 12% în Bolivia, 10% în Mexic, etc. Or, se știe că sub raportul venitului național pe cap de locuitor Venezuela se află pe primul loc în America Latină cu 1.065 dolari, în anul 1960, față de 50 dolari în Bolivia, 125 dolari în Paraguay etc.

În fața acestei politici imperialiste, promovată în cadrul „alianței” și care împiedică dezvoltarea lor independentă, popoarele Americii Latine luptă pentru înfăptuirea unor măsuri economice cu caracter antiimperialist (naționalizări, dezvoltarea sectorului de stat pe baza unor programe naționale de dezvoltare economică a unor noi ramuri industriale, o politică vamală corespunzătoare acestei dezvoltări etc.).

Prevederile Chartei de la Punta del Este condiționează în mod expres finanțarea programului „Alianței pentru progres” de obligația ca guvernele țărilor latino-americane să înfăptuiască o serie de reforme cum sînt: *reforma agrară și cea fiscală, îmbunătățirea sistemului de învățămînt și a celui sanitar etc.*

¹⁶ Vezi „Lupta de clasă”, nr. 9/1963, p. 105.

¹⁷ Vezi „La vie internationale”, nr. cit., p. 56.

Analiza conținutului acestor reforme, care ocupă locul principal în contextul programului „alianței”, cit și rezultatele obținute pînă în prezent în această direcție, scot și mai puternic în evidență rolul pe care îl joacă S.U.A. în calitate de „parteneri la progres”. În concepția vîrfurilor guvernante ale oligarhiei financiare din S.U.A. aplicarea unui simulacru de reforme trebuie să aibă valoarea unei „revoluții preventive”, a unei supape care să împiedice noi răsturnări sociale, revoluționare pe continentul sud-american. „Or, ei (guvernările țărilor latino-americane — V.C.) se vor ralia revoluției pașnice a „alianței”, ori vor fi măturați de o revoluție de un alt gen”, declara T. Moscoto, directorul acestui program¹⁸.

În America Latină problema agrară reprezintă cea mai arzătoare problemă economică, politică și socială. De rezolvarea acestei probleme, pe cale revoluționară, cu participarea țărănimii muncitoare, este legată în mod indisolubil rezolvarea unor probleme de importanță majoră pentru progresul economic și social al țărilor slab dezvoltate. În acest sens, Declarația Consfățuirii reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din 1960 subliniază: „Fără profunde transformări agrare nu poate fi rezolvată problema alimentară, nu pot fi mălurate toate rămășițele feudale care încetășează dezvoltarea forțelor de producție în agricultură și în industrie”¹⁹.

Ținînd seama de amploarea mișcărilor țărănești desfășurate sub lozincă „tierra y libertad” și de teama de a nu fi identificate în ochii maselor țărănești revoltate, cu o orînduire socială anacronică, cercurile guvernante ale S.U.A. au trebuit să manevreze, să se adapteze noilor împrejurări. Concludent în această privință este raportul „Economic Policies and Programs in South America”, întocmit de membrii unui subcomitet condus de senatorul John Sparkman care a vizitat țările Americii Latine, în 1961 și în care se dădea următorului avertisment: „mai ales în urma evenimentelor care s-au produs în Cuba, amenințarea unei exproprieri sistematice, fără despăgubire, a apărut din nenorocire (sublinierea ns.) ca una din condițiile ajutorului S.U.A. în cadrul noii alianțe”²⁰.

De aceea, printre cele mai importante obiective ale programului „Alianței pentru progres” s-a specificat obligația ca guvernele țărilor latino-americane să „procedeze la o repartitie mai echitabilă a pămîntului și să crească productivitatea muncii în agricultură”²¹.

Obligativitatea înlăptuirii reformelor agrare, de care este condiționat „ajutorul” financiar al S.U.A. s-a lovit de împotrivirea moșierimii reactionare, dînd naștere și la interpretări diferite privind rezolvarea problemei agrare. Sub pretextul că țările latino-americane nu sînt pregătite pentru distribuția pămînturilor, clasele reactionare acționează fie în sensul exproprierii proprietăților care nu-și îndeplinesc „funcția socială”, fie mai ales în sensul „de a se îmbunătăți metodele de cultură”, printr-o serie de prevederi de ordin tehnic, educativ și sanitar însoțite de un program de colonizări.

Cercurile monopoliste din S.U.A., care dețin suprafețe imense (de pildă, United Fruit deține peste 1 milion hectare) în America Latină, pledează pentru un simulacru de reformă care să vizeze pe marii proprietari care nu locuiesc pe domeniile lor; „contrar drepturile de proprietate care există trebuie să fie respectate”²². Aceasta înseamnă menținerea actualei stări de lucruri pe continentul sud-american, în ceea ce privește efectuarea unor reforme agrare prin răscumpărare, fondurile acordate în cadrul programului „alianței” sînt cu totul insuficiente, iar statele țărilor respective, împetușate în datorii, nu-și pot asuma practic această obligație.

¹⁸ Vezi „La vie internationale”, nr. cit., p. 62.

¹⁹ După lucr. cit., p. 42.

²⁰ L'Alliance pour le progres et la Coopération interaméricaine, „Problèmes économiques”, nr. 777/1962, p. 6.

²¹ După „Problèmes économiques”, nr. 777/1963, art. cit., p. 6.

²² Vezi „La vie internationale”, nr. cit., p. 58.

În America Latină, cu excepția Cubei, reformele agrare înfăptuite anterior, de pildă în Mexic, Bolivia și Venezuela, n-au rezolvat problema țărănească conform aspirațiilor maselor țărănești. În Mexic, de pildă, 500 de proprietari dețin peste 100.000 ha.

Potrivit prevederilor „Alianței pentru progres”, în ultimii ani s-au promulgat legi agrare în Costa Rica (oct. 1961), Columbia (dec. 1961), Republica Dominicană (aprilie 1962), Haiti (aug. 1962), Honduras și Panama (sept. 1962). Chili, Peru (nov. 1962). În Brazilia s-au întocmit peste 51 de proiecte de reformă agrară, iar în Argentina proiectul elaborat la Santa Cruz de către cercurile progresiste revoluționare a fost respins de guvern și calificat ca „O sugestie nedelicată”.

Cum se vede, majoritatea guvernelor nici nu se gîndesc să înfăptuiască reforma agrară potrivit obligațiilor asumate la Conferința de la Punta del Este.

Promotorii „Alianței pentru progres” prezintă drept exemplu reforma agrară care se înfăptuiește în Columbia. În Columbia, țărănimea reprezentînd 61% din numărul proprietarilor deține doar 3% din suprafețele agricole.

Proiectul reformei agrare nu prevede exproprierea pămîntului, ci cumpărarea de terenuri „la prețuri echitabile” de la marii proprietari din fondul reformei agrare, special constituit, și vinzarea acestor terenuri țăranilor la „prețurile de pe piață”. Programul „Alianței pentru progres” nu prevede nici un ajutor pentru țăranime. În aceste condiții, țăranii vor trebui să cumpere terenurile pe credit, urmînd ca în timp de 15 ani să plătească prețul lor împreună cu o dobîndă de 4%. Aceasta înseamnă că țăranii columbieni vor trebui să muncească din greu, să se înlodeze în datorii.

Datorită acestei situații, masele țărănești, care își dau seama de farsa pe care le-o oferă „Alianța pentru progres”, luptă pentru o reformă agrară, pe cale revoluționară, așa cum s-a înfăptuit în Cuba. Reforma agrară care s-a efectuat în Cuba, cu participarea țăranimii muncitoare, a lichidat latifundiile și proprietatea societăților nord-americane asupra plantațiilor, a dat pămînt gratuit țăranilor și a creat, prin înființarea cooperativelor agricole, condițiile pentru transformarea socialistă a satului.

Sub imboldul revoluției din Cuba, în numeroase țări latino-americane, partidele comuniste și Ligile țărănești revoluționare resping simulacrul reformei agrare pe care le-o oferă inițiatorii „Alianței pentru progres”.

Finanțarea de către S.U.A. a programului economic și social al „Alianței” este condiționată și de obligația ca țările Americii Latine să mobilizeze anual, prin propriile lor forțe, capitaluri în valoare de 2 miliarde dolari. Or, în condițiile actualei structuri social-economice, această problemă este greu de rezolvat, datorită inegalităților sociale existente, consumului parazitărilor al claselor exploatatoare, exportului de profituri și a migrației capitalurilor indigene în afara continentului sud-american.

Astfel, potrivit studiilor C.E.P.A.L., țările latino-americane se caracterizează „printr-o repartitie extrem de inegală; largi pături ale populației au venituri de un nivel extrem de scăzut și în mod cert, mult mai scăzut decît nivelul indicat de cifrele medii, în timp ce un număr mic de persoane au venituri mari”²³. Datele statistice incomplete arată că 5% din populație își însușesc peste o treime din venitul național, pe cînd 50% din populație nu primesc din venitul național decît 16%.

Rezultă că un venit însemnat „risipit în cheltuieli superfle și excesive ale unor grupe restrinse cu venituri ridicate ar putea fi destinat acumulării”²⁴.

De menționat că în majoritatea țărilor latino-americane nu există un sistem de impozite progresiv în raport cu veniturile obținute. Astfel, marii proprietari se bucură de privilegiul fiscal, încît sarcina lor fiscală este extrem de ușoară, „și aceasta — după cum subliniază economistul Ernst Feder — durează așa de decenii”²⁵.

²³ După „Viața economică”, nr. 3/1963, p. 11.

²⁴ Ibidem, p. 11.

²⁵ După Anghel I. și Ungureanu Șt., *Lucr. cit.*, p. 264.

Neputînd ignora realitățile existente, promotorii „Alianței pentru progres” au înscris printre obiectivele ei obligația ca statele latino-americane să efectueze reforme fiscale, ca „cei bogați să plătească”. Cu toate acestea, realitățile sînt altele, deoarece inițiatorii „alianței” nu concep să lvească în interesele claselor exploataatoare și ale monopolurilor străine care obțin profituri exorbitante din supraexploatarea colonialistă a popoarelor latino-americane.

Gubernanții din S.U.A., prin intermediul Fondului Monetar Internațional — principalul instrument al politicii financiare a S.U.A. în țările Americii Latine — pretind la acordarea creditelor obligația ca societățile nord-americane cît și persoanele particulare care fac export de capital în aceste țări să fie privilegiate privind obligațiile lor fiscale și să nu li se pună restricții la transferul profiturilor peste graniță.

Totodată inițiatorii „alianței” concep o astfel de politică fiscală care să contribuie la efectuarea reformelor agrare limitate și la dezvoltarea agriculturii acestor țări pe cale capitalistă.

Se preconizează în acest sens aplicarea de impozite ridicate marilor latifundiați care practică o agricultură extensivă sau care nu exploatează în întregime suprafețele cultivabile. Pe aceasta cale se speră ca aristocrația funciară să fie incitată să se orienteze pe calea agriculturii capitaliste, mai rentabile, iar proprietarii „nepăsători” să vîndă terenuri burgheziei sătești care se dezvoltă.

De asemenea, inițiatorii „Alianței pentru progres” concep reformele fiscale, prin impuneri mai ridicate, ca mijloc de atragere a capitalului neproductiv al aristocrației funciare și al burgheziei comerciale în sfera producției. În contextul programului „alianței” se prevăd numeroase avantaje fiscale și chiar înlăturarea impozitelor întreprinderilor particulare care iau ființă. Pe calea unui astfel de simulacru de reformă fiscală se speră să se realizeze „acumularea de capitaluri productive”.

Reformele fiscale prevăzute de programul „Alianței pentru progres” sînt acceptate și aplicate cu multă ezitare în cîteva țări: Mexic, Salvador, Columbia, Ecuador, Peru, și Bolivia. Ca și reformele agrare, reformele fiscale nu corespund intereselor vitale ale maselor populației, deoarece nu pot asigura o redistribuire a venitului național în interesul celor ce muncesc.

Programul „alianței” nu acordă nici o atenție problemei salarizării oamenilor muncii. În țările Americii Latine continuă să se stabilească norme de muncă și de salarizare diferite, unele pentru yankei, altele pentru cei de culoare — negri, indieni, meșiși și mulatri — considerați rasă inferioară.

În anii aplicării programului „Alianței pentru progres”, situația celor ce muncesc s-a înrăutățit considerabil, a crescut șomajul, iar cota parte din venitul național care revine sub formă de salarii muncitorilor și funcționarilor a scăzut, de pildă în Argentina, de la 48,5% cît reprezenta în 1958 la 36% în 1962.

Reformele fiscale preconizate de „Alianță” sînt cu totul ineficace cît timp nu se iau măsuri împotriva inflației galopante cauzată de numeroși factori: deficite bugetare cronice, creșterea datoriei externe a statelor latino-americane ca urmare a înrăutățirii raporturilor de schimb, precum și a scurgerii în străinătate a imenselor profituri ale monopolurilor străine ș.a. Astfel, la sfîrșitul anului 1961, datoria externă a Americii Latine a crescut, potrivit datelor sesiunii de la Mar del Plata, la aproape 8 miliarde de dolari. Or, programul „Alianței pentru progres” n-a prevăzut concret nici o măsură pentru asigurarea stabilității monetare. În aceste condiții problema stabilității preturilor, care ocupă ultimul loc printre cele zece obiective ale „alianței”, practic nu poate fi soluționată și este deci sortită eșecului.

În aspect însemnat al situației economice și financiare a țărilor latino-americane îl constituie accentuarea schimburilor neechivalente.

Deși programul „alianței” prevede o *revizuire a prețurilor materiilor prime în favoarea țărilor Americii Latine*, această prevedere a avut un caracter formal. La conferința care a avut loc la Bogota, reprezentanții țărilor Americii de Sud au cerut S.U.A. să traducă în fapt această prevedere, să restabilească schimbul de echivalente în relațiile lor comerciale. Respingerea de către S.U.A. a acestor cereri scoate puternic în evidență caracterul fărnăic, demagogic al „Alianței pentru progres”. Din

această cauză C.E.P.A.L. pregătește un număr însemnat de documente care vor fi prezentate la Conferința mondială pentru comerț și dezvoltare de la Geneva din 1964, în scopul reglementării prețurilor la produsele de export și a practicării unui comerț internațional pe bază de egalitate și avantaj reciproc. Menționăm că țările Americii Latine manifestă un interes deosebit pentru relații comerciale cu țările socialiste.

Tot în cadrul reformelor sociale prevăzute în obiectivele „alianței” sînt și acelea care se referă la îmbunătățirea situației învățămîntului, a stării sanitare a populației, la construcția de școli, spitale, locuințe etc.

Înapoierea Americii Latine în acest domeniu este alarmantă. America Latină caracterizată printr-o mare natalitate, are în același timp o mortalitate foarte ridicată cauzată de diferite boli, subnutriție și foame. În ce privește învățămîntul, situația se oglindește în faptul că 50% din copii nu frecventează școala, că din cei care frecventează doar 80% absolvă trei clase. În ce privește condițiile de locuit, înseși publicațiile din S.U.A., de pildă revista „Foreign Affairs” ș.a. arată că majoritatea populației nu are locuințe sau locuiește în cocioabe și case insalubre, suprapopulate.

În fața acestei situații, ținînd seama și de necesitățile capitalismului de asigurarea forței de muncă cu o anumită instruire, inițiatorii „Alianței pentru progres” au înscris reforme în acest domeniu, elogiînd pe toate tonurile „binefacerile” obținute. Astfel, în mesajul către Congresul S.U.A., fostul președinte al S.U.A. J. Kennedy, menționa în 1962 că „un copil de vîrstă școlară din patru în țările Americii Latine este mai bine hrănit ca înainte grație surplusurilor noastre agricole”²⁶, că școlile au primit 1,5 milioane de manuale, că s-au construit 17.250 săli de clasă, că înainte de vara anului 1963 se vor construi în America Latină 168.000 apartamente, 360 spitale, ș.a.

Aceste date însă nu pot impresiona decît pe moment, întrucît hrana unui sfert din copiii de școală, grație „surplusurilor” de produse agricole din S.U.A. nu înseamnă rezolvarea problemei alimentare, ci o speculație politică asupra foamei care bîntuie în acest continent.

În ceea ce privește celelalte realizări (cărți, săli de clasă etc.) ele nu reprezintă nici 2% din necesarul copiilor de școală „o picătură în marea agitată a cererilor latino-americane”, după cum apreciază ziarul uruguayean „La Manana”.

Totuși, inițiatorii „alianței” proslăvesc rezultatele obținute. De pildă, T. Moscoso, directorul acestui program, într-un articol de sinteză arăta, în 1962, că „Venezuela se află în avangarda alianței”, datorită „ajutorului” american. Realitatea este însă cu totul alta. Astfel, Nerim E. Gun, corespondentul în S.U.A. al revistei elvețiene „Schweizer Illustrierte” relatează: „Ce contrast între zăric-nării afaceriștilor americani (din Caracas) și cartierele mizeriei, între Cadillac-urile celor bogați și zdrenzele indienilor! Este evident că masele populare nu profită de pe urma acestei bogății și că luxul etalat generează doar ură și revoltă”.

Inițiatorii „noului curs” al politicii externe a S.U.A. în America Latină și-au propus și scopuri politice imediate: izoierea Cubei de țările latino-americane și slăbirea mișcării de eliberare națională. În acest scop, în afara actelor de agresiune neizbutite împotriva Cubei, S.U.A. au destinat o parte însemnată din fondurile „alianței” sub forma „ajutorului” militar (în 1962 circa 13% din fondul de 525 milioane dolari a acordat țărilor latino-americane).

Realitatea arată că S.U.A. n-au reușit să slăbească frontul intern al revoluției cubane și nici să neutralizeze forța ei de atracție. Dimpotrivă, exemplul Cubei joacă rolul unui adevărat catalizator al procesului revoluționar din America Latină, încît chiar ziarul „New York Times” recunoștea că burghezia latino-americană „se teme mai mult de ingerințele S.U.A. decît ale comunismului internațional”.

Rezultatele obținute pînă în prezent de țările latino-americane, pe baza aplicării programului „Alianței pentru progres”, dovedesc în mod concludent faptul că n-a

²⁶ Vezi „La vie internationale”, nr. cit., p. 54.

fost rezolvată nici una din problemele economice și sociale prevăzute în Chartă. Dimpotrivă după cum arată documentele sesiunilor C.E.P.A.L., economia continentului se caracterizează „prin lipsă de dinamism, prin pierdere de viteză”. Venitul național alit pe ansamblu cit și pe cap de locuitor a continuat să scadă, reprezentînd în ultimii ani doar o creștere de 1%, iar în 1962 a stagnat.

Investițiile de capital n-au contribuit la diversificarea dezvoltării economice pe bază de industrializare astfel că țările Americii Latine au rămas tot țări slab dezvoltate, orientate unilateral spre monocultură și monoproducție. S-a accentuat și mai mult dependența acestor țări față de piața mondială capitalistă, iar cota lor în comerțul exterior mondial a scăzut la 6,5%. Ca urmare, numeroase țări ca Argentina, Brazilia etc. s-au găsit la sfîrșitul anului 1962, „în fața unei datorii externe zdrobitoare”²⁷.

Anumite reforme economice și sociale care au început să se aplice în cîteva țări, potrivit prevederilor Chartei și a obligațiilor asumate, au lăsat neatîns temeliile exploatării semicoloniale și deci n-au înlăturat obstacolele care împiedică progresul lor.

„Alianța pentru progres” prezentată acum trei ani ca cel mai generos act de colaborare intercontinentală, s-a dovedit a fi o speculație politică asupra problemelor care frămîntă popoarele celor 19 republici latino-americane. În prezent, nu numai în America Latină, dar chiar în S.U.A. se recunoaște public faptul că programul „alianței” a suferit un eșec, că a devenit de mult nepopular.

Astfel, presa cuceririlor monopoliste din S.U.A., care a fost solicitată să propună măsuri concrete pentru îmbunătățirea acestui program, a recunoscut: „Noi trebuie să înțelegem că nu putem să transformăm America Latină nici în 10 ani și nici în 100 de ani”²⁸, iar noul președinte al S.U.A., L. Johnson, a admis recent, după cum arată «New York Times», că: „Alianța pentru progres nu a fost pînă în prezent încununată de succes”.

Teama de declanșare a unor noi răsturnări sociale pe acest continent de către popoarele înecate în mizerie îi obligă pe imperialiști să studieze cauzele eșecului „alianței” și să găsească noi mijloace pentru a-i insufla o nouă viață. „Țările Latine — arată Lippman — nu trebuie lăsate într-o situație în care alternativa va fi îndreptarea lor spre Răsărit, în caz că nu vor primi ajutor efectiv din partea noastră”²⁹.

Popoarele Americii de Sud, supraexploatate, nu pot fi înșelate. Aceste popoare consideră că „Alianța pentru progres” este un mijloc de expansiune a monopolurilor americane și nu un ajutor real.

„Ajutorul — spunea tov. Gh. Gheorghiu-Dej în cuvîntarea rostită la a XV-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. — trebuie atribuit în condiții care să ducă la consolidarea independenței politice și economice a acestor țări, la avîntul forțelor lor de producție, la satisfacerea în măsură crescîndă a cerințelor materiale și culturale ale populației lor”³⁰.

Intensificîndu-și lupta de eliberare națională, sub imboldul strălucitelor realizări obținute de țările socialiste, popoarele Americii Latine își dau seama că problemele majore care le frămîntă trebuie rezolvate nu în colaborare cu imperialismul, ci împotriva acestuia, că singurul ajutor real îl pot primi numai din partea țărilor sistemului mondial socialist.

²⁷ L'économie latino-américaine en 1961. «Problèmes économiques», nr. 789/1963, p. 24.

²⁸ «The Wall Street Journal» 4.IV.1962. După F. I. Romanova, lucr. cit., p. 159.

²⁹ Vezi «Lupta de clasă» nr. 9/1963, p. 91.

³⁰ Gh. Gheorghiu-Dej Cuvîntare rostită la a XV-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U., Editura politică, 1960, p. 16.

UNELE PROBLEME ALE NEUTRALITĂȚII PERMANENTE

DE

PAUL OLCESCU

Instituția neutralității a căpătat o largă dezvoltare după cel de al doilea război mondial.

Un număr din ce în ce mai mare de state din Europa, Asia, Africa și America Latină, au adoptat o politică de neutralitate, de neparticipare la alianțe sau blocuri militare agresive. Este vorba în special de statele eliberate de sub jugul colonialismului, care în fața încercărilor puterilor colonialiste de a le subjugă în continuare prin diferite forme, și de a le atrage în pacte militare agresive, au ales această cale.

Cea de a XV-a sesiune a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite a confirmat existența unui grup de state neutre, care joacă un rol important în viața internațională, fapt scos în relief de tov. Gh. Gheorghiu-Dej care arată că: „Sesiunea Adunării Generale a O.N.U. a demonstrat cu o deosebită putere creșterea rolului internațional al statelor afroasiatice care duc o politică de neutralitate și coexistență pașnică, neaderind la blocurile militare și refuzând să-și pună la dispoziție teritoriul național pentru baze militare străine”¹.

Poziția pe care o adoptă statele neutre în rezolvarea problemelor internaționale contemporane, dintre care cea mai importantă este problema războiului și a păcii — nu mai corespunde însă, accepțiunii clasice a neutralității.

În această accepțiune, neutralitatea era legată în mod organic de instituția războiului, și limitându-se numai la acest cadru, însemna abținerea unui stat de la participarea la războiul dintre alte state. În condițiile în care războiul constituia un drept al statelor, în care agresiunea nu era condamnată, era firesc ca statului neutru să i se pretindă neparticiparea la război, precum și imparțialitatea față de părțile beligerante².

În secolul nostru însă, cînd datorită Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, și apariției sistemului mondial socialist, războiul a încetat de a mai constitui un drept al statelor, cînd agresiunea este condamnată de normele dreptului internațional, s-a schimbat și concepția despre neutralitate.

În concepția actuală, neutralitatea nu este limitată la cadrul strict al războiului ci are un conținut mult mai larg.

În primul rînd, neutralitatea presupune o poziție activă, hotărîtă, în lupta generală pentru apărarea păcii și preîntîmpinarea unui nou război.

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Expunerea cu privire la lucrările sesiunii Adunării Generale O.N.U. publ. în Articole și comunicări*, Ed. pol. 1961, p. 298.

² Vezi E. Glasier, *Neutralitatea - instituție a dreptului internațional contemporan*, «Justiția nouă», 1956, nr. 5, p. 791—792.

În al doilea rând, în cazul unui război de agresiune, neutralitatea nu presupune o atitudine imparțială față de toate părțile beligerante, ci pretinde o atitudine de ajutorare a victimei agresiunii și de neajutorare a agresorului, aceasta, fără obligația de a interveni în conflict.

Pe linia acestei concepții despre neutralitate se situează astăzi grupul de state neutre, care duc o politică de neutralitate favorabilă cauzei păcii.

Dreptul internațional cunoaște pe lângă neutralitatea eventuală, limitată în timp, legată de un anumit conflict, și neutralitatea permanentă, care nu este limitată în timp, și care creează pentru statul permanent neutru drepturi și obligații, consacrate în convenții internaționale, atât în timp de pace, cât și pentru timp de război.

În cele ce urmează, ne vom ocupa de câteva aspecte legate de modul de constituire a statutului de neutralitate permanentă precum și de drepturile și obligațiile statelor permanent neutre.

Practica internațională cunoaște un singur mod de constituire a statutului de neutralitate permanentă și anume, celui al acordului de voință dintre statul care dorește să devină permanent neutru și alte state, acord consacrat în convențiile internaționale încheiate între statul care devine permanent neutru și alte state care recunosc și în special garantează această neutralitate.

Simpla declarație a unui stat nu este suficientă din punctul nostru de vedere pentru constituirea statutului de neutralitate permanentă.

Este adevărat că manifestarea de voință a statului care dorește să devină permanent neutru este un element indispensabil, întrucât statutul de neutralitate permanentă nu poate fi impus din afară, căci aceasta ar aduce o știrbire suveranității statului respectiv.

Dar pe lângă manifestarea de voință, concretizată într-o declarație cu privire la adoptarea statutului de neutralitate permanentă, este necesară recunoașterea, și mai ales garantarea de către alte state, și în special de către marile puteri ale acestui statut.

Sustinem aceasta, bazându-ne pe următoarele considerente.

Neutralitatea permanentă are un conținut mult mai bogat, decât neutralitatea legată numai de un anumit conflict.

Ea dă naștere, atât pentru statele permanent neutre cât și pentru statele garante la drepturi și obligații atât pentru timp de război cât și pentru timp de pace. Ori, drepturile și obligațiile statelor permanent neutre trebuie garantate pentru eventualitatea încălcării lor de către unele state cu tendințe agresive.

Trebuie să arătăm că nici acordarea de garanții, nu a împiedicat puterile imperialiste să-și încalce obligațiile asumate și consacrate în convenții internaționale. Astfel, Germania, care era unul din statele garante ale neutralității permanente a Belgiei și Luxemburgului le-a atacat, contropindu-le cu forțele sale armate. (Belgia a fost atacată în 1870, 1914 și în timpul celui de al doilea război mondial când nu mai era stat permanent neutru, iar Luxemburgul a fost atacat în 1914 și în timpul celui de al doilea război mondial). Rezultă deci, că dacă în prezența garanțiilor acordate unele state permanent neutre au devenit victime ale agresiunii, cu atât mai mult ele ar putea fi puse în această situație în cazul lipsei garanțiilor.

Statutul de neutralitate permanentă a fost recunoscut și garantat până în prezent unui număr de cinci state: Elveției, Belgiei, Luxemburgului, Austriei și Laosului. Dintre acestea, Belgia și Luxemburgul au renunțat la neutralitatea lor permanentă așa că astăzi se bucură de acest regim doar Elveția, Austria și Laosul.

Alături de aceste state a existat și există un mare număr de state care au dus sau duc o politică de neutralitate. Nici unul din aceste state neutre nu s-a autoproclamat stat permanent neutru, chiar dacă neutralitatea lor nu a avut o limitare în timp.

Cazul Cambodgiei este de asemenea concludent în susținerea punctului nostru de vedere. Statul cambodgean duce o politică de neutralitate fapt relevant în diferite declarații făcute de conducătorii statului cambodgean. În toamna anului 1962, guvernul Cambodgiei, a adresat marilor puteri și altor state, cererea de a i se recunoaște și garanta statutul de neutralitate permanentă. Întrucât puterile occidentale nu au dat curs acestei cereri, problema a rămas deschisă, fără ca aceasta să efectueze politica de neutralitate dusă de Cambodgea.

Către sfârșitul anului 1963 Cambodgea a reinnoit cererea cu privire la convocarea unei conferințe internaționale, cu participarea marilor puteri, pentru a i se recunoaște și garanta neutralitatea permanentă. Rezultă după noi, în mod clar că, dacă pentru constituirea neutralității permanente ar fi fost suficientă simpla manifestare de voință a statului respectiv, nu ar mai fi fost necesară cererea Cambodgiei de a i se garanta statutul de stat permanent neutru, ci doar o declarație în acest sens.

Ca atare considerăm că recunoașterea și, în special, garantarea statutului de stat permanent neutru, constituie elementul esențial pentru constituirea neutralității permanente deși, după cum am arătat, este nevoie și de manifestarea de voință a statului în cauză.

Drepturile și obligațiile statelor permanent neutre nu sînt reglementate în mod expres în convenții internaționale speciale. Convențiile a V-a și a XIII-a de la Haga din 1907 se referă la drepturile și datoriile statelor neutre în cazul războiului terestru și maritim fără să facă o referire specială la *statele permanent neutre*.

În afară de aceasta, statele permanent neutre au drepturi și obligații nu numai în timp de război, ci și în timp de pace.

Drepturile și obligațiile pe care le au în timp de pace, statele permanent neutre precum și statele garante, sînt stabilite, în parte, prin convențiile internaționale prin care se acordă unui stat statutul de neutralitate permanentă.

În timp de pace, statul permanent neutru are dreptul de a dezvolta relații de prietenie și de a stabili relații diplomatice, economice și de alt gen, cu toate țările, pe baza egalității și respectării independenței și suveranității reciproce.

Statul permanent neutru poate să participe la un acord bilateral care prevede celeilalte părți, obligația unilaterală de a-i acorda ajutor în cazul încălcării neutralității. Aceste acorduri, pot fi încheiate cu state care nu sînt părți la convenția prin care i s-a acordat statutul de neutralitate permanentă, și nu poate să contravină clauzelor acestei convenții.

Statul permanent neutru are dreptul de a întreține o armată, o flotă maritimă, și aeriană, și forțe de poliție cu efectivul necesar pentru menținerea ordinii interioare și asigurarea securității împotriva unei agresiuni din afară.

Are de asemenea dreptul să-și procure o cantitate de armament clasic necesară pentru apărarea națională.

Dacă împotriva statului permanent neutru, se înfăptuiește o agresiune, el are dreptul de legitimă apărare și în același timp, are dreptul de a cere statelor garante să intervină împotriva agresorului. Faptul că statul permanent neutru, se opune cu forța armată oricărei atingeri adusă neutralității sale, nu constituie un act ostil ci un drept legitim, apărut în primul rînd de principiile dreptului internațional care condamnă agresiunea, și în al doilea³ rînd, de convenția prin care i s-a acordat statutul de neutralitate permanentă.

Statul permanent neutru este obligat să ducă o politică de pace cu toate statele și să traducă în viață principiul coexistenței pașnice. Faptul că statele semnatare ale Declarației cu privire la neutralitatea Laosului, și-au însușit punctul din Declarația guvernului regal al Laosului cu privire la neutralitate, prin care acesta se angaja să aplice cele cinci principii ale coexistenței pașnice în relațiile internaționale, are o mare importanță, întrucît demonstrează în mod clar, că principiul coexistenței pașnice reprezintă o realitate de netăgăduit a zilelor noastre, lucru admis, deși greu, chiar și de puterile capitaliste.

Statul permanent neutru, nu poate încheia tratate și acorduri de alianță militară și nici de asistență mutuală, deoarece aceasta, l-ar obliga să renunțe la neutralitate în cazul unei agresiuni împotriva celeilalte părți contractante.

Statul permanent neutru nu are dreptul de a permite crearea de baze militare străine pe teritoriul său și de asemenea, nu poate permite nici unei țări să folosească teritoriul său în scopuri militare sau în vederea amestecului în treburile interne ale altor state.

³ Vezi N. Țațomir, *Curs de Drept internațional public*, Buc., E.S.D.P., 1961, p. 625.

Statul permanent neutru, este obligat să nu recunoască protecția din partea vreunei coaliții sau alianțe militare.

În legătură cu pericolul pe care-l prezintă pentru pacea și securitatea internațională armele atomice, cu hidrogen și de exterminare în masă precum și armele chimice și bacteriologice, deși acest lucru nu este prevăzut în convențiile internaționale cu privire la acordarea statului de neutralitate permanentă, sintem de părere că statul permanent neutru este obligat să nu experimenteze și să nu fabrice arme atomice, cu hidrogen și de exterminare în masă precum și arme chimice și bacteriologice. De asemenea, considerăm că statul permanent neutru are obligația de a nu instala pe teritoriul său rampe pentru lansarea de rachete și de a nu permite acest lucru nici unui stat străin și în același timp are obligația de a nu-și dota forțele sale armate cu armament nuclear.

Statele garante au obligația, în timp de pace, de a respecta independența și suveranitatea statului permanent neutru, de a întreține cu el relații diplomatice, comerciale și alte relații pașnice, de a respecta egalitatea în drepturi cu prilejul încheierii unor tratate.

Ele au obligația de a nu recurge la forță, la amenințarea cu forță, sau la alte măsuri agresive împotriva statului permanent neutru.

Statele garante se vor abține de la orice amestec direct sau indirect, în treburile interne ale statului permanent neutru.

Statele garante nu vor pune condiții politice pentru nici un ajutor pe care îl pot propune sau pe care îl poate cere statul permanent neutru.

Statele garante nu vor atrage, sub nici o formă, statul permanent neutru, în nici o alianță militară sau în orice alte alianțe, fie ele militare sau de alt gen, incompatibile cu neutralitatea sa. De asemenea, se vor abține de a recomanda statului permanent neutru protecția vreunei alianțe militare.

Statele garante nu vor aduce pe teritoriul statului permanent neutru armament, muniții și materiale militare în general.

În cazul primejdiei unei agresiuni împotriva statului permanent neutru, statele garante trebuie să ia măsuri necesare pentru înlăturarea acestei primejdii. Aceasta se poate face în primul rând prin organizarea consultării comune cu guvernul statului permanent neutru. În al doilea rând, statele garante pot utiliza orice alte mijloace pentru înlăturarea primejdiei inclusiv, în cazul când nu se poate evita un conflict armat, acelea ale măsurilor colective împotriva statului care a încălcat neutralitatea permanentă.

Drepturile și obligațiile statelor permanente neutre și ale statelor garante în timp de război sînt reglementate, în parte, de convenția prin care se acordă statului de neutralitate permanentă. Convențiile a V-a și a XIII-a de la Haga din 1907 sînt aplicabile și statelor permanente neutre.

În cazul izbucnirii unui război între alte state, inclusiv între cele garante, sau în cazul existenței unei amenințări, ori a iminenței unei agresiuni armate, în scopul apărării drepturilor sale, statul permanent neutru are dreptul să efectueze mobilizarea totală sau parțială dar cu condiția obligatorie ca forțele lui terestre, navale și aeriene, să nu treacă frontiera și să nu participe direct sau indirect la operațiuni militare, decît în cazul că va fi atacat.

Teritoriul statului permanent neutru nu poate deveni teatru de război. Nimănui nu poate încălca acest teritoriu, iar dacă un beligerant ar face aceasta, statul permanent neutru are dreptul să se opună cu forța acestei încălcări.

Vasele civile și militare ale statului permanent neutru, au dreptul de a naviga în marea liberă dacă nu acordă servicii militare beligeranților, nu încalcă blocada militară instituită de ei, și nu transportă obiecte de contrabandă militară, adică obiecte care servesc pentru ducerea războiului.

Statul permanent neutru are dreptul de a interna pînă la sfîrșitul războiului, vasele de război ale beligeranților care, aflîndu-se în apele sale teritoriale, nu pleacă în termenul stabilit.

Statul permanent neutru are obligația în cazul izbucnirii unui război între alte state, inclusiv între cele garante, de a adopta o poziție de strictă neutralitate. Deși

convențiile a V-a și a XIII-a de la Haga prevăd acest lucru. considerăm că statul permanent neutru trebuie să adopte o poziție de ajutorare a victimei și de neajutorare a agresorului, fără obligația însă, de a intra în conflict.

El are obligația de a interna pînă la sfîrșitul războiului unitățile militare sau ostașii izolați care trec frontierele teritoriului său, avînd totodată obligația de a le asigura bunurile necesare traiului, care la sfîrșitul războiului vor fi restituite.

Statul permanent neutru are obligația de a utiliza toate mijloacele de care dispune, pentru a împiedica înarmarea și echiparea în apele și porturile sale a vaselor care urmează a lua parte la operațiile de război îndreptate împotriva unui beligerant, precum și de a împiedica ieșirea unor asemenea vase din apele sau porturile sale.

Statele garante au obligația, în cazul cînd părțile beligerante comit acțiuni care pot aduce o atingere neutralității permanente sau care pot pune în pericol securitatea statului permanent neutru, de a lua toate măsurile, inclusiv folosirea forțelor armate, împotriva respectivelor părți beligerante.

Statele garante au dreptul de a pretinde statului permanent neutru respectarea statutului de neutralizare permanentă față de părțile beligerante.

Considerăm, însă, că ele nu pot obliga statul permanent neutru să adopte o poziție de imparțialitate atît față de victima agresiunii, cît și față de agresor.

În cazul în care statele garante sînt părți beligerante, ele au obligația comună tuturor beligeranților, de a respecta drepturile suverane ale statului permanent neutru și de a se abține în teritoriul său și în apele neutre, de la orice acte care ar constitui o încălcare a neutralității (art. 1 Conv. XIII-a de la Haga).

Statelor beligerante le este interzis :

— să transporte pe teritoriul neutru trupe, trenuri cu efective militare sau alimente (art. 2 Conv. V). Considerăm însă că acest lucru poate fi permis de către statul permanent neutru victimei agresiunii, întrucît statul permanent neutru trebuie să aibă dreptul de a discrimina între victimă și agresor ;

— să instaleze pe teritoriul neutru stațiuni radio-telegrafice sau de altă natură, pentru a se stabili comunicații cu forțele navale, terestre sau aeriene ale beligeranților (art. 3 Conv. V).

— să formeze corpuri de combatanți și să înființeze birouri de înrolare pe teritoriul statului neutru (art. 4, conv. V). Art. 6 al conv. a V-a nu interzice însă, cetățenilor statului neutru de a participa la operațiunile militare ale beligeranților. În această situație ei își pierd însă statutul de neutru ;

— art. 2 al conv. XIII-a interzice categoric efectuarea de operațiuni militare în apele teritoriale ale statelor neutre ;

— De asemenea, vasele de război ale beligeranților nu pot face escală în porturile și în apele teritoriale neutre decît în caz de extremă necesitate, și numai pentru perioada cît există această necesitate (art. 14 conv. XIII-a).

Nici convențiile de la Haga și nici convențiile prin care se acordă statutul de neutralitate permanentă nu conțin prevederi cu privire la drepturile și obligațiile statelor neutre în războiul aerian.

În principiu, considerăm că în cazul războiului aerian, statele permanent neutre au următoarele drepturi și obligații :

— aeronavele civile și militare ale statelor permanent neutre, au dreptul de zbor în spațiul aerian de deasupra mării libere ;

— aeronavele civile ale statelor permanent neutre au dreptul de zbor pe itinerariile și în condițiile stabilite de convențiile internaționale în vigoare. Ele nu au acest drept în ce privește spațiul aerian de deasupra teatrului de război, în care caz, itinerariul de zbor va fi modificat de comun acord cu beligeranții în cauză ;

— statele permanent neutre au obligația de a intercepta, a reține și dezarma aeronavele militare ale beligeranților care le violează spațiul aerian, echipajul de pe aceste aeronave urmînd a fi internat pînă la sfîrșitul războiului ;

— de asemenea statele permanent neutre au, potrivit prevederilor convențiilor de la Geneva din 1929 și 1949, obligația de a interna pe răniții și bolnavii din avioanele sanitare aterizate sau amerizate pe teritoriul lor, fără existența unor acorduri prealabile, pentru a nu mai participa la operațiuni militare.

Statele beligerante au obligația de a nu viola spațiul aerian al statului permanent neutru.

Aeronavele militare ale beligeranților nu au dreptul de zbor în spațiul aerian al statului permanent neutru.

Aeronavele civile ale beligeranților au dreptul de zbor în spațiul aerian al statului neutru, numai în cazul existenței unor convenții în acest sens și în condițiile stipulate în aceste convenții.

Aeronavele sanitare ale beligeranților au, potrivit prevederilor convențiilor de la Geneva din 1929 și 1948, dreptul de zbor deasupra teritoriului statului neutru și dreptul de aterizare sau amerizare în caz de necesitate sau pentru escale, cu condiția existenței unor acorduri prealabile între părțile beligerante și statul permanent neutru.

În legătură cu recunoașterea și garantarea neutralității permanente, se pune problema obligațiilor pe care le au statele care nu sînt semnatare ale convenției internaționale prin care se acordă unui stat statutul de neutralitate permanentă.

Considerăm că aceste state terțe nu pot fi obligate să recunoască neutralitatea permanentă a unui stat. Ele au însă dreptul de a recunoaște această neutralitate, fie în mod expres, printr-o declarație sau orice act, fie în mod tacit, cînd acest lucru rezultă în fapt din relațiile statornicite cu statul permanent neutru.

Statele terțe au însă obligația de a respecta neutralitatea permanentă orice încălcare atrăgînd măsurile colective ale statelor garante.

În egală măsură ele nu pot fi obligate, și credem noi, nici nu au dreptul să acorde în mod unilateral garanții întrucît, acest fapt, ar putea îmbrăca în unele cazuri forma unei imixțiuni în afacerile interne ale statului permanent neutru.

După cum am mai arătat, statul permanent neutru poate să încheie un acord cu un stat tert, prin care acesta să-și asume obligația unilaterală de a-i acorda ajutor în cazul încălcării neutralității.

O altă problemă care se pune, este aceea a faptului dacă încălcarea de către unul sau mai multe din statele garante a obligațiilor asumate în mod colectiv, duce la retragerea de către celelalte state garante, a garanțiilor acordate.

Sîntem de părere, că în cazul încălcării de către unul sau mai multe din statele garante a obligațiilor asumate în mod colectiv, celelalte state sînt obligate să acorde în continuare garanțiile necesare pentru respectarea neutralității permanente, și să ia în acest sens toate măsurile cerute de împrejurări împotriva fostelor state garante, inclusiv, dacă este cazul, aceea a utilizării forțelor armate.

Sustinem acest lucru, întrucît încălcarea de către unul sau mai multe din statele garante a obligațiilor asumate în mod colectiv, poate să îmbrace forma unui act de agresiune împotriva statului permanent neutru și în același timp, o amenințare la adresa păcii și securității internaționale.

Or, cum acordarea statutului de neutralitate permanentă unui stat are scopul de a-l feri de agresiune din partea oricărui alt stat, este normal ca împotriva statelor garante, care și-au încălcat obligațiile, celelalte state garante să ia măsurile necesare pentru înlăturarea pericolului agresiunii sau chiar a agresiunii, dacă aceasta s-a produs.

VASILE PAVELCU. *Psihologie pedagogică. Studii*. Editura de stat didactică și pedagogică. București. 1962. 154 pag.

Apariția lucrării prof. Pavelcu Vasile constituie o contribuție deosebit de importantă pe tărîm psiho-pedagogic.

Deși este o culegere de studii, unele publicate și anterior, în alte reviste de specialitate, lucrarea prezintă unitate.

Această unitate este asigurată atît de *ideea centrală* — un volum de studii cu profil psiho-pedagogic — care „unește” studiile, aparent disparate, într-un tot, cît mai ales de „tendința” autorului de a trata majoritatea problemelor abordate în spiritul învățaturii pavloviste și cu contribuții personale.

De la început trebuie subliniat aportul deosebit al autorului în aplicarea cuceririlor școlii pavloviste și al psihologiei sovietice în general, la unele din aspectele procesului de învățămînt, conceput de autor, ca un „proces dinamic”, ca un raport bilateral, în care termenii, elev și profesor, sînt în interdependență, se condiționează reciproc.

De fapt, unul din principalele merite ale lucrării este acela că prezintă o analiză competentă a însemnătății învățaturii lui I. P. Pavlov pentru teoria psihologică și practica instructiv-educativă. Amintim aici numai două idei centrale ce se desprind din studiul: „Perspectivele deschise de învățatura lui I. P. Pavlov psihologiei pedagogice” și anume:

a) Procesul de învățare este un proces „de formare a unor noi legături temporare, a unor noi reflexe condiționate” (p. 4). De aceea cunoașterea, de către profesor, a condițiilor de formare a legăturilor temporare, prezintă mare interes pedagogic. În acest sens atenție deosebită trebuie acordată „întăririi” rezultatelor, prin aprobare sau încurajare, și stingerii reacțiilor negative, a căror inhibare se realizează prin dezaprobare, descurajare.

b) Avînd în vedere importanța deosebită pe care I. P. Pavlov o acorda reflexului de orientare și celui de investigație („ce este?”) în formarea de noi legături temporare, autorul conchide că „problema centrală a învățămîntului este stimularea, întretinerea și întărirea interesului elevilor pentru cunoștințele predate” (p. 4).

În cadrul procesului instructiv-educativ o importanță deosebită prezintă stimularea și întretinerea interesului elevilor nu numai pentru cunoștințele predate, ci și stimularea și întretinerea unui interes privind activitatea de viitor a elevilor. Această idee — deosebit de importantă — a fost analizată fecund, din punct de vedere pedagogic, de marele pedagog A. S. Makarenko și sintetizată de teoria „liniilor de perspectivă”, „Atlas” de valoarea, teoretică și practică, a acestei idei, autorul o analizează din punct de vedere psihologic, în lumina datelor pavloviste și cu contribuții personale.

A ține cont de acest principiu înseamnă a îndeplini două sarcini:

— mobilizarea conștiinței, a energiei psihice, prin fixarea scopului;
— organizarea, repartizarea în timp a acestei energii. Fixarea scopului implică analiza gradului de intensitate a energiei și a nivelului ei. Organizarea impune planuri vaste, tridimensionale, cu lungime, lățime și altitudine.

Autorul analizează apoi, cu profunzime, mecanismul fiziologic al „acestui principiu măreț de educație” (p. 9). Mobilizarea energiei este explicată prin „principiul dominantei” al lui Uhtomski, conform căruia un centru de excitație puternic „atrage” pe ceilalți centri de excitație, astfel încît orice resursă de energie este canalizată în această direcție. Avem, astfel, un fenomen în care se manifestă ridicarea tonusului cortical.

Organizarea „bucuriei de mine” implică: 1) mărirea intervalului dintre apariția interesului și satisfacerea lui și 2) complicarea lanțului prin introducerea de noi termeni. Este subliniată valoarea *automatismelor*, care eliberează energia necesară complicării arcului reflex, pentru că orice complicare presupune un consum mai mare de energie, precum și a sistemului secund, verbal de semnalizare.

Autorul reliefează importanța sistemului liniilor de perspectivă ca fiind „o metodă care veghează să nu se lase nici un moment energia umană fără un scop mobilizator” (p. 21).

Preocupat de dezvoltarea implicațiilor pedagogice din operele fiziologilor sovietici, prof. Pavelcu V. prezintă o analiză minuțioasă, la un nivel ridicat, a principiului dominantei (a lui Uhtomski) — Dominanta apare „ca un dublu” complex-simptom” (p. 27): — o orientare spre anumite izvoare de excitație; — inhibiția simultană și corelată a altor centri. Este prezentată apropierea dintre I. P. Pavlov și A. A. Uhtomski, Pavlov explicând formarea unei legături temporare „ca efect al unui raport momentan ierarhic între centri” (p. 28).

Sînt analizate caracteristicile (trăsăturile) dominantei: *excitabilitatea crescută, stabilitatea excitației, capacitatea de sumare a excitației și inerția*, precum și mecanismele de stingere a dominantei.

Acest principiu are o mare valoare explicativă. El presupune și sprijină filozofia materialist-dialectică. Apropindu-se de principiul comutării nervoase (E. I. Asratian) și de „ustanovka” școlii gruzine, avînd largi implicații în domeniul voinței și atenției, explicînd legea compensației, avînd un rol deosebit în creație, dar mai ales unul imens în afectivitate, „Fiziologia lui Uhtomski realizează, din acest punct de vedere, în cea mai mare măsură, apropierea dintre limbajul fiziologic și cel psihologic” (p. 36).

În același timp el are și o mare importanță teoretică și practică. Cunoașterea mecanismului dominantei și a trăsăturilor sale, de către cei ce lucrează pe linia instructiv-educativă nu poate avea decît urmări favorabile.

O atenție deosebită arată autorul *problemei învățării*, căreia îi face o analiză foarte interesantă. Deși acest proces este conceput ca un raport bilateral, totuși, analiza se oprește numai asupra unui aspect: învățarea ca proces de „dobîndire, asimilare și fixare a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor de către elevi” (p. 50).

Cu această ocazie se fac cîteva sublinieri peticase.

Actul de învățare este un reflex condiționat, și invers; deci legile reflexelor condiționate sînt și legi ce stau la baza învățării.

În învățare un rol deosebit îl are „*tonusul cortical*” căruia pe plan psihologic îi corespunde interesul. În afara acestui interes nu se pot forma legături asociative trainice. În caz că un obiect nu este interesant prin sine, el poate deveni interesant prin asocierea cu un altul, care suscită interes.

I. P. Pavlov și elevii săi au acordat însemnată deosebită *reflexului de orientare*, stabilind că el are rolul special de a *preciza natura excitanților* ce acționează din mediu și de a *orienta* organismul către acești excitanți. După Pavlov, sensul acestui reflex „este enorm”. Apare clară însemnătatea ce o are în procesul de învățare.

În procesul de fixarea cunoștințelor și deprinderilor, un factor însemnat îl constituie repetiția. Dacă o repetiție se face în conformitate cu legile psihologice, adică *esalonată* și cu *intervale*, fără a provoca o „saturație” intelectuală, ea are urmări pozitive. În acest caz, prin repetiție, cunoștințele devin *calitativ diferite*. Dacă, însă, se succed mecanic, monoton, neîntrerupt, fără o supraveghere și comparare a rezultatelor obținute, repetiția duce la inhibiție, avînd efecte contrare celor urmărite.

Învățarea înseamnă nu numai fixare, ci și *înțelegere*. Înțelegerea este un fenomen ce presupune trecerea de la concret la abstract și revenirea de la abstract la concret. După Pavlov, a înțelege un fenomen înseamnă a elabora o *legătură verbală*, deci *abstractă și generalizată*, și în același timp a efectua această legătură și în primul sistem de semnalizare. Cele cîteva considerații teoretice și indicații practice sînt de mare valoare pedagogică.

Strîns legată de problema învățării este *problema reușitei elevilor la învățătură*. Cunoașterea condițiilor succesului și a cauzelor nereușitei prezintă o mare importanță teoretică și practică, dar aceasta „nu este ușor de făcut: cauzele obiective se împletesc cu cele subiective; școlare cu extrașcolare și familiale; particulare cu generale; individuale cu sociale; fiziologice cu psihologice” (p. 74).

Cerințele externe se realizează prin planul de învățămînt, programă și manual. În legătură cu aceasta se subliniază că nu *cantitatea* cunoștințelor contează în primul rînd, ci *calitatea* lor.

Pentru reușita la învățătură un rol deosebit are *profesorul și metoda sa*. „Metoda pedagogică are în învățămînt funcția *pirghiei* din mecanică” (p. 76). Rămînerea în urmă la învățătură este adesea efectul *învățării mecanice*, dar nu trebuie uitat că aceasta este efectul unei metode greșite a profesorului. În reușita elevilor la învățătură, un rol important îl joacă încrederea în forțele proprii, care „este în mare măsură reflexul *aprecierii profesorului*” (p. 78). Cînd se pierde din vedere imensa valoare educativă a acestei „*pirghii*”, aprecierea făcută fără siml didactic și răspundere, poate genera deficiențe „*didascogene*”.

În sfîrșit, pentru reușita la învățătură, nu mai puțină importanță au factorii interni: *interese, deprinderi și priceperi*. Interesul este factor intern mobilizator; lipsa lui determină o *rezistență internă*, care se manifestă ca *atitudine negativă*. O cauză a rămînerii în urmă la învățătură o constituie lipsa *priceperii* de a învăța. Elevul vrea să învețe, dar nu știe, și atunci nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să *învețe mecanic*, renunțînd la înțelegere. Pentru a se evita aceste rezultate trebuie evitată influența negativă a factorilor interni.

Problema reușitei la învățătură implică și analiza raportului dintre cerințele față de elevi și posibilitățile lor, dintre „*exigență și posibilitate*”. „Greutatea sarcinii este apreciată în funcție de capacitatea individului, iar capacitatea acestuia se măsoară prin greutatea sarcinii” (p. 87). Un randament trebuie înțeles ca rezultat al rezistenței externe (greutatea sarcinii externe) și a celei interne, în același timp.

Echilibrul dintre „a cere” și „a da” are o latură cantitativă și una calitativă. Latura cantitativă se referă la „echilibrul ce se stabilește între forța excitantului și rezistența sistemului nervos” (p. 91). Dacă forța excitantului depășește forța nervoasă se produc tulburări nervoase. În acest raport, se disting aspecte care vizează *durația excitantului* (care este în legătură cu forța sistemului nervos) și variațiile în timp ale acestuia (legate de mobilitatea sistemului nervos).

Latura calitativă ne impune să ținem seama de acordul dintre caracterul solicitărilor mediului și caracterul vectorial al sistemului cortical respectiv. De aceea, aceeași solicitare poate provoca reacții diferite la oameni diferiți și invers.

Raportul exigență-posibilitate nu poate fi înțeles fără a se lămuri influența unor factori, cum ar fi: *complexitatea excitanților, nouitatea lor, dificultățile* pe care le impun *diferențierile* variate și fine (ca factori externi) și de *instanța nervoasă, natura socială* a relației: sistem nervos — sarcină și de *atitudinea* subiectului față de problemă (ca factori interni).

Echilibrul dintre exigență și posibilitate nu reprezintă o relație fixă, imuabilă. El poate cunoaște modificări continue, mai ales prin antrenament.

Această înțelegere a raportului exigență-posibilitate are numeroase implicații pedagogice. Autorul combate teza „*plafonului*” invariabil, subliniază efectul mobilizator al intereselor și al altor factori interni etc.

O formă deosebită a echilibrului extern o constituie echilibrul individ-societate. În realizarea acestui echilibru, un rol imens joacă *influința colectivului*, a cărui valoare pedagogică a fost dezvăluită de A. S. Makarenko.

În sfîrșit, subliniem că, în formarea echilibrului, joacă un rol și *regimul de viață și muncă al copilului*, precum și felul cum sînt întocmite *programele de învățămînt și orele școlare*.

Pentru ca cel ce educă să poată stabili un raport just între „cerere” și posibilitate, el trebuie să *cunoască bine elevul*. Pentru aceasta trebuie cunoscute *laptele* elevului, care să fie corelate cu *motivația corespunzătoare*. Educatorul trebuie să ia în considerare trăsăturile dominante, caracteristice, evitînd generalizările pripite.

Un rol deosebit în procesul instructiv-educativ îl are *profesorul*. El trebuie să aibă *prestigiu și autoritate morală*, pentru a exercita o mare influență educativă asupra elevilor. Pentru aceasta profesorul trebuie să posede o serie de calități *generale* (credo-politic, patriotism, să fie un adevărat cetățean) și calități *speciale* (care se pot exprima în *măestria pedagogică*).

Privită în ansamblu, lucrarea prof. Pavelcu Vasile ne apare ca o contribuție valoroasă la rezolvarea teoretică a multor probleme specifice procesului instructiv-educativ și ca un izvor de indicații pentru practica educativă.

Tratată la un nivel de înaltă tinută științifică, dar, în același timp, accesibilă tuturor, deosebit de bogată în idei și sugestii, lucrarea este de un real folos tuturor acelor care lucrează cu oamenii, și mai ales cadrelor didactice psihologilor și pedagogilor.

T. Prună

(Ottó Bihari. Az államhatalmi = képviselői szervek elmélete. Akadémiai kiadó, Budapest, 1963).

OTTO BIHARI. *Teoria organelor reprezentative ale puterii de stat*. Budapesta. Editura Academiei, 1963. 324 pagini.

Studierea sistemului organelor reprezentative ale țărilor socialiste are o importanță deosebită pentru relevarea esenței superioare a organizării real democratice a statelor socialiste. Cartea profesorului Bihari Otto de la Universitatea din Pécs, aduce o contribuție teoretică importantă la adâncirea problemelor fundamentale ale organizării și funcționării organelor reprezentative ale puterii de stat din R. P. Ungară și din celelalte țări socialiste, studiate din punct de vedere al dreptului constituțional comparat.

Cartea, care are un caracter monografic amplu, cuprinde în cele cinci capitole ale ei problemele mai importante ale teoriei organelor reprezentative. După o scurtă introducere, în care autorul face prezentarea problemelor care constituie obiectul cercetării sale, primul capitol al lucrării este consacrat principiilor fundamentale care stau la baza sistemului organelor statului burghez. În acest capitol sunt prezentate principalele teorii care au fost folosite de burghezie pentru fundamentarea pe plan ideologic a organizării politice de stat burgheze, evoluția istorică și esența de clasă a acestor teorii. O atenție deosebită este acordată evoluției ideii de suveranitate care apare o dată cu formarea capitalismului, încă în timpul existenței monarhiei absolute feudale, având ca primi exponenți pe J. Bodin, T. Hobbes, ca ideologi ai monarhiei absolute, nelimitate și care evoluează, schimbându-și conținutul, dar nu și esența de clasă, pe măsura consolidării și dezvoltării capitalismului. Teoria suveranității în diversele ei variante — suveranitatea națiunii, a poporului, a statului — este completată de teoria așa-zisei separații a puterilor în stat care a fost expusă în forma ei clasică de Montesquieu și care și-a găsit consacarea în constituțiile burgheziei triumfătoare de la sfârșitul secolului XVIII — începutul secolului XIX. Pe planul organizării de stat aceste teorii și-au găsit realizarea în sistemul parlamentar burghez.

Principiul supremației sau omnipotenței parlamentului care a dominat timp de un secol în doctrina burgheză i-a urmat, în secolul XX, teoria primatului puterii executive și statului administrativ, pluralismul, teoria statului partidelor. Această relevă declinul, în faza imperialistă, a parlamentarismului și înlocuirea instituțiilor parlamentare cu concentrarea puterii în mâinile executivului. Caracteristic pentru orientarea actuală a doctrinei burgheze a dreptului constituțional este negarea principiului reprezentării și a instituțiilor reprezentative.

Prezentarea prin prisma critică marxist-leninistă a doctrinelor burgheze amintite este folosită de autorul lucrării a cărei prezentare o facem, pentru a releva superioritatea principiilor esențiale care stau la baza organizării statului socialist. Astfel, în capitolul II sunt expuse trăsăturile fundamentale caracteristice organizării de stat real democratice relevate de K. Marx cu prilejul examinării Comunei din Paris și de V. I. Lenin, pe baza experienței revoluționare a sovietelor născute și călitate în focul încă a celor două revoluții ruse din 1905 și februarie 1917. Lozinca leninistă „toată puterea asupra sovietelor” după cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare — subliniază autorul — înseamnă negarea principiului separației puterilor, căruia îi este opus principiul puterii și indivizibile a clasei muncitoare, întruchipată în soviete, ca expresie a suveranității reale a poporului. Modul în care aceste principii își găsesc realizarea în organizarea de stat socialistă ne este înfățișat în carte pe baza examinării concrete a sistemului organelor statului socialist sovietic, de la înființarea sa și pînă în zilele noastre.

Analiza principiilor generale care stau la baza structurii organelor statului socialist îi permite autorului să se ocupe în capitolul III de problemele care constituie obiectul principal al cercetării sale monografice și anume de sistemul organelor reprezentative ale statului socialist. Cu această ocazie este subliniată ideea deosebit de importantă că dictatura proletariatului nu contravine principiului reprezentării, dimpotrivă reprezentarea reală a maselor largi populare se poate realiza numai în condițiile statului socialist, în care puterea aparține oamenilor muncii de la orașe și sate. Caracteristic pentru reprezentarea poporului în statul socialist este și faptul că încă în condițiile istorice actuale instituțiile reprezentative includ și forme ale democrației directe, ca de exemplu adunările sătești, conferințele, congresele, instructorii obștești ș.a.

Autorul studiază pe larg natura mandatului de deputat ales în organele reprezentative ale puterii de stat, pe care îl consideră ca un mandat imperativ, cu trăsăturile caracteristice care rezultă din esența sa socialistă. Interesant este modul în care autorul studiază natura juridică a dreptului de revocare a deputatului și cum este garantată de legislația țărilor socialiste exercitarea acestui drept.

Cu multă competență și profunzime științifică este studiată în capitolul IV natura juridică a actelor organelor puterii de stat din țările socialiste. Cu ocazia examinării activității normative a organelor supreme reprezentative autorul abordează unele probleme într-un mod original, deosebit de modul în care ne-am obișnuit ca aceste probleme să fie examinate în literatura de specialitate. Vorbind de principiul supremației constituției autorul face distincție între principiul constituționalității și principiul legalității. „Constituționalismul — spune autorul — este un fenomen superior în comparație cu legalitatea generală”. Respectarea constituției se asigură prin mijloace deosebite de acelea cu ajutorul cărora se asigură respectarea celorlalte legi și acte normative subordonate constituției.

Multă originalitate vădește autorul și în clasificarea competenței organelor supreme ale puterii de stat. Un punct de vedere personal, deosebit de alți autori, susține profesorul Bihari și referitor la competența normativă a organelor locale ale puterii de stat, afirmând că ele au dreptul să emită acte legislative în probleme de interes local, atunci când ele nu sînt reglementate de acte normative ale organelor centrale.

Ultimul capitol al monografiei de care ne ocupăm este consacrat studierii organelor proprii care funcționează în cadrul organelor reprezentative ale puterii de stat, atât pe plan central cit și pe plan local. Este examinată natura juridică, competența, organizarea și funcționarea organelor interioare ale adunărilor reprezentative supreme (birourile acestor adunări, prezidiumurile lor, secretariate, grupuri de deputați etc.) precum și a comisiilor permanente și a celor cu caracter nepermanent ale organelor supreme și ale organelor locale ale puterii de stat. Studierea acestor probleme se face cu rigurozitate științifică caracteristică întregii lucrări.

În concluziile substanțiale, pline de conținut cu care se încheie cartea, este subliniat faptul că în țările socialiste, în etapa actuală, se acordă o importanță din ce în ce mai mare organelor reprezentative ale puterii de stat.

Referitor la dezvoltarea sistemului reprezentativ, autorul menționează două tendințe principale care se afirmă în literatura de specialitate a țărilor socialiste: Una care are în vedere o delimitare precisă între organele puterii de stat și organele administrației de stat, iar a doua tendință care neagă în principiu posibilitatea unei astfel de delimitări. Prof. Bihari înclină spre cea de a doua părere, susținând, atunci când examinează principalele categorii de organe ale statului socialist (capitolul II al lucrării), că „nu se poate face o delimitare teoretică între funcțiile organelor reprezentative ale puterii de stat și ale organelor administrației de stat, în special ale organelor administrației de stat cu competență generală”. Un punct de vedere asemănător acestuia din urmă a fost exprimat și de către unii autori sovietici printre care și prof. A. Lepeșkin care, în manualul său de drept de stat sovietic, recent apărut la Moscova include organele administrative în grupa organelor puterii de stat. Aceasta scoate în evidență, pe lângă celelalte calități menționate și caracterul actual al cărții, în cuprinsul căreia sînt dezbătute cele mai recente teorii exprimate în știința dreptului de stat în legătură cu sistemul reprezentativ al țărilor socialiste. Meritul lucrării este cu atât mai mare cu cît autorul exprimă în multe privințe puncte de vedere originale, atacind sectoare care au fost puțin sau de loc, cercetate pînă în prezent.

I. Bendiler

GRZEGORZ LEOPOLD SEIDLER. *Islam as a Political Doctrine* (Islamul ca doctrină politică), Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, vol. VIII, 1, Sectio G, Lublin, 1961 (extras Lublin, 1962); *The political Doctrine of the Mongols* (Doctrina politică a mongolilor), Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, vol. VI, 7, Sectio G, Lublin, 1959, (extras Lublin, 1960)

În Analele Universității din Lublin, Grzegorz Leopold Seidler, rectorul Universității de Stat din acel oraș și profesor la Facultatea de științe juridice, publică două ample studii asupra unor probleme al căror interes pentru istorici, cit și pentru juriști, nu poate fi îndeajuns subliniat. Întrucât cadrul acestei dări de seamă nu ne permite o discuție mai amănunțită a numeroaselor probleme ridicate de aceste valoroase studii, ne vom limita aici să înfățișăm unele din aspectele lor esențiale.

Islamul ca doctrină politică. Geografia antichității împărțeau Arabia în trei regiuni: *Arabia Petraea*, la est de peninsula Sinai, *Arabia Deserta*, pustiu arabil, și *Arabia Felix*, părțile fertile din sud-vestul peninsulei. Populația sedentară din regiunile fertile își trăgea o bună parte a veniturilor din comerțul între Europa și regiunile îndepărtate din răsărit. Populația din desert era nomadă, având ca ocupație principală păstoritul, pe lângă care se adăuga însoțirea și paza caravanelor care străbăteau de câteva ori pe an în lungi convoluri pustiu. Între triburile arabe exista o permanentă stare de luptă, întreruptă rareori prin alegerea unui conducător unic — un seic al seicilor — în caz de pericol exterior, care conducea în luptă uniunea de triburi. Reflectând fărâmițarea economică și politică, fiecare trib adora proprii săi zei.

Spre sfârșitul secolului al VI-lea — arată autorul — Arabia trecea printr-o perioadă de criză. Atacurile și ocupația temporară a etiopienilor, apoi ocupația persanilor și concurența negustorilor persani, a avut drept rezultat reducerea comerțului cu regiunile Orientului îndepărtat și micșorarea veniturilor populației din aceste părți. În această epocă se naște Mohamed dintr-o familie de negustori din tribul Koreișitilor, care stăpânea regiunea în care era situată Mecca. Mohamed, el însuși în timpul vieții un bogat negustor, a exprimat în concepțiile sale interesele clasei dominante, care vedea în unirea triburilor, în crearea unui stat centralizat și în expansiunea politică, o cale sigură spre putere și bogăție. Spre sfârșitul vieții sale, Mohamed se găsește la Medina, înconjurat de o ceată numeroasă de discipoli fanatici. După Mohamed, viața și acțiunile oamenilor sînt hotărâte de divinitate din veșnicie (fatalismul); lupta sau moartea pentru noua credință deschid fiecăruia drumul spre paradis. De fapt, religia mahomedană nu este decît o continuare a celei creștine și iudaice. Mohamed a combătut vechile credințe tribale, care constituiau o piedică în calea unificării triburilor arabe, precum importanța legăturilor de sînge, pe care a înlocuit-o cu ideea frăției în aceeași credință. A combătut credința în zeii tribali și sacrificiile umane. El a încurajat dorința de îmbogățire rapidă, chiar prin luptă sau jaf, iar unii din discipoli, chiar din timpul vieții sale au strîns prin negoț și acțiuni violente averi considerabile. Ideologia religioasă monoteistă predicată de Mohamed a constituit o pirghie puternică, indispensabilă, în acțiunea de unire a triburilor arabe, pe care el a desăvîrșit-o prin luptă către sfârșitul vieții sale, punînd în felul acesta bazele statului arab unitar.

După constituirea statului arab, arată autorul, aceeași ideologie a justificat în fața maselor politica de expansiune pe care au urmat-o califii din prima dinastie (omaiazii). Credința cea dreaptă trebuia răspîndită prin toate mijloacele, chiar și prin luptă — spunea Mohamed — și prima datorie a unui credincios era lupta pentru credință.

După moartea lui Mohamed, opera sa politică, realizată prin forță, a fost pe punctul de a se prăbuși. Statul arab a fost menținut numai grație eforturilor perseverente ale primilor califi (Abu Bakr și Omar). Sub califii primei dinastii, într-un timp relativ scurt, au fost cucerite Iranul, Siria (636—638), Egiptul (640—642), restul nordului Africii, de unde armatele arabe au trecut în Spania (711), pentru a ataca mai târziu chiar Gallia. În Asia Centrală au fost cucerite Buhara, Samarkandul și Fergana. Pe la jumătatea secolului al VIII-lea imperiul arab a atins sub dinastia omaiazilor culmea puterii sale.

Crearea unui vast stat într-un timp atît de scurt a ridicat complexe probleme de organizare. În această materie, în care arabii nu aveau nici o tradiție, ei au împru-

mutat aproape totul de la popoarele mai civilizate pe care le-au cucerit. Astfel, intrînd în contact, după ocuparea Siriei, cu puternica cultură greco-romană, dreptul arab a fost considerabil influențat în anumite sectoare, cum este acel al obligațiilor în care s-au împrumutat de la dreptul roman printre altele, contractul locatio-conductio, notiunea de dol și altele. Autorul acordă o atenție deosebită izvoarelor dreptului arab: coranul, obiceiul (sunna), reguli bazate pe deciziile profetului, dar netrecute în coran; analogia, decizii ale funcționarilor, care reglementează relații sociale într-un nou mod; asentimentul, adică reguli care dobîndesc putere prin faptul că sînt acceptate de toți.

Lupta de clasă în califatul arab, după încetarea cuceririlor, cit și contradicțiile care au ieșit la iveală între diferitele pături ale clasei dominante în luptă pentru putere, sînt analizate de autor. Condițiile proprii statului arab au contribuit la intensificarea luptei ideologice, care exprimă contradicțiile menționate: legături slabe economice între diferitele provincii, deosebiri între ele din punctul de vedere al dezvoltării economice, particularismul provinciilor și tendințele lor separatiste care urmau în mod inevitabil, influența ideologiilor religioase sau filozofice străine, mai cu seamă grecești.

Califii din prima dinastie au dat puțină atenție disputelor religioase și filozofice. Singura problemă în care erau interesați, era controversa între adepții fatalismului și cei ai liberului arbitru al omului. Omaiazii, care învinseseră în luptă pentru putere pe urmașii profetului, aveau interes să prezinte acest lucru ca un eveniment predestinat, ca însăși voința lui Allah. Împotriva fatalismului erau Kadaritiții, care susțineau că omul singur își decide destinul. Luptele pentru putere date între familia profetului și familia califilor omaiazi și-au găsit de asemenea expresia în diferite doctrine politice. Siții susțineau că urmașul profetului nu poate fi decît o persoană din familia sa. Ei prezentau opoziția teocratică. Adversarii lor, Sunniții, exprimau punctul de vedere al aristocrației. Ei acceptau faptul că după moartea profetului, puterea trece în mîna califilor cărora le revenea sarcina de a apăra credința. Harizitiții erau de părere că oricine putea fi ales calif, chiar o persoană de umilă condiție dacă îndeplinește condițiile de ordin moral cerute. Aceștia se opuneau pe față omaiazilor. Berberii din Africa de Nord, în lupta lor împotriva omaiazilor, au folosit această doctrină. Ideile acestea au fost îmbrățișate mai tîrziu (sec. X—XII) de Mutaziliții.

Miscarea ascetică a reprezentat o formă de exprimare a protestului împotriva orînduirii sociale existente. Ascetismul n-a fost niciodată aprobat de profet. Cu toate acestea, folosind exemplul creștin și budist, miscarea ascetică s-a constituit și s-a dezvoltat începînd din secolul al VIII-lea. Adepții ei, cunoscuți sub numele de sufiți, negau necesitatea organizării de stat, a dreptului. Împotriva lor s-au dezlănțuit numeroase persecuții.

Dar lupta claselor oprimăte a fost îndeosebi exprimată de ideologia karmatiană, foarte populară în țările islamului între secolele IX—XII. Adepții lui Harman Karmat erau în cea mai mare parte țărani și meseriași. În 877, ei s-au răscolit în Mesopotamia împotriva arabilor. Fiind constant urmăriți și persecutați, ei s-au organizat mai tîrziu în societăți secrete. Ideologia lor era puternic influențată de filozofia greacă. Ei concepeau o religie comună tuturor popoarelor. Cereau egalitate socială, dreptate și toleranță. De ideologia karmatiană se apropie concepția lui Avicenna, născut la Buhara în 980, cu analiza căreia se încheie articolul.

Doctrina politică a mongolilor. Pe platourile înalte ale podișului Mongoliei, la răsărit de munții Altai, triburile de mongoli duceau spre finele secolului al XII-lea o viață nomadă. Fiecare trib ducea o existență independentă. Uneori se duceau lupte pentru pășuni mai bune sau pradă. Mai rar, în caz de primejdie comună, se alcătuiă o uniune efemeră de triburi. În această vreme (sec. XII), începe să se formeze la mongoli sistemul feudal. Din masa membrilor tribului, se desprinde o aristocrație. Șefii unor familii mai puternice, ajutați de cete de războinici, trec sub ascultarea lor restul populației libere. Haosul luptelor intertribale, exemplul unor state vecine, au arătat aristocrației avantajele unirii triburilor și trecerii la organizarea de stat. Un rol deosebit în privința aceasta se pare că l-au avut preoții (șamanii), care, în afară de aceasta, mai erau îndemnați și de primejdia infiltrării religiilor monoteiste, creștinismul și mahomedanismul. În perioada imediat precedînd unirea triburilor mongole, ei au întreținut vie credința în apropiata venire a unui trimis ceresc cu misiunea de a

crea un puternic stat mongol. Unirea triburilor mongole a reflectat interesele aristocrației triburilor interesată, pe de o parte, în crearea unui instrument puternic de dominație asupra membrilor de rind ai triburilor și, pe de altă, în cuceriri și jaf în bogatele state din jur.

Yesukai, tatăl lui Temuchin (viitorul Ghenghis-Han), s-a născut în 1155. Grație calităților sale personale, el a dobândit repede o poziție deosebită printre ceilalți conducători. Aristocrația și șamanii considerau că el este persoana cea mai indicată pentru a conduce opera de unire. După moartea lui Yesukai, Temuchin continuă acțiunea de unificare, sprijinit de șamanii care răspindeau credința că el este trimisul divinității și fondatorul puterii mongole.

După înfringerea keraților (mongoli creștini nestorieni) și a naimanilor, Temuchin este proclamat conducătorul suprem al triburilor mongole, han al hanilor. Imediat după aceasta (1206), urmează atacul Chinei (cucerirea statului Kin). În China, mongolii iau contact cu o civilizație rafinată, își perfecționează metodele de război. Tot în China, Ghenghis-Han recrutează pe unii din cei mai pricepuți consilieri ai săi (Yeliu Chusai). Din 1216, mongolii încep cucerirea regiunilor din preajmă. Astfel, o căpetenie militară, Subutai, trece Altai și învinge pe merkiti. O altă căpetenie, Juji, atacă, un an mai târziu, pe kirghizi, iar Chepe invadează țara karakitailor. Urmează apoi invazia fulgerătoare a Horezmului, Iranului, Indiei. Sunt înfrinși polovții și rușii. În 1229, Ogotai succede lui Ghenghis-Han. Noul conducător se ocupă de organizarea imperiului, unde cu timpul administrația intră în mînile chinezilor. La adunarea triburilor ținută în 1235, s-a decis invazia Europei și Batu și Subutai sunt însărcinați cu conducerea luptelor. Dar, după moartea lui Ogotai (1242), disensiuni între Batu, care fondează propriul său imperiu pe țărmul Mării Negre (Horda de Aur) și Kuyuk, succesorul lui Ogotai, au împiedicat o nouă invazie în Europa. Diviziunea politică a fost urmată și de o ruptură religioasă: Benke, succesorul lui Batu, trece la mahanism.

Autorul subliniază liniile principale ale politicii de cucerire dusă de mongoli și cauzele succeselor lor fulgerătoare. Aristocrația vedea în cucerire un mijloc de îmbogățire rapidă. Cu ocazia cuceririi Chinei, aristocrația a cerut exterminarea populației sedentare și transformarea cîmpiilor cultivate în pășune. Armata, foarte bine organizată, poseda o mobilitate neîntrecută pentru acele timpuri, iar disciplina ostașilor și rezistența lor fizică nu păreau a avea limite. Cruzimea lor paraliza în mare parte încercările de rezistență, la care trebuie de adăugat politica abilă de toleranță religioasă și de concesiuni celor care se supuneau necondiționat. Este interesant de subliniat rolul de informatori pe care l-au avut de multe ori negustorii din caravanele care străbăteau drumurile din Europa spre Asia centrală.

Ghenghis-Han a lăsat o colecție de reguli cu caracter juridic și moral (Yassa), care oglindesc concepțiile curente și doctrina politică a mongolilor. Ideea centrală este necesitatea menținerii unității statului mongol, de care depinde puterea mongolă. Yassa mai cuprinde porunci privind curajul, disciplina, ajutorul reciproc, sobrietatea luptătorilor și altele. După Ghenghis-Han, prin voința cerului, hanii sînt stăpîni în toată lume. Ei sînt în drept să ceară de la toate popoarele cea mai absolută supunere. Războiul este scopul suprem al vieții pentru orice mongol. Nu este mai mare fericire pentru un luptător decît să înfrîngă și să extermine dușmanii și să le ia tot ce posedă. Dar victoria depinde de unitatea de acțiune a poporului, de buna alegere a conducătorilor și de vitejia armatei. Cea mai bună garanție a unității este fidelitatea față de tradițiile populare consemnate în Yassa.

Studiile prof. Seidler asupra doctrinei politice a Islamului și a doctrinei politice a mongolilor îmbogățesc literatura marxistă a istoriei statului și a dreptului și a istoriei doctrinelor politice cu o contribuție din cele mai prețioase.

Mihai Jacotă

